

*Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu
rühm.*

RIIGIKOGU

V KOOSSEIS

TÄIELIKUD PROTOKOLLID

I ISTUNGJÄRK

1. KOOSOLEKUST 20. JUUNIL

13. KOOSOLEKUNI 3. OKTOOBRIL

1932

RIIGIKOGU

V KOOSSEIS

TÄIELIKUD PROTOKOLLID

I ISTUNGJÄRK

1. KOOSOLEKUST 20. JUUNIL
13. KOOSOLEKUNI 3. OKTOOBRI

1932

E1567

E12733

Kirjastuse o.ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, V. Pärnu m. 31. 1932.

EC 57
1990

1968

ENSV Toaduste Akadeemia
Keskraamatukogu

90463K

J 1903

SISUKORD*):

I.

Juhatajad.

lk.:

Riigikogu IV koosseisu Esimees K. Einbund	1—2.
Riigikogu V koosseisu Esimees K. Einbund	2—5, 7—10, 11—14.
Riigikogu V koosseisu Esimees J. Tõnisson	24—27, 29—34, 81—94, 94, 94—99, 125—126.
Riigikogu V koosseisu esimene abiesimees T. Kalbus	15—20, 23—24.
Riigikogu V koosseisu esimene abiesimees J. Soots	34—41, 41—54, 101—102, 103—104, 112—118, 118—124.
Riigikogu V koosseisu teine abiesimees M. Martna	21—22, 55—67, 67—76, 76—79, 105—112.

Sekretärid.

Riigikogu V koosseisu sekretär J. Loosalu	3, 15—20, 29—41, 41—54, 101—102, 105—118, 118—124.
Riigikogu IV koosseisu sekretäri esimene abi A. Tõllassepp	1—2.
Riigikogu V koosseisu sekretäri esimene abi A. Tõllassepp	3—5, 7—10, 21—22, 26, 67—76, 76—79, 94, 94— 99, 103—104.
Riigikogu V koosseisu sekretäri teine abi O. Gustavson	11—14, 23—26, 26—27, 55—67, 81—94, 125—126.

II.

Seadused.

E.

Protokolli
lk.:

LISA**)

nr-d

lk.:

Eesti-Briti vahelise surnud meremeeste paran-
duse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise
seadus . . . . .

I lugemisel 35.
II lugemisel 55.
III lugemisel 81.

8. 5.
Vabariigi Valitsuse ette-
panekud vaata „Vaba-
riigi Valitsuse Ettepane-
kud“ Riigikogule, lisa
nr. 4, lk. 29.

*) 1. Sisukord lk. III—VII.
2. Riigikogu isikuline koosseis lk. VII—VIII.
3. Protokollid lk. 1—126.
4. Lisad lk. 3—19.

***) Riigikogu liikmete, rühmade ja komisjo-
nide ettepanekud seletuskirjadega.

IV

	Protokoll lk.	L I S A	
		nr-d	lk.
Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus	I lugemisel 35. II lugemisel 55. III lugemisel 81.	9. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 5, lk. 31—32.	6. V. V.
Eesti Vabariigi ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallaletungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus	I lugemisel 82—85. II lugemisel 101. III lugemisel 103.	12. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 11, lk. 49—50.	16. V. V.
Eesti Vabariigi 1933./1934. ja 1934./1935. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus	I lugemisel 16—19. II lugemisel 26—27. III lugemisel 36.	7. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 10, lk. 45—47.	5. V. V.
L.			
Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus	I lugemisel 99. II lugemisel 102. III lugemisel 104.	17. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 19, lk. 67—69.	18—19. V. V.
Linnade ja alevite põllumajanduslikkude maade korraldamise seadus	Päevakorral 11—12.	1.	3—4.
P.			
Puu- ja aedvilja ning marjade väljaveo kontrolli seadus	I lugemisel 13. II lugemisel 20. III lugemisel 22. Redaktsioon 26.	5, 6. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 9, lk. 43.	4—5. V. V.
R.			
Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palgade seaduse osalise muutmise seadus	I lugemisel 13. II lugemisel 19. III lugemisel 21—22. Redaktsioon 26.	3, 4. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 8, lk. 41.	4. V. V.
Riigi eelarve seaduse § 34 ¹ muutmise seadus	I lugemisel 96—99. II lugemisel 101—102. III lugemisel 103—104.	15. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 22, lk. 79.	17. V. V.
Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus	I lugemisel 99.	16. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 6, lk. 33.	18. V. V.
Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvalgatamise seaduse muutmise seadus	I lugemisel 96. II lugemisel 101. III lugemisel 103.	14.	16—17.
Riigikohtu koosseisu muutmise seadus	I lugemisel 13. II lugemisel 19. III lugemisel 21—22. Redaktsioon 26.	3, 4. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 8, lk. 41.	4. V. V.
S.			
Surnud meremeeste päranduse kohta käiva Eesti-Briti vahelise kokkuleppe kinnitamise seadus	I lugemisel 35. II lugemisel 55. III lugemisel 81.	8. V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 4, lk. 29.	5. V. V.

	Protokolli lk.:	L I S A	
		nr-d	lk.:
Söödismaade maksustamise seadus	Päevakorral 81.	11.	15—16.

T.

Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seadus	I lugemisel 85—94, 94, 94—96.	13.	16.
	II lugemisel 101.	V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 12, lk. 51.	
	III lugemisel 103.		

Tööliskoja seadus	Päevakorral 81.	10.	6—15.
-----------------------------	-----------------	-----	-------

III.

Esitised.

	P otokolli lk.:	L I S A	
		nr-d	lk.:

R.

Riigi eelarve seaduse § 34 põhjal Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ja Teedeministeeriumile määratud eelkrediidi asjas	12—13.	2.	4.
		V. V. ettep. v. „V. V. Ettep.“ Riigikogule, lisa nr. 24, lk. 87.	

IV.

Erakorralised teadaanded.

lk.:

lk.:

E.		P.	
Eesti krooni väärtuse hoidmise kohta	105—118, 118—122.	Pahempoolsete tööliste ja kehvikute rühmalt	12.
K.		S.	
Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühmalt	3—5, 36—41, 41—45.	Silverstov'ilt, A.	24—25.
N.		T.	
Narva kiutööliste ametiühingu ruumis toimendanud sissemurdmise kohta	10.	Tallinna tuletikuvabriku seismajäämise kohta	13—14.
		Tartu linnas hoolekande osakonnas valitsevate olude kohta	82.
V.		V.	
14. augustil s. a. toimunud noorsotsialistide tulistamise kohta	35.	Vormsi tuleõnnetute kohta	9—10.
		Õ.	
14. augustil s. a. toimunud noorsotsialistide tulistamise kohta	122—124.	Õpetajate seadusevastase vallandamise kohta Läänemaal	15—16, 46—54.

V.

Teatamised.

lk.:

lk.:

B.		H.	
Baekmann'i, A., tagasiastumise kohta Riigikogust	7.	Haffner'i, E., tagasiastumise kohta Riigikogust	7.
J.		K.	
Blees'i, N., tagasiastumise kohta Riigikogust	7.	Komisjonidesse antud esitistest ja seaduseelnõudest	7, 11, 23, 29, 55, 105, 125.
Brunovsky, L., tagasiastumise kohta Riigikogust	7.		
G.			
Gutmann'i P., tagasiastumise kohta Riigikogust	7.		

VI

<p>Krasting'i, B., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p style="text-align: center;">L.</p> <p>Laes'i, R., lahkumisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast ning jäämisest Riigikokku erapooleetuna .</p> <p>Laes'i, R., väljaheitmisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast . . . . .</p> <p>Luck'i, O., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p style="text-align: center;">M.</p> <p>Masing'i, E., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p>Meder'i, V., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p>Mekkart'i, A., Riigikogu liikmeks astumise kohta . . . . .</p> <p>Muudatusest maa-, hariduse- ja sotsiaalkomisjoni ning riigi majandusnõukogu koosseisus pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma liikmete arvu vähenemise tagajärjel . . . . .</p> <p>Muudatusest rahaasjanduse komisjoni koosseisus pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma liikmete arvu vähenemise tagajärjel . . . . .</p> <p style="text-align: center;">O.</p> <p>Oettingen'i, N., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p style="text-align: center;">P.</p> <p>Pfaff'i, K., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p>Puudumiste kohta juulikuul . . . . .</p> <p>Puudumiste kohta juunikuul . . . . .</p> <p>Puudumiste kohta septembrikuul . . . . .</p>	<p>lk.:</p> <p>7.</p> <p style="text-align: center;">R.</p> <p>Riigikogu V koosseisu kohta . . . . .</p> <p style="text-align: center;">S.</p> <p>105. Soonberg'i, K., Riigikontrolöri volituste mahapanemise kohta . . . . .</p> <p>105. Spohr'i, E., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p>7. Stackelberg'i V., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p>7. Strandman'i, O., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p style="text-align: center;">T.</p> <p>7. Tamson'i, J., lahkumisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast ning jäämisest Riigikokku töörahva esindajana . . . . .</p> <p>23. Tamson'i, J., väljaheitmisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast . . . . .</p> <p>125. Treiberg'i, P., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p style="text-align: center;">V.</p> <p>Vabariigi Valitsuse ametist lahkumisest . . . . .</p> <p>105. Vene rahvuslase liidu Eestis, Vene pahempoolsete sotsialistide ja talupoegade koonduse ühendatud Riigikogu rühma nime muutmisest . . . . .</p> <p>7. Vesterblom'i, M., Riigikogu liikmeks astumise kohta . . . . .</p> <p>7. Vogel'i, K., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p> <p>105. . . . .</p> <p>11. . . . .</p> <p style="text-align: center;">Z.</p> <p>125. Zeddelmann'i H., tagasiastumise kohta Riigikogust . . . . .</p>	<p>lk.:</p> <p>7.</p> <p>1—2.</p> <p>2.</p> <p>7.</p> <p>7.</p> <p>2.</p> <p>7.</p> <p>125.</p> <p>125.</p> <p>23.</p> <p>3.</p> <p>2.</p> <p>7.</p> <p>7.</p> <p>7.</p> <p>7.</p>
--	--	--

VI.

Tervitused.

<p style="text-align: center;">V.</p> <p>Vigastatud sõjameeste ühingu XV kongressilt . . . . .</p>	<p>lk.:</p> <p>23.</p>	<p style="text-align: center;">Ü.</p> <p>Üleriiklikult pagari- ja kondiitritöösturite kongressilt . . . . .</p>	<p>lk.:</p> <p>29.</p>
---	------------------------	--	------------------------

VII.

Isiklikud õiendused.

<p style="text-align: center;">B.</p> <p>Bulin, J. . . . .</p>	<p>lk.:</p> <p>101.</p>	<p style="text-align: center;">P.</p> <p>Pesur, E. . . . .</p>	<p>lk.:</p> <p>25—26.</p>
---	-------------------------	---	---------------------------

VIII.

Deklaratsioon, istungjärgu lõpetamine, Riigikogu juhatuse valimine ja koosseisu muutmine, Vabariigi Valitsuse ametist lahkumine ja ametisse kutsumine, valimised ja täiendavad valimised, väljaheitmine koosolekult.

	lk.:		lk.:
K.		Riigikogu esindajate valimine kultuurkapitali nõukokku . . .	10.
Komisjonide valimised ja täiendavad valimised	7—9, 15, 29, 55, 105.	Riigikogu esindajate valimine riigi majandusnõukokku ja täiendavad valimised	10, 29.
Kroos'i, P., väljaheitmine kolmeks koosolekuks	94.	Riigikogu esindajate valimine statistika nõukokku	10.
R.		Riigikontrolöri valimine	34—35.
Riigikogu Esimehe valimine . . .	2.	V.	
Riigikogu I istungjärgu lõpetamine	125—126.	Vabariigi Valitsuse ametisse kutsumine	23—24.
Riigikogu juhatuse liikmete valimine	2—3.	Vabariigi Valitsuse deklaratsioon	29—34, 55—67, 67—76, 76—79.
Riigikogu Esimehe valimine ja Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine	24.	Vabariigi Valitsuse ametist lahkumine	3.

IX.

Kõnelejad.

	lk.:		lk.:
Anderkopp, A.	12, 15, 18, 21, 122, 123, 124, 124.	Martinson, M.	81.
Andresen, N.	52, 94, 122, 123.	Martna, M.	83, 83, 84, 84, 84, 85.
Ast, K.	91, 107, 118, 121.	Mihkelson, M.	15, 47.
Bulin, J.	101.	Oinas, A.	72, 86, 87, 89, 90, 91, 97, 97, 98, 105.
Einbund, K.	1, 2, 24, 29, 76, 110, 117, 121.	Penno, R.	34.
Fuks, J.	94, 95.	Pesur, E.	13, 25, 26, 79, 79.
Gorshkov, J.	24.	Pung, M.	84.
Gretshanov, A.	24.	Raudkepp, L.	24.
Hünerson, J.	4, 43, 46, 51.	Rei, A.	56, 93, 96, 103.
Jaanis, J.	13, 16, 36.	Schütz, P.	39, 69.
Johanson, L.	3, 4, 4, 12, 12, 24, 33, 34, 34, 36, 44, 64, 67, 87, 87, 87, 90, 93, 102, 102, 104.	Silverstov, A.	24.
Kalbus, T.	120.	Sirro, A.	42, 45.
Kask, O.	11, 12, 88, 90, 90, 96.	Suursööt, O.	4.
Kornell, A.	79, 82, 85, 103.	Tamson, J.	16, 26, 35, 45, 70, 98.
Kroos, P.	10, 18, 21, 22, 35, 35, 35, 38, 45, 55, 84, 84, 85, 93, 94.	Teemant, J.	114.
Kuris, R.	11, 13, 91.	Tief, O.	35, 35.
Laes, R.	12, 17, 19, 19, 19, 24, 36, 41, 45, 62, 62, 62, 62, 63, 63, 63, 63, 64, 82, 82, 82, 82, 85, 85, 89, 89, 89, 90, 91, 93, 93, 94, 94, 94.	Tonkman, K.	85, 96, 99, 99, 102, 103, 104, 104, 104.
Maaker, V.	53.	Tupits, A.	2, 3, 33, 120.
Martinson, H.	89, 98.	Tõnisson, J.	4, 4, 4, 24, 94.
		Unt, M.	40.
		Vesterblom, M.	9.
		Voiman, J.	106, 122.
		Zimmermann, J.	86, 87, 98, 102, 106, 114.

**RIIGIKOGU ISIKULINE KOOSSEIS
JA RIIGIKOGU LIIKMETE RÜHMALINE KUULUVUS I ISTUNGJÄRGU
KESTES.**

**Põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse
Riigikogu rühma kuulusid:**

Einbund, Karl.	Liivik, Efim.	Soonberg, Karl.
Frants, Karl-August.	Loosalu, Jakob.	Soots, Jaan.
Fuks, Johannes.	Lorenz, Gustav.	Suurkivi, Albert.
Hansen, Mihkel.	Maaker, Villem.	Suursööt, Oskar.
Holberg, Johan.	Martinson, Märt.	Sõster, Aleksander.
Hünerson, Jaan.	Möbtus, Jaan.	Tamm, Karl.
Jürman, August.	Ottas, Georg.	Teemant, Jaan.
Karlsberg, Juhan.	Penno, Rudolf.	Tief, Otto.
Koppas, Jakob.	Perens, Johannes.	Tobro, August.
Kornell, Aleksander.	Pukk, Otto.	Tonkman, Kustas.
Kuris, Rudolf-Aleksander	Päts, Konstantin.	Tupits, Artur.
Köster, Oskar.	Rooberg, Vladimir.	Vann, August.
Laur, August.	Salum, August.	Vreeman, Richard.
Leps, August.	Sikkar, Johannes.	Zimmermann, Johannes.

Rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma kuulusid:

Anderkopp, Ado.	Kerem, August.	Silver, Johan.
Baars, Kaarel.	Konik, Konstantin.	Soontak, Jüri.
Bachman, Adam.	Kukke, Hugo.	Steinmann, Julie.
Eliaser, Rein.	Lattik, Jaan.	Sternfeldt, Aleksander.
Jaanis, Johannes.	Masing, Jaan.	Strandman, Otto.
Juhkam, Mihkel.	Pung, Mihkel.	Tallmeister, Theodor.
Kalbus, Tõnis.	Raudkepp, Leopold.	Tõllassepp, August.
Kask, Oskar.	Reisik, Marie.	Tõnisson, Jaan.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma kuulusid:

Andresen, Nigol.	Kärner, Aleksander.	Rei, August.
Ast, Karl.	Martinson, Hans.	Schütz, Peeter.
Eilman, Bernhard.	Martna, Mihkel.	Sirro, August.
Freiberg, Karl.	Mekkart, Aleksander.	Treiberg, Peeter.
Gustavson, Oskar.	Mihkelson, Mihkel.	Unt, Maksim.
Johanson, Leopold.	Oinas, Aleksander.	Usai, August.
Joonas, Erich.	Pesur, Eduard.	Voiman, Jüri.
Jõeäär, Aleksander.	Piiskar, Jaan.	

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma kuulusid:

Bulin, Joann.	Gretshanov, Aleksei.	Scrokin, Aleksei.
Gcrshkov, Ivan.	Osipov, Aleksander.	

Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma kuulusid:*)

Kroos, Priidik.	Rattas, August.	Tamson, Johannes.
Laes, Roman.	Silverstov, Aleksander.	

Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu rühma kuulusid:

Koch, Hermann.	Vesterblom, Mathias.	Vrangell, Vilhelm.
Schilling, Carl.		

Erapooletud:*)

Laes, Roman.	Tamson, Johannes.
--------------	-------------------

*) Laes, Roman, erapooletu, arvates 30. augustist 1932.
Tamson, Johannes, erapooletu, arvates 27. septembrist 1932.

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärgk.

1. koosolek.

20. juunil 1932.

Sisu:

1. Teatamine Riigikogu V koosseisu kohta.
2. Teatamine Riigikontrolör K. Soonberg'i volituste mahapanemisest.
3. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
4. Teatamine Vene rahvuslise liidu Eestis, Vene pahempoolsete sotsialistide ja talupoegade koonduse ühendatud Riigikogu rühma nime muutmisest.
5. Riigikogu Esimehe valimine.
6. Riigikogu juhatuse liikmete valimine.
7. Teatamine Vabariigi Valitsuse ametist lahkumisest.
8. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne.

Koosoleku avab. Esimees K. Einbund kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.

1. Teatamine Riigikogu V koosseisu kohta.

Juhataja: Kõrgeaulised Riigikogu liikmed! Täna koosolekuga algab oma esimest istungit Riigikogu V koosseisus, kelle valimised tulid toime maikuu 21., 22. ja 23. päeval. Riigikogu V koosseisu on avaldanud Riigi Teatajas *) Riigikogu valimiste peakomitee, ja Riigikogu liikmed teavad sellepärast seda koosseisu, ilma et ma avaldaksin selle veel kord. Annan nimekirja seepärast protokollis märkimiseks ilma ette kandmata.

(Riigikogu V koosseisu liikmete nimekiri.

Põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse nimekirjade järgi:

1. Loosalu, Jakob.	8. Tonkman, Kustas.
2. Rooberg, Vladimir.	9. Maaker, Villem.
3. Kuris, Rudolf-Aleksander.	10. Päts, Konstantin.
4. Suursööt, Oskar.	11. Fuks, Johannes.
5. Tiefs, Otto.	12. Karlsberg, Juhan.
6. Teemant, Jaan.	13. Hansen, Mihkel.
7. Zimmermann, Johannes.	14. Pukk, Otto.

15. Perens, Johannes.	30. Tamm, Karl.
16. Jürman, August.	31. Koppas, Jakob.
17. Tobro, August.	32. Soots, Jaan.
18. Suurkivi, Albert.	33. Laur, August.
19. Tupits, Artur.	34. Martinson, Märtn.
20. Soonberg, Karl.	35. Einbund, Karl.
21. Ottas, Georg.	36. Kornell, Aleksander.
22. Sikkar, Johannes.	37. Vreeman, Richard.
23. Hünerson, Jaan.	38. Frants, Karl-August.
24. Salum, August.	39. Liivik, Efim.
25. Köster, Oskar.	40. Holberg, Johan.
26. Vann, August.	41. Möttus, Jaan.
27. Penno, Rudolf.	42. Söster, Aleksander.
28. Leps, August.	
29. Lorenz, Gustav.	

Rahvusliku keskerakonna nimekirjade järgi:

43. Anderkopp, Ado.	55. Soontak, Jüri.
44. Tallmeister, Theodor.	56. Konik, Konstantin.
45. Masing, Jaan.	57. Tõnisson, Jaan.
46. Sihver, Johan.	58. Tõllassepp, August.
47. Sternfeldt, Aleksander.	59. Reisik, Marie.
48. Eliaser, Rein.	60. Jaanis, Johannes.
49. Steinmann, Julie.	61. Bachman, Adam.
50. Pung, Mihkel.	62. Strandman, Otto.
51. Kalbus, Tõnis.	63. Baars, Kaarel.
52. Raudkepp, Leopold.	64. Kerem, August.
53. Kask, Oskar.	65. Lattik, Jaan.
54. Kukke, Hugo.	

Eesti sotsialistliku tööliste partei nimekirjade järgi:

66. Martna, Mihkel.	76. Rei, August.
67. Sirro, August.	77. Johanson, Leopold.
68. Pesur, Eduard.	78. Joonas, Erich.
69. Martinson, Hans.	79. Freiberg, Karl.
70. Mihkelson, Mihkel.	80. Treiberg, Peeter.
71. Gustavson, Oskar.	81. Andresen, Nigol.
72. Unt, Maksim.	82. Eilman, Bernhard.
73. Jõeäär, Aleksander.	83. Piiskar, Jaan.
74. Kärner, Aleksander.	84. Ast, Karl.
75. Oinas, Aleksander.	85. Voiman, Jüri.
	86. Schütz, Peeter.
	87. Usai, August.

*) Riigi Teataja Lisa nr. 47 — 1932.

Pahempoolsete tööliste ja kehvikute nimekirjade järgi:

88. Kroos, Priidik. 91. Laes, Roman.
89. Rattas, August. 92. Silverstov, Aleksander.
90. Tamson, Johannes.

Vene rahvuslise liidu Eestis, Vene pahempoolsetes sotsialistide ja talupoegade koonduse ühendatud nimekirjade järgi:

93. Sorokin, Aleksi. 96. Bulin, Joann.
94. Osipov, Aleksander. 97. Gretshanov, Aleksi.
95. Gorshkov, Ivan.

Saksa-Rootsi valimisbloki nimekirjade järgi:

98. Schilling, Carl. 100. Vrangell, Wilhelm.)
99. Koch, Hermann. helm.)

Juhataja: Põhiseaduse käsul on mul au avada Riigikogu koosolek ja juhatada seda kuni Riigikogu V koosseisu Esimehe valimiseni. Võimu üleandjana Riigikogu IV koosseisult V, mul on heameel soovida õnne Riigikogu V koosseisule ta tegevuses, ja soovida sama kindlat riiklikku meelt, nagu see oli eelkäijal, aga veel suuremat kohusetunnet ja kainust, mis andis ka eelkäijale ta suured töötulemused, sest vahepeal on muutunud aeg ja olukord veel raskemaks, ja see kohustab kõiki Riigikogu liikmeid, kes praeguses koosseisus.

2. Teatamine Riigikontrolör K. Soonberg'i volituste mahapanemisest.

Juhataja: Teatan Riigikogule, et Riigikontrolör Riigikogu V koosseisule Riigikontrolöri ümbervalimise võimaldamiseks on pannud maha oma volitused, millest teatab kirjalikult.

3. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on astunud tagasi Otto Strandman 20. juunil 1932 rahvusliku keskerakonna Virumaa valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu töist osa võtma on kutsutud Mihkel Juhkam.

4. Teatamine Vene rahvuslise liidu Eestis, Vene pahempoolsete sotsialistide ja talupoegade koonduse ühendatud Riigikogu rühma nime muutmisest.

Sekretär: Vene rahvuslise liidu Eestis, Vene pahempoolsete sotsialistide ja talupoegade koonduse ühendatud Riigikogu rühm teatab, et nad on oma nime muutnud ja võtnud uueks nimeks: Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühm.

gikogu rühm teatab, et nad on oma nime muutnud ja võtnud uueks nimeks: Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühm.

5. Riigikogu Esimehe valimine.

Juhataja: Kodukorra järgi Esimehe kui ka kõigi teiste juhatuse liikmete valimine toimub kinnisel hääletamisel.

A. Tupits: Teen ettepaneku, valida Riigikogu Esimeheks rkl. K. Einbund.

Juhataja: (Hääletatakse kinniselt.) Ma kutsun häältelugemisele Riigikogu IV koosseisu juhatuse liikmed. (Loetakse hääli.) Poolt on 82 häält, seega on valitud Riigikogu Esimeheks rkl. Karl Einbund. (Kiiduavaldused.)

Sekretäri esimene abi A. Tõllassepp lahkub sekretäri kohalt.

Juhataja: Kõrgeaulised Riigikogu liikmed! Ma tänan teid kõiki valiku eest Riigikogu Esimehe kohale. Teie kõrge usaldus, ma palun uskuda, on mulle mu tegevuses vankumatuks juhteks, samuti kui ka meie riigi põhiseaduslik kord. Olles kindel, et Esimehe ülesandeid täidan enese parema südametunnistuse järgi, palun selleks tööks kaasabi kõigilt Riigikogu liikmetelt.

Teatan, et pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm esitas pärast seda, kui oli asunud Esimehe valimisele, Riigikogu Esimehe kandidaadiks rkl. Tamson'i, mis pärast ettepanek ei tulnud hääletamisele.

6. Riigikogu juhatuse liikmete valimine.

Juhataja: Järgneb Riigikogu juhatuse liikmete valimine.

Valimisele tuleb esimene abiesimees.

Rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma nimel rkl. Pung teeb ettepaneku, valida Riigikogu esimeseks abiesimeheks rkl. Tõnis Kalbus.

(Hääletatakse kinniselt.) Ma palun endise juhatuse liikmeid häältelugemisele. (Loetakse hääli.) Poolt on 74 häält, seega on valitud esimeseks abiesimeheks rkl. Tõnis Kalbus.

Järgneb teise abiesimehe valimine.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel rkl. Johanson teeb ettepaneku, valida Riigikogu teiseks abiesimeheks rkl. Mihkel Martna.

(Hääletatakse kinniselt.) Ma palun häältelugemisele veel kord endise juhatusel liikmeid. (Loetakse hääli.) Poolt on 81 häält, seega on valitud teiseks abiesimeheks rkl. Mihkel Martna.

Järgneb sekretäri valimine.

Rkl. Tupits paneb ette, valida Riigikogu sekretäriks rkl. Jakob Loosalu.

(Hääletatakse kinniselt.) Ma palun häältelugemisele seekord juba praeguse juhatusel liikmeid. (Loetakse hääli.) Poolt on 68 häält, seega on valitud sekretäriks rkl. Jakob Loosalu.

Ma palun tulla sekretäri oma kohale.

(Sekretäri kohale asub sekretär J. Loosalu.)

Valimisele tuleb sekretäri esimene abi.

Rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma nimel rkl. Pung teeb ettepaneku, valida Riigikogu sekretäri esimeseks abiks rkl. August Tõllassepp.

(Hääletatakse kinniselt.) Ma palun häältelugemisele juhatusel liikmeid. (Loetakse hääli.) Poolt on 66 häält, seega on valitud sekretäri esimeseks abiks rkl. August Tõllassepp.

Valimisele tuleb sekretäri teine abi.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel rkl. Johanson paneb ette,

valida Riigikogu sekretäri teiseks abiks rkl. Oskar Gustavson.

(Sekretäri kohale asub sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.)

(Hääletatakse kinniselt.) Ma palun häältelugemisele juhatusel liikmeid. (Loetakse hääli.) Poolt on 71 häält, seega on valitud sekretäri teiseks abiks rkl. Oskar Gustavson.

Päevakord on läbi.

7. Teatamine Vabariigi Valitsuse ametist lahkumisest.

Juhataja: Kõrgeaulised Riigikogu liikmed! Ma sain Riigivanemalt kirja 20. juunist s. a.: „Vabariigi Valitsuse 20. juuni s. a. otsuse põhjal teatan, et Vabariigi Valitsus lahkub ametist. J. Teemant, Riigivanem.“

A. Tupits: Teen ettepaneku:

„Riigikogu, ära kuulates Riigivanema teadaande Vabariigi Valitsuse ametist lahkumise üle, Riigikogu kodukorra § 103 põhjal otsus-

tab, teha Riigikogu Esimehele ülesandeks, esineda ettepanekuga Vabariigi Valitsuse kokkuseadmise ja ametisse kutsumise asjus.“

Ettepanek võetakse vastu.

8. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne.

L. Johanson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel esitan järgmise erakorralise teadaande.

Töötute ja üldse kodanikkude keskel on tekitanud suurt ärevust ja meelepaha Vabariigi Valitsuse viimaste nädalate korraldused.

Vaatamata suvistelega hooajatöödele, kestab praegu raske tööpuudus edasi. Kümned tuhanded ei leia tööd ja nad nälgivad ühes perekondadega, nende lapsed ei saa süüa ega ihukat.

Praegu on tööbörsides registreeritud ligi 6000 töötut, tööbörsides, mille võrk on puudulik ja kus registreerib end ainult väike osa töötuid.

Kõigest sellest viletsusest hoolimata, milles vaevleb praegu suur osa rahvast, on Vabariigi Valitsus asunud tööpuudust süvendama ja sotsiaalset viletsust suurendama selle läbi, et jätab välja andmata krediitid, mis lubatud riigi eelarves Riigikogu poolt hädavajaliste tööde tegemiseks, nagu seda on sildade, maanteede, raudteede j.n.e. parandamine ja kordaseadmine ja muud sellased tööd.

Samuti jäetakse välja andmata hoolekande-, laste- ja vanade toetuse krediitid, mis eelarvega Riigikogu poolt lubatud, kuigi nende krediitide järgi on enam kui tungiv tarvidus.

On lõpetatud ka riigi viljatagavaradest vilja ja leiva andmine äärmises puuduses kannatajatele, kuigi riigi viljatagavaradest osa hukka läheb ja muutub väärtusetuks. Ka Tallinna linnavalitsusel on 10.000 kg rukist, mis riigilt saadud, kuid Hariduse- ja sotsiaalministeerium ei luba seda puudustkannatajatele välja anda.

On lõpetatud korteritüüri maksimine nende perekondade eest, kes tööpuuduse tagajärjel kõige suuremas viletsuses on.

Riigipanga — Pikalaenu panga — valdamisel olevatest Vene-Balti tehaste korteritest tõstetakse nüüd töötuid perekondi välja, kuigi neil pole teist ulualust.

Riiklikkudel töödel, nagu näiteks, veeühingute töödel, mis riigi rahaga tehakse, on töötasu nii alla surutud, et töölist enam päevas ei teeni, kui 50—104 senti, sedagi raske tükitööga.

Samal ajal aga Vabariigi Valitsus on ilma Riigikoguta muutnud välisesinduste

koosseise, luues näiteks Balkani riikides juba isegi kõrgemalgalise esinduse asemele veel kõrgemalgalise, määrates selleks isiku, kes küllaldaselt on suutnud töendada, et ta säärasteks ülesanneteks ei kõlba.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm juhib neile erakorralistele nähetele riigi elus ja valitsemises tähelepanu ning nõuab, et need väärnähted kõrvaldataks. (V a h e l h ü ü e d.)

J u h a t a j a: Rkl. Laes, ma kuulsin ebasündaist ütlusi Teie suust, ja seepärast teen Teile märkuse.

Rkl. Voiman teeb ettepaneku — avada erakorralise teadaande puhul läbirääkimised. Läbirääkimised pidada ühel järgmisel Riigikogu koosolekul.

Ettepanek võetakse vastu.

Majanduseminister O. Suursööt (fakt. märk.): Siin ettetoodud väite kohta, et mitmetel aladel on krediitid valitsuse poolt otsustatud sulgeda, selle kohta tahaksin ma niipalju tähendada, et valitsuse poolt ei ole mingit otsust tehtud krediite sulgeda sellel või teisel alal. (V a h e l h ü ü e.)

Välisminister J. Tõnisson (fakt. märk.): Aulikud Riigikogu liikmed! Välisesinduste alal ei ole loodud mingeid uusi kohti kõrgendatud tasudega, vaid on ümber korraldatud üks aupeakonsulaadi koht peakonsuli kohaks, ja sellejuures on tasu jäänud endiseks. Kõik senised summad, mis selle aupeakonsulaadi tasudeks olid määratud, on koondatud nüüd peakonsuli tasuks. (N a e r.) Seal ei ole mingeid uusi summe välja antud, vaid needsamad summad, mis olid enne tasuks määratud, antakse ka nüüd välja.

L. J o h a n s o n (fakt. märk.): Nagu erakorralises teadaandes on öeldud, juba isegi kõrgemalgalise esinduse asemele on kõrgemalgaline koht loodud, ja see seisab viimases Riigi Teatajas, kus ära märgitud, kui suur oli endine palk ja kui suur on see nüüd. Härra Välisministri seletuse järgi ei ole see mingi kõrgemalgalise koha loomine. Välisministeeriumis vähendati registraatori palka 2 tuhande sendi võrra, et härra Virgo'le juurde anda. (J u h a t a j a koputab haamriga.) Seda esiteks.

Teiseks, krediitid on siiski suletud, ja seda on teinud Majanduseministeeriumi juhtimisel olev riigikassa. Riigikassa on seda siiski teinud, need krediitid, millele erakorralises teadaandes tähelepanu on juhitud, on suletud.

J u h a t a j a: Palun Riigikogu liikmeid jääda asjalikkude märkuste piiresse, õien- duste piiresse, sest läbirääkimised erakorralise teadaande puhul järgnevad ühel järgmisel Riigikogu koosolekul.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n (fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Johanson'i erakorralisest teadaandest võis jääda niisugune mulje, nagu oleks neilt kodanikelt, kellele siitsaadik avalikult abi ja toetust anti, see ära võetud. Ma pean tähendama, et kõigile neile kodanikele, kes hoolekande korras toetust said, seda endiselt edasi antakse.

Välisminister J. Tõnisson (fakt. märk.): Rkl. Johanson'i seletuste puhul võin kinnitada, et need summad, mis olid ette nähtud aupeakonsulaadi palkade arvel, antakse palkade välja. Ei ole uusi inimesi ette nähtud. Enne oli üks aupeakonsul ja nüüd tuleb riigi teenistuses seisev peakonsul. Nüüd kannab peakonsul samaseid kohustusi, nagu endine aupeakonsul.

L. J o h a n s o n (fakt. märk.): Riigi Teatajas on siiski see välja kuulutatud, ja ma loodan, et härrad Riigikogu liikmed seda nüüd kontrollivad, et on nähtud ette uus palganorm uuele ametnikule Balkani esinduses. See ületab 90 tuhat senti kuus. Minul on õigus.

Välisminister J. Tõnisson (fakt. märk.): (N a e r.) Kes Riigi Teatajat loeb, see peab teadma, et seal on muudetud see osa aupeakonsuli palgast, mis temale anti palga-toetuse nime all. Ta täitis aga ühtlasi aupeakonsulaadis peasekretäri ülesandeid. Peakonsul täidab kõiki kohuseid ka sekretariaadi alal. Vahe on selles, et... (V a h e l h ü ü e.) ...ei ole mitte summa suurus, vaid ühesama palgaparagrahvi all oli a ja b. A summad on muudetud sellepolest, et b summad juurde arvati. (V a h e l h ü ü e. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Ei ole muutunud oluliselt midagi seepärast, et a ja b summadest sai aukonsul varem tasu, nagu edaspidigi. (V a h e l h ü ü e.) Seal ei ole midagi muutunud.

J u h a t a j a: Austatud Riigikogu liikmed! Ma juhin Teie tähelepanu sellele, et faktiliste märkuste korras sõnavõtmine muutub läbirääkimisteks. Kodukord võimaldab ainult üks kord võtta sõna faktilise märkuseks. (V a h e l h ü ü e.) Ma olen tõlgitsenud seda ainult vabameelsemalt. (V a h e l h ü ü e.) Seepärast ma ei saa faktilisteks märkusteks erakorralise teadaande puhul enam sõna anda.

Tööpuuduse kohta soovib sõna rkl. Kroos. Seda päevakorra-punkti ei ole, seepärast keeldun sõna andmast.

Edasi sain korralduse, et erakorraliseks teadaandeks tuleb sõna anda rkl. Laes'ile,

— nõnda kõlab see tekst. See ei ole aga alla kirjutatud, ja ma ei tea, kellele sõna anda, nii et ma keeldun seda paberit tarvitamast.

Riigikogu koosolek on lõpetatud.

Koosolek lõpeb kell 18.22 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

2. koosolek.

22. juunil 1932.

Sisu:

1. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
2. Teatamine komisjonidesse antud esitistest ja seaduseelnõust.
3. Komisjonide valimised.
4. M. Vesterblom'i erakorraline teadaanne Vormsi tuleõnnetute asjas.
5. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma erakorraline teadaanne Kahm-Lehtpuu asjas.
6. Riigikogu esindajate valimine riigi majandusnõukokku.
7. Riigikogu esindajate valimine statistika nõukokku.
8. Riigikogu esindajate valimine kultuurkapitali nõukokku.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 11.23 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust astus tagasi Vilhelm Vrangell 20. juunil 1932 Saksa-Rootsi valimisbloki Tartumaa valimisringkonna nimekirja järgi. Sama nimekirja järgi panid maha volitused: Konrad Pfaff, Heinrich Zeddelmann, Valter Meder, Nikolai Blees, Valter Stackelberg, Hjalmar Pöhl, Ernst Masing, Ernst Haffner, Otto Luck, Anna Baeckmann, Paul Gutmann, Edmund Spohr, Leonhard Brunovsky, Nikolai Oettingen, Karl Vogel, Bruno Krasching. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse § 93 I lõike põhjal kutsuti võtma osa Riigikogu töist Mathias Vesterblom Tallinna valimisringkonna nimekirja järgi.

2. Teatamine komisjonidesse antud esitistest ja seaduseelnõust.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. Vabariigi Valitsuse, esitise Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ja Teedeministeeriumile eelkrediidi määramise asjas rahaasjanduse komisjoni;

2. tollipõhitariifide seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni.

3. Komisjonide valimised.

Juhataja: Komisjonide valimiseks on vanematekogu ettepanek, mille esitab Riigikogu juhatus vanematekogu 21. juuni s. a. koosoleku otsuse kohaselt,

valida:

rahaasjanduse komisjon (jagaja 5),
rahaasjanduse komisjoni
laiendatud koosseis . („ 3),
üldkomisjon . . . . („ 6),
maakomisjon . . . . („ 8),
haridusekomisjon . . . . („ 8),
sotsiaalkomisjon . . . . („ 8),
riigikaitse komisjon . . („ 15),
väliskomisjon . . . . („ 15),
koosseisu ja kodukorra
komisjon . . . . . („ 12),
redaktsiooni komisjon (3 liiget).

Endise riigi majapidamise aruande komisjoni ülesanded panna rahaasjanduse komisjonile.

Komisjonide jagajate kohta on rkl. Johanson'ilt kaks ettepanekut:

1) võtta väliskomisjoni valimisjagajaks 12;

2) võtta riigikaitse komisjoni valimisjagajaks 12.

L. Johanson'i ettepanekud võetakse vastu.

Vanematekogu ettepanek ühes parandustega võetakse vastu.

Juhataja: Komisjonide valimise kohta on kõigepealt valimisteks ühinemise teadaanded: „Seega teatame, et Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühm ja Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu rühm on ühinenud koosseisu ja kodukorra komisjoni liikmete valimiseks.“ Alla kirjutanud C. Schilling ja J. Bulin. Samad rühmad teatavad, et nad on ühinenud ka haridusekomisjoni liikmete valimiseks.

Valimisele tuleb rahaasjanduse komisjon — harilik koosseis. Jagajaks on 5.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Jürman, Soots, Tonkman, Martinson, Vann, Zimmermann, Fuks, Kuris;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Sihver, Kask, Sternfeldt, Jaanis, Masing;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Johanson, Oinas, Voiman, Martinson;

pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma poolt Kroos;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma poolt Sorokin;

Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu rühma poolt Koch.

(Hääletatakse korraga.) Rahaasjanduse komisjoni harilik koosseis on valitud.

Valimisele tuleb rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseis. Jagajaks on 3.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Hansen, Karlsberg, Frants, Maaker, Möttus, Kornell;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Steinmann, Bachman, Soon-tak;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Eilman, Schütz, Andresen;

pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma poolt Laes;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma poolt Gretshanov.

(Hääletatakse korraga.) Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseis on valitud.

Valimisele tuleb üldkomisjon. Jagajaks on 6.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Päts, Holberg, Vreeman, Hansen, Tief, Laur, Perens;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Eliaser, Pung, Kukke, Juhkam;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Rei, Jõeäär, Ast, Mihkelson;

pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma poolt Rattas;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma poolt Gorshkov;

Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu rühma poolt Schilling.

(Hääletatakse korraga.) Üldkomisjon on valitud.

Valimisele tuleb maakomisjon. Jagajaks on 8.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Pukk, Ottas, Liivik, Maaker, Koppas;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Juhkam, Jaanis, Steinmann;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Kärner, Schütz, Voiman;

pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma poolt Kroos;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma poolt Osipov.

(Hääletatakse korraga.) Maakomisjon on valitud.

Valimisele tuleb haridusekomisjon. Jagajaks on 8.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Sõster, Rooberg, Karlsberg, Salum, Tobro;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Tallmeister, Raudkepp, Kask;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Andresen, Usai, Piiskar;

pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma poolt Tamson;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma ja Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu rühma poolt Vesterblom.

(Hääletatakse korraga.) Haridusekomisjon on valitud.

Valimisele tuleb sotsiaalkomisjon. Jagajaks on 8.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Tamm, Suurkivi, Rooberg, Maaker, Möttus;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Reisik, Konik, Soontak;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Johanson, Sirro, Eilman;

pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma poolt Laes;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma poolt Bulin.

(Hääletatakse korraga.) Sotsiaalkomisjon on valitud.

Valimisele tuleb riigikaitse komisjon. Jagajaks on 12.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Soots, Kornell, Holberg, Tief;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Sihver, Konik;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Joonas, Pesur.

(Hääletatakse korraga.) Riigikaitse komisjon on valitud.

Valimisele tuleb väliskomisjon. Jagajaks on 12.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Päts, Tupits, Sikkar, Penno;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Sihver, Masing;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Ast, Martna.

(Hääletatakse korraga.) Väliskomisjon on valitud.

Valimisele tuleb koosseisu ja kodukorra komisjon. Jagajaks on 12.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Martinson, Karlsberg, Laur, Leps;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Kukke, Juhkam;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Rei, Freiberg;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma ja Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu rühma poolt Gorshkov.

(Hääletatakse korraga.) Koosseisu ja kodukorra komisjon on valitud.

Valimisele tuleb redaktsiooni komisjon. Valitakse 3 liiget.

Kandidaatideks on esitatud Riigikogu liikmed: Tupits, Raudkepp, Freiberg, Silverstov.

Panen hääletamisele ettepaneku, valida redaktsiooni komisjoni rkl. Tupits. (Hääletatakse.) Rkl. Tupits on valitud redaktsiooni komisjoni.

Hääletamisele tuleb ettepanek, valida redaktsiooni komisjoni rkl. Raudkepp. (Hääletatakse.) Rkl. Raudkepp on valitud redaktsiooni komisjoni.

Panen hääletamisele ettepaneku, valida redaktsiooni komisjoni rkl. Freiberg. (Hääletatakse.) Rkl. Freiberg on valitud redaktsiooni komisjoni.

Seega on valitud redaktsiooni komisjoni 3 liiget ning langeb ära ettepanek, valida redaktsiooni komisjoni rkl. Silverstov.

4. M. Vesterblom'i erakorraline teadaanne Vormsi tuleõnnetute asjas.

M. Vesterblom: Lugupeetud Riigikogu liikmed! 13. skp. umbes kell ¼6 õhtul pääsis Läänemaal—Vormsis—Sviby külas tuli valla, ja vaevalt 1½ tunni jooksul oli üle poole küla, 16 talu, 6 popsitalu ja peale selle veel 3 talu kõrvalhooned maani maha põlenud, kokku 109 katuse-

alust. 22 perekonda, 123 inimest, jäi peavarjuta. Esialgse politsei hindamise järgi on kahju kokkuvõttes 148.000 krooni. Tulle jäid talude inventar, majakraam, põllutööriistad, popsideööriistad ning kaluri viimased võrgud. Põhjused sellele tule kiirele levinemisele olid mitmesugused. Esiteks olid mehed kõik väljas: muist merel, muist põllul. Teiseks mõjus kaasa see, et hooned olid liiga lähedale üksteisele ehitatud, lapitalude süsteemi tõttu. Ka loodusejõud paistis tulekahjule soodne olevat, sest paar tundi enne tule algust oli tuule kiirus 2 palli, tulekahju ajal tõusis 4 palli peale ja paar tundi pärast tulekahju oli jällegi 2 palli. Silmas tuleb pida, et nõrk tuletõrje, mis maal üldse olemas, ka seal oli puudulik. Kinnitatud ka ei olnud rohkem kui üks talu. Kogu valla kohta, kus umbes 3.000 elanikku, 16 küla kohta oli 2 käsipritsi olemas. Seks ajaks, kui need kohale jõudsid, oli tuli hävitamistöö teinud. Haapsalu ja Noarootsi tuletõrje tuli suure hilinemisega, nii et enam ei olnud võimalik abi anda. Nimetamata ei saa jätta, et Haapsalu tuletõrjel kulus 1 tund aega, enne kui ta välja sai sõita, sellepärast et luba puudus ja vaieldi selle üle, kes pidi kulud kandma. Sellele vaatamata, et Haapsalus umbes 60 mootorpaati, nende hulgas kaks riigi oma, oli Haapsalu tuletõrje sunnitud Passlepa vallast omale mootorpaati välja kutsuma, et kohale jõuda. Esialgset toitlust ja peavarju on oma vald muretsenud, paigutades 10—12 inimest koos saunadesse, rehealustesse ja kuuridesse. Suvisel ajal võib kuidagimoodi läbi saada, kuid talveks tuleb inimestele kindel peavari muretseda. Varsti on heinategemine, ja sügisel on vaja ruume, kuhu paigutada viljasaak. Vallanõukogu poolt on viieliikmeline erikomisjon moodustatud, kes täpsemalt peab neid kahjusid hindama, ja nagu kuulda, on need andmed enam-vähem juba kaalutud ja sotsiaalministeeriumile üle antud.

Rõõmustav nähe selles kurvas olukorras on siiski, et seltskond, Punane Rist, mitmed ajalehed ja erasikud on korjanduste ja annetuste näol hakanud neid toetama, kuid kahju on niivõrt suur, et siin vaevalt seltskond üksi suudab neid jalule aidata. Siin tuleks tingimata riigil ja Vabariigi Valitsusel ka samme astuda, et inimestel uuesti oleks võimalus elujärjele pääseda. Siin võiks ehk esialgu natuuras anda riigi tagavararukist, et toitu jätkuks kuni uue saagini. Teiseks, tuleks anda ehitusmaterjali metsa näol. Riigimetsa on kohapeal olemas, ja sealt oleks ligem vedada. Niisama tuleks anda ehituselaenu.

Aga üks asi, mis kõige kiirem, oleks see, et maa planeerimine saaks tingimata erakordselt läbi viidud. Kui planeeri-

mine läbi viidaks 1. septembriks, ehk juba augustikuus, siis võimaldaks see seda, et igauks saaks sügiseks ühe väikese sauna üles ehitada ja poleks karta, et kui tuli tulevikus pääseks valla ühe juures, siis terve küla kannataks kaasa.

5. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma erakorraline teadanne Kahm-Lehtpuu asjas.

P. Kroos: Lugupeetud kaassaadikud! Nagu teada, mõisteti sõjaringkonna kohtu otsuse põhjal surma seltsimees Lehtpuu, kes pärast end tunnistas Kahm'iks. Kuid meile igatahes kui töölistele on arusaamatu, kuidas niisuguste nõrkade andmete, sarnaste nõrkade uurimis-tulemuste põhjal võidakse teha sarnane otsus. On esimene kord kuulda maailmas, kus inimene üheainsa padruniga ilma mingi laskeriistata võib lasta 15 pauku. Et aga uurimised ei ole andnud mingeid tagajärgi, ei ole mingeid kindlaid fakte, et sellel inimesel oleks olnud sõjariist, nagu ma tähendasin, millest leiti ainult üks padrun, mille peal oli SSSR-i märk, seda on aga surmamõistmiseks täiesti vähe. Meie, pahempoolsete tööliste ja kehvikute, Riigikogu rühm protesteerib täiesti sarnase surmaotsuse, kui ebaõige otsuse vastu, ja nõuame Vabariigi Valitsuselt selle otsuse tühistamist.

Juhataja: Rkl. Tamson teeb ettepaneku, pidada erakorralise teadaande puhul läbirääkimised praegusel Riigikogu koosolekul.

Ettepanek lükatakse tagasi.

6. Riigikogu esindajate valimine riigi majandusnõukokku.

Juhataja: Riigi majandusnõukokku valib Riigikogu 10 liiget.

On pandud ette, valida riigi majandusnõukokku Riigikogu esindajaiks järgmised Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Soots, Tonkman, Kornell, Zimmermann;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Pung, Kask;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Oinas, Pesur; pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma poolt Tamson;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma poolt Gorshkov.

(Hääletatakse korraga.) Tähendatud kandidaadid on valitud riigi majandusnõukokku.

7. Riigikogu esindajate valimine statistika nõukokku.

Juhataja: Riigikogu valib statistika nõukokku 3 liiget.

On pandud ette, valida statistika nõukokku Riigikogu esindajaiks järgmised Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Tief;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Kukke;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Andresen.

(Hääletatakse korraga.) Tähendatud kandidaadid on valitud statistika nõukokku.

8. Riigikogu esindajate valimine kultuurkapitali nõukokku.

Juhataja: Riigikogu valib kultuurkapitali nõukokku 4 liiget.

Ette on pandud, valida kultuurkapitali nõukokku Riigikogu esindajaiks järgmised Riigikogu liikmed:

põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma poolt Soots;

rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma poolt Anderkopp;

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Gustavson;

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma ja Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu rühma poolt Schilling.

(Hääletatakse korraga.) Tähendatud kandidaadid on valitud kultuurkapitali nõukokku.

Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

* Koosolek lõpeb kell 12.17 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

3. koosolek.

.8 juulil 1932.

Sisu:

1. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
2. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumistest juunikuul.
3. Linnade ja alevite põllumajanduslikude maade korraldamise seadus — O. Tief'i, J. Loosalu', M. Hansen'i, R. Kuris'e ja V. Rooberg'i ettepanek.
4. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma erakorraline teadaanne.
5. Rahaasjanduse komisjoni esitis Riigi eelarve seaduse § 34 põhjal Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ja Teedeministeeriumile määratud eelkrediitide asjas.
6. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus — I lugemisel.
7. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel.
8. E. Pesur'i erakorraline teadaanne Tallinna tuletikuvabriku seismajäämise kohta.

Koosoleku avab esimees **K. Einbund** kell 11.17 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. põllutöökoja seaduse muutmise ja täiendamise seaduse üldkomisjoni;
2. bensiinile piirituse juurdesegamise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
3. riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
4. Eesti-Briti vahelise surnud meremeeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seaduse üldkomisjoni;
5. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seaduse üldkomisjoni;
6. Arstide Koja seaduse üldkomisjoni;
7. riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
8. puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seaduse rahaasjanduse komisjoni;

9. Eesti Vabariigi 1933/1934. ja 1934/1935. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seaduse rahaasjanduse komisjoni.

2. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumistest juunikuul.

Sekretär kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata 3. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 3.)

3. Linnade ja alevite põllumajanduslikude maade korraldamise seadus — O. Tief'i, J. Loosalu', M. Hansen'i, R. Kuris'e ja V. Rooberg'i ettepanek.

R. Kuris: Seaduseelnõu esitajate nimel teen ettepaneku,

linnade ja alevite põllumajanduslikude maade korraldamise seaduseelnõu anda maa- ja üldkomisjoni.

O. Kasik: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Üksikute lugupeetud Riigikogu liikmete poolt on esitatud käesolev seaduseelnõu. Kui omalajal Maaseaduse andmisel välja jäeti Maaseaduse alt kogukonna maad, siis oli see pärast põhjalikke kaalumisi ja põhjalikke seisukohavõtmisi. On selge, kui Maaseadust tahetakse laiendada ja maajagamisel edasi samme astuda, siis peaks see põhjalikult kaalutud olema. Ja nii kui Maaseadus välja töötati valitsusevõimude poolt, nii oleks täiesti loomulik, et samuti esitataks ka seaduseelnõu Maaseaduse laiendamise kohta pärast põhjalikkude andmete kogumist. Käesoleval korral on aga tegemist üksikute Riigikogu liikmete algatusega. Ei ole vist õige käesolevat seaduseelnõu komisjonis kaalumisele võtta, kui on teada, et lähemal ajal valitsuselt tuleb seaduseelnõu, mille kokkuseadmisel juba põhjalikud andmed kogutud on ja küsimust igakülgselt kaalutud on. Ma arvan, et Riigikogu tõsisel ajal tõsiselt võtab majanduseelu korraldamise asja: tööpuuduse vastu võitlemiseks samme astub j.n.e., mis eriti raske praegusel majanduslikult kitsikul ajajärgul. Siis ei ole õige, kui sarnaseid reforme ilma ette valmistamata algatame ja selle täitmise juurde asume. Nimelt on ju selge, et linnadel linnamõisaid on praegu vähem kui riigil omal mõisaid jagamata, s. o. praegu on riigil väljajagamata maid palju rohkem, kui kogukonna käes neid on. Maid

on näiteks linnal üks osa kommunitaarpolitiliste ülesannete täitmiseks. Teine osa on rendimaad. Rendimaad vajavad korraldamist, ja riigivõim peab aitama kaasa, et saaks neid korraldada ja tükeldata väikemaapidamisteks. Selle vastu ei vaielda. Sarnasel kujul eelnõu, nagu see on esitatud, kus tahetakse tasuta võõrandada, on see kergemeelselt kokku seatud ja paistab väga demagoogiline olevat. On selge, et meil suur maakorraldamise töö käsil on, valitsus on kohustatud sisekoloniasiooni otstarbel väga palju maid korraldama. See võtab aga väga palju aega.

Juhataja: Kõneleja, Teie kõne aeg — 3 minutit — on läbi.

O. Kask: Ma lõpetan kohe. Siin on juurdelõikeid otsustatud anda. Meie teame, et juurdelõigete andmine võtab mitmeid aastaid aega. Ka kogukondade rendimaade korraldamine on lõpetamata, see võtab aega. Nüüd teha otsus maade üle, mille korraldamine alles käsile tuleb aastate pärast, see on maapidamise lõhkumine. Meie ei saa ometi maapidamiste lõhkumiste peale välja minna ja ei soovita, et Riigikogu demagoogiliste küsimustega peale hakkab. Linnad on nõus rendimaade korraldamisega ja seda saaksid nad ühisel jõul Põllutöoministeeriumiga palju paremini korraldada kui siin sarnase tasuta võõrandamisega peale hakata. Nii, et neil põhjustel ma vaidlen selle vastu, et anda see seaduseelnõu komisjoni, vaid see eelnõu tuleks otsekohe tagasi lükata.

L. Johnson (häälet. motiiv.): Sotsialistlik rühm ei saa linnade ja alevite põllumajanduslike maade korraldamise seaduseelnõu esitatud kujul pooldada, kuna ta koostatud liig puudulikult ja demagoogilistel alustel. Kuid seniste Riigikogu pretsedentide kohaselt ei saa sotsialistlik rühm hääletada selle seaduse praegu arutamisele võtmise poolt, vaid ta tuleks siiski komisjoni anda kas või materjaliks.

R. Kuris'e ettepanek võetakse vastu.

4. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma erakorraline teadaanne.

R. Laes: Riigikogu liikmed! Laskmised muutuvad Eesti-Vene piiril juba igapäevaseks nähteks, mis loob ärevat meeleolu ja hoiab piiriäärset elanikud hirmul, kuna kuulid võivad ka rahulikke inimesi tabada, siis peaks vähemalt see asi, mis nõuab juba tulistamist, varemalt saama likvideeritud.

6. juuli kella ½2 paiku öösiks Narva lähedal Lommi kordoni piirivalvel oli olnud andmeid, et keegi kavatseb üle piiri

minna, selleks suurendati valvet piiril. Aga kui on varemalt teada piirivalvel ülepääsmine, miks piirivalve siis teda ei taba, vaid ootab viimast momenti, las tulla piirile, küll siis tõmmame püssidest tule peale. Nähtavasti armastatakse verevalamisi ja ei taheta asja rahulikult likvideerida. Kui antakse ülepääsmine teada, siis peaks vähemalt ka saama selle teate või andmete põhjal nii isikut kindlaks teha, et vajadust ei oleks teda mitte piirile lasta, kus võib tekkida paanika, mis omakorda rikub piiriäärsete elanikkude rahu. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm nõuab, et igasugused teadaolevad asjad peaksid saama rahulikult teel lahendatud, mida peaks ka Kohtu- ja siseminister oma tegevusealal silmas pidama ja kaalumisele võtma.

Juhataja: Rkl. Tamson teeb ettepaneku,

pidada läbirääkimised erakorralise teadaande puhul järgmisel Riigikogu koosolekul.

Ettepanek lükatakse tagasi.

Kohtu- ja siseminister **A. Anderson** (fakt. märk.): Lugupeetud erakorralise teadaande ettekandjale, nagu oleks meil piiri ääres sündinud meelega teatava sihi otstarbel laskmine, pean teatama, et midagi sarnast sündinud ei ole. Mul oleks käesoleval korral nende sündmuste puhul, mis piiri ääres aset leidsid, teatada järgmist: 6. skp. Narva piiri juures asetleitud laskmine sündis nõnda, et meil oli teada, et sel päeval üle piiri liikumine võib olla, aga kus see liikumine saab olema, selle kohta meil mingeid teateid ei olnud. Alles siis, kui inimene kohale ilmus, talitsid ametivõimud täiesti nii, nagu seadus ette kirjutab ja seda nõuavad riigi julgeolekuhuvid. Ei ole olnud mingit sihilikku ega meelega laskmist kellegi peale ametivõimude poolt, ei ole olnud ka mingit provokatsiooni. Seda on ametiasutused kinnitanud, ja seda teadmist palun ka Riigikogu vastu võtta.

5. Rahaasjanduse komisjoni esitis Riigi eelarve seaduse § 34 põhjal Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ja Teedeministeeriumile määratud eelkrediitide asjas.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johnson:** Vabariigi Valitsus on Riigikogu vaheajal kasutanud Riigi eelarve seaduse § 34 korras selleks ettenähtud sajatuhandelisest krediidist 45.000. Sellest on läinud Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile 5.000 krooni puudustkannatavate laste toitmiseks ja varustamiseks ning töötute toetamiseks ja 40.000 krooni

Teedeministeeriumile mitmesuguste tööde korraldamiseks. Riigikogul tuleb see Vabariigi Valitsuse otsus teadmiseks võtta, kuna küsimus ise tuleb veel lisaelarve korras päevakorda. Rahaasjanduse komisjon leidis, et on talitatud seadusepärast ja otstarbekohaselt. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, vastu võtta esitis:

„Riigikogu otsustab:

Teadmiseks võtta Vabariigi Valitsuse 15. aprilli s. a. otsus 1932/33. a. lisaelarve nr. 1 arvel eelkreedi määramise asjus:

1) Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile Kr. 5.000.— puudustkannatavate laste toitmiseks ja varustamiseks ning töötute toetamiseks;

2) Teedeministeeriumile Kr. 40.000.— mitmesuguste tööde korraldamiseks.“

Esitis võetakse vastu.

6. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Jaanis: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Valitsuse poolt esitatud riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus on tingitud Riigikohtu tegevuse ülekoormatusest. Mitte ainult sellepärast, et aasta-aastalt suureneb kohtuaktide arv Riigikohtus, vaid sellepärast, et palju asju peab seisma aasta ja rohkem, ja mis tingitud sellest, et füüsiliselt ei ole võimalik neid läbi vaadata. 1931. aastal oli kogunud tsiviilosakonnas niipalju kohtuasju, et $\frac{1}{4}$ aasta töö ees seisis. Kohtuasju oli ka möödunud aastal niivõrt palju, et Riigikohus ei jõudnud tööga aasta jooksul läbi. Sarnane nähtus on tekitanud ärevust kodanikkude hulgas, kellel tegemist Riigikohtuga. Et olukorrast üle saada, ongi esitanud Vabariigi Valitsus seaduseelnõu, millega tahetakse tõsta riigikohtunikku arvu tsiviilosakonnas ühe võrra. Praegu on Riigikohtul 13 liiget: esimees, abiesimees, 3 osakonna esimeest ja 8 liiget. Seadus näeb ette, et liikmete arvu tõsta 8 pealt 9 peale. Riigikohtu tegevuse kohta võib tähendada niipalju, et kui hariliku kohtutegevuse juures kohtuasjade arv iga liikme kohta ulatas aastaks kolme sajani, siis ulatab see Riigikohtu tsiviilosakonnas iga liikme kohta 400 peale.

See arv on niivõrt suur, et kui võrrelda teiste naaberriikide kõrgemate kohtute tegevust meie kõrgema kohtu tegevusega, siis selgub, et see palju intensiivsem on, ja tõsta edaspidi veel intensiivsust pole

muidu võimalik, kui suurendada kohtunikku arvu. Käesolev seaduseelnõu riigi eelarvesse uusi koormatusi juurde ei too sellepärast, et Kohtu- ja siseministeerium ei tarvitse esitada oma ümberkorralduste tõttu lisaelarvet ja vangimajade ümberkorralduse tõttu oleks võimalik üheksanda Riigikohtu liikme palk kätte saada. Rahaasjanduse komisjon vaatas seaduseelnõu läbi ja ühines motiividega, mis valitsus esitanud. Sellepärast teen ettepaneku rahaasjanduse komisjoni nimel,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

7. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. Kuris: Austatud Riigikogu liikmed. Meil seni oli maksev väljaveo kontroll ainult puuviljade kohta. See seadus oli maksev 1925. aastast. Kuna aga aiasaaduste toodang meil aasta-aastalt on tõusnud, ja siseturg ei suuda neid saadusi küllaldaselt kasutada, sellepärast on vajadus neid välja saata. Eksporteerimise juures on esimene nõue see, et ekspordeeritav kaup oleks hea kvaliteediga ja oleks kindla standardi järgi sorteeritud. Et seda korda läbi viia saaks, selleks on Vabariigi Valitsus esitanud kontrolli seaduseelnõu.

Rahaasjanduse komisjon on selle seaduseelnõu läbi vaadanud, üldjoontes ühinenud valitsuse seletuskirjaga, täiendanud vaid § 6 selles osas, et sellest kontrollimaksust sissetulevate summade eelarve ja aruanne kinnitatakse Põllutöministri poolt, mida aga valitsuse eelnõus ei olnud.

Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

8. E. Pesur'i erakorraline teadaanne Tallinna tuletikuvabriku seismajäämise kohta.

E. P e s u r: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mõni päev tagasi on Tallinna tuletikuvabrik täies ulatuses seisma jäänud. Vabariigi Valitsus ei ole aga nähtavasti selle asjaga mitte pisutki tegemist teinud, ei ole samme astunud, et hulk töölisi, umbes 200 töölisi, tööle jääks.

Mina oma erakorralise teadaandega tahaksin peaaesjalikult tähelepanu sellele juhtida, et Vabariigi Valitsus vastavad

sammud astuks, et tikuvabrik uuesti käima hakkaks, ja et need lepingud, mis sõlmitud tikustrustiga, täitmist leiaksid, ja et töölisi ei vallandataks. Mida mõtleb

Vabariigi Valitsus sel alal ette võtta?

Juhataja: Päevakord on läbi. Riigikogu koosolek on lõpetatud.

Koosolek lõpeb kell 11.43 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

4. koosolek.

12. juulil 1932.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Komisjonide täiendavad valimised.
3. M. Mihkelson'i erakorraline teadaanne õpetajate seadusevastase vallandamise kohta Läänemaal.
4. Eesti Vabariigi 1933/34. ja 1934/35. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus — I lugemisel.
5. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus — II lugemisel.
6. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab esimene abiesimees
T. Kalbus kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretär **J. Loosalu**.

1. Päevakorra täiendamine.

A. Tõllassepa ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:
rahaasjanduse komisjoni A. Sternfeldt'i asemele H. Kukke.

3. M. Mihkelson'i erakorraline teadaanne õpetajate seadusevastase vallandamise kohta Läänemaal.

M. Mihkelson: Viimasel ajal on sattunud põhjustatud ärevusse nii õpetajad kui ka kodanikud üldse, kes ei kuulu praegu veel võimuloleva valitsuse leeri ega sellega valitsevaisse kildkondadesse üldse.

Seda ärevust on põhjustanud ja suurenendanud Läänemaa hariduseosakonna juhataja härra E. Soosaare seadusevastased, kuid riigivõimu vaikiva nõusoleku saadetud õpetajate vallandamised. Meil on teateid, et mitukümmend õpetajat on vallandatud põhjusel, et nad ei kuulu põllumeeste ega rahvusliku keskerakonna toetajate sekka ja ühel või teisel teel, olgu kas või sugulussidemetega on lähedal sotsialistliku tööliikumise tegelastele. Ettekäändeks on võetud koolivõrgu ümberkorraldamine. See ümberkorraldamine ei ole

aga otsustatud maavolikogus ja on sellega täiesti seadusevastane ja seega ilmselt otsitud ettekääne. Mis puutub siin riigi keskvoimu, siis oli ikka veel oma kohal püsival Kohtu- ja siseministril härra Ado Anderkopp'il enne Riigikogu valimisi küllalt agarust Läänemaa senise, sotsialistlikku parteisse kuuluva hariduseosakonna juhataja Aleksander Tånava tagandamiseks maavalitsuse liikme kohalt, millise otsuse Riigikohus tühistas kui seadusevastase, samal Kohtu- ja siseministril aga ei näi olevat mingit tahtmist astuda vahele põllumeeste ja asunike erakonda kuuluva maavalitsuse liikme seadusevastastele teadele.

Kodanikel, kes on huvitatud Läänemaal toimuvate seadusevastaste laheneemisest, on väga hästi teada, et praegune riigivõim on valitseva klassi, nõnda siis kodanluse aparaat. Neid huvitab siiski, kas härra Hünerson'i ja tema sõprade haridusepolitika ning härra Anderkopp'i määratav omavalitsusepolitika nende võimukandjate enestegi arvates on kooskõlas praegumaksvate seadustega, enne kõike Põhiseadusega, — sellepärast teen ettepaneku,

avada läbirääkimised selle erakorralise teadaande puhul ühel järgneval koosolekul.

Kohtu- ja siseminister A. Anderkopp (fakt. märk.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin käesoleva erakorralise teadaande puhul puudutada üht selle osa faktilise õiendusena, see on niipalju, kui selles käsitati Kohtu- ja siseministeriumi ala. Mis puutub Hariduse- ja sotsiaalministeriumi alasse, siis ei kuulu see, mõistagi, minu võimkonda.

Kõigepealt üks õiendus härra Tånava asjus. Lugupeetud rkl. härra Mihkelson ei ole asja õieti ette kandnud. Tånava vallandamine sündis kahelt kohalt: omavalitsuse liikme ja hariduseosakonna juhataja kohalt. Viimase otsuse on Riigikohus seadusepäraseks tunnustanud. Asi on kohtu-uuriija käes, ja kuni kohus ei ole asja otsustanud, ei ole minul õigust vahele segada. Mis puutub härra Tånava tagandamisse teiselt kohalt, siis on Riigikohus seal leidnud, et senine otsus tuleb ümberotsustamisele. Missugustel motiividel see otsus tehtud, või mis põhjusel tuleb asi ümber otsustada, seda ma praegu ei tea, kuna ministerium Riigikohtu otsust ja motiive veel saanud ei ole.

Mis puutub sellesse, et mina ei ole vahele astunud Läänemaal esiletulnud viimastes nähtustes ja seda takistanud, siis pean ütlema, ma kuulen sellest esimest korda. Ühtlasi teatan aga, et mina hariduseministeeriumi asjadesse end segada ei saa. Kui hariduseminister leiab, et seadusevastaselt on talitatud ja pöörab Kohtu- ja siseministri poole, siis on minu kui järelevalve asutuse ülesanne sinna vahele astuda. Minul ei ole aga senini mingeid andmeid ja täna kuulsin sellest esimene kord. Olen rõõmus, et härra Mihkelson sellele tähelepanu juhtis, ja härra Mihkelson võib kindel olla, kui Läänemaal seadusevastaselt on talitatud, et mina sinna vahele astun. Seni ei ole minul üksikasjalikke andmeid selles asjas, ja ma oleksin sellepärast väga rõõmus, kui rkl. Mihkelson mulle need esitaks.

M. Mihkelson'i ettepanek võetakse vastu.

4. Eesti Vabariigi 1933/34. ja 1934/35. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja J. Jaanis: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti Vabariigi 1933/34. ja 1934/35. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadusega tahab Vabariigi Valitsus lahendada meie vangimajade ruumiküsimust. Teatavasti on meil 13 vangimaja, igas maakonnalinnas, ja peale selle Narvas ja Harkus. Ruumi nendes 13 majas jätkub normaalolukorras 2½ tuhandele vangile. Tegelikult on vangide arv suurem ja on kõikunud 3.000 ümber. Käesoleval ajal on vangimajades üle 3.400 vangi ja olemas üks ainuke vangimaja, see on Tallinna keskvangimaja, kus vangide arv ei ole nii suur, kui palju on ruumi. Üldiselt on vangimajad niivõrt täis, et üle 860 inimese on rohkem kui ruumi. Sarnane olukord ei võimalda kõigepealt neid nõudmisi täita, mis ette nähtud Vangistuseseadustikus. Teiselt poolt ei võimalda ka sarnane olukord vangide eraldamist liikide järele, kusjuures mitmesugused karistusealused — retsidivistid ja esimest korda karistuse alla langedud inimesed peavad koos olema. See ei ole vangimajade ülesannete seisukohalt mitte soovitav. Peale selle on juba enne-malt ette nähtud, et meil tuleks üldse ette võtta vangimajade juurdeehitamist. On isegi välja töötatud kava, mille järgi igas maakonnas vangimajad ümber korraldatakse ja juurde ehitatakse. Selle kava teostamisega on juba algust tehtud: on ehitatud vangimajad üks Viljandis, teine

Harkus. Selle kava teostamine nõuab aga suuri summasid ja sellepärast on ta kokkuvõtte mõttes kõrvale jäetud, ja Vabariigi Valitsus on esitanud seaduse, mille põhjal küsitakse Riigikogult luba uue juurdeehitise püstitamiseks Tallinna keskvangimaja kahe tiiva vahele. See hoone mahutaks üle 500 vangi ja see võimaldaks vange ümber paigutada provintsist Tallinna. Sarnane ümberpaigutamine lahen-daks olukorra, mida eelpool ette tõin, teiselt poolt võimaldaks juurdeehitise kokkuvõtte hoidu niihästi vangimajade järelevalve personaali palkades kui ka teistes väljaminekutes, missugused kalkulatsioonid teevad välja kuni 6 miljonit aastas. Uus ehitus keskvangimaja juures on kavatsust läbi viia kahe aasta jooksul ja esialgse kalkulatsiooni järele maksab umbes 14½ miljonit. Kuid et materjalide hinnad langenud, siis rahaasjanduse komisjon kaalus küsimust ja tuli otsusele, et sarnane summa ei kuluks ära. Arvesse tuleb võtta ka seda, et see 14½ miljonit riigikassat ei koormaks, vaid pool sellest tuleks vangide tööde erifondist — umbes 75.000 krooni. Kuni 70.000 krooni saaks kaetud kahe aasta jooksul riigi eelarve korras Kohtu- ja siseministeeriumi 1933/34. a. erakorraliste kulude eelarve järgi vangimajade valitsuse alal Kr. 30.000.— ja 1934/35. a. — Kr. 40.000.—

Selle Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu arutas läbi rahaasjanduse komisjon ja ühines üldiselt sisuga ja motiividega, mis Vabariigi Valitsuse poolt komisjonile esitati, ning tegi ainult väikesemaid ümberpaigutusi § 3. Selles paragrahvis rõhutatakse, et vangimaja ehitustööd eeskätt alatakse summadega, mis saadakse vangide tööde erifondist. Puudujääv summa jaotatakse kahe aasta peale. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

J. T a m s o n: Riigikogu liikmed! Nagu teil väga hästi teada, meil aasta-aastalt on suurenenud tööpuudus ja iseäranis suur on see käesoleval ajal. Nagu teie teate, on tehtud kokkuvõtte, eriti aga seda kokkuvõtte on teostatud just nendelt kihtidelt, kellelt enam üldse ei ole võimalik kokkuvõtte teha. On kärbitud palku riigiteenijatelt, niisamuti on vallandatud riigiteenijaid, kuna vastuoksa seal, kus oleks võimalik teostada kokkuvõtte, seal ei ole seda tehtud, veel enam just nendel aladel, kus on võimalik teha, seal näeme, et on kulusid suurendatud. Seda võib öelda otsekohe ka käesoleva seaduse kohta, mis Vabariigi Valitsus on esitanud Riigikogule vastuvõtmiseks. Näiteks kui määratakse uusi summe vanglate ehitamiseks,

siis ma arvan, et sellest ei võida meie rahvaenamus, see on töötavad kihid. Töörahvale ei ole mingit kasu uute vanglate ehitamisest. Kui riigikassal tuleb järjest puudu summast, siis ma arvan, et seda oleks võimalik teha kusagilt mujalt. Selles seaduses on öeldud, et selle toetuse määramine on nähtud ette selleks, et lahendada praegust kitsast olukorda vanglates, et praegused vanglad ei mahuta ära kõike vange. Tähendab, tahetakse parandada vangide olukorda ja teiseks tahetakse kokku hoida. Kuid meie teame, kui on vaja vangide olukorda parandada, siis ei tule eeskätt asuda ehitama uusi vanglaid, vaid tuleks praegustes vanglates vangide olukorda parandada, sest praegu, nagu teie ise väga hästi teate, vangide raske olukord, eriti politvangidel, ei teki sellest, et vangla müürid on kitsad, vaid sellest, et seal valitsev kord on vastuvõtmatu. Nagu parandusüsteemis ette nähtud, peab olema teostamisel vangide liigitamine, kuid seda ei ole teostatud.

Vaatame edasi. Nagu teada, eriti raskesti kannatavad politvangid vangla administratiiv omavoli all. Ka siin tuleks asuda olukorra muutmisele, et vangide olukorda parandada. Kuid minu arvates, kui teostada kokkuvõtteid, siis tuleks eeskätt vabastada vanglatest need inimesed, kes sinna on sattunud ilmsüütult, need on politvangid. Teie muidugi ütlete, et nad on võidelnud meie riigi vastu, rahvaenamuse huvide vastu, kuid ega teie seda ei saa salata, et kõik need, kes praegu on vabaduses ja nimetavad endid rahvaenamuse kasude kaitsjaks, et nende meeste valitsuse ajal meie tööraha olukord on muutunud halvemaks. Ja selletõttu, kui teostada kokkuvõtteid, siis tuleks eeskätt vabastada kõik need, kes on vanglates ilmsüütult, nagu politvangid, ja sellepärast pahempoolsed töölisid ja kehvikud nõuavad eeskätt politvangide vabastamist, nende inimeste vabastamist, kes seal istuvad ilmsüütult.

R. Laes: Rahvasaadikud! Möödunud Vabariigi Valitsus on hakkama saanud väga kena naljanumbriga. Kuna kõigis maailma riikides valitseb praegu kriis, ühtlasi ka Eestis, siis on see osalt tingitud sellest, et see valitsev süsteem, mis valitseb Lääne-Euroopas, ei suuda majanduslikku kriisi parandada. Ja mis puutub meie praeguse Vabariigi Valitsuse tegevusse, siis ta esitab alati sarnaseid seaduseelnõusid, mis on rahvaenamusele otse kahjulikud. (V a h e l h ü ü e.) Mis puudutab seda 5%, siis võib-olla läheb ka teie 51% alla nulli peale.

Vaatame seda seadust, mille alusel tahetakse vangimaju juurde ehitada. Aga kas see juurdeehitus loob paremaid või

lahedamaid tingimusi vangide olukorda. Kas aitab vangimajade ehitamine ära hävitada kurjust või pahesid, mis mõjutab inimest kuritegudele. Siin ehitati üks vangimaja Harku, teine Viljandi, kas on need toonud paremat olukorda, kas on need vangimajad hästi mõjunud vangide peale? Ma tunnen poliitiliste vangide hulgas inimest, kes on vanglast kaasa toonud tiisikuse. Kui tahetakse, et vangidel oleks lähedam elamine, siis tuleks teisi abinõusid otsida, aga valitsus mõtleb sellele, kuidas saata vange manalasse või mulla alla. See kord, mis vangimajades valitseb, on sarnane, et vangidega ei käida ümber kui inimestega, vaid kui loomadega. Kui tahetakse vangidele loomulikumaid või kohasemaid elutingimusi luua, et vangidest saaksid korralikud kodanikud riigile, siis ei saa seda sel teel, et vanglaid juurde ehitatakse, vaid tuleb teistsugust süsteemi kasutada. See peab olema parandamise süsteem, aga mitte vangimajade juurdeehitamine. (V a h e l h ü ü e.) Mis puutub päästearmeesse, siis on teil vist sellega lähem kontakt.

Käesoleval korral ei saa pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm päri olla sellega, et Eestis vangimaju juurde ehitatakse, vaid tuleb olukorda parandada sellega, et saaks kaalumise alla võetud, missugune kord valitseb vangimajades, ja kas need inimesed, kes seal tegutsevad, on oma erialal küllalt kompetentsed. Kui tuleb kõrge külaline, nagu Rootsi kroonprints, siis võetakse teda hästi vastu, kuid Eesti valitsusel ei tule meeldegi vaadata, kuidas on olukord Skandinaavia riikides vangimajade suhtes. (V a h e l h ü ü e.) Mis puutub Stalin'isse, siis teie juba Stalin'it välja ei kannata.

Kui antakse pidusööke kõrgete külaliste puhul, siis ei vaadata selle peale, et riigil ei ole raha. Aga nüüd vanglate ehitamiseks, selleks leidub summe. Öeldakse, et seda meie teeme vangide tööde erifondist, kuid need summad võiksid minna selle peale, et vangide üldolukorda, mis vangimajades valitseb, saaks parandatud. See raha on niivõrt väike summa, et selle eest ei saa ei tea mis pilvelõhkujat valmis teha.

Teiseks oleks veel mainida, et kui vaadata teisi riike, ka meie lähedat naabrit, Soomet, siis ka seal on vangimajades hoopis parem olukord kui Eestis. Seal ei ehitata vanglaid juurde, vaid tahetakse näha, et vangide arv väheneks. Aga meil otse vastupidi. Viljandis ehitati uus vangimaja, ja vana tehti kohtumajaks. (V a h e l h ü ü e.) Mis põhjusel tehakse niisugust vahekaupa? See on lihtsalt rahva narritamine ja raha mahapildumine. See, mida on teinud Vabariigi Valitsus, on täiesti hukkamõistetav, ja iseäranis ka praegusel korral ei too mingit parandust,

vaid just kasvatab seda kuritegevust, sest see on kindel, et need inimesed, kes on istunud vanglas teatud arv aastaid, need tulevad välja ja teevad sama tööd edasi, sest vanglad on meil koolideks, kus õpetatakse kuritegevust. Ja kui minnakse välja selle süsteemiga, mida praegu valitsus kaivatseb, siis võib öelda, et see on hukutamise, mitte parandamise süsteem, ja pahempoolsete tööliste ja kehvikute rühm nõuab kategooriliselt, et niisugune raha mahapildumine lõpetataks kui Eesti rahva enamusele kahjulik ja täiesti hukkamõistetav tegevus.

P. Kroos: Riigikogu liikmed! Kui meie praegu üldse kuulame ajalehtede tooniseid, kuulame inimeste kõnesid, et olla erakordselt raske aeg, olla majanduslik kriis, olla vaja äärmist kokkuhoidu, et sellest raskest majanduslikust kriisist üle saada. Kuid samal ajal leitakse summaseid vangimajade ehitamiseks. Põhjendused selleks on küll väga ilusad, et olla vaja suuremaid ruumisid, et nendele vangidele, kes seal istuvad, selleläbi luua inimlikumaid elutingimusi. Kui see vastab tõele, siis ma mainiksin ühte, et oleks ka praegu võimalik nende vangimajade ruumide suhtes, kui tahetakse vangide olukorda parandada, luua paremaid elutingimusi. Ja selleks oleks vaja vangisid liigitada, nimelt lahutada poliitilised vangid kriminalistidest.

Kui siin näiteks küsida, kas siis saab rohkem ruumi vangimajas kui on politvangid ja kriminalistid ühes kambris? Saame eitava vastuse. Ruum jääb ikkagi endiseks. Peab ainult tähendama, et siin tahetakse inimesi vaimliselt kihvtitada, tehes neile vaimlist hingepiina.

Kriminalistid on mitmet liiki. Ühed on niiöelda väikesed vargad, kes praegu vildaku politika tagajärjel on läinud vargile, ja vangis ühte sattudes elukutseliste kurjategijatega tulevad välja vargad.

See on siis see hea parandamise süsteem, mida praegu aetakse. Selle süsteemi järgi kasvatakse ausatest inimestest vargaid. Nagu juba eelpool tähendasin, on politvangide olukord äärmiselt raske just sellepärast, et nemad on ühes kurjategijatega-kriminalistidega.

Olukord on nii halb, et kui omaksed toovad politvangidele leiba, siis seda söövad kriminalistid.

Kui tahetakse vangide olukorda parandada, siis lastagu lahti politvangid-kommunistid, sest need inimesed ei ole milleski süüdi, vaid ümberpöörduvad — nad on inimsoo heategijad. Nemad on näidanud, kuidas töötavad hulgad võivad pääseda kurnavast kapitalismi võimust ja tõusta peremeheks looduse ja kogu varanduse üle. (N a e r.) Võite naerda, kui see teile

lõbu teeb. Kuid teadke, et nemad pakuvad inimlikku elu ka teile.

Kui vaatame praegust ilmakorda, kus ühed nälgivad ja teised elavad külluses, siis näeme, et samal ajal praalides ja pidustades, igasugusest tasakaalust välja minnes inimesed elu selle tagajärjel lõpetavad vaimuhaigete majades. Teiseks sõda, kapitalistliku ilmakorra pahe, püsib niikaui, kui püsib kapitalistlik ilmakord, ja ka jõukamate kihtide pojad langevad sõjas või tulevad tagasi vigaste santidena. Ja mis lõbu on siis isadel ja emadel kullahunniku otsas, kui võib-olla lapsed saavad sõdides surma.

Sellest välja minnes toonitan veel kord, et kui tahetakse vangide olukorda parandada, siis lastagu vabaks politvangid, need inimheategijad. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm on täiesti sarnase vangimajade ehitamiskulude vastu ja nõuab politvangide vabastamist.

Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin ainult mõne märkuse teha nende kõnede puhul. Küsimust on katsutud täiesti peapeale püsti pöörda. Kui valitsus on esitanud kava, siis ei ole ta välja läinud sellest seisukohast, et ehitada juurde uusi vangimaju, ja tegelikke kulusid vangimajade peale suurendada. Vabariigi Valitsus tahab just vastupidist: ta arvab, et see summa, mis vangimajade peale läheb, 1¼ miljonit krooni aastas, on suur, ja rahvas seda kanda ei jõua. Meie oleme omalajal katsunud üht uut süsteemi läbi viia: ehitada igasse maakonda üks vangimaja, et siis saaksime parema korra, mis oleks kergem ja odavam. Senised kogemused ja andmed näitavad, et see süsteem liiga kallis on. Mina olen sellepärast teise tee valinud, see on, et katsume kohapealsete vangimajad võimalikult tühjaks jätta ja koondada vahialused keskkotta, kus inimeste ülalpidamine kergem, kus inimeste elutingimused paremad, ja kokkuhoidu annaks see ka. Kui tahaksime anda väikese pildi sellest, kui suured on kulud meie oludes vangimajades, eriti kus provintsideks on vangimajadeks vanad, lagunenud majad kasutada, siis saame selle kõige paremini, kui kõrvuti seame vahialuste ja valvurite arvu. Iga aasta keskel läbi on meil iga kuu kohta 3.200 vang. kusjuures valvurite arv on ümmarguselt 600 ümber. See tähendab iga 5 vangi peale tuleb 1 valvur ja see on tingitud meie halbadest ja viletsatest majadest, mis antud vangimajadeks kasutada ja kus järelevalvet teisiti korraldada ei saa. Kui vaatame vastavaid andmeid mujalt maalt, siis näeme, et näiteks Prantsusemaal on 8—9 vangi kohta 1 valvur, Inglismaal on saadud isegi niikaugale, et 12 vangi kohta on

1 valvur. Nõnda näeme, et meil kulud vangimajade ülalpidamiseks on kaugelt üle 100% suuremad kui välismaal. See pärast peame koondama niipalju kui koondada saame. Niisugune koondamine toob siin kasu, annab kokkuhoidu 60 tuhat krooni aastas, küll tuleb meil ehituse alla paigutada alguses 145.000 krooni, kuid võttes aasta kokkuhoidu üle 60.000 krooni, oleksid kulud juba 2½ aasta jooksul tasa.

Sellele motiivile, mis seletuskirjas toodud, lisaksin juurde, et meie riik ei annaks selle 2½ aasta jooksul mitte kõike 145.000 krooni välja, vaid osa tuleb riigikassasse tagasi ja seda sellepärast, et see töö, mis vangimajades vangide poolt tehakse, ja mille eest tasutakse riigikassast, et selle töö eest saadud rahast üks osa läheb tagasi riigikassale. Nii võiks öelda, et tegelik kulu, mis riigikassa välja annab, ka tööstuse fond juurde arvatud, on vast veidi üle 100.000 krooni, s. o. üle 10 miljoni senti. Kui arvesse võtame, et vangimajad katsuvad oma jõuga peajasjalikult seda tööd teha, võime öelda, et riigikassa paneb mängu vast 50.000 krooni. See on vähem, kui edaspidine aastane kokkuhoid. Vabanevad peale selle veel ruumid, mis antakse teistele asutustele, kus võimalik ja tarvis oli. Jätaksime koha peale ainult eeluurimise all olivad ja kohtualused, meie saaksime sellega suurema summa kokku hoida, saaksime vangide elu korralikumaks teha ja saaksime täita neid nõudmisi, mis uues Vangistusseadustikus ette nähtud. Need on need alused, mis on ette nähtud uues kavas, ja ei saa öelda, et see vangimajade suurendamise süsteem on, ja seepärast eelnõu vastu olla.

Mis puutub kõrvalküsimumustesse, — et inimesed on tervist rikkunud nagu Viljandis see olevat ette tulnud, kus inimene 6 aastat uues vangimajas kinni istudes on kaotanud tervise, — siis ei ole see õige. Kuidas võis ta seal 6 aastat tervist rikkuda, kui uus vangimaja alles mineval aastal valmis sai? Ta võis vanas vangimajas oma tervist rikkuda, aga mitte uues. (V a h e l h ü ü e d.) Ma ei hakka praegu igaleülele vastama.

Mille peale ma tahtsin tähelepanu juhtida, õieti protesteerida, see on see, kui katsutakse ülistada ja vabandada neid, kes vägivallaga on meile kallale tunginud ja meie riiklikku korda õnestanud. Neid inimesi tembeldada ilmsüütuteks ja nõuda, et valitsus neid vange eeskätt lahti laseks, ma ütlen, kui siin Riigikogus inimesi leidub, kes niisuguste nõudmistega välja tulevad, siis on minu kohus protesteerida niisuguste ütluste vastu ja kaitsta meie riiklikku korda ja neid asutusi, kes meie riikliku korra eest valvel seisavad.

R. Laes: Ma tahtsin vastata Kohtu- ja siseminister suurherra Anderkopp'ile, kelle valusat kätt tööliklass tihti tunda on saanud. Praegusel korral tõi ta...

Juhataja: (koputab haamriga) Ma palun viisakamalt valitsuse liikmete kohta rääkida.

R. Laes: Ma ei ole tarvitanud eba-viisakaid...

Juhataja: Palun juhatajaga mitte vaielda.

R. Laes: Siin toob ta näiteid Prantsusemaa ja Saksamaa vanglate kohta. Need on niisugused riigid, kus vangimajade olukord on veel halvem. Ma tahtsin, et võetaks eeskujuga seal, kus vangimajade olukord parem. (V a h e l h ü ü e.) Seal võib võtta, seal on sotsialistlik riik. (N a e r.) Siis tähendas veel, et nad ei ehitata vangilaid juurde. See on asi, mille üle ei maksa vaielda. Vangimaju on ehitatud, aga vaatame, kuipalju on see lahendust toonud. Viljandis on 172 kohta, tegelikult on 183 vangi. (V a h e l h ü ü e.) Harku vanglas, seal on 190, tegelikult on arv 208. (V a h e l h ü ü e.) Siis tähendab, ehitatakse juurde, ikka jääb kitsaks. Ehitatakse terve riik vangilaid täis, aga asi ei parane, kui teie ise majanduslikku olukorda muutust ei too.

Juhataja: Rkl. Laes'ilt on ettepanek, seaduseelnõu tagasi lükata.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

5. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Jaanis.

Pealkiri võetakse vastu. (Seaduseelnõu tekst.)

Juhataja: Rkl. Silverstov'ilt on ettepanek, vähendada Riigikohtu liikme palka 390 kroonilt 200 kroonile.

Ettepanek lükatakse tagasi. Seaduseelnõu tekst võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

6. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja
R. Kuris.

Juhataja: Ma kavatsen jätta ära paragrahvide teksti ettekandmise ja hää-

letan seaduseelnõu osade kaupa. Selle seisukoha vastu ei vaielda.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 18.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

5. koosolek.

14. juulil 1932.

Sisu:

1. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus — III lugemisel.
2. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus — III lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **M. Martna** kell 11.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Jaanis**.

(Pealkiri.)

P. Kroos: Riigikogu liikmed! Mina pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma nimel pean tunnistama, et meie isiklikult selle riigikohtuniku, kes selle seaduse alusel tahetakse teenistusse võtta, vastu olla ei saa sellepärast, et meil ei ole küllalt teada, kas selle isiku järele tarvidust on või mitte, võib-olla et teda ka tarvis on. Kuid üks asi on, millest vaikes mööda minna ei saa, ja see on palgaküsimus. Kui alalõpmata toonitatakse rahvamajanduse kriisi ja kokkuhoidu, millest kirjutatakse igalpool, siis küsime, kas see on rahvamajandusliku kriisiaegse kokkuhoiu kohane, kui üks isik pannakse ametisse ja temale määratakse 390 krooni kuus palka? Kas saab kokkuhoiust juttu olla praegu? See on pillamine, ja võib öelda, et see on tants katku ajal. Põhiseaduses on ette nähtud, et igale inimesele peab olema kindlustatud inimvääriline ülespidamine. Mina omal ajal olin kord valitud linnavolikogusse ja lasin end valida hoolekande kuraatoriks sellepärast, et minul kui täieõiguslikul linnavolikogu liikmel oleks võimalus teada saada, kuidas elavad linna hoolealused. Seal nägin, et inimestele, kes vaevalt jõudsid jalgel seista, makseti toetust 5—10 krooni kuus. Kui selle 5—10 krooniga on teostatud Põhiseadus ja inimesele määratud inimvääriline ülespidamine, siis mina ei jõua küll aru saada, miks teisele samal ajal määratakse palgaks 390 krooni. Kui veel arvesse võtta asjaolu, et praegu olla majanduslik

kriis, ja olla tarvis turgu leida põllumeeste saadustele, kelle esitajaid kaunikene kogu on ka Riigikogus, siis minu teadmise järgi see 390 krooni ei pea mitte olema uus kulu, vaid lihtsalt peab tulema nende vangivalvurite, keda siin kokkuhoiu mõttes vallandatakse, nende palgast. Kui nüüd küsida, kas see on majandusliku kriisi lahendus, siis minu arusaamise järgi küll mitte. Ja seda otsekohe seepärast, et sealt saab hulk inimesi teenistusest lahti, kes otsekohe nende sentide eest oleks ostnud aineid, mida valmistab põllumees. Ja üks on kindel, et see kohtunik, keda nüüd paigutatakse 390 kr. palga peale, kunagi et tarvita niipalju põllumeeste poolt produtseeritud saadusi, kui seda oleksid tarvitanud need vangivalvurid.

Vaadake, niimoodi praegused põllumeeste esitajad ja kogu rahvaesitus praegu otsekohe süvendab majanduslikku kriisi. Ja sellest küljest välja minnes meie pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm teeb ettepaneku, selle kohtuniku palgaks määrata 200 krooni.

Pealkiri võetakse vastu.
(Seaduseelnõu tekst.)

Juhataja: Rkl. Tamson'ilt on ettepanek:

„Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma nimel teen ettepaneku riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seaduse § 3 kohta: riigikohtuniku palgaks 390 kr. asemel 200 kr.“

Kohtu- ja siseminister **A. Anderkopp:** Austatud härrad Riigikogu liikmed! See küsimus on ju iseenesest selge. Ettepanek on tehtud teatava demonstratsiooni sihiga. Mina pean oma kohuseks aga siiski näidata sisuliste õõnsuste peale, mis selle ettepanekuga ühenduses. Kuju-tame ette, et võetakse vastu ettepanek, määrata riigikohtuniku palgaks 200 krooni 390 krooni asemele. Mis teie teete sellega? Seate riigikohtunikud viletsamasse seisukorda, kui rahukohtunikud, sest nende ja teiste palgad jätate puudutamata, kuna ometi riigikohtuniku vastutus suurem. Sarnased tühjad ja kaalumata on kehvikute ettepanekud. Kui niisugust ettepanekut teha tahetakse, siis mõelge ometi natukenegi järele. Seda ettepanekut küll kuidagiviisi vastu võtta ei saa.

P. Kroos: Faktiliseks märkuseks ütleksin niipalju, et meie rühm esineb lähemas tulevikus sarnase seaduse kavaga, kus oleks ülemmääraks palgale 200 krooni. Siis ei oleks enam ette tuua sarnaseid etteheiteid, nagu seekord, et alamad kohunikud saavad rohkem. Sellest oleks küll inimvääriliseks ülalpidamiseks. Kes siin saalis istuvad, on kõik eestlased, kelle esisad omalajal Balti parunite käest peksa saanud. Ja meie hulgas ei ole jumalast seatud kõrgemat ülemust — kellel see vastab täitsa inimväärilisele ülalpidamisele.

J. Tamson'i ettepanek lükatakse tagasi.

Seaduseelnõu tekst võetakse vastu.

Koosolek lõpeb kell 11.32 min.

Õige.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

2. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. Kuris.

Juhataja: II lugemisel jäeti ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmine. Kavatsen ka III lugemisel selle ära jätta. Hääletan seaduseelnõu osade viisi.

Seaduseelnõu võetakse vastu osade viisi ja terve sisu korraga.

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Kinnitan.

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

6. koosolek.

19. juulil 1932.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Tervitus.
3. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
4. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
5. Vabariigi Valitsuse ametisse kutsumine.
6. Riigikogu Esimehe valimine ja Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine.
7. A. Silverstov'i erakorraline teadaanne.
8. E. Pesur'i sõnavõtmine isiklikus asjas.
9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus — redaktsioon.
10. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus — redaktsioon.
11. Eesti Vabariigi 1933/34. ja 1934/35. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab esimene abiesimees
T. Kalbus kell 17.31 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi
O. Gustavson.

1. Päevakorra täiendamine.

Juhatus eettepanekul täiendatakse päevakorda: 1. punktiga — Vabariigi Valitsuse ametisse kutsumine — Riigikogu Esimehe asetäitja eettepanek; 2. punktiga — Riigikogu Esimehe valimine ja Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine.

2. Tervitus.

Sekretär: Riigikogu Esimehe nimel on tulnud tervitus: „Riigikogu Esimehele. Vigastatud Sõjameeste Ühingu XV. Kongress kokku tulnud Tallinna 17. juulil 1932. a. tervitab Teie isikus Riigikogu ja soovib temale edu ja jõudu töötamiseks riigi ja rahva kasuks, et õnnelikult välja juhtida riigilaeva praegusest üldisest surutisest ja majanduslistest raskustest, lootes ühtlasi, et ka sõjainvaliidide olukorra parandamiseks võimalusi leitakse.“

3. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on astunud tagasi Peeter Treiberg 18. juulil 1932 Eesti sotsialistliku tööliste partei Tartumaa valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu töist on osa võtma kutsutud Aleksander Mekkart.

4. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:
1. tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
2. Eesti ja Nõukogude sotsialistlike vabariikide liidu vaheliste mittekallalale tungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seaduse riigikaitse komisjoni.

5. Vabariigi Valitsuse ametisse kutsumine.

Juhataja: Kõrgeaulised Riigikogu liikmed! Riigikogu, otsusega 20. juunist 1932, tegi Esimehele ülesandeks esineda eettepanekuga Vabariigi Valitsuse kokkuseadmise ja ametisse kutsumise asjas.

Riigikogu Esimehe asetäitjana tegin 19. skp. rkl. Karl Einbund'ile eettepaneku, võtta enda ülesandeks Vabariigi Valitsuse kujundamine.

Täna teatas minule härra Karl Einbund, et ta on tulnud toime Vabariigi Valitsuse moodustamise ülesandega.

Tugedes tema kirjale tänasest kuupäevast Riigikogu Esimehe asetäitjale, on mul au esineda Riigikogule eettepanekuga:

„Riigikogu otsustab kutsuda ametisse Vabariigi Valitsuse järgmises koosseisus:

Riigivanem — Karl Einbund.
Hariduse- ja sotsiaalminister — Jaan Hünerson.

Kaitseminister — August Kerem.
Kohtu- ja siseminister — Ado Anderkopp.

Majanduseminister — Johannes Zimmermann.

Põllutööminister — Oskar Köster.

Teedeminister — Jaan Raudsep.

Välisminister — Mihkel Pung.“

Vabariigi Valitsuse ametisse kutsumine teostub valimise teel lahtisel hääletamisel lihthäälteenamusega.

L. Johanson (häälet. motiiv.): Austatud Riigikogu liikmed! Uue valitsuse moodustamisel soovitas Eesti sotsialistliku tööliste partei rühm valitsuse töökavasse võtta majanduslikke, sotsiaal- ja kultuurpoliitilisi ülesandeid, mille teostamine tingimata tarvilik. Need ülesanded ei leidnud kummagi valitsuseerakonna poolt tähelepanu. Uus valitsus on moodustatud kahe kodanliku rühma kokkuleppel töökava alusel, mis ei kindlusta majanduse, sotsiaal- ega haridusealal rahva olukorra paranemist.

Ka uue valitsuse isiklik koosseis ei ärata usaldust. Ta keskele kuuluvad veendunud tollide ja elukalliduse tõstjad ja töötasu vähendajad, samuti isikud, kes lahkuvas valitsuses on tulnud toime ebaseaduslike kude ja ebasüüdsate toimetustega, ega saa pidada neid valitsuse liikmeid võimelisteks oma ülesannete täitmiseks.

Neil põhjustel hääletab Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm uue valitsuse vastu.

I. Gorshkov (häälet. motiiv.): Luupeetud Riigikogu liikmed! Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühm, lootes, et ametisse kutsutav Vabariigi Valitsus omas tulevases tegevuses arvestab heatahtlikult ja õiglaselt Vene vähemusrahvuse ja eriti Vene talupoegade ja kalurite põhjendatud majanduslike ning rahvuskultuuriliste huvidega ja nõuetega, sooviks valitsust toetada, kuid arvesse võttes, et praegusel momendil valitsuse töökava puudub, otsustab Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühm käesolevas hääletamises erapooletuks jääda.

A. Gretshanov (häälet. motiiv.): Господа народные представители. Как представитель от бедного населения Печорского края, я вынужден голосовать против данного правительства, так как правительства, как предыдущие, так, я полагаю, и настоящее не будет уделять тех забот об обезпечении и улучшении материального положения бедных крестьян и сельских рабочих. К тому же правительство представлено на утверждение парламента без декларации. Настоящее правительство я не поддерживаю и голосую против.

R. Laes (häälet. motiiv.): Riigikogu liikmed! See uus valitsus, mis praegu moodustati, on nii, nagu kõik eelmisedki valitsused, töörahvale otse sarnased, et need ei püüagi tööliste olukorda parandada, seepärast pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm on sellisele valitsusele täiesti vastu.

Juhataja: (Hääletatakse.) Vabariigi Valitsus esitatud koosseisus on ametisse kutsutud.

Riigivanem K. Einbund: Kõrgealised Riigikogu liikmed! Ma tänan enese poolt ja Vabariigi Valitsuse nimel teid kõiki kõrge usalduse eest ja valiku eest Vabariigi Valitsuse koosseisu. Ühtlasi teatan, et Vabariigi Valitsus esineb ühel lähemal Riigikogu koosolekul oma töökavaga deklaratsiooni näol, nii nagu see ette nähtud Riigikogu kodukorras.

6. Riigikogu Esimehe valimine ja Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine.

L. Raudkepp: Rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma nimel teen ettepaneku,

valida Riigikogu Esimeheks rkl. Jaan Tõnisson.

Juhataja: Riigikogu Esimehe kui ka teiste juhatuse liikmete valimine toimub kinnisel hääletamisel.

(Hääletatakse kinniselt.) Poolt on 53 häält, seega on valitud Riigikogu Esimeheks rkl. Jaan Tõnisson.

Koosolekut asub juhatama Esimees J. Tõnisson.

Juhataja: Austatud Riigikogu liikmed! Valimise eest tänades töötan Riigikogu Esimehe kohuseid täita alati täie erapooletusega ja asjalikkusega, nagu see on selle kõrge koha väärt.

Mul on ette kanda järgmine teadaanne: „Riigikogule. Sellega teatan, et ma Riigikogu esimese abiesimehe kohustused maha panen. Tallinnas, 19. VII 1932. T. Kalbus.“

Seega tuleb valimisele esimene abiesimees.

Rkl. Tupitsalt on ettepanek, valida Riigikogu esimeseks abiesimeheks rkl. Jaan Soots.

(Hääletatakse kinniselt.) Poolt on 70 häält, seega on valitud esimeseks abiesimeheks rkl. Jaan Soots.

7. A. Silverstov'i erakorraline teadaanne.

A. Silverstov: Riigikogu liikmed! Tallinna Lutheri vabriku tööliste üldkogu koosolek, kuulab ära töölisnõukogu aruande, millest selgus, et töölisnõukogu on pööranud korduvalt Vabariigi Valitsuse ja teiste vastavate riiklike asutiste poole nõudmistega, et Vabariigi Valitsus astuks mõjuvaid samme töötasu kärpimise ja tööliste vallandamise ärahoidmiseks.

Kuid senini Vabariigi Valitsus ei ole teinud mingeid tõsiseid algatusi tööliste olukorra parandamiseks ja uute raskuste ärahoidmiseks. Vabariigi Valitsus on jätnud käitise juhatusele vabad käed tööliste olukorra halvendamiseks, olgugi et käitis on saanud üldsuse arvel teatavate riiklikkude soodustuste osaliseks raudtee veotariifide alal ja käitise toodang siseturul on kaitsitud välisvõistluse eest kõrgete kaitsetollidega. Käitise juhatuse on põhjendanud töötasu alandamist ja tööliste vallandamist töölisnõukogu ja Vabariigi Valitsuse ees kaubaturgude vähenemisega. Kuid käitise juhatuse ei ole teinud selleks midagi, et siseturule võiks saata rohkem üldiselt tarvitavat mööblit.

Käitise poolt siseturule saadetava mööbli hinda ei ole mitte alandatud vastavalt tarvitajaskonna ostujõu langusele. Ei ole omalt poolt Vabariigi Valitsuski selleks samme astunud, et käitis siseturule saadetava mööbli hinda alandaks, et selle läbi mööbli tarvitamist suurendada, mis läbi tööolud käitises muutuksid avaramaks. Üldkogu koosolek nõuab Vabariigi Valitsuselt, et asutaks piirama käitise juhatuse poolt arendatud tööliste olukorda halvendavat tegevust. Ja kui käitise juhatuse peaks jätkama töölisvaenulist tegevust, siis tuleb nõuda kiires korras käitise sekvestreerimist. Üldkogu leiab, et tööliste paratamatute vallandamiste puhul tuleb esijoones vallandada kinnisvarade ja äride omanikke, kes saavad oma kinnisvaradest või äridest äraelamist. Senini ei ole tööliste vallandamiste puhul vallandatavate tööliste suhtes töölisnõukogu seisukohtadega arvestatud. Üldkogu peab tarvilikuks, et vallandatavate tööliste valikul arvesse võetaks töölisnõukogu seisukohad ja töölisi ei vallandataks tööjuhatajate isikliku jonniga alusel.

3. Ära kuulates aruande Tallinna politsei arestimajas vägivaldla tarvitamise tagajärjel surmasaanud kodanikust Karl Malter'ist järelejäänud perekonna (lese ja alaealise lapse) kasuks toimepandud korjanduse üle, leiab koosolek, et politseiametnikkude poolt kodanikkude kallal, kes viibivad seisukorras, mis enesekaitset ei võimalda, sarnaste hädaohtlikkude võtete, (doppelt-nelsoni j.n.e.) tarvitamine, mis surmaga võib lõppeda, nii kui see sündis kodanik Karl Malter'iga, on täiesti lubamatu ja hukkamõistetav, hävitab kodanikkudes julgeoleku tunde ja tekitab halvaks-panu nii politsei kui üldse riigivõimu vastu.

Et avalik arvamine on üksmeelselt selle puhul kodanikkude elu ja julgeoleku huvide kaitseks sõna võtnud, mis aga valitsuse asutiste peale pole avaldanud mingit mõju, kuna politseinikud, kelle tegude ta-

gajärjel laibad mullas kõdunevad, senini edasi tegutsevad.

Seepärast tunnistas koosolek tarvilikuks pöörata Vabariigi Valitsuse poole märgukirjaga selleks, et Vabariigi Valitsus teeks korralduse, et politseiametnikkude poolt sarnaste võtete tarvitamine ja kodanikkude sel teel teise ilma saatmine saaks vastavate võimude poolt viibimata ära keelatud.

Juhataja: Kõneleja, ma peatan Teid. Teie kõnele te asjadest, mille esiletoomine erakorralise teadaande raamidesse ei kuulu.

Rkl. Laes'ilt on ettepanek, avada selle erakorralise teadaande puhul läbirääkimised.

Ettepanek lükatakse tagasi.

8. E. Pesur'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

E. Pesur: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Olles varem „vabadussõjalaste“ nimel tegutseva rühmituse tegevust ja nende häälekandja kirjutusi, mis harilikult maksva riigikorra kohta räuskamisteni ulatavad, tähele pannud, sellepärast pakkus ka huvi hiigla reklaami ja mürgeliga kokkukutsutav Põhja-Eesti „vabadussõjalaste“ päev, nii et võtsin nõuks seda ülistatud suursündmust oma silmaga vaatama minna, kuna üleskutsed harilikult kõiki kodanikke eelmainitud päevale kutsusid. Siis läksin ka mina möödunud pühapäeval Tapale, et oma silmaga eelmainitud sündmusi vaadata.

Tapa Männikumäel, kus vabadussõjalaste poolt korraldati miiting, viibisin mina kuulajana rahva hulgas, kui kolm vabadussõjalase lindiga meest minu juurde asusid, aru nõudes, miks mina kõneleja härra Sirk'i Riigikogu ja maksvat Põhiseadust mahategevale kõnele ei plaksuta, sealjuures mind kätest rebides ja tõugates. Pöörasin kohalviibiva vabadussõjalaste liidu juhatuse liikme härra Kapsta poole, keda mina tundsin, et tema oma mehed korrale kutsuks, kuna härra Kapsta sellest ära ütles, öeldes, et temal selles asjas midagi teha pole. Mõni samm temast eemale siirdudes haarasid mind mitu meest, varukatest ja kuest rebides, sealjuures ühtlasi hoope jagades. Üht lööjaist tundsin mina ära, kes on aktiivne vabadussõjalaste hulgas tegutseja, see on Nõmme kodanik Theodor Pohlak, kes kuulsaks saanud oma ajalehe „Meie või juudid“ väljaandjana. Hiljem rongi peale minnes piiras mind Tapa jaama ees salkkond vabadussõjalasi, ähvardades piiri äärde viia, Venemaale küüditada, maha lasta ja üles puua. Sealjuures küsis ka üks ähvardajaist minu nime, kellele oma

nime avaldasin, mille järele veel suurem ähvarduste valing valla pääsis.

Veel samal õhtul tahtsin Narva sõita. Kuna aga Narva rongi veel ei olnud, polnud mul julgust jaama jääda rongi ootama, sest kolmel korral pandi mulle jalg ette, löödi selga ja taheti maha paisata. Ja sellega said hakkama isikud, keda öeldi teenivat tegevas kaitsevæes ohvitseridena. Üks neist piirivalves, teine autotanki rügemendis, keda mina isiklikult ei tundnud. Ühesõnaga, uulitsapoisi ulakusega tuldi toime.

Juhataja: Kõneleja, palun valida sõnu.

E. Pesur: Lõpuks kui suure sõimuvalingu juures hakkasin rongile astuma, kisti mind jalast, isegi püüti rongilt maha tirida. Mul on arvamine, et kui Narvas samal ööl pandi toime ametühingute rüüstamine, siis on arvatavasti ka need inimesed, kes mulle jaamas kallale tungisid, selle asjaga segatud.

9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

Sekretäri kohale asub sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.

10. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

11. Eesti Vabariigi 1933/34. ja 1934/35. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja J. Jaanis.

Juhataja: Ma kavatsen jätta ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise. Selle vastu ei vaielda.

J. Tamson (pealkirja puhul): Riigikogu liikmed! Mulle jääb arusaamatuks, kui see seadus Riigikogu poolt vastu võetakse, kuna praegu kõik erakonnad toonitavad, ja samuti Vabariigi Valitsus, et on tarvis teostada kokkukohid, — jääb

arusaamatuks, kui selle kokkuhoiu teostamise ajajärgul ehitatakse juurde uusi vangimaju, ja kui Vabariigi Valitsus püüab selle vangimaja ehitamist läbi viia.

(Sekretäri kohale asub sekretäri teine abi O. Gustavson.)

Kui öeldakse, et sel teel teostatakse kokkukohid, siis tekib küsimus, kas meil rahvamajanduses ei leidu teistsuguseid alaseid, kuhu võiks mahutada summasid. Meil seisab tööstus, suureneb tööpuudus. Riigi eelarvet ei suudeta viia tasakaalu, ja selleks on valitsus tõstnud tolle sarnastelt esimesejärgu tarbeainetelt, nagu suhkur, tee, riis, kohv j.n.e., mis eeskätt mõjub halvavalt meie rahvaenamuse seisukorrale, see on meie töörahvale.

Kui sisuliselt vaadata, kas selle vangla ehitamine annab kokkukohid, siis võib öelda, et seda ei ole.

Kui valitsus põhjendab, et püütakse meie vanglates valitsevat olukorda lahendada ja et praegu meie vanglad ei mahutavat ära kõiki vange, siis nagu eelpool meie rühma poolt toonitatud, eriti politvangide raske olukord ei teki sellest, nagu oleksid vanglad kitsad, vaid otsema teed sellest ja õieti seal valitsevast süsteemist, administratsiooni omavolist. Nii näiteks meil on teada küllalt juhtumeid, kus politvange on võrdelemisi väikese süüteo eest rängasti karistatud. Ühe süüteo eest on vang saadetud pimedasse ja niiskesse kartserisse, peale selle on võetud temalt igasuguse kirjanduse lugemise võimalus ja õige kauaks ajaks ka tuttavatega kokkusaamise võimalus. Kõigile on teada, et meil vangimajade paranduse süsteemis on ette nähtud politvangide eraldamine teistest kurjategijatest. Kuid on ka see teada, et seda ei ole seni täidetud. Suurem osa politvange on ühes teiste kurjategijatega, ja on täiesti selge, et praegune käitlemine vangidega vangimajades ei mõju vangidele parandavalt, ja võib öelda, et need inimesed, kes on sattunud vangimajadesse, kui nad sealt välja tulevad, on palju suuremad kurjategijad, kui nad on olnud selle minnes.

Edasi. On selge, et kui tahetakse kokkukohid teostada eeskätt vangimajade alal, siis tuleks valitsusel käsitada abinõusid ja kaotada neid põhjusi, mis sunnivad võimused inimesi saatma vangimajadesse. On teada, et igasugused vargused, röövimised, põhjenevad eeskätt praegustel majanduslikult rasketel oludel, ja nagu näeme, on praeguvalitsev süsteem just see, mis sunnib inimesi sarnastele tegudele, ja kui katsuda kaotada neid põhjusi, siis tuleks eeskätt püüda inimestele võimaldada tööd ja võimaldada neile enam-vähem korralikku äraelamist. See

oleks kõige õigem kokkuhoiu teostamine vangimajade alal. Mis puutub politvangidesse, siis mida avaramad töövõimalused ja mida paremini rahvas suudab ennast elatada, seda vähem tuleb võimudel tegemist teha politvangidega. Kuid praeguse olukorra edasipüsimine on kodanliste valitsustele nähtavasti kasulik. Kui rahval ei ole tööd, siis on valitsustel kasulik neid inimesi, kes sellest olukorrast aru saavad ja kes nõuavad paremusi, kinni pidada, sest see on odavam. Kuid see ei ole rahvaenamuse töötavate kihtide huvi-

des, vaid võrdlemisi kitsa ringkonna huvides. Meie seisame selle vastu, sest olukord võib kujuneda selliseks, et praegune kord mõjutab uusi kuritegusid ja lõppudelõpuks ei jää valitsusel muud üle, nagu varem minu rühmakaaslaste poolt tähendatud, kogu meie riigile katus peale ehitada ja muuta seega suureks vanglaks.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 18.20 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

7. koosolek.

26. juulil 1932.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Tervitus.
3. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
4. Riigi majandusnõukogu ja komisjonide täiendavad valimised.
5. Vabariigi Valitsuse deklaratsioon.
6. Riigikontrolöri valimine.
7. J. Tamson'i erakorraline teadaanne Narva kiutööliste ametiühingu ruumis toimunud sissemurdmise kohta.
8. Eesti-Briti vahelise surnud meremeeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.
9. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohutliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.
10. Eesti Vabariigi 1933/34. ja 1934/35. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus — III lugemisel.
11. Läbirääkimised Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande puhul.
12. Läbirääkimised M. Mikkelson'i erakorralise teadaande puhul õpetajate seadusevastase vallandamise kohta Läänemaal.

Koosoleku avab Esimees J. Tõnisson kell 17.12 min.

Sekretäri kohal sekretär J. Loosalu.

1. Päevakorra täiendamine.

Päevakorda täiendatakse:
1) H. Kukke ja M. Martinson'i ettepanekul 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised; 2) juhatuse ettepanekul 2. punktiga — Vabariigi Valitsuse deklaratsioon ja 3. punktiga — Riigikontrolöri valimine.

2. Tervitus.

Sekretär: On tulnud järgmine tervitustelegramm: „Härra Riigikogu Esimehele. Tallinn. Üleriiklik pagari- ja kondiitritöösturite konverents palub Teid ja Riigikogu vastu võtta konverentsi tervitust ja parimaid soove. Konverentsi juhatus.“

3. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:
1. tempelmaksu seaduse täiendamise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
2. riigimaade kasutajatele müüdüd metsa ostuvõla alandamise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
3. tollipõhitariifide seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
4. lihloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seaduse rahaasjanduse komisjoni;
5. Eesti Vabariigi 1933/34. aasta kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seaduse rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu;
6. riiklike põllumajanduslikkude laenude liitmise seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
7. asunduskapitali seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
8. riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
9. Eesti-Hispaania kaubanduse- ja laevandusekonventsiooni kinnitamise seaduse rahaasjanduse komisjoni.

4. Riigi majandusnõukogu ja komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:
riigi majandusnõukokku M. Punga asemele T. Kalbus;
rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu A. Kornell'i asemele G. Lorenz;
rahaasjanduse komisjoni J. Zimmermann'i asemele A. Kornell;
üldkomisjoni M. Punga asemele T. Kalbus.

5. Vabariigi Valitsuse deklaratsioon.

Riigivanem K. Einbund: Kõrgealised Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsus, asudes Teie usaldusel riigivalitsemise tööle, on teadlik kõigis raskusis ja enda suures vastutuses praeguse erakorralise aja käimasolevate ja tullavõivate rünnakute puhul. Majanduslik kriis üleilmlikus ulatuses, samuti ka Eesti olude erilises seisukorras, on mõjutanud raskesti saaduste valmistamist ja müüki ning korrapärast rahaliiklemist, on asetanud raskusse tööandjaid, majapidajaid ja palga-

töölisi, on viimas välja tasakaalust riigi eelarvelise majapidamise ja rahanduse. Selle järeltundub kõikjal suur rahu- puudus, töövõimaluste tagasimineku, järsk kitsendusi elukorras, hariduse- ja kultuurielus.

Vabariigi Valitsus on teadlik, et hoolimata oma heast tahtest ei ole siiski võimalik näha ette erakorralisel ajal valitsemise töö kavasa kõiki üksikasju, mis tarvilikud teostada raskuste pehendamiseks kas oma seadusliku võimu kaudu või koos Riigikoguga. Sest sündmuste kiire areng nii siseelus kui ka rahvusvahelises ulatuses võib tingida valitsemise abinõusid sootuisi erinevaid töökavalisid, ettenähtud abinõudest.

Seepärast käesolev töökava piirdub rohkem valitsemise töö suuna näitamisega kui üksikasjaliku eritlemisega.

Vabariigi Valitsuse peamureks on juhtida üle erakorralisest aegust meie rahvamajanduse tootmisvõime ja rahvamajanduse aparadi alalhoid ja kasv, et meie riikliku ja rahvusliku elu arengu loomulik tase väljaks kriisiajajärgust võimalikult väheste kaotustega ning haavadega.

Seepärast, et vältida majandusekriisi ähvardavaid tagajärgi ja tuua majanduslikku surutisse võimalikku kergendust, Vabariigi Valitsus tahab olla aktiivne kõigil majanduse- ja rahandusepoliitika aladel, et meie loomulikud majandusealad oleksid võimelised tootma üheväärseina, mis elustaks elukorda, töövõimalusi ja raharingvoolu.

Riigi rahanduse pärast on tarvilik, et riigimajapidamine tasakaalustataks kõigi abinõude varal, misjuures peale kindla kokkuhoiu ja vähemhädaliste riigi eelarveliste kulude täitmise edasilükkamise või äramuutmise tulevad võtta vähendamisele riigi ja omavalitsuste administratsiooni ehk valitsemise kulud. On näha ette, et riigi eelarve seega veel ei tasakaalustu, mispärast osutub tarvilikuks nõutada vajalikke lisatulusid.

Riigi rahandus tuleb hoida kindlana, lähtudes seejuures seisukohast, et rahanduse kindlustamise aluseks on terve ning võistlusevõimeline majandus. Vabariigi Valitsuse ülesandeks on hoolitseda, et kroon oleks püsivaks maksuvahendiks, mis täidaks oma rahvamajanduslikke ülesandeid ja hoiaks alal usalduse Eesti rahanduse vastu.

Väliskaubanduse korraldamisel ja tasakaalustamisel sunnimajanduse tagajärjed ei ole olnud eriti rahuldavad. Vabariigi Valitsus tahab otsida sel alal uusi teid, mis oleksid suunatud vaba majandusliku läbikäimise jaluleseadmisele, niipalju kui seda võimaldab välisriikide poliitika meie väljaveo suhtes.

Eesti pangandus on senistest raskustest saanud üle võrdlemisi hästi. Kriisikestel on pankade arv vähenenud ja vastavalt tugevnenud nende sisemine korraldus. Valitsus on kindel, et pangad suudavad täita ka edaspidi edukalt oma rahvamajanduslikke ülesandeid, misjuures ta nende seisukorra edasist kindlustamist arvab oma tähtsamate ülesannete hulka.

Rahvamajanduslikus tootmises Vabariigi Valitsus tahab saavutada majandus- ja rahanduspoliitiliste abinõude kaudu soodsama tootmiskulude ja saaduste hindade vahekorra, et meie tootlus oleks võistlusevõimelisem välisurgudel, tasuvam siseturgudel ja et raha liiklemine majapidamistes ning ettevõtteis muutuks loomulikumaks, mis annaks ka aluse eramajapidamiste tulude ja kulude tasakaalustamiseks.

Siseturu korraldamises jätkatakse tööd, et see varustuks niipalju kui võimalik omamaa põllu- ja tööstusesaadustega, vähemate vahetalitusekulude juures, kasutades seejuures kõiki majanduspoliitilisi abinõusid, et põllumajanduse- ja tööstusesaaduste hindade tasemed muutuksid endi vahel vastavaks.

Põllumajandus on üldise majandusekriisi tagajärjel sattunud erakorraliselt raskesse seisukorda, mispärast Vabariigi Valitsus tahab pöörata erilist tähelepanu põllumajanduse avitamisele ja põllumajapidamiste kokkuvarisemise ärahoidmisele.

Praeguse majandusliku konjunktuuri tõttu ülejõukäivaks muutunud põllumajanduse ja põllupidajate võlakooormatis tuleb korraldada ümber, jätkates sealjuures põllupidajate lühiajaliste laenude pikaajalisteks muutmist ja põllumajanduslike laenude protsendi alandamist.

Välisurgude eest tuleb energiliselt hoolitseda ja meie välisesindused tuleb rakendada ka põllumajandusesaadustele välisurgude alalhoidmiseks ja uute teidmiseks.

Põllusaaduste eksport tuleb korraldada ümber, et kaoks endivaheline hindade allasurumine välisurgudel ja väheneksid vahetalituse kulud. Neile nõudeile vastavalt peab arendama saaduste väljaveo korraldust.

Põllumajandusesaaduste turustamist tuleb kergendada valmistajate ühistegeliku müügikorralduse elustamise teel.

Tuleb leida abinõusid väljaveetava või, munade ja liha hinna parandamiseks, et nende saaduste tootmise tagasimineku ei ähvardaks meie eksporti.

Põllumajanduse valmistusevõime alalhoidu huvides valitsus püüab leida võimalusi käesoleva aasta lõikuse rukkiki kokkuostuga vastavas seaduses ettenähtud alustel. Omamaa nisu turustamise võimaluste eest valitsus tahab samuti hoolitseda.

Põllumajanduse korraldamise sihtjooned tuleb määrata tihedas koostöös põllutöökojaga; tuleb arendada põllumajanduslikku kutseharidust ja kutseoskust, pannes erilist rõhku väikemajapidamises tarvilikele teadmisele.

Maa tihedamaks asustamiseks ja töövõimaluste loomiseks tuleb jätkata asundustegevust ja varem ülesseatud kava kohaselt väikemaapidamiste muutmist elujõulisiks ja tootmisvõimsaiks juurdelõigete andmise teel, kasutades selleks ametnike palgamaid, omavalitsuste käest vabanevaid riigi maid ning põllumajanduslikuks kasutamiseks kõlblikke riigi soo- ja metsamaid, määrates kindlaks sealjuures riigi ja rahva majapidamiseks vajaliku metsa ala.

Asundamise otstarbel tulevad korraldamisele ka linnadele kuuluvad ja nende poolt väljarenditavad maad, misjuures linnade endi pidamisel olevaist kultuurmõisaist võivad tulla asustamisele mõisamajapidamisteks mitteolulised ääremaad. Väljaspool linna administratiivpiire olevad renditalud või väikekohad tulevad korraldamisele nende kasutajaile omanduseõiguse alusel.

Tulutoova maa-ala suurendamise otstarbel korraldada maaparandusetöid, kasutades nende tööde teostamiseks ka hädaabitööde võimalikke krediite.

Tööstust, eriti meie omamaa saadusi ümbertöötavat väljaveotööstust valitsus peab tähtsaks rahvamajanduslikuks teguriks ja püüab sellele kindlustada edasitsemise võimalusi.

Käsitöö kutseoskuse edendamise eest valitsus tahab hoolitseda, samuti luua korraldusi, et käsitöölise ettevalmistus toimuks tegelikus elus käsitöölise enesekorralduste järelevalvel.

Kalanduse seisukorda tuleb kindlustada kaluritele võimaliku maa andmise, püügi-riistade muretsemise kergendamise ja kala otstarbekama turustamise korraldamise kaudu.

Liiklemise ja ühenduste alal valitsus tahab luua korraldusi, et need alad end tasuksid, kuid seejuures valitsus tahab hoolitseda, et veotariifid, sõiduhinnad ja tasud ei kujuneks majandusliku elu ja liiklemise piduriks.

Eriti maanteede korrashoiul ja Maanteede seaduse elluviimisel tuleb hoolitseda, et, vaatamata paratamatule kulusumma vähendamisele, teede seisukord püsiks nõutaval kõrgusel.

Majandusekriisi järel on kaupade vedu ja veorahad tunduvalt langenud, mis pärast Eesti laevanduse on sattunud raskesse seisukorda. Laevanduse edasitöötamise võimaldamiseks tuleb seepärast leida soodustusi laevanduse tegevuse alalhoidmi-

seks, kuna vastasel korral laevad võiksid jääda seisma.

Välispolitika alal on Vabariigi Valitsuse püüe säilitada ja arendada häid vahekordi kõigi riikega, eriti oma ligemate naabritega. Eelmise valitsuse poolt Riigikogule kiires korras kinnitamiseks esitatud mittekallaletungi ja lepituse lepingud Nõukogude Liiduga on täiendavaks tõenduseks, et meie ei jäta kasutamata ühtki võimalust, et luua soodsaid tingimusi riikidevaheliseks sõbralikkude suhete ja rahu arendamiseks.

Praegusel silmapilgul on kõikjal, eriti ka meil, välispolitika rakendatud peasjalikult majanduslike huvide kaitseks. Kuid ei või endale teha illusioone tulemuste kohta, mida meie saavutada võime. Peame tõsiselt arvestama asjaolu, et üldise majandusliku kriisi tõttu kõik riigid taotlevad sama eesmärki, nimelt piirata sissevedu ja arendada väljavedu, ja sellepärast on loomulik, et meie väljaveo tingimused muutuvad raskemaks. Senised turud värgi kipuvad jääma kitsaks. Kõik, mida sellel alal teha suudame, on jõudu mööda kasutada ära kõiki võimalusi ja soodustusi, mis meil veel olemas. Meie peame otsima ka uusi mahutuspaike omamaa saadustele, aga niisugused võimalused on seotud nõudega, et meie ise valmis oleksime teataval määral võtma vastu vastu-kaupu.

Võib märkida, et kitsendused, mida vabakaubandusele loodi, ei ole täitnud neile pandud lootusi ja kuuldavale ei tule mitte ainult häält, mis nõuavad nende kitsenduste kaotamist, vaid üksikute riikide vahel on astunud tegelikke samme nende kaotamiseks. Mida rohkem niisugune suund maad võidab, seda suuremaid tagajärgi võib anda meie välispolitika.

Meie lähem välispoliitiline ülesanne on meie sõjavõlgade küsimuse lahendamine. Et see küsimus suurriikide poolt päevakorrale võetud, siis on selle lahendamine nende poolt meile esmajärgulise tähtsusega.

Sisepolitika alal Vabariigi Valitsus tahab kindlustada ja arendada julgeolekut ja korda, astudes vastu igasugusile riigi- ja korravaenulikele ollusile ja nende püüdeile, ühtlasi aga kaitstes sealjuures riigijustavate kodanikkude õigusi ja vabaid Põhiseaduse vaimus.

Vabariigi Valitsus tahab jätkata seaduste eestistamist ja selle töö lõpuleviimist. Esijoones Vabariigi Valitsus tahab panna maksma uue kohtukorralduse seaduse ja 1929. a. Riigikogu poolt vastuvõetud Kriminaalseadustiku ühes tarviliku elluviimise seadusega, ning ühtlasi teostada distsiplinaarseadustiku ja kriminaalkohtupidamise korra uuendamist. Tsiiviilkohtu-

pidamise alal valitsus tahab viia lõpule tsiviilkohtupidamise korra parandamise ja täiendamise. Tsiviilseaduseandluse alal valitsus tahab jätkata tsiviilseadustiku läbi vaatamist selle määruste ühtlustamise sihiga kogu riigi jaoks, alates uuendatud perekonnaõiguse, sealhulgas abielurahva õigusesuhete uuendamise, päranduseõiguse ja asiõiguse osadega. Valitsus tahab parandada ja täiendada konkursiseadust konkursiasjade kiirendamise ja lihtsustamise sihiga ning otsida abinõusid pahatahtlikele pankrottide vastu võlausaldajate õigustatud huvide kaitseks.

Kohtu asjaajamises valitsus tahab aidata kaasa selle hõlbustamiseks ja kiirendamiseks, ühtlasi sissenõudekulude piiramise ja vähendamise sihiga panna maksma abinõusid kohtuotsuste täitmise määruste ja takside muutmiseks.

Maa suhtes valitsus tahab tõsiselt võtta kaalumisele kohtu asjaajamise kiirendamise ja lihtsustamise küsimuse.

Omavalitsuse alal Vabariigi Valitsus tahab alustada omavalitsuste reformi ja esitada tarvilikud seaduseelnõud Riigikogule. Eeskätt valitsus tahab teostada maaomavalitsuste ümberkorraldamist lihtsustamise, otstarbekohasuse ja kokkuhoiu sihiga.

Kuigi riigikaitse eelarvelisi krediite on vähendatud tunduvalt ja on võetud olude sunnil teenistuseaja lühendamine märksa alla seadustes ettenähtud normide, Vabariigi Valitsus tahab kasutada kõiki abinõusid ja võimalusi, et hoida riigikaitset tänapäeva nõuete kõrgusel, selleks eeskätt jätkates intensiivset õppetööd ja pidades sammu tehniliste uuendustega.

Et riigikaitse üldine korraldamine ja ettevalmistamine alatasa areneks ja süveneks, haarates laiemaid rahvakihte vabatahtlikul alusel, Vabariigi Valitsus tahab panna maksma selleks vajalikud korraldused. Samal otstarbel tuleb tõmmata kaasa riigikaitse tööle kõiki ametkondi ja omavalitsusi, andes neile konkreetseid ülesandeid eriti õhu- ja gaasikaitse aladel.

Riigikaitse teostamisel ülitähtsa rahvusliku ühtlustunde ning enesekaitse tahte säilitamiseks ja süvendamiseks Vabariigi Valitsus tahab panna erilist rõhku vastavale tööle noorsoo keskel.

Tunnustades meie hariduse- ja sotsiaalelu rakenduste tähtsust, ei saa jätta nimetamata, et just praegune aeg kohustab meid ka sel alal ümberkorraldamisele vastavalt sellele, mida suudame kanda ja mis on meile tarvilik. Kuid ümberkorraldused ei tohi halvata meie rahvusliku elu arengut.

Haridusealal Vabariigi Valitsus tahab jätkata olukorra loomist, mis kindlustaks õppeasutis viljaka õppe- ning kasvatus-

töö ja mis oleks juhitud kindlalt Eesti riiklikust ning isamaalikest ideoloogiast.

Algkoolile tuleb arendada edasi seaduste alusel, korraldades nende õppe- ja kasvatustööd, kokkukõlas elunõudeiga.

Keskkoolis tuleb rõhutada ettevalmistust tegelikule elule määral, et keskkooli lõpetaja kergemini kui seni saaks asuda tegevusse meie rahva tööaladel. Eriti maalasuvaile keskkoolidele tuleb anda kindel ümbruse elunõudeile vastav kuju.

Maakoolide õppekavad tuleb kohaldada maaelule ja maa- ning tegeliku elu armastamise ja õskuse kasvatamisele. Tuleb hoolitseda selle eest, et koolid ka mujal oma õppekavade järgi annaksid vähemalt miinimumi tegeliku elu tehnilisi teadmisi, kasvatades enesekindlaid teoinimesi.

Õpetajail peab olema ettevalmistus eeltähendatud ülesande täitmiseks.

Valitsus tahab hoolitseda selle eest, et usuõpetamine koolides toimuks kindla süsteemi püramisil.

Valitsus tahab teha kutsekooli võimalikult kättesaadavaks ja pidada õpilaste arvu reguleerimisel silmas eriti neid töötamisalasid, millel ei ole küllaldaselt arvul ettevalmistatud tööjõude. Samal põhimõtetel tuleb arendada oskusetöölise ettevalmistamist õppimise kaudu tööstuseettevõteteis.

Koolitöö järelevalvet tuleb teostada järjekindlusega, et kõrvaldada koolides valitsevaid puudusi nende õppevarustuse täiendamise ja nõrkade õppejõudude eemaldamise teel.

Kõrgema hariduse korraldamisel valitsus tahab ülikooli õppetööd enam kohaldada meie riigi ja rahvuse elu nõudeile, pidades silmas tarviduse määra kõrgema haridusega tegelaste järgi.

Lasteaedade süstemaatilist korraldust ja vabaharidusetöö, teatri, kunsti, kirjanduse ja teaduseelu arendamist tuleb virgutada seltskonna enda aktiivsel algatusel ja osavõtul.

Valitsus on arvamusel, et tuleb selgitada meie hariduseasutiste ja ettevõtete ümberkorraldamise võimalusi ja teid, et hoida ära töötaolevate haritud jõudude kasvu.

Sotsiaalalal Vabariigi Valitsus püüab olla valvel, et rahva töö- ja elujõud ei hävineks ega väheneks. Vastavalt majanduslikkudele võimalustele tuleb korraldada ja arendada edasi töö ja tervise kaitset, arvestades sealjuures nii riigi huve kui ka tööliste ja tööandjate õiglasi nõudmisi. Rahva tervishoiu ja hoolekande aladel Vabariigi Valitsus jätkab tööd, hoolitsedes sanitaarolude parandamise eest ja rõhutades emade ning laste hoolekannet. Hoolekande alal Vabariigi Valitsus peab tähtsaks seltskonna kaastegevuse ja tunnustab seltskonna algatust ning omaabi.

Ühes omavalitsuste ümberkorraldamise küsimusega Vabariigi Valitsus tahab võtta revideerimisele maksva Hoolekande seaduse, nii et seadus vastaks tegelikule elule ja meie majanduslikele võimeile.

Raskest majanduslikust olukorrast tingituna seisab tähtsa ülesandena Vabariigi Valitsuse ees tööpuuduse vastu võitlemine ja tööpuuduse tagajärgede pehmendamine. Vabariigi Valitsus peab tarvilikuks nii maal kui linnas panna erilist rõhku püsivate korralduste loomisele, mis aitaksid hoida ära inimeste asumist maalt linna ja mis soodustaksid maale asumist.

Tööpuuduse kõrvaldamisele valitsus tahab püüda võimalikult loomulikkude abinõudega, mis võimaldaksid riigikassa arvel senisel määral tehtavate ebaviljakate hädaabitööde ärajätmise.

Kui võimalik majanduse elustumine ja püsivamad korraldused ei anna nii ruttu tagajärgi ja riigikassal tuleb teha kulusi tööandmiseks, valitsus tahab hoolitseda, et tööd oleksid viljakad, ja et avalikkude tööde senises korralduses võetaks ette revisjon.

Igal juhul valitsus peab enda suurimaks ülesandeks võidelda hädade vastu ja hoolitseda kõigi antud võimaluste piires, et oleks tööd ja leiba.

Valitsus tahab suhtuda kirikuile heatahtlikult, tunnustades nende suurt tähtsust riigi ja rahva heakäekäigus. Koguduste võõrandatud maade tasuküsimus tuleb lahendada otsustavalt.

Valitsus tahab suhtuda heatahtlikult Eesti vähemusrahvaste autonoomseile korraldusile ja vähemusrahvaste kultuurielu küsimusile.

Piirimaade politikas valitsus tahab luua tingimusi, et piiriäärsed rahvad tunneksid endid lahutamatu tervikuna ühises Eesti riiklikus, majanduslikus ja riigirahvuslikus elus.

Nii oli töökavaline osa.

Kõrgeaulised Riigikogu liikmed, maailma rahvad elavad praegu aega raskemat, kui isegi suure sõja päevil. Ei või öelda kuidagiviisi, et Eesti riiklik ja rahvuslik majapidamine ja elukord oleks halvemaid teiste rahvaste peres. Meil on väga raske, kuid nii mõneski suhtes on meil kergem paljudest. Sellest hoolimata võime märgata närvilikkuse, rahulolematuse ja usaldamatuse kasvu mõnes meie rahvaosas ja mõnes meie rahva seltskondlikes korrastusis.

Ma ei saa teisiti, kui öelda, et erakorraline aeg nõuab meie rahva juhtivalt korrastusilt ja meie rahvalt eneselt kannatust, eneseusaldust, usku ja kindlat isamaalikkude meelt, nõuab usaldust enda juhtide vastu ja usku enese, oma valitsuse ja Riigikogu tahtesse ja võimisse.

Sellelt seisukohalt hinnatuna teevad tänamatut tööd meie riigi ja isamaa vastu kõik need, kes heidavad rahva ridadesse jämedalt põhjendamatu usaldamatust meie riikliku korra, eelseisvate reformide ja kõigi poliitiliste erakondade, asutuste ja tegelaste vastu, kes valitud suurel rahva usaldusel riigielu korraldamisele. Sellel alusel ettevõetud jäme rahvuslik enesepeks on mitte ainult inetu, vaid see on eriti veel hävitav tarvilikule meeleolude kindlusele ja püsivusele, mis aitaksid kanda raskusist üle optimistliku hingeoluga.

Ma ei saa jätta samuti nimetamata, et riigi valitsemiseks nii tarvilikud ja riigi elu kandvad rahva suured enesekorrastused poliitiliste erakondade näol on andnud oma senises võitlusetaktikas eelkirjeldatud õhutusetööle palju alust.

Meeleolude üldiseks tervendamiseks on tarvis võtta ette revisjon meie poliitilise võitluse viisides. Seisukord kohustab, ja seda kohustust peaksid arvestama kõik.

Sellelt seisukohalt lähtudes on võetud praeguse valitsuse kujundamisel määravaks juhtlauseks ühine arvamine järgmises:

Valitsemise ja seaduseandlikuks tööks koaleeruvad rühmad tunnustavad, et praegune erakorraliselt raske aeg kohustab kõiki nii poliitilise, majanduse kui ka muude alade jõudusid ühisele tööle, et võita raskusi, mis ähvardamas meie isamaad. Seepärast on tarvilik, et koaleeruvad rühmad ja poliitilised voolud jätaksid eneste vahel kõrvale ühise töö nimel poliitilise võitluse lahkkelid. Samuti on tarvilik, et ühisele lahkkelita tööle kutsutakse rakendavalt kaasa koaleeruvate rühmadega ühiselt mõtleval ajakirjandusel. Seejuures on mõistetav, et arvustus ja asjakohane mõtete lahkumine on positiivne nähe.

Hinnates kõrgelt parlamentliku vastasrinnaga riiklikku ülesannet ja tahes arvestada opositsiooni seisukohti valitsus julgeb loota, et parlamentliku võitluse viisides leiaksid ühise arusaamise nii valitsus, koalitsioon kui ka opositsioon.

L. Johanson: Teen ettepaneku, Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni üle pidada läbirääkimised järgmisel Riigikogu koosolekul.

A. Tupits: Kui meie, lugupeetud Riigikogu liikmed, tahame kiiremini edasi jõuda ja suvise istungjärgu rutem lõpetada, siis peaksime kiirustama läbirääkimistega. Sellepärast teen täiendava ettepaneku rkl. Johanson'i ettepaneku puhul: ära määrata järgmine koosolek, ja see pidada homme, 27. juulil s. a., kell 5 p. l.

Juhataja: Rkl. Tupits on täiendanud oma ettepanekut ja see kõlab järgmiselt:

Teen ettepaneku, pidada järgmine koosolek kesknädalal, 27. juulil, kell 5 p. l., võttes päevakorda peale läbirääkimiste Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni puhul veel need punktid, mis tänasest päevakorrast üle jäävad.

L. Johanson'i ettepanek võetakse vastu.

A. Tupitsa ettepanek võetakse vastu.

Koosolekut asub juhutama esimene abiesimees J. Soots.

6. Riigikontrolöri valimine.

Juhataja: Riigikogu juhatus esitab vanematekogu ettepaneku 26. juulist s. a., valida Riigikontrolöriks Riigikogu liige Karl Soonberg.

L. Johanson: Riigikontrolöri kandidaadi küsimus oli vanematekogus arutamisel. Vanematekogus selgus, et praegune koalitsioon, toetudes oma hääletarvule ja ülekaalule, tahab Riigikontrolöri koha jätta põllumeeste koonduse rühma kätte. Vanematekogus tõime meie seisukohad ette, mispärast see otstarbekohane ei ole. Varemalt oli põhimõte niisugune, et Riigikontrolöri koht kuulus isikule, kes ei kuulunud valitsuse rühmade hulka. See põhimõte heideti eelmise Riigikontrolöri valimisel enamuse poolt kõrvale. Ei saa pidada soovitavaks, et Riigikontrolör kuuluks valitsuse rühmade hulka. Et see soovitav ei ole, seda näitavad viimased aastad, kus Riigikontrolöriks oli asunikkuude koonduse rühma kuuluv isik, kuna kõige rohkem oleks tulnud kontrollida Põllutöoministeeriumi. Riigikontrolöri nimetatakse riigi silmaks ja sellepärast võib juhtuda, et kui asi puutub oma rühma, et siis see silm sagedasti ei näe. Sama võib öelda Majanduseministeeriumi alal. Meie ei saa tunnistada põhimõtet õigeks, mida mõnel pool arendatakse, nimelt saagijagamise põhimõtet, et kui ülevõim käes, siis kisume kõik kohad oma kätte ja ärme laseme teisi sinna juurde.

Kuna vanematekogu enamus on selgesti avaldanud, et nemad truuks jäävad sellele põhimõttele, et koonduse rühmast peab olema Riigikontrolör, siis ei hakka meie omalt poolt kandidaati üles seadma.

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina selle valimise eel olen sunnitud sõna võtma eelmise kõneleja rkl. Johanson'i avalduste põhjal ja nende pärast. Nimelt rkl. Johanson märkis, nagu

oleks eelmine Riigikontrolör olnud rühmast, kelle käes ka olla olnud Põllutöoministeerium, mida revideerida oleks tulnud, ja nagu ei oleks sealt seda avastatud, mida rkl. Johanson'i arvates sealt vaja leida oleks olnud. Minu arvates kõigi väärnähutuste peale on õigus Riigikogu tähelepanu juhtida, aga valimiste eel ei tohi unustada, et meie tõsiasjadega opereerime. Eelmise Riigikogu ajal asunikkuude rühma kätte õieti Põllutöoministeeriumi juhtimine ei kuulunud. Põllutöoministeeriumi juhtimine kuulus sootu teistele rühmadele, ja meie pikemat aega ei võtnud üldse valitsusest osa. Nii et selles osas vähemalt, rkl. Johanson, ma soovitaksin, et õiglaselt asju hinnataks.

Mis puutub nõندانimetatud „saagijagamisse“, siis on õieti seda küsimust niiviisi tituleerinud lugupeetud eelkõneleja Johanson. Kui Riigikogu kellegi ühe või teise koha peale valib, siis mitte seepärast, et see inimene saaki peaks jagama, vaid seepärast, et see koht täita tuleb. Ja minu arvates meil pole põhjust praeguse Riigikontrolöriga mitte rahul olla, ja ei ole põhjust talle rahulolematust tulla avaldama. Seepärast ei ole ka põhjust teda sinna mitte tagasi valida.

L. Johanson: Kui üles seatakse teistsugused põhjendused, siis oleks loomulik, et Riigikontrolöri koht läheks mõne erapooletu isiku kätte, miks ta peab siis kuuluma põllumeeste koonduse tegelaste hulka? (Vahelhüüe.) Teil ei ole teistsugust põhimõtet. Teil on see põhimõte, et teil on võimalik praegu seda kohta saada, ja kuna teie valitsuses olete, siis tahate ka seda kohta saada. (Vahelhüüe.) Vast Teie võtate sõna järjekorras, ja õpite kodukorda ka tundma. Nii et loomulik oleks, et erapooletu isik panakse sellele kohale, aga mitte põllumeeste kogude aktiivne tegelane. Mis puutub Põllutöoministeeriumi, siis Põllutöoministeerium on praegu härra Köstri juhtida, ja peale selle nende aastate kestel, mis kuulusid härra Soonberg'i revideerimise alla, on olnud härra Köster terve rea aastaid ministriks, ning enne, kui härra Soonberg valiti, oli jällegi härra Köster ministriks. Nii ei ole soovitav, et Riigikontrolör oleks alati valitsuse erakondadest. Omalajal oli põhimõtteks, et opositsioon annab kontrolöri, nüüd on see kõrvale jäetud, sellepärast, et ei taheta valitsuse tegevuse juurde opositsiooni lasta, ei taheta neid õilsaid põhimõtteid, milliseid härra Riigivanem täna ette tõi, et kõik kihid peaksid osa võtma valitsemisülesandest, tegelikus elus tunnistada. Kahtlemata on Riigikontrolöri valimisel viimastel aastatel juhtmõtteks olnud mitte see, et saaks enam-vähem vastav inimene va-

litud, vaid siin on nõndanimetatud saagijagamise põhimõte olnud aluseks.

Juhataja: Ettepaneku vastu on juba 2 rääkinud, nüüd võivad 2 poolt saada.

P. Kroos: Riigikogu liikmed! Eriti aga pealtkuulajad. Ma juba otsekohe sõna küsimise mõttes kõnelen rohkem pealtkuulajaile, kui neile, kes istuvad toolidel. (Juhataja koputab haamriga.) Eesti pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm ei ole võtnud osa ühestki kodanilisest valitsusest.

Juhataja: Kõneleja, kuulake! pealtkuulajate poole ei ole Teil mingit õigust pöörduda, vaid ainult Riigikogu liikmete poole.

P. Kroos: Sellepärast seab pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm Johannes Tamson'i Riigikontrolöri kohale, arvestades sellega, et meie kui töölised ei valitse kunagi kodanlastega käsikäes ja et meie oleme...

Juhataja: Ma andsin Teile sõna tehtud ettepaneku kohta, aga mitte uueks ettepanekuks. Teie ei küsinud sõna uue ettepaneku tegemiseks, vaid Teie küsisite sõna tehtud ettepaneku poolt rääkimiseks.

P. Kroos: Vabandage, Teie rääkisite niivõrt tasa, et ma ei kuulnud. — See on tarvilik selleks, et kuna meie ei võta osa valitsusest, siis on meil võimalik kontrollida valitsuse tegevust, sellepärast seame Johannes Tamson'i Riigikontrolöri kohale üles.

Juhataja: Kuna kodukorras Riigikontrolöri valimiseks eralist korda ei ole ette nähtud, siis sünnib valimine lahtisel hääletamisel.

Peale vanematekogu ettepaneku, valida Riigikontrolöriks Karl Soonberg, on veel ettepanek,

valida Riigikontrolöriks Johannes Tamson.

Ettepanekul puudub allkiri, ma ei saa seda hääletamisele panna. (Vahelhüüe. — Naer. — R. Laes kirjutab alla ettepanekule.) Nüüd on allkiri.

Kõigepealt tuleb hääletamisele vanematekogu ettepanek, valida Riigikontrolöriks Karl Soonberg. (Hääletatakse.) Rkl. Soonberg on saanud absoluutse enamuse, teine ettepanek hääletamisele ei tule, — seega on Karl Soonberg valitud Riigikontrolöriks.

7. J. Tamson'i erakorraline teadaanne Narva kiutööliste ametiühingu ruumis toimendud sissemurdmise kohta.

J. Tamson: Riigikogu liikmed! Ööl,

vastu 18. juulit leidis aset Narva kiutööstuste ametiühingu rüüstamine, ja nagu uurimine näitab ja ka ajalehes lugeda, on see ühenduses Tapal asetleidnud sündmusega vabadusesõjalastega. Nagu andmed näitavad, on nad rüüstamise toimepanijad. Kuid imelik on kuulda, et tahetakse rüüstajaid vastutusele võtta ulakuse pärast. Muu seas on teada, et Narvas viidi suur hulk dokumente välja, pilte hävitati ära ja isegi mõni pilt seinal pandi põlema. Siin on ilmselt selge, et ei ole tegemist ulakusega, vaid siin on korda saadetud rüüstamine ettekavatsetult ja kindla plaani järele. Seepärast juhin tähelepanu Kohtuja siseministrile... (Vahelhüüe.) et ta vastavad ametivõimud süüdlasi karistaksid kõige kõrgemal määral, sest selge on, et see ei ole juhuslik ulakus, vaid kindel rüüstamine.

Juhataja: Selle erakorralise teadaande kohta on rkl. Silverstov'ilt ettepanek, avada läbirääkimised rkl. J. Tamson'i erakorralise teadaande kohta ühel järgmisel Riigikogu koosolekul.

Ettepanek lükatakse tagasi 38 häälega 24 hääle pooltolemisel.

**8. Eesti-Briti vahelise surnud mere-
meeste päranduse kohta käiva kokku-
leppe kinnitamise seadus — I lugemisel.**

Üldkomisjoni aruandja O. Tief: Üldkomisjon ühines nende kaalutlustega, mis Vabariigi Valitsuse poolt ette topdud seaduseelnõu esitamisel.

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalse vaheajata I ja II lugemise vahel.

9. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja O. Tief: Üldkomisjon, kaaludes seda seaduseelnõu, ühines Vabariigi Valitsuse seisukohtadega, mis olid seaduseelnõu esitamisel tehtud, ja üldkomisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalse vaheajata I ja II lugemise vahel.

10. Eesti Vabariigi 1933/34. ja 1934/35. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja J. Jaanis.

Juhataja: Jätan ära käesoleva seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise.

R. Laes (pealkirja puhul): Rahvasaadikud! Nüüd on jõutud juba niikaugele, et seadus on kolmandal lugemisel, ning parempoolsed Riigikogu liikmed on näidanud, kui head karuund nad magavad selle seaduseelnõu lugemisel. Kui see seaduseelnõu vastu võetakse, siis hävitatakse 14½ miljonit senti.

Ainsaks hääldejaks on äärmise parempoolse ajalehe „Kaja“ nr. 172 suure päätoisega juhtkiri „Vangid tööle“.

Ajaleht „Kaja“ annab väiksel nina peale oma meestele, kes 14 aastat istunud parlamenditoolil, seades ette neile küsimuse: „Kas peab see tähendama, et meil on vanglate alal kõik nii korras, et võib vaikides päevakorras edasi minna?“

„See oleks suur eksitus, kui niiviisi arvatakse.“ kirjutab „Kaja“, ma ütlen see ei ole suur eksitus, vaid hirmus eksitus. Lõpu poole läheb „Kaja“ oma kirjutuses jampsimise hoosse, ajab sarnast juttu, mis tõele ei vasta, vaid ainult rahva pimestamiseks väga sobiv on.

See on üks eht jaburdus, millest võiksin lühikese väljavõtte teha. „Mingisugust rasket tööd ei pruugi teha, igav ka ei hakka, sest hulk inimesi on kambris koos“, j.n.e.

Tõepoolest näiteks Eesti vanglates on haruldane „hea“ toit, mida tegelikult iga päev antakse: hommikul keedetud vesi, lõunal supileem, õhtul keedetud vesi ja silk-kartul. Selline toit on kavakindel aastast aastasse. Tahetakse rääkida Soomest, siis vast „Kaja“ vaikib toidust, mida antakse Soomes vangidele süüa. Oleks ju kena, kui võetakse eeskju sunnitöö alal Soomest, saaks võetud ka toidu alal. Eesti vanglate toiduga ei suudeta seda tööd teha, mis teevad Soome vangid.

„Ümberkäimine eeskujulik“, — ma ütlen elajaslik on see küll, koerapoegade eest hoolitsetakse paremini, kui vangide eest. (Juhataja koputab haamriga.) Magavad põrandal tolmu sees, kus siis hiljem haigestusi mitmet liiki. Kui ütleb keegi valvur või kõrgem ülemus vahialusele mõne krõbeda sõna, vahialune ainult kordab seda sõna, heidetakse kartsa. Kartsa sõit on selline, kes tihti seal käib, on pimedaks jääja. Kaotab silmanägemise. See on lihtsalt niisugune ümberkäimine,

kus vangi tervisest ei hoolita, vaid oma uhket võimu näidatakse.

Vangimajade direktor Press on otse lõvilik, ma ei tea, miks Kohtu- ja siseminister ei vaata sugugi, kuidas see härra oma ametis teotseb. Paremaid andmeid tolle härra pöörasest tegevusest võiks minister hankida vangimajadest.

Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm leiab vangimajade juurdeehitamise ülearuse olema, ning näeks esmajoones politvangide vabastamist, korralikumat, inimlikku ümberkäimist vahialustega, ja rõhku panna tervishoiu ning puhtuse peale, mis Eesti vanglates väga lonkab. Kohtu- ja siseminister peaks vähemalt mõtlema, mis parandaks inimesi, aga mitte ei süvendaks inimestes kuritegevust. Ühtlasi nõuame, et saaksid lastud ilmsüütud politvangid vabadesse. Seda nõudmist toetavad praegusel korral ka meie rühma seljataga olevad 25 tuhat valijat.

Juhataja: Rkl. Silverstov'ilt on ettepanek, avada läbirääkimised rkl. Laes'i erakorralise teadaande puhul. Kuna see ei olnud erakorraline teadaanne, vaid harilik sõnavõtmine pealkirja juures, siis see ettepanek hääletamisele ei tule.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja J. Jaanis: Kuna redaktsiooni komisjon on vahepeal seaduseelnõu läbi vaadanud, siis teen ettepaneku,

seaduseelnõu võtta vastu redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

11. Läbirääkimised Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande puhul.

L. Johanson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Oleks loomulik olnud, kui Vabariigi Valitsuse esindajad seda küsimust, mis ühel eelmisel koosolekul algatasin, nimelt tööpuuduse küsimust, oleksid vähemalt omalt seisukohalt valgustanud. Oleks loomulik olnud, kui ka deklaratsioon oleks seda küsimust puudutatud. Aga Vabariigi Valitsuse esindajate sõnavõtmised kui ka deklaratsioon lähevad sellest pealiskaudselt mööda. Mina tõin tööpuuduse ulatuse kohta siit kõnetoolilt arvud ette, näitasin, kui suur see on meie väikearvulise rahvaga võrreldes, kuidas ka praegu, kus hooaja töö, tööpuudus annab end teravalt tunda, nii et tuhanded perekonnad nälgivad tööpuuduse tagajärjel. Isegi niikaugele on jõutud, et maanteedelt leitakse inimesi, kes on nõrkenud selle-

pärast, et nad tööd on otsinud, kuid tööd ei ole leidnud. (V a h e l h ü ü e.) Nälja pärast on nad maanteele maha langenud. See näitab, missuguse seisukorras suured rahvahulgad on. Ma juhtisin tähelepanu sellele, et valitsus jätab välja andmata krediidid, mis eelarves ette nähtud tööde tegemiseks, nagu sildade ehitamine, raudteede ja veeteede korraldamine j.n.e. Juba omalajal ettenähtud pikemaajalised kavad maanteede, veeteede ja raudteede väljaarendamiseks, on jäetud kõrvale ja selleks otstarbeks Riigikogu poolt määratud krediidid on minimaalseks kärbitud. Need isegi kustutatakse ja tööd jäetakse tegemata. Võib-olla, et üht või teist teha, mida tarvis ei oleks, kuid see ei tohiks lubatav ega loomulik nähtus olla.

Tänasest deklaratsioonist kuuleme, et Hoolekande seadus tahetakse ära kaotada, veel enne, kui seda seadust on õieti hakatud teostama. Riigi eelarvesse on selleks otstarbeks võetud väiksemad summad, kui seaduses õigustatud. Need summad oleksid pidanud suuremad olema, kui seadust oleks tahetud teostada. Aga need väikesedki summad jäetakse hoolekande peale välja andmata. Laste, vanade ja töövõimetute toetamiseks on võetud Riigikogu poolt eelarvesse piskud krediidid. Ma juhtisin juba tähelepanu sellele, et otstarbekohane ei ole välja andmata jätta vilja neile, kes nälja all kannatavad. Meie teame, et riigi rukkitaavarad on suured ja selle alla on paigutatud suured summad, mille saamiseks on rahvale maks peale pandud, ja ka mitu korda suuremale arvule, saajatuhandele talupidajale, et nüüd toetada neid 20—25.000, kes selle rukki kokkuostu tagajärjel teatud tulu saavad.

Nende tagavarade kohta on kirjutatud ajalehtedes, et nad hukka lähevad. Seal hävitab koi, hävitab aeg, hävitavad rotid. Ja need tõendused, mida härra Majanduseminister on komisjonis toonud, et see rakis seisab hästi alles, need ei ole täiesti täpsed, vaid kui ükskord hakatakse realiseerima neid tagavarasid, mis praegu aitades on, siis vististi, kui rahvast jälle eriliselt ei maksustata, läheb täide see, et ei saada rohkem kui vast 100, 150, 200 miljonit, kõige rohkem üks kolmandik sellest rahast tagasi, mis seal all on. Ja nüüd inimesed nälgivad.

Mina komisjonis küsisin härralt Majanduseministrilt rukki seisukorra kohta andmeid, ja härra Majanduseminister ütles, et rotid ei ole hävitanud rukkitaavarasid, ja ei ole näha, et rottide teed läheksid viljaaitadesse, ja peale selle ei ole niisugust korda rukkil peal, mis näitaks, et rotid on seal ohud. Need kaks tunde märki võivad küll puududa, aga siiski on arusaadav, et niisugused suured viljaitavarad ei seisa puudutamata kahjuritest.

Ja mis oleks loomulik, kui et jätkataks neile perekondadele rukkitaavaradest selle leivanatukese andmist, kus on lapsed, kus ei ole toitjat. Teistele ei ole seni ka mitte antud, enne olid inimesed arstlikult läbi vaadatud, kes seda leivanatukest said. Aga sedagi ei taheta teha, parem lastakse rakis hukka minna, kui et seda antaks puudustkannatajatele. On ette näha, et riik siin kahju saab, aga sellest ei küsita, kuigi selle väljaandmisega hoitaks natuke rahva tervistki.

Edasi on lõpetatud korteriüüri maksimine nende perekondade eest, kes tööpuuduse tagajärjel kõige suuremas viletsuses on. Enne kui lõpetati maksimine, oleks tulnud teha selgeks, kas on nad juba sarnases seisukorras, et neid täiesti toetuseta võib jätta. Muidugi Hariduse- ja sotsiaalministrit huvitab rohkem Krönström'i surmakuulutus, kui see asi. (V a h e l h ü ü e.) Ei kuuluta „Kajas“? Vabandage, ma vahetasin pooled ära. Ega mina neid piirituseasju nii hästi ei tunne ja neis kodus ole, kui härra minister. — Aga seejuures minnakse õieti kaugele: tõstetakse välja inimesi nende viimasest viletsast ulalusest, nagu see on sündinud Pikalaenu Panga valdamisel olevatist Vene-Balti tehaste majadest. Pikalaenu Panga peakoosolekuks on Vabariigi Valitsus, järelkult kuulub see küsimus Vabariigi Valitsuse kompetentsi, ja kui on puudus, on häda, viletsus, ulalust teist neil võimalik saada ei ole, siis laske neid neis loksides edasi elada, kus nad seni elanud, ning laske neid vähemalt elada neiski viletsais tingimuses, mis on omane Vene-Balti tehaste majadele.

Meil on kõik tehtud selleks võimude poolt, et tööpalku alla suruda, ja siin annab tööpuudus selleks võimaluse. Seda võimalust kasutatakse, on väga tunduvalt kasutatud, ja nii on ümber lükkamata see väide, et inimesed, kes tööd teevad, kes on riiklikudel töödel, neil töödel, kuhu paigutatakse riigimajapidamise huvides suuri riigisummasid, neil töödel, kus veeühingu tööde nime all töötatakse, on loodud niisugused tingimused, kus inimene ei teeni ka kõige suurema jõupingutuse juures päevas 150 senti, 50—60 senti teenitakse seal päevas. Teistel aladel, nagu hoolekande krediidid, tõmmatakse kokku, ähvardatakse meie kooli korraldust, meie kultuuriasutusi, ähvardatakse hoolekande korraldust veel rohkem kärpida. Sealjuures aga näeme alasid, kus raha küll on. Täie õigusega nuriseb seltskond selle üle, kuidas aeti tuhanded inimesed sõduritena kokku, veeti soosse, tehti märjaks ja vaadati, kuipalju neist teeäärde jääb ja kuipalju jaksab mõnikümmend kilomeetrit linna tulla. Palju oli tarvis laatsaretti paigutada, see võtab aga suuri summe.

Üle 2 miljardi, s. o. $\frac{1}{4}$ riigi eelarvest läheb sõjaministeeriumile, seal ei ole kokkutõmbamisi. Nii võib nimetada ka teisi alasid — Välisministeeriumis. Nagu ma varem juba kord tõin ette, et Välisministeerium on loonud uue esinduse — Balkanil suure koha asemele veel suurema koha. Seda taheti ümber lükata. Aga kontrollige seda nüüd. Riigi Teatajas nr. 17 — 1932 on öeldud, et on kustutatud Välisministeeriumis üks sekretär-konsul palgaga kuus 600 krooni ja asemele on võetud peakonsul palgaga 880 krooni. Tähendab, mul on õigus, aga mitte härra Välisministril, kes minu seletusi õiendas. Enne oli 60.000, nüüd on määratud 88.000 kuus palka, peale selle veel sõidu- ja päevarahad, mis võetakse teistest kulude krediitidest ja mis lisana juurde tuleb. Mida selle eest siis saadakse? Kui hakkame Välisministeeriumi eelarvet vaatama, siis näeme, et seal on summe, mida võib kärpida ja mida võiks laste toetamiseks ja hoolekande teostamiseks tarvitada nende suhtes, kes on äärmiselt puudusse, äärmiselt viletsusse sattunud, võiks jätkata, ja sel teel, kui meil tõmmatakse Teedeministeeriumi tööde krediitid maha, sel teel ei parandata, vaid sel teel süvendatakse tööpuudust. Tööpuudus on siiski riigi ja kogukonna ülesanne, riik ja kogukond, omavalitsus peavad seda küsimust lahendama, ei keegi muu. Meil aga öeldakse: inimene, kui tal enesel eraalgatust ei ole, ta jäägu maanteele. Ei küsita sellest, mis saab neist noortest, nendest lastest, kes praegu nendes perekondades, kes tööpuuduse all kannatavad. Seda meil ei küsita. Aga kui jutt on jõukate kihtide soodustamisest, siis seatakse teised põhimõtted üles, siis korduvalt toonitatakse, et vaadake, riik peab lahtise käega appi tulema. Ja meie näeme ka, võtame rukkimonopoli, kuipalju iga kodanik maksma peab. Iga kodanik peab leivanaelast 10 senti maksma selleks, et teatud kihte, kes siiski majanduslikult ei ole kuigi nõrgad, toetada. Siiski ei taheta neid väikeseid summasid, mille juures on palju kaalutud, valitsus on seda kaalunud, Riigikogu on kaalunud, Riigikogu on eelarvega vastu võtnud, — neid summasid ei taheta välja anda. Ja selle juures sirutatakse kõigepealt kätt neid summasid kustutama, asutakse kõigepealt nende kärpimisele. Kui see nii sünnib, siis peab olema põhimõte, vaatevinkel siin süüdi, mitte ei sünni see tegelikust tarvidusest. Kui selleks arusaamine ja tahtmine olemas, siis võidakse eelarvet koostada teiste kärpimiste najal, siis võidakse ka läbi saada, ilma et neid toetusi, tööpuuduse vastu võitlemise summasid kustutada, mida aga kahjuks siiski on tehtud. Eesti sotsialistliku tööliste partei

Riigikogu rühma nimel esitan järgmise ülemineku-vormeli:

„Ära kuulates Vabariigi Valitsuse liigete vastamisi Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande puhul, leiab Riigikogu, et riigi eelarvega lubatud töökrediitide, hoolekande ja hariduse kuludeks lubatud krediitide kärpimine süvendab tööpuudust ning suurendab sotsiaalset viletsust, — ja läheb päevakorras edasi.“

P. Kroos: Nagu siin toonitati, on tööpuudus suurem, kui see on olnud kunagi varem. Seda ei salga isegi kodanlised ajalehed. Inimesed nõrkevad isegi nälja pärast. Neil ei ole olnud kõige tarvilikumat toitu — leiba.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse järgi peab olema kindlustatud igaühele inimvääriline ülaspidamine.

Kui vaatame, kuidas meie Põhiseadust teostatakse, siis leiame, et ühele poole loobitakse summasid, samal ajal kui töölismass nälgib. Nii teame, et Balti parunid, kui ajaloolised töötavate hulkade vaenlased, on aastasadade jooksul praalitud tööliste kulul. Ja selle eest maksab meie praegune Eesti riigivalitsus neile maa eest tasu, mis nad omalajal Eesti töötavate hulkadelt sõjariistadega ära võtsid, ja neid orjadeks tegid.

Kui küsime, milleks see tasumaksmine on, siis peab vastama, et see on selleks, et need Balti parunid ei ole aastasadade vältel veel jõudnud Eesti töötavate hulkadelt niipalju välja koorida, et see oleks vastuvõetav praegustele Eesti riigivõimukandjatele. Nii siis on Eesti rahva hulgast üleöö välja arenenud inimesed, kes oskavad rohkem kurnata Eesti töötavaid hulki, kui seda omalajal tegid Balti parunid.

Teiseks. Hilja aja eest võeti vastu seadus, millega pandi juurde üks riigikohunik, kellele määrati palgaks 390 krooni kuus. Ma pean jälle toonitama sedasama Eesti Vabariigi Põhiseadust, kus on kindlustatud igale inimesele inimvääriline ülaspidamine. Ma omalajal olles linna hoolekande kuraator, käisin revideerimas linna hoolealuseid ja leidsin vanu vaevalt jalgadelt tuikuvaid kodanikke, kes said 5—10 krooni toetust. Kui nüüd 5—10 krooni kuus on küllalt suur toetus ja vastab inimväärilisele ülaspidamisele, milleks maksate samal ajal teistele 390 krooni kuus? See on otsekohene pillamine samal ajal, kui teised nälgivad.

Ei saa ka vaikides mööda minna sellest, et üks asi, mis suurendab asjata riigi väljaminekuid, on sõjaväelised ülaspidamise kulud, eriti kaitseliidu kulud, kes ei

vääri sugugi seda, et talle peaks toetust andma riigi poolt. Siin võib-olla tahetakse mainida 1. detsembrit, siis pean toonitama, et ka tookord ei olnud kaitseliitu ja ei olnud ka mingit vajadust selle järele. Meie ettepanekud on: maha riiklikud toetused kaitseliidule, maha tasumaksmine Balti parunitele ja kohtu alla kõik need isikud, kes on toetanud Balti parunitele tasumaksmist ja kes seda on tegelikult läbi viinud. Palkade ülemmääraks olgu ainult 200 krooni, ja kõik sel teel saadud summad mingi töötatöölisele toetuseks. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a: Teen teatavaks Riigikogule, et rkl. M. Martinson'ilt on lihtlühemineku-vormel.

P. S c h ü t z: Austatud Riigikogu liikmed! Kuna käesoleval korral tööpuuduse ja selle vastu võitlemise küsimus kõneall on, siis pean mina oma kohuseks Vabariigi Valitsuse kui ka vastavate ametiasutuste tähelepanu juhtida ühe abinõu peale, mis tööpuuduse all kannatajate olukorra parandamisel, kui ka tööpuuduse lahendamisel võiks õige tunduvalt kaasa mõjuda. Praegumaksva korra ja määruste järgi antakse peaaegu kõik riigi- ja omavalitsuste poolt teostatavad tööd välja vähempakkumise teel. Kuna tööhangete võtmisel nõutakse kautsjoni sissemaksmist, siis ei ole töölistel mitte võimalik vähempakkumisel otse riigilt tööd võtta, vaid harilikult võtavad töö „haikalad“, ettevõtjad, kes töölise töötasust 50% oma taskusse pistavad, ilma et selle töö juures näppugi liigutaksid, ja tööline peab leppima näljapalgaga, millest tal vaevalt jätkub tänaseks päevaks leivaostmiseks. Ei ole siis ka ime, kui hooajatöölised talvekuude tulekul töö lõppedes on sunnitud tööborsidele valguma, et iga päevaga suurenevad töötatöölise peret veelgi suurendada ja valitsusele põhjust anda peamurdmiseks, kuidas tööpuudust lahendada, kas tööpassidega või töötatöölise maale saatmisega. Need abinõud võivad aga tööturul segadusi sünnitada, tööpuudust ei lahenda nad mitte. On aga terve hulk lihtsamaid töid, nagu mullatööd, kruusavedu, kivikillustiku tegemine ja teised, mis ei vaja insenere ega arhitekte. Riigile kui ka töötavatele kihtidele on kasulik, kui need tööd viiakse läbi majanduslikul teel. Näituseks magistraalkraavide kaevamiseks. Kui ei suuda kohalik metsaülem töölisele tööd kätte näidata ja selle teostamise järele valvata, siis leidub meil külluses töötuid metsateadlasi ja teisi asjatundiaid, kes suvekuudel oleksid õnnelikud, leides paaris kuuls tööd vastava ametniku palgaga. Need ajutised tööjuhid võiksid metsaülemate kontrolli all töötada. Sellega

läheksid kõik need summad, mis riik tööde läbiviimiseks välja annab, tegeliku töö ta- suks, vaheltkurnajate kaader kaoks ära, ja tööline võiks korraliku töötasu juures mõned sendid tagavaraks jätta tööpuuduse puhuks, et ei tarvitseks kohe töö lõppedes tööborsi uksi kulutama minna. See oleks nii töölisele, kui riigile kasuks. See, mis praegu sellel alal sünnib, on täiesti lubamatu. Paar nädalat tagasi olid Valgamaal Karula ja Valga metsaülemate juures vähempakkumisel suuremad kraavitööd välja anda. Kuigi kohale oli ilmunud hulk ettevõtjaid, jäi töö välja andmata, sest ettevõtjad olid omavahel kokku leppinud, et esimesel vähempakkumisel tööd mitte võtta, et teisel vähempakkumisel eelarves ettenähtust suuremat summat saada. Töölised, kes olid vähempakkumisele ilmunud, ei saanud sellest osa võtta sellepärast, et neil ei olnud kautsjoniks raha sisse maksta. Valga linnas on registreeritud töölise ühing, ja see ühing tahtis töö omale saada, kuid ka sellele ei antud. Siis astus Valga linnavalitsus vahele, et töötatöölise küsimust lahendada, mis sel ajal Valga linnas õige terav oli, ning üks osa tööst anti Valga linnavalitsusele. Eelarvesse oli võetud 26 senti kantmeetri mulla väljakaevamise pealt. Töölisele aga, kes sinna olid ilmunud, pakkusid ettevõtjad 8—10 senti kantmeetri pealt, seega tahtes jätta enese taskusse teenimata vaheltkasuna $\frac{3}{4}$ töölise töövaevast. Teistkordsel vähempakkumisel anti 8.000 kantmeetri kraavitööd ettevõtjale välja, makstes 14% senti, ettevõtja maksab aga töölisele kõigest 8 senti kantmeestrist. Seega antakse vaheltkupeldajaile teenimata vaheltkasuna peaaegu pool töölise töötasust. Kui teistele kihtidele jagatakse ohtral käel toetusi igasuguste juurdemaksude näol küll sigadele, võikilogrammidele ja muna- naaridele, küll igasuguste laenude ja võla- kustutuste näol, siis on töölisel vähemalt õigus nõuda, et ta oma vaevaga teenitud töötasu tervena kätte saaks, ja see tasu mitte parasitide rikastamiseks ei läheks. Tihtipeale jätavad ettevõtjad töölisele töötasu hoopis maksmata, nagu see sündis hiliuti Taagepera sanatooriumis veepaisu ehitamise juures. Pais laskis vett läbi, selle tõttu pidas riik ettevõtjal kautsjoni kinni, ettevõtja lasi jalga ja jättis töölisele töötasu hoopis maksmata. Siin peaks riik kiires korras vahele astuma. Tõk- kena seisab ees vaid iganenud hankelep- ingute teostamise kord, millest meie amet- konnad küünite ja hammastega igasuguste sahkerdajate huvides kinni hoiavad. Valitsusel tuleks kõige kiiremas korras see kord muuta ja maksta panna põhimõte, et iga tööline on oma teenitud palga väärt. Nüüd, kus tööpuudus mingi kohutava ton- dina inimkonda piinab, ei tohi riik min-

geid sahkerdajaid sallida riigi ja tööliste vahel.

J. T a m s o n : Riigikogu liikmed! Peab ütleva, et tööpuuduse küsimus ja tööpuuduse lahendamise küsimus peaks olema Vabariigi Valitsusel praegusel momendil kõige tähtsam ülesanne, sest juba eelpool toonitati, et meil ei valitse tööpuudus mitte üksi linnades vaid ka maal. Ja õieti öelda, need ametlikud andmed, mis meil olemas, need kaugeltki ei näita tegeliku tööpuuduse ulatust.

Kui vaadelda iga-aastast maatöölaliste rändamist linnas, siis võib ligikaudseltki näha, et see olukord, mis valitseb maal, järjest süvendab tööpuudust.

Kui nüüd vaadelda valitsuse deklaratsiooni, siis ta muu seas puudutab ka tööpuudust. Otsema teed on seal näha, et valitsusel ei ole tõsist ja kindlat tahet lahendada tööpuudust, vaid sellest räägitakse seepärast, et näidata, nagu oleks valitsusel ka tõsine tahe lahendada ehk pehmenada tööpuudust. Vaadeldes neid samme, mida on astunud senine valitsus ja need mehed, kes seisavad ka praeguses valitsuses, mida need on teinud olukorra lahendamiseks, siis võib öelda tõesti, et kõik nende sammud on järjekindlalt suurenadanud rahvamasside häda. Peab ütleva, et ei ole näha, et lahendatakse seda küsimust ka edaspidi teistsuguselt, vaid on loota, et edaspidi täpselt samamoodi arendatakse tööpuudust süvendavat poliitikat. Muidugi kõik kodanlikud rahvasaadikud teavad väga hästi, et praeguse kapitalistliku süsteemi juures ei ole võimalik lahendada tööpuudust, vaid paratamatult see süveneb päev-päevalt. Kuid huvitav on siin tähele panna, et ei ole tehtud katsetki pehmenada seda, ega natukenegi inimestele võimaldada avaramaid töövõimalusi, vaid järjekindlalt minnakse kitsarinnaliselt edasi seda teed, mida seni on käidud, ja see tee viib allapoole meie rahva enamuse — töörahva — seisukorra. On kindel, et töörahval ei ole loota paremust neist sammudest, mis valitsus kavatses ette võtta tööpuuduse lahendamiseks. Harilikult kui pahempoolsete töölisorganisatsioonide juhid on rõhutanud, et kodanlikel valitsustel tuleks võimaldada tööd, siis öeldakse, et praegusel momendil ei ole seda võimalik anda sellepärast, et puudub krediit. Kuid kõik teame väga hästi, et samal ajal, kui puudub võimalus inimestele võimaldada seda kõige tähtsat, tööd, ja inimvääriulist ülespidamist, samal ajal on väga hästi võimalik kulutada summasid sinna, kust ei ole loota mingit paremust meie rahva enamusele — töörahvale. Ma juhiksin tähelepanu ainult mõnele üksikule alale, mis seni on eeskätt avaldanud tööliklassi seisukorrale halven-

davat mõju. Järjekindlalt igal aastal ja arvatavasti ka edaspidi Vabariigi Valitsus arendab meie kaitseväge, mis võtab kogu meie riigi eelarvest ümmarguselt ühe veerandi. On ju teada — töörahvale ei ole mingit kasu sarnasest suurest kaitseväest. Pealegi on selle kõrval järjekindlalt toetatud kaitseliitu ja peab ütleva, et meie rahva enamusele ei ole ka sellest mingit kasu. Töörahval ei ole sellest kasu, see on fakt. (V a h e l h ü ü e.) Võib-olla see näib mõnele kahtlane, kuid mis kasu on siis parunitele tasumaksimisest, kuidas parandab töörahva olukorda parunitele tasumaksimine? Vaatame edasi. Täna võeti vastu seadus, mille vastu meie seisime, see on uue vangla ehitamine, mis läheb maksma 14.500.000 senti. Kuidas lahendab see hukade olukorda? Meie oleme kindlalt veendunud, et tulevikus valitsus ei kavatses lahendada, ta ei saagi lahendada praeguse kapitalistliku olukorra juures tööpuudust. Kuid nagu valitsuse töökavast võib välja lugeda, ei olegi temal kavatsust tööpuudust isegi pehmenada. Kui seatakse meie küsimus üles, et näidata neid alasid, kus oleks võinud mahutada meie majandusesse uusi väärtusi, et see looks uusi töövõimalusi, siis eeskätt juhiksime tähelepanu ainult mõnele, eriti karjuvale nähtele, mis on vastolus meie rahvaenamuse huvidega. Seepärast toonitame veel kord, et kui valitsus tahab parandada tööliste olukorda, siis tuleks eeskätt poole võrra maha tõmmata kaitseväge kulusid, hoopis kaotada kaitseliidu summad, niisamuti toetus parunitele ja seisma panna riiklikud soodustused kitsale ja jõukale põllumeeste kihile. Need oleksid ainult üksikud näited, kustpoolt tuleks valitsusel peale hakata tööpuuduse pehmenamisel.

M. U n t : Riigikogu liikmed! Siit kõnetoolilt on sotsialistliku tööliste partei ridadest, kes on tööliklassi esindajad Riigikogus, paljudel kordadel juhitud tähelepanu sellele küsimusele, mida meie praegu siin arutame. Kui praegune Riigikogu kokku tuli, ja kui sotsialistlik rühm esitas selle teadaande, siis sel teadmisel, et Vabariigi Valitsus kindlasti pöörab suuremat tähelepanu sellele küsimusele, mis on üks teravamaid küsimusi mitte üksinda meil, vaid kogu ilmas. Aga kui vaadata Vabariigi Valitsuse tegevust ja tänast deklaratsiooni, mis ette kanti siit kõnetoolilt, siis peab konstateerima, et tööliklassil ei ole mingeid lootusi sellele, et kodanlik valitsus tahaks talle appi tulla ja teda vähegi sellest viletsusest aidata, mis teda praegusel momendil on tabanud. Kui arvatakse, ja kodanlus on alati toonitanud seda, et meil tööpuudus ei ole nii hirmus, ta ei ole nii suureulatuslik, et meil on töövõimalusi küll, siis lubage mulle,

lugupeetud Riigikogu liikmed, et ma näitaksin, kuidas tegelikult olukord on meil Pärnumaal. Teie teate, et Pärnu linnas on eriti saeveskid maad leidnud, sest sinna parvetatakse palju metsa. Aga kui vaatame praegust olukorda, siis sadam on metsamaterjalist täiesti tühi, mida ekspordeeriti Pärnu sadama kaudu. Tööstus on osalt seismas. Ei ole ette näha, et sügisepoole rohkem metsamaterjali peaks tulema. Saeveskid seisavad peale kahe, ja neist kahest on ka Niidu saeveskis töö lõppemas. Vallandatud on töölisi Vylhuizenis 55, I lina ja takuketramise vabrikus — 23, puutööstuse artellis — 18, R. Strycki mootoritehases — 25, trükkoda „Omas“ — 2, Saarde põllumajanduse ühisuses — 10, a/s. „Lihaproduktis“, Mõisakülas — 160, Niidu saeveskis — 60, H. D. Smidti õlivabrikus — 13 ja H. D. Smidti saeveskis — 92. Nii on olukord. Paar nädalat tagasi sattus mulle kätte töötatöölise kaart, mis näitas numbrit üle 1400. See number peaks rääkima väikese Pärnu kohta tõsist keelt. Aeg oleks rahvasaadikutel sellega rehkendada. Kui see nii edasi läheb, siis võib tulla palju halbtusi, rahutused võivad maad leida, kuna töötute olukord, kui neile appi ei tulla, muutub sarnaseks, et teist teed olla ei saa.

Kui Baieri osariigi peaminister omas kõnes juhtis tähelepanu sellele, et praegu on Saksamaal töötatöölisi igalpool, et Saksa keskvalitsuse peaulesanne peaks olema selle kõrvaldamine, aga mitte täidega täristamine, sest töötud ei karda kuulipildujaid, — siis on selge, et ka meie töölistel, kui nende olukord ei parane, ei tule karta täake ja kuulipildujaid.

Mõisaküla alevis jäi seisma linavabrik, töölistel on 4 kuu palk saamata. Meie ei leia midagi Vabariigi Valitsuse deklaratsioonis, et töölise tööpalkasid tahetakse kindlustada. Meie ei leia seda, küll leiame aga seda, et tahetakse ainult rikastada üksikuid isikuid, nagu seda terve meie vabariigi kestel on tehtud, kus on võimaldatud üksikutel teenida miljoneid rahva arvel.

„Lavassaare“ turbatööstuses on vallandatud üle 200 töölise. (V a h e l h ü ü e.) Kuhu panete need inimesed? Nemad on leidnud ainult ühe kuu jooksul teenistust. Kihnu saarel ei ole üldse mingit teenistust. Kõik laevad seisavad. Inimesed on kodus. Nad ei tea mis teha. Võtame ehitusetööd. Need on maal täitsa soigus ja neil töil, mis olemas, makstakse nii väikest tasu, et sellega elada ei saa.

Võtame meie kraavitööd. Mul on väga palju tegemist kraavitöölisega, ja ma pean ütleva, et inimesed ei teeni tõesti niipalju, et selle rahaga ära elada. Ajakirjandus kirjutab alati, et inimesed võivad

minna maale tööle, aga ma võin selle kohta öelda, et Pärnu maavalitsuse tööbörzil on küllalt meestöölisi, aga nende järele nõudmisi ei ole. Küll on aga nõudmisi väikeste laste peale, keda tahetakse karjasteks, nende peale pannakse raske töökoorem, nad peavad talutüdrukule määratud töö ära tegema. (V a h e l h ü ü e.) Nõutakse tööbörzilt naistöölisi selleks, et neile vee-retada meestöölise tööd. Vaadake, niisugune on olukord.

Võtame veel ühe ala. Nimelt kalapüügi Pärnu rannikul. Käesoleval talvel Pärnu kalamehed said tormi tõttu rängasti kannatada. Pealegi on kalahind langenud ja nad ei teeni peaaegu midagi. Nad on pööranud valitsuse poole, et valitsus annaks võimalusi uute kalapüügiriistade muretsemiseks. Selleks soovitakse kohapealset panka kalurite poolt asutada, kes korraldaks nendele laenude andmist, sest praegu ei ole ühtki panka, kes võtaks enda peale sellekohaste laenude korraldamise. Aga Vabariigi Valitsus ei tee seda ja on lükanud kalurite palve tagasi. Ma olen rääkinud kaluritega, kellel on 1½—2 vakamaad maad, nad ütlevad, et midagi ei ole teha, sure maha kui tahad. Ja tõesti on inimeste olukord sarnane, et nad ära elada ei suuda.

Peale selle tahaksin tähelepanu juhtida vangide töödele. Alles täna võeti vastu seaduseelnõu, millega tahetakse ehitada Tallinna uus vangimaja.

Aga ma arvan, et see vangimaja läheb tarvis selleks, et panna sinna neid inimesi, kes tööpuuduse all kannatavad ja kes selle tagajärjel on sunnitud minema sellele teele, et omale elu ülalpidamist leida vangimajas. See raha, millega ehitatakse uus vangimaja, see 14 miljonit võetakse vangide tööde summast ja need vangid, kes vangimaja ehitamisel tööd teevad, nemad võtavad töö nende inimeste eest, kes ei tea, millega toita ennast ja oma perekonda. Selle rahaga ehitatakse uusi vangimaju ja ei lasta teenida neid, kes tööpuuduse all kannatavad. (V a h e l h ü ü e.)

Pärnus, kui möödunud talvel oli tööbörzil registreeritud üle 2.000 töötatöölise, saeveskis lasti töötada vange. Küsiks in härradelt kodanlastelt, kuidas tahate nende inimeste olukorda parandada, kes tööpuuduse all kannatavad. Kui ei võeta radikaalseid abinõusid tööpuuduse lahendamiseks ette, kui ei võeta mõistust pähe, siis töölisklass peab teisiti talitama. (V a h e l h ü ü d e d.)

Vaheaeg kl. 19.08 min. — kl. 19.26 min.

R. L a e s : Rahvasaadikud! Käesolevate läbirääkimiste all on üksikasjaliselt puudutatud kõiki põhjusi, kuid siiski on öelda veel väga ja väga palju. Töörahvast

tahetakse praegusel korral lämmatada sel ajal, kui tõusik-suurhärрад põevad suuruse maaniat. Vaatame kuidas on töörahva olukord, ja kuidas nad peavad end ära elatama. Tartus on praegu valitsemas diktaatorlik võim tööböršis. Töötud, kes end tööböršis registreerima peavad, ja kes ei kummarda tööbörši juhataja ees, need kustutatakse töötute nimekirjast, nagu see 2 nädalat tagasi Tartus juhtus. Siin peaks valitsus tõsiselt samme astuma ja arvesse võtma, et üks osa inimestest määratakse avalikult näljasurmale, — ja seda ei võiks mitte lubada. Mis aga teeb valitsus? Täna sees töökavas on lühidalt näidatud sihid, kuidas valitsus kavatsseb riiki valitseda. Kui vaatame tegelikku elu, siis peab ütleva, et valitsuse vildakat tegevust toetab ja õigustab suurel määral kodanline ajakirjandus, „Postimees“ ja „Päevaleht“. Kui tööliste esindajad siit kõnetoolilt neid andmeid väljendavad, mis vastavad tõele, siis vaigitakse need surnuks või moonutatakse ära. Ja kui tööliste esindaja eksib, siis naerdakse seepeale. Aga kui „Postimees“ ja tema juht „suurhärра“ Jaan Tõnison... (Juhataja koputab haamriga.)

Kui vaatame vaeseid ja kehvu töölisi, kes peavad omale päev-päevast tööd otsima, siis sellest ei tehta väljagi, ei vaadata selle peale, kas inimestel süüa või toidupoolist on celolevateks aegadeks. Kui valitsus esitas niisuguse töökava, tahaks vähemalt näidata, et ta on tahtejõuline ka tööliklassi olukorra parandamiseks, aga selle punkti ta lihtsalt vaikib surnuks. Ta ei taha näha, et üks osa inimesi, kes enast oma kätetööst elatab, saaks korralikku eluülespidamist. Ei, seda ei taheta. Kui tööliste esindaja tahan ma rõhutada siin seda. Valitsused, olgu nad eelmised või see praegune, on niivõrt saamatud, et nad pole võtnud püüdekski vaadata, kuidas saaks seda töötute olukorda parandada.

Praegusel korral töökavas räägitakse, et kavatsetakse ära kaotada hädaabitööd. Ma ei vaille selle vastu, kui ära kaotatakse sarnased sunnitööd. Kui palju said vigastusi töölised hädaabitöödel, mis olid valitsuse poolt korraldatud, see oli niisugune sunnitöö, kus puudusid ainult ahelad. Ja ma ütlen, et kuna Eesti Põhiseadus ei luba ahelaid kanda, siis seepärast puudusid ka vist hädaabitöödel ahelad.

Valitsus võtab väga koomilise retsepti järgnevak hooajaks. Ta tahab soid ja rabamaid kuivatada. Valitsus vist eksis, või unustas, et talvel on maad külmanud, ja ma ei tea kuidas seda tehakse, et ta „viljakandev“ oleks.

Ühtlasi vaadates neid hädasid ja pahe- sid, mille all kannatab suurem osa rahvast, töörahvas, kelle hulgast suurem osa

variseb mulla alla, meie näeme, et valitsuse liikmed vastupidi rahulikult nohistavad oma ette. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute rühma nimel on mul öelda, valitsus meil peaks tõsiselt arvesse võtma, et saaks need hädad ja viletsused ära kaotatud. Ja selleks peaks paremaid abinõusid leitama, mitte niisuguseid, millega siiamani tegutsetud on.

A. Sirro: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm esitas erakorralise teadaande selles lootuses, et Vabariigi Valitsus võtab vähemalt sõna ja ütleb, mis tema selle erakorralise teadaande puhul mõtleb teha või kas ta tunnustab, et meil on aset leidnud tööpuudus, kui niisugune, mille ulatus isegi Vabariigi Valitsust kohustab mõtlema. Täna on siin palju enne mind kõneldud, aga siiski on jäänud Vabariigi Valitsuse kõrvad kurdiks, või on Vabariigi Valitsus kaotanud kõnelemisvõime, — vastus on jäänud valitsuse poolt andmata. Mina ei oleks täna tahtnud sõna võtta, aga olen sunnitud seda tegema just selle tõttu, et igapäev puutun kokku nende inimestega, kellel ei ole mingit ära- elamise võimalust homse päeva jaoks ette näha. Kui tulevad minu juurde vaesed inimesed, lesknaised, kellel lapsed toita, kes kuskilt tööd ei leia, siis ei ole minu ja ka minu rühmakaaslaste isiklik majanduslik seisukord niisugune, et võimaldaks nende inimestele nende majanduslikku häda vähendada. Meie oleme Vabariigi Valitsuse tähelepanu kõigi nende hädade peale juhtinud, kahjuks ei arvesta valitsus sellega. (Vahelhüüe.) 2 tundi tagasi esitas valitsus deklaratsiooni. Selles deklaratsioonis härra Riigivanem kutsub üles kõiki praegusel raskel ajal ühiselt töötama isamaa kasuks, aga kutsub üles ka sellel raskel ajal omavahelised poliitilised sõjad maha matma vähemalt mõneks ajaks. Need lepitusekatsed on kõik head, aga ei ole vastus meie teadaandele. Minu härrad, ma tahaksin vastust saada, mis pean siis ütleva, kui tulevad minu poole need inimesed, kes on näljas, kelle lapsed on söömata, kellel on üüriraha maksmata, keda tõstetakse tänavale, ja kellel on, kui vabariigi kodanikul, õigus pöörata rahvasaadiku poole ja küsida, mida Teie olete teinud meie elu korraldamiseks? Mina võin ainult seda öelda, et meie Eesti rahva elu korraldaja on praegusel momendil Vabariigi Valitsus, kes on kutsutud Riigikogu poolt selleks. Meie oleme küsinud Vabariigi Valitsuselt, mida Vabariigi Valitsus tahab elu korraldamise heaks teha, kuid Vabariigi Valitsuse kõrvad on kurdid, Vabariigi Valitsus ei võta vaevaks siia kõnetooli tulla ja öelda, kas temal on võimalik seda teha või mitte, kas valitsus ta-

hab viletsuse vähendamiseks samme astuda või ei. (V a h e l h ü ü e.) Inimesed, kes näljas on, nemad vajavad tööd ja leiba. Valitsus aga ei vasta, kas tema kavatseb seda neile muretseda. (V a h e l h ü ü e.) Teie ütlete, maal on tööd? Maal on tööliste puudus? Siin ma julgen vastata, minge ja käige oma ringkonnad läbi, kust olete tulnud ja siis tulge siia ja öelge, et teie ringkonnas ei ole inimesi, kes kannatavad tööpuuduse all. Teie teate, meie Eesti rahvas on, Jumal tänatud, kirjaoskaja ja niipalju ta ikka ajalehte kätte saab ja oskab ridade vahelt lugeda neid soove välja, mis praeguse Vabariigi Valitsuse selja taga asuv koalitsioon tahab läbi viia, küll põllumeeste erakondade ja teiste Vabariigi Valitsuse selja taga olevate koalitsioonirühmituste südamesoove. Seal öeldakse, et praegusel raskel majanduse kriisi ajal tuleb eeskätt hoolt kanda põllumajanduse eest. Ja meie ei ole põrmugi selle vastu. Aga teie pidage seda, mu härrad, meeles, et põllumajanduses ei ela mitte ükski need inimesed, kel on olemas talu, kel on kapitali ja kõike muud, varad, vaid seal elab väga palju neid inimesi, kel peale ta 10 sõrme ja ihukattehilbu ei ole mitte kui midagi. Ja nüüd teie tahate kõik võimu ja jõud selleks ära kasutada, et neile appi tulla, kellel suured varandused, et neid varandusi, mis neil olemas, et nende varandused raskel ajal ei kahaneks, aga nendele, kellel mingit äraelamise võimalust ei ole, nendele ei mõtle ega kavatse teie kunagi ühtki jumala penni ei toetuse, ei soodustuse näol anda. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, sellest leiate, missugused kavad, missugune on tahe võimalolevail erakondadel. — Ja kui teie siis tahaksite, et meie peaksime teiega seda püha rahu pidama ja peaksime siis rahva juurde minema ja ütleva, et kõik tehakse nii, kui Jumal käsib, siis meie peaksime olema Kainid, vennatappjad, kes talle otsekohe suhu ja silmi valetavad. Seda muidugi meie ei või ega tarvitsegi teha. Ja mina ütlen, kui keegi neist inimestest, kes suures hädas kannatab, minu poole pöörab, siis ma ütlen otsekohe, et Vabariigi Valitsus ei kavatse teie olukorda kergendada, ei kavatse mitte kui midagi selleks ette võtta. (V a h e l h ü ü e.) Härra minister, kui Teie teisiti mõtlete, siis ma paluksin Teid tulla kõnetooli ja öelda, mida Teie kavatsete nende viletsate elujärje parandamiseks ette võtta. Senikaua kui meie ei ole midagi kuulnud, ei tea meie mitte midagi teie kavade kohta öelda. Mina olen käinud möödunud kevadest kuni siiasaadik Vabariigi Valitsuse juhi, Riigivanema, pool. Mitmel korral olen püüdnud mitmesuguste väärnähtuste peale tähelepanu juhtida. Härra Riigivanem on nii lahke olnud ja alati lubanud samme

astuda kõigi nende küsimuste lahendamiseks. Aga kõige suurema kurbusega peab ütleva, et midagi ei ole nendest küsimustest lahendatud. Ja kui nüüd ei taha Vabariigi Valitsus täna siin öelda, mida ta kavatseb vähemalt selle aja jooksul, kuni sügiseni, teha, kuna nüüd suvel, kus tööbörsidel on registreeritud tuhanded inimesed, nüüd suve ajal, kus heinatöö lõpul ja rukkilõikus algamas, nüüd, mil peaks kõigile inimestele tööd jätkuma, ja kui teie leiate nüüd tuhanded inimesed tööta, siis Vabariigi Valitsus on sunnitud minu arvamise järgi ja oma südametunnistuse kohustusel siia tulema ja ütleva, millised on Vabariigi Valitsuse kavatsused selleks, et suurem osa meie rahvast ei peaks nälga surema. Kui tahetakse seda teed minna, et need inimesed jäetakse Jumala hooleks, siis Vabariigi Valitsus ei ole omal kohal, tema ei täida oma ülesannet ja rahval on õigus öelda, et meie Vabariigi Valitsus ei hooli meie rahva huvidest, ta ei seisa oma ülesannete kõrgusel. Aga ma tahaksin näha valitsust, kes niisuguse raske küsimuse ees seisab ja ei taha avaldada oma arvamist. Ja ma loodan, kui härra minister minu kõnele vahele hüüdis, siis peaks tema nüüd seletama, mis tema nende inimeste ja kõigi nende tööliste olukorra terendamiseks teha tahab, kes äärmise viletsuse all kannatavad.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hü n e r s o n : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Sirro tegi siin etteheited valitsusele, nagu ei tahaks valitsus vastata nende küsimuste peale, mis sotsialistliku partei poolt tööpuuduse kohta esitatud. Ma pean ütleva, et härra Sirro ei taha aru saada, missugune valitsuse seisukoht on. Kui paari tunni eest valitsuse deklaratsioon ette kanti, siis olid seal valitsuse seisukohad ette toodud. Nähtavasti ollakse seisukohal, et kui midagi ühe pealkirja all on öeldud, siis see sama asja kohta teise pealkirja all ei maksa. Mina arvan, et kui valitsuse seisukoht ja põhimõte on selgesti väljendatud, siis ei peaks härra Sirro'l mingit põhjust olema valitsusele selles asjas etteheiteid teha. Kui need härrad, kes Teid siia saatnud, Teie juurde tulevad, siis öelge neile: Siin on valitsuse deklaratsioon, ning selles on põhimõtted ette toodud, kuidas valitsus tegutseda tahab. Ühe nädala eest ametisse valitud valitsus on juba esimesel koosolekul kaalunud oma töökava tööpuuduse vastu võitlemise alal ja vastavatele ametkondadele ülesandeks teinud neis asjus tegelikke samme astuda. Kui Riigikogu vahepeal on oma seisukoha avaldanud valitsuse põhimõtete kohta, siis on võimalik neile põhimõtetele tegelikult kindlat kuju anda. Oleks täiesti ilmaaegne praegu üksikasju ette tooma hakata.

Edasi peaksin ütleva, et minu teada on praegusel suvisel tööhooajal kodanikkudel võimalus tööd leida. Suuremal hulgal kodanikkudel on võimalus tööd leida, ja nad ei peaks ootama jääma, et valitsus neile töö peab kätte näitama. Ja kui valijad teie juurde tulevad, siis tuletage neile meelde, et nüüd on võimalik kõige rohkem tööd leida. Ja kui nad küsivad, nagu harilikult, kustkohast, kust tööd saab, siis peab teadma igaüks, et igalpool, kus hein niitmata, rukis väljal valmimas, et seal on tööd. Seal otsitakse tööjoudusid, ja seal peavad veel sagedasti tööandjad päevi selle peale kulutama, et töölist otsida, kes selle töö ära teeks. Niisugune on meie seisukord, kui teie seda ei tunnista, siis teie ei taha tõele silma vaadata, kuidas asi tõepoolest on. (V a h e l h ü ü e.) Ministril ei ole tarvis siin silmi kinni pigistada tõsiasi ees. Nii on lugu. (V a h e l h ü ü e.) Aga see ei ole õige, kui meie seisukorda öieti ei vaata. On täiesti selge, kui mitte praegune valitsus, praegune koalitsioon siin ei valitseks, vaid teie asja eesotsas seisaksite, siis teie ei leiaks ka neid kullamägesid, mida teie ette laotaksite neile, kellel pole tööd nii kerge leida. (V a h e l h ü ü e.) Teil ei ole ka lootust, et kõik soovid täiel määral täide läheksid. (V a h e l h ü ü e.) Soovid kasvavad kiiresti, kui seda meelega arendatakse, ja seepärast ma paluksin, et Vabariigi Valitsust mitte niisugusel kujul ei kahtlustataks.

L. J o h a n s o n: Austatud Riigikogu liikmed! Vähemalt oleme nüüd härra ministri ära kuulunud, ja ka see on hea asi. Härra minister oli õige vihane, aga raske on öelda, kas ta õigust rääkis või mitte. Härra minister, mina püstitasin terve rea konkreetküsimusi, nende peale ei ole siiski veel vastatud ja ei vasta ka deklaratsioon. Nii kõigepealt sellele osale, mis käsitleb krediidi kärpimist ja mis käsitleb ka toetuse ja abirahade äravõtmist lasterikastelt perekondadelt, sellele ei ole vastatud teisiti kui vaikimisega. Tähendab tahetakse seda teed ka edasi käia. Siin viipas härra minister deklaratsioonile. Aga deklaratsioon tööpuuduse vastu võitlemise alal sisaldab ainult negatiivset — tööpuuduse kõrvaldamisele valitsus tahab püüda võimalikult loomulikkude abinõudega, mis võimaldaksid riigikassa arvel senisel määral tehtavate ebaviljakate hädaabitööde ärajätmise. Teiselt poolt seatakse üles juhtmõtted, et inimesed saaksid linnast maale ja maalt linna minna. Aga ega see tööpuudust ei lahenda. See on üks põllutöökoja ja Tartu ja Valga põllumeeste päeva otsustest, mida tahetakse ellu viia, kuid sellel on teine tagapind. See ei ole tööpuuduse vastu võitlemiseks ülesseatud põhimõte, vaid midagi muud. Härra minister

seadis üles ka põhimõtte, et iga kodanik peaks ise leidma tööd. Iga kodanik ei leia, ja riigi ülesanne on korraldada majanduselu nõnda, et kui kodanik läheb tööd otsima, siis temal võimalik oleks tööd leida. Praegu seda tööd ei ole. Nüüd sisendatakse töölistele põhimõtte, et igaüks hoolitsegu enese eest, olgu saatuse hooleks jäetud. Miks seda ei kohustatud tööstusele, kui kõik meie riigi rahad heideti suurtööstusele, kelle sildiks oli raha välja tõmmata, kus oli tegemist tuntud inimestega, tuntud nimedega, miks ei kohustatud siis igaüht neist omale ise toetust otsima? Miks põllumajanduse suhtes seatakse sisse terve rida toetuskorraldusi, põllumajanduses tegutsevaid isikuid ei jäeta hätta? Nende suhtes jäetakse hoolekande põhimõtte maksma. Nad on otse hoolekande alla võetud, selle hoolekande alla, millest nüüd ilma jäetakse perekond, kelle perekonnapea tööta on, kus perekonnatoitja tööd otsib. Siis viige see puhtalt läbi Eestis. Meie näeme, et riigi tagavarad saavad ka vabaks selle läbi ja riigi rahadega saaks loovat tööd korraldada. Ironiseerivalt kõneldakse töötatöolistest ka komisjonis, minnakse niikaugale isegi, et öeldakse, et neil ei ole riideid tarvis. Töötatöolistel ei ole suvel riideid tarvis, seda võis öelda rahaasjanduse komisjonis inimese, keda ma täie aruga inimeseks pean. Töötatöölisel ei ole tarvis suvel riideid, seda kuulub Riigikogus valitsuse erakonda kuuluva inimese suust. (V a h e l h ü ü e.) Ta väljendas seda mõtet. Tähendab, nende arusaamise järgi ei ole töötul riideid tarvis ja ta perekonnal ei ole ulualust ka tarvis. Katsugu ta ise kuidas läbi saab. Nüüd öeldakse, vaadake, põllul on rukis kasvamas, mitmel pool hein niitmata. (V a h e l h ü ü e d.) Väga sagedasti on niitmata seepärast, et inimesed ei taha palgata töölist, nad ei taha võõrast tööjõudu tarvitada. (V a h e l h ü ü e.) Saavad ka. Miks Teil siis, härra Laur, niitmata on? Teie ei suuda niita?! (V a h e l h ü ü e.) Teie tulete siia ja ütlete, et Teil on hein niitmata seepärast, et Teie ei saa töölist palgata. Kas Teie julgete nii rääkida, Teie, kes peate elav eeskuju olema. (V a h e l h ü ü e d.) Minge ja niitke oma hein ära, meie kuulutame Riigikogus vaheaja tuleva nädalani, et Riigikogu liikmed saaksid heina ära niita. (N a e r.) Kui hein niitmata on, kas on selles süüdi siis töötatöölised? Jõukamad kihid on võetud hoolekande alla. Kõigepealt on riigi ülesanne luua uusi töövõimalusi, ja ta sotsiaalpoliitiline ülesanne on selle eest hoolitseda, et nälgivate perekondade lapsed saaksid toetusi, et vanade ja raukade ning nõrgajõuliste eest hoolitsetaks. Teie võite naerda, härra Kuris, siin ei ole midagi naerda. See on tõsine küsimus. Kui siin niisuguseid

põhimõtteid esile tuuakse, et töötud hoolitsegu ise endi eest, siis see näitab, et siin lõppude-lõpuks midagi teha ei tahtagi.

J. T a m s o n: Riigikogu liikmed! Härra minister tähendas, et tööpuuduse küsimuse üle praegu oleks liig varajane rääkida, et valitsus oma töökavaga, mis ühtlasi käsitab ka tööpuudust, saab esinema järgmisel koosolekul. Kuid muu seas öeldi, et selles on tõstetud põhimõtte üles, mille järgi valitsus kavatses lahendada tööpuudust. Meil on teada need põhimõtted. Täna esitati need põhimõtted. Ja just selles seisab asi, et need põhimõtted on halvad, nende teostamisega suureneb tööpuudus, mitte ei vähene. Võib arvestada sellega, et kui edaspidi valitsus järjekindlalt kavatses nende põhimõtete järgi lahendada tööpuudust, siis kindlasti meil tööpuudus suureneb. Huvitav ja imestamapanev on, et härra minister tähendas, et iga tööline leidvat tööd, kui ta tööd teha tahab, inimese, kes otsib tööd, see tööd ka leidvat. Minu arusaamise järgi on ka tööotsimine omastkohast teatud raskustega seotud. On teada juhtum, kus inimene läks tööd otsima, ta oli aga niivõrt nälgjane, et suri enne nälga. Nii näeme, et käesoleval silmapilgul on olukord niivõrt halvaks muutunud, et inimesed ei suudagi tööd otsida. Mis puutub sellesse, et iga tõsine tööline, kes tahab tööd teha, leiab tööd, siis minu arusaamise järgi ei seisa küsimus üksi töö tegemises ja leidmises, vaid ka tasus, mis tööline selle töö eest saab. Võib ju tööd küll leida, aga tasumaksjaid on vähe. Ja meie peaksime õnne tänama, et Eesti töörahvas on niivõrt klassiteadlik, et ta ilma tasuta, ilma palgata ei lähe tööd tegema, vaid nõuab omale paremaid töötingimusi.

A. S i r r o: Kui ma enne sõna võtsin, siis ei olnud Vabariigi Valitsus veel oma seisukohta avaldanud selle erakorralise teadaande puhul. Kui aga praegu härra minister vastas, siis pean ütleva, et see vastus mind põrmugi ei rahuldanud. Härra minister andis isaliku nõuande, et tuleb neile inimestele meelde tuletada, et nüüd on niisugune aeg, et iga inimene peab ise tööd leidma. See on alles nõuanne! Ma olen seda nõuannet proovinud, kuid kahjuks seda tööd ei ole kuskil. Ma olen inimesi saatnud mitmele poole, aga kuskilt ei ole tööd leitud. Mina arvan, et Vabariigi Valitsus on kohustatud selle eest hoolt kandma ja näitama, kus see töö on, et need, kellel puudus on, saaksid otsekohe tööle asuda. Kui Teie, härra minister, nõu annate, et kus on hein tegemata või rukis lõikamata, mingi aeg sinna tööle, siis ärge unustage, et enne tuleb ikka inimest tööle palgata — kuid minu teada

kuskil töölisi ei vajata. Aga kui Teie ütlete, et mingi aeg sinna, kus hein lõikamata, või rukis lõikamata, ta hakaku tööle, siis võib nii välja tulla, et kui kedagi sinna tööle saata, kuhu teda pole kutsutud, et peremees tuleb, malgaga ära ajab. (V a h e l h ü ü e.) Härra minister, ehk Teie nimetaksite need kohad, kus töölisi tarvitatakse, mina kirjutaksin need üles, ja saadaksin inimesed tööle, sest inimesed ei tea neid kohti nimetada, kus tarvitatakse tööjõudu, ja niiviisi inimesi ei tea kuhu saata, ei või. Ja kui Teie neid kohti ei nimeta, siis saadan mina inimesed Teie juurde ministriumisse ja ütlen, et härra ministri käes on saladuslikud aadressid ja tema annab teile need aadressid, kust tööd saab. (V a h e l h ü ü e.)

R. L a e s: Tahaksin öelda „härra“ ministri väljenduse peale niipalju, kui ta ütles, et need, kes tahavad tööd saada, tööd ka saavad, et minul on faktid nende endi rühma, põllumeeste kogudesse kuuluva Riigikogu liikme talu kohta, kuidas seal töölistega ümber käiakse ja palka maksetakse. See on Tartumaal, niisugused on asjaolud, et üks tööline võetakse tööle, teine pektakse minema ja kolmandat minnakse kauplema. (V a h e l h ü ü e.) Niimoodi aetakse seal asju. Niimoodi ei saagi tööd teha, see on klassiteadlik tööline, kes sarnaselt tööd ei tee. Kui põllumeeste kogud ja praegune valitsus niisuguses taktis samme astuvad, siis viib see tee meid kuristikku ja siin peab tõelikult mõtlema töörahva viletsusele, kuid mis siin tehakse — irvitatakse ja naerdakse nende hädade üle.

P. K r o o s: Kentsakas on kuulda Riigikogu liikmetelt sarnaseid etteheiteid, et töölisel ei taha üldse tööd teha. Mina ei jõua sellest aru saada, et inimesed, kes on end eluaeg oma tööst ära elanud ja seniajani tööd teinud, on muutunud nüüd laiskadeks ja enam tööd teha ei viitsi. Kui see maksev on, siis eriti nende kohta, kes Riigikogu toolisid on soendanud 14 aastat. Need on isikud, kes ei taha tööd teha, vaid kes ainult töötavate hulkade kulul ära elada tahavad, prassides ja pidutsedes. Tööliste klass on aga jäetud sarnasesse seisukorda, et ei ole võimalust tööd leida. Minul ei ole mingit tahtmist teile seda pähe tuupida. Ma ütlen: õnn kaasa sarnasele „arengule“! See on areng, mis varem või hiljem katastroofini viib. Ja häda sellele, kelle pea kohal rahva vihakarikas üle hakkab ajama.

L. Johanson'i motiveeritud ülemineku-vormel (lhk. 38) lükatakse tagasi.

M. Martinson'i lihtülemineku-vormel võetakse vastu.

12. Läbirääkimised M. Mikhelson'i erakorralise teadaande puhul õpetajate seadusevastase vallandamise kohta Läänemaal.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Mikhelson ühel eelmisel Riigikogu koosolekul teatas Riigikogus, et viimasel ajal on sattunud põhjustatud ärevusse nii õpetajad kui ka kodanikud üldse, kes ei kuulu praegu veel võimuloleva valitsuse leeri ega sellega valitsevaise kildkondadesse üldse. Seda ärevust olla põhjustanud ja suurendanud Läänemaa hariduseosakonna juhataja härra Soosaare seadusevastased, kuid riigivõimu vaikival nõusolekul saadetud õpetajate vallandamised. Härral Riigikogu liikmel olla teateid, et mitukümmend õpetajat on vallandatud põhjusel, et nad ei kuulu põllumeeste ega rahvusliku keskerakonna toetajate sekka ja ühel või teisel teel, olgu kas või sugulussidemetega on lähedal sotsialistliku tööliikumise tegelastele. Ettekäändeks olla võetud koolivõrgu ümberkorraldamine, kuid ümberkorraldamine ei ole aga otsustatud maavolikogus ja on sellega täiesti seadusevastane ja ilmselt otsitud ettekäanne.

Nende avalduste peale oleks mul Vabariigi Valitsuse nimel järgmist teatada. Vabariigi Valitsusel ei olnud erilist põhjust Lääne maavalitsuse tegevuse vahele segada õpetajate lahtiregistreerimisel, kuna seal ei olnud märgata mingeid korralikkumisi. Nüüd, kui see teadaanne Riigikogus tehti, ministerium siiski küsis selle kohta seletust Lääne maavalitsuselt. Ja kui ta seletuse oli saanud, siis laskis ta faktilist olukorda revideerimise korras koha peal kindlaks teha. Selle tagajärjel sai ta Läänemaal käesoleval kevadel toimitud õpetajate lahtiregistreerimise kohta järgmised andmed. Üldse on Läänemaal käesoleval kevadel lahti registreeritud 6 igasugusel põhjusel õpetajaid. Üks põhjus oli pensionileminek. Läänemaal läks üks õpetaja pensionile, ja registreeriti sel põhjusel lahti täiesti seaduslikult. 4 kohustetäitjat õpetajat. Need kohustetäitjad õpetajad on tolle aasta kevadel küll õpetajakutse omandanud, kuid nad ei olnud ümber registreeritud kohustetäitjaist õpetajaiks, kuna ei olnud ettepanekut kooli ülalpidajalt. Teisel teel kohustetäitja registreerimine õpetajaks ei saa sündida. Sellepärast maavalitsus oli kohustatud nad lahti registreerima. Kolmas põhjus on asetäitjad õpetajad. Läänemaa koolivalitsuse poolt registreeriti lahti 62 asetäitjat õpetajat käesoleval kevadel. Asetäitjad õpetajad registreeritakse kooliaasta lõpul lahti ilma ette teatamiseta registreeriva ametiasutuse poolt, ja sel teel

on ka need õpetajad lahti registreeritud. Neljas põhjus oli valitsuse otsus Tööpuuduse otstarbel teenistusvahekordade korraldamise seaduse teostamise puhul. Selle seaduse põhjal vallandati 18 õpetajat. Tegelikult vabanesid selle põhjal 19 õpetajat, kuid üks vabastamisele kuuluv vabanes kui asetäitja ühtlasi punkt 3 alusel. Nõnda et faktiliselt vabanes 18 õpetajat. Viies põhjus oli koolivõrgu koondamine. Sel põhjusel vabanes kaks õpetajat. Selles asjas võib tuua esile seda asjaolu, et koolivõrgu läbivaatamine ja muudatuste vastuvõtmine ning heakskiitmine maavolikogu poolt ei ole teostunud enne tähtaega, mil tuli õpetajail kohad üles öelda. Seda küsimust on Hariduse- ja sotsiaalministerium kohal juurelnud ja juurdluse tulemused võimaldavad Hariduse- ja sotsiaalministeriumil pöörata selliste asjaolude peale Läänemaa koolivalitsuse tähelepanu. Kuid tegelikult on koondamine olnud vältimatult põhjendatud seaduse nõuetele ja õpetajate suhtes ei oleks seisukord muutunud, kui maavolikogu otsus olekski vormiliselt õieti tehtud. Maavolikogu ei oleks saanud teist otsust teha ja kui oleks teinud, siis ei oleks see seadusepärane olnud. Koolivõrgu koondamisega Läänemaal vabanes tegelikult 9 õpetajat, kuid 7 on ümber paigutatud, nad on teistele kohtadele määratud, ainult kaks jäi kohata, ja teise kohta neist kahest, kes ilma kohta jäi, on maavalitsuse otsus tühistatud, kuna seda toimetust ei olnud seaduse korras teostatud. Õpetaja Pielbusch'i suhtes on see nii. See otsus on tühistatud ja tuleb maavalitsuse poolt uuele otsustamisele.

Siis edasi. Kuues põhjus oli tagavaraõpetaja vallandamine. Selle vallandamise aluseks oli see, et koht oli loodud maavalitsuse poolt, mitte maaomavalitsuse poolt. See tähendab, maavolikogu ei olnud selle koha asutamist otsustanud. Selles mõttes oleks pidanud see iseenesest kaotamisele tulema. Maavalitsus oli oma võimuga selle koha loonud ja on nüüd ka kaotanud. Seega on siis nüüd vallandatud Läänemaal tänavu kevadel 88 õpetajat. Peab ütlema, et see arv on suur ja see arv on suur seepärast, et seal suurem hulk olid asetäitjad-õpetajad. Meie näeme, et Läänemaa seepärast halvas seisukorras on, et seal asetäitjad-õpetajad on. (V a h e l h ü ü e.) Läänemaal on see asetäitjate-õpetajate instituut suurt poolehoidu leidnud. Mõne aasta eest oli see küsimus Riigikogus arutusel. Asetäitjad-õpetajad tekivad sel kombel, et need, kes, ütleme, ei anna õpetaja mõõtu igapidi välja või käesoleval korral on rohkem see, et vallaomavalitsused ei vali õigel ajal neile kohtadele õpetajaid ja kas kokkurääkimisel maakoolivalitsusega või hoolimatuse pärast jätavad kohad täitmata ja et koolid õigel ajal võiksid

tööd algada, siis maakoolivalitsus nime- tab, määrab need õpetajad. Nüüd Riigikogus nurisetakse kord ühelt, kord teiselt poolt selle üle, et Läänemaal sünnib väga palju pahandust, et õpetajaid registree- riva asutuse poolt määratakse, just nagu oleks valitsus selle juures süüdi, nagu ei täidaks ministeerium oma järelevalve üles- annet. Aga see etteheide ei ole käesole- val korral kuidagi põhjendatud. Oli ni- melt käesoleval kevadel maakoolivalitsuse poolt ringkiri saadetud, mis laskis paista, et maavalitsus omalt poolt soovitas koh- tadele õpetajaid mitte valida, vaid neid lasta määrata. Hariduseministeerium, kui see teatavaks sai, tühistas selle ringkirja. Ja ma arvan, et lugupeetud rahvaesinda- jad omalt poolt saavad palju kaasa aidata, kui nad igale oma valijale ja omavalitsu- sele püüavad selgeks teha, et kooli ülalpi- daja vallaomavalitsus kord käsile võtaks õpetajate valimise ja selle läbi viiks. Meil on küllalt kutselisi õpetajaid, ja kui need määralisteks õpetajateks on valitud, siis keegi neid ei saa vallandada, kui nad kor- ralikult oma ülesandeid täidavad.

Nii, lugupeetud Riigikogu liikmed, teie näete, et ei ole siin mitte mingeid erilisi poliitilisi, ei erilisi kildkondlikke väärnähtu- si ilmsiks tulnud selle asja juures, vaid siin on tegemist meie seadustes ja mää- rustes ettenähtud asjatoimetusega. Ja asja revideerimisel ei ole mitte tarvis ol- nud rohkem, kui ühel korral maakooliva- litsuse otsus ära muuta, kus teatava sea- duserikkumisega tegemist on olnud.

Juhataja: Rkl. M. Martinson'ilt on lihtülemineku-vormel.

M. Mihkelson: Lugupeetud Riigi- kogu liikmed! Härra Hariduse- ja sotsiaalminister kandis ette andmed, mis puutusid viimasel ajal õpetajate lahtire- gistreerimisesse Läänemaal. Iseloomustav sellejuures on see, et sel juhtumisel on vallandatud 88 õpetajat. See arv on kül- lalt suur, et sellele tõsiselt suhtuda. Kuna aga samal ajal hüüti vahele härra Maa- ker'i poolt, et nende arv on suurem, kui endise Lääne koolivalitsuse juhataja A. Tänava ajal, siis see on täitsa vale, sest samade härrade parempoolsete poolt siin Riigikogus ettekantud väidete järgi oli määratud õpetajate arv 1930. a. 162. See tähendab, nende arv on kahe aasta jook- sul vähenenud ja tervelt 80 inimest on saanud ametisse. (V a h e l h ü ü d e d.) See peaks selgeks näpunäiteks olema, et kahe aasta jooksul oli A. Tänava poolt aetud niisugust poliitikat, mis soodustas õpetaja- te valimisi ja nende kohtadele kindlusta- mist. Härra hariduseminister tähendas, et Tänava poolt olevat saadetud mingi ring- kiri, milles ei pooldatud, et vallad valiksid

õpetajaid. See ringkiri on hiilgavaks näi- teks sellest korrast, mis valitseb Hariduse- ja sotsiaalministeeriumis. Härra Tänav pööras Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poole, mis tuleb teha ühel erijuhul, ja Hariduse- ja sotsiaalministeerium lubas määrata õpetajaid valimisi välja kuuluta- mata. Pärast aga sama Hariduse- ja sotsiaalministeerium ütles, et see on seaduse rikkumine. (V a h e l h ü ü d e d.) Teisest küljest oli asi puhtpoliitiline, oli tarvis lüüa lamenti. (V a h e l h ü ü d e d.) Selle ringkirja ümber keerutati tolmu, ilmusid suured kirjutised meie kodanlikes aja- lehtedes. See tühistamine sünnis puhtpoli- tilistel põhjustel. Vahepeal oli vist tul- nud teine minister. (V a h e l h ü ü d e d.) See ei ole ju kellegi saladus, et härra Tänava tagandamine sünnis niiõelda kes- kerakondade ja põllumeeste omavahelise kokkuleppe teel. Seda ütles mulle üks neile väga lähedalseisev inimene, kelle nime siin siiski nimetada ei taha. (V a h e l h ü ü e.) See peaks olema küllalt ku- jukaks näiteks, kuidas meil aetakse asju. Et selgemat pilti saada kogu sellest asjast, peame peatuma nii õpetajate vallandamise eellugude kui ka Läänemaa koolivalitsuse moodustamise ning endise koolivalitsuse juhataja A. Tänava loo juures.

Täienduseks ja põhjenduseks minu poolt Riigikogule esitatud erakorralisele teadaandele, loen oma kohuseks avalikkuse ette kanda rea asjaolusid, mis tõendavad, et Läänemaa hariduseelu korraldamise alal viimaste kuude jooksul on nii Lääne maa- valitsuse hariduseosakonna või koolivalit- suse juhataja koonduslane E. Soosaar, kui ka samasse poliitilisse erakonda kuuluv endine kui ka praegune Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson ja rahvuslikku keskerakonda kuuluv Kohtu- ja siseminister Ado Anderkopp ühiselt ettekavatsetult arendanud poliitilist korrupsiooni, on teot- setud poliitilise kättemaksu ja surve kaa- lutlustel, rikutud seadusi, mindud võimu- liidusteni.

Konkreetsemalt öeldes on Kohtu- ja siseminister Anderkopp, olles ühtlasi kind- ralprokuröriks, ise korduvalt harrastanud ja soodustanud ebaseaduslike toiminguid, nagu otsitud põhjendustel Lääne maava- litsuse liikme sotsialist A. Tänava tagan- damine, milline otsus teatavasti Riigi- kohtu poolt tühistati, samuti temale järe- levalve korras alluva Lääne maavolikogu otsuste ebaseaduslikult kinnitamine, nagu härra E. Soosaare valimise asjus, tähele panemata jättes nii maavolinikkude kui ka maksumaksvate kodanikkude õigustatud protestid.

Ka Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson'i soodustamisel ja lähemas kon- taktis on arenenud äärmiselt ühekülgne,

mitte ainult sotsialistlikult, vaid iga teisi mõtleja tagakiusamine Läänemaa koolivalitsuse juhataja härra E. Soosaare poolt. Tervet rida õpetajaid ähvardati ja terroriseeriti ning eriti valimiste eel tarvitati otsekoheiseid poliitilise terrori võtteid, sundides kohalt vallandamise ja kutse äravõtmise ähvardusega neid loobuma oma ilmavaatelist avaldusist. (V a h e l h ü ü e.) Võiksin nimetada ka fakte. Tagavaraõpetaja härra Rummo, Suuremõisa algkooli juhataja härra Palm ja Vaikna algkooli juhataja härra Uustalu, üle Eesti tuntud pedagoog. (V a h e l h ü ü e.) Härra Uustalu tegutses poliitilisel alal sellepärast, et temal oli selgroogu, igapäev ei olnud niipalju julgust. (V a h e l h ü ü e.) Eriti Läänemaa koolivalitsus oma ringkirjaga 25. aprillist s. a. nr. 93 oma erakonna huvides piiras õpetajate Põhiseadusega kindlustatud poliitilisi õigusi, keelates neile enne valimisi osa võtta kõnekoosolekuist, samuti sundides õpetajaid jälgima inkvisitsiooniaegsete meetoditega oma ametvendi ja tuhnima nende erakirjavahetuses ning toimetama igasugust juurdlust väljaspool kooli olevate isikute kohta. Samuti ahvatleti õpetajaid ringkirjaga avalikkude ettekannete seaduse nõudeid rikkuma. Härra Hünerson ju tühistas ühe A. Tänav ringkirja, millist sama ministereerium oli soovitanud maksma panna maakoolivalitsuse erijärelepärimisel, kuid nüüd ei osata härra Soosaare seadusevastastele ringkirjadele rohtu leida. Edasi soodustatakse ülemalt poolt üksikute teisitimõtlevate õpetajate vastu alustama juurdlust, et neist lahti saada, nagu õpetaja Palmi ja Uustalu asjas. Läänemaa koolivalitsuse juhataja eraviisil palus üht valla omavalitsusetegelas alustama mingisugust toimetust härra Palmi vastu, et oleks alustada aktsiooni tema vastu. See on igatahes äärmiselt ränk ja äärmiselt lubamata nähe. Kuigi õpetajate kutseesindus, kui ka osa ajakirjandust, kõiki neid asjaolusid ja väärnähtusi on valgustanud, „villistab“ härra Soosaar selliste avalduste peale, ning nähtavasti ka ministereerium teeb seda vileduetti kaasa. Krooni aga paneb nähe Hasomini „erapooletu“ suhtumine Läänemaa koolivalitsuse seadusevastastele ja poliitilise tagapõhjaga määraliste õpetajate lahtiregistreerimistele, mis aset leidnud viimasel ajal. Hasomin magab või pigistab silmad kinni, sest kuigi ta peaks olema seaduslikkuse valvajak, ei astu ta samme õigusliku olukorra jaluleseadmiseks, vaid seda oldakse sunnitud tegema kohtu kaudu. Otsekoheheseks näiteks võiksin tuua Läänemaa tagavaraõpetaja härra Rummo juhtumise. Kuna ta registreeriti lahti ilma maavolikogu vastava otsuseta, seega seadusevastaselt, pööras ta kaebusega Hasomini ja samal ajal

ka kohtu poole. Kuigi Hariduse- ja sotsiaalminister Hünerson peale erakorralise teadaande esitamise seletas mulle isiklikult, et ka tema arvates on nii see kui ka teised vallandamised ebaseaduslikult toimestatud, ei ole minu teada Hasomin minigeid samme õpetajate õiguste jaluleseadmiseks astunud. Kohus kui erapooletu asutus on aga oma esialgse otsuse langedanud, pannes seisma maakoolivalitsuse ebaseadusliku korralduse õpetaja Rummo lahtiregistreerimise asjus. Asi oli ees reedel Tallinna-Haapsalu rahukogus, ja rahukogu pani selle otsuse seisma, seega tunnistades selle otsuse mitteseadusepäraseks. (V a h e l h ü ü e.) Teie võite ju kõik teha. Teil on rõhuv enamus ja võite igasuguseid numbreid teha.

Et aga selgemat pilti saada korrupsioonist ja väärnähetest, mis aset leidnud Läänemaa koolielu korraldamisel, luba tagu mul peatuda üksikute faktide juures veidi üksikasjalikumalt. Esiteks erakorralises teadaandes mainitud senise Lääne maavalitsuse hariduseosakonna juhataja A. Tänav tagandamine sündis puhtpoliitilistel põhjustel. Juba selle aasta jaanuari lõpul Haapsalus peetud rahvusliku keskerakonna konverentsil seati üles otsus või nõue, tagandada ametist A. Tänav. Varjatud kujul avaldati see otsus „Päevalehes“. See nõue olevat ühe Läänemaa juhtiva põllumeeste tegelase ütelse järgi võetud, muidugi mitteametlikult, ka Teemandi valitsuse „lehmakauplemise“ objektiks, nagu seda rahvakeeles nimetatakse. Nüüd tehti siis keskusest väiksematele vendadele koha peal korraldus: andke ettekäände, et saaks Tänavat vallandada. küll meie juba hoolitseme selle eest, et lööme Tänavat ja üldse sotsid Läänemaalt välja. Esialgu tehti Tänavale ettepanek loobuda vabatahtlikult hariduseosakonna juhataja kohast, kuna muidu ähvardati „näidata“. Kõige skandaalsem on siinjuures see, et seda mängu tegid kaasa isegi väga lugupeetud tegelased, kes meie riigi juhtivate tegelaste hulka kuuluvad. Kui see ei aidanud, rakendati tööle rida isikuid koha peal, kasutades Tänavat vastu nii poliitilisi kui isiklikke vihavaenlasi. Ühest küljest kasutati ära maavolikogu revisjoni komisjoni esimehe härra Järbach'i pahameelt ta õemehe, kutseta õpetaja, kohata jätmise pärast, teisest küljest vajadust kuskile paigutada endise koonduslaste palgalise agitaatori härra Soosaare, kelle tööjõudu ühendatud kogude-koonduse erakond enam ei saanud kasutada. Sellest siis tuli, et ühel märtsikuu päeval helistati mulle eraviisil, et Lääne maavolikogu revisjoni komisjon, kus ma ka liikmeks olen, on Haapsalus kokku tulnud ning asunud revideerima mõningaid maavalitsuse asutusi. Selgus väga huvitavalt, et mina polnud kut-

set üldse saanud — imelik ja omapärane juhus, mis laseb oletada, et siin tegutseti näiliselt sihilikult, kuna teised revisjoni komisjoni liikmed — mittesotsialistid — olid kõik kutsed kätte saanud. Sõitsin Haapsallu ja võtsin järgmisel päeval revisjoni komisjoni istungist osa. Revideeriti parajasti Tänavale alluvat hariduseosakonna asjaajamist. Ma olen elus näinud paljusid revideerimisi, aga niisugust sihilikku vigade otsimist ja tähenärimist pole senini kusagil näinud ega kuulnudki. See oli täiesti mingi omakohus kõrgema ülemuse ettekirjutusel. Iseloomulik on ka see, et teisi maavalitsuse organeid ei revideeritud. Seega oli revisjoni komisjon kokku kutsutud eriülesandega, et maatasa teha üht politikategelast härra Tänavat. Lõppude-lõpuks pani revisjoni komisjon kirja 8 või 9 süüdistuspunkti... (V a h e l h ü ü e.) Härra Maaker, ma tuletan meelde üht Teie poolt sel revideerimisel „avastatud“ „võltsimislugu“ ja kuidas see lõppes, kuidas kohtuministeeriumis naerdi ja laotati käsi selle üle, kuidas üks härra Maaker võib ka „võltsimisest“ aru saada. — Nii siis revisjoni komisjon leidis 8—9 süüdistuspunkti. Neist oli $\frac{9}{10}$ täiesti otsitud. Kirjutasin nende kohta eriarvamised. Neist süüdistusist, nagu hiljem ministeeriumidest järele kuulasin, polnud jäänud kivi kivi peale järele. Siiski püüti keerutada. Kuid ei härrad Anderkopp ega Hünerson ei julenud nii nõrkade andmete varal veel mürtsu teha. Näiliselt esimene rünnak oli tagasi löödud. Siis saadeti juba keskusest raske suurtükivägi appi Kohtu- ja siseministeeriumi kahe ja Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi kahe revideendi näol. Need suured härrad ilmusid kohale õige dramaatilisel silmapilgul, just maavolikogu koosoleku päeval, 2. aprillil s. a. Revidendid „pidid“ midagi leidma, nagu üks neist tähendas erajutuajamisel. Ja tõesti, paaripäevalise higistamise järele leidsidki nad naeruväärseid kõrvalekaldu-misi, millistest kõige tugevamana jäi pü-sima ühe suurearvulise perekonna lapse koolikohustuste kandmise omavaliline eda-silükkamine. Ent ometi sellest äärmiselt nõrgast materjalist oskas Kohtu- ja sise-minister Anderkopp erakordse käteväle-dusega, mis au teeks nii mõnelegi tasku-kunstnikule, keerutada neist vesivõsudest säärase vägeva süüdistuse, et need põh-jendasid A. Tänavat ametist tagandamise kuni kohtuotsuseni. See on kindlasti puht-politiline ja sihilik võimu kuritarvitus A. Tänavat vastu. Teatavasti on Riigiko-hus selle otsuse osaliselt ära muutnud. Mitmed parempoolsed omavalitsuse tege-lased on avalikult tähendanud, et siin on olnud tegemist nähtavasti otsitud põhjen-dustega, kuna $\frac{9}{10}$ nii valla kui maaoma-

valitsuse tegelasi tuleks, sama mõõdu-puuga mõõtes, ametist tagandada.

Aga sellele järgnes härra Kohtu- ja siseminister Anderkopp'i poolt teine veel korruptiivsemgi samm, nimelt valiti maa-volikogu koosolekul 2. aprillil s. a. viies maavalitsuse liige, senine koonduse Läänemaa palgaline agitaator, praegune Lääne maakoolivalitsuse juhataja E. Soosaar. Iseloomulik on, et kuigi kogud ja koondus kõikjal trummeldavad kokkuhoiust ja pal-kade vähendamisest, ometi suurendati praegusel raskel ajal maavalitsuse liik-mete arvu, suurendades maavalitsuse 1932/33. a. eelarvet enam kui 180.000 sendi võrra. Härra Soosaare valimine sündis täiesti ebaseaduslikult, kuna esiteks oleks pidanud sündima palgamääramine enne maavalitsuse liikme valimist, millega riku-ti maanõukogu kodukorra § 46. Teiseks, palgamääramist on lahtiselt hääletatud, rikkudes sama kodukorra § 17, ning kol-mandaks on maavalitsuse eelarves teiste maavalitsuse liikmete palgasummat oma-voliliselt vähendatud. Senini on Kohtu- ja siseministeerium mitmel korral ainu-üksi ühel säärast laadi põhjendusel tühist-anud maavolikogude otsuseid, ent nüüd oli kolmekordse seaduse rikkumise tähele pa-nemata jätnud, kuigi mina maavolikogu liikmena selle otsuse ebaseaduslikkuse kohta esitasin maavolikogule kirjaliku eri-arvamise, milline edasi saadeti Kohtu- ja siseministeeriumi. Ka oli Kohtu- ja sise-ministeerium tähele panemata jätnud kel-legi kodaniku J. Miller'i sellekohase kaebuse härra Anderkopp'i isikliku resolut-siooni põhjal 14. aprillist s. a. Väga olu-line ja iseloomustav on siinjuures see, et kui minu üks parteikaaslasist kõneles 2. aprilli maavolikogu otsuse puudulikkus-est, siis tähendas samal ajal Haapsalus viibiv üks kõrgemaid Kohtu- ja siseminis-teeriumi ametnikke, et maavolikogu otsus härra Soosaare valimise kohta ei saavat kindlasti jõusse astuda. Ent paar nädalat hiljem, kui ma ei eksi, vist sama ametniku allkirjaga telefonogramm teatas, et 2. aprilli maavolikogu koosoleku protokoll on ministri korraldusel kinnitatud. See on jäme korruptsioon, kuna harilikul koda-nikul pole õigust kaevata Kohtu- ja sise-ministri sarnaste otsuste peale ja selle-pärast Kohtu- ja siseministri korruptsioo-nilist tegevust ja seadusevastasusi saab arvustada ainult siit kõnetoolilt, muud sea-duslikku vahendit kahjuks ei ole. Nähta-vasti A. Tänavat tagandamise otsus oli juba aegsasti valmistatud härra Anderkopp'i poolt, kuud $1\frac{1}{2}$ ennem ja tuli erakondade vahelise kokkuleppe alusel maksu mis maksab kas või seaduse peale vilistades lubada Soosaart ametisse panna A. Tänavat asemel. (V a h e l h ü ü e.) See on võima-

lik, sest härra Maaker oli maavolikogu koosolekul 2. IV. Tal olid valmis trükitud resolutsioonid, mis Tánava tegevuse hukka mõistsid. Nii et võib-olla sama allikas valmistas ka selle kaebuse, see on ta eralõbu. — Aga ei ole loomulik, et kõrgemad võimukandjad ja veel enam kõrgemad järelevalvajad — kuna Kohtu- ja siseminister on ju ka kindralprokurör — ei täida korralikult seadust, sellepärast peab sääraseid tegelasi hukka mõistma ja häbiposti panema siit Riigikogu kõnetoolilt. Seega poliitilistel kalkulatatsioonidel, sihiliku ja äärmiselt ühekülgse ning seaduste ebaõiglase kasutamise varal tagandati Kohtu- ja siseministri A. Anderkopp'i poolt sotsialist A. Tánav ning tema asemele pääsis aprilli keskpaigas korrupsioonilise soodustamise abil härra Soosaar. Kuna Riigikogu valimiseelne agitatsioon oli täies hoos ja E. Soosaarel kui kogude ja koonduse agitatoril oli tarvis nende poliitilise mõju kasvamist, siis algas kohe järsk terror teisitimõtlevate õpetajate vastu. Kuna kogudekoonduse ridades on ainult üksikuid õpetajaid ja needki enamikus pole suutnud end maksma panna ei kohapeal ega oma kaasvõitlejate hulgas, siis võttiski härra Soosaar õpetajate vastu tarvitusele säärased radikaalse vahendi, millist pole ealeski, ka kõige rängemalgi tsaariajal tarvitatud. Ta saatis laiali 25. aprillil s. a. ametliku ringkirja nr. 93, millise punkt 4 lihtsalt keelas õpetajal käia poliitilistel kõnekoosolekutel ja eriti seal sõnavõtmise, mis on ilmselt vastolus seadustega. Sama ringkirjaga algas ka nõndanimetatud inkvisitsiooniline periood õpetajatel. Nimelt olid koolivalitsuse juhatajal millegipärast väga südame peal „kindla tendentsi all kirjutatud“ raamatukesed ja broshüürid, milliste peale pandi toime formaalne klapperjaht. Härra Soosaarelt, kes nähtavasti hakkas põdema punase kartuse maaniat, hakkas laiali lendama igasuguseid järelepärimisi õpetajaile toimetada juurdlusi nii oma kaasvõitlejate suhtes kui ka väljaspool koolisid noorsoo hulgas loetavate raamatute üle j.n.e., mis kuidagi õpetajate ülesannete hulka juba ei kuulu, kuna ka Põhiseaduse § 14 on kindlustatud kirjavahetuse saladus, mida õpetaja rikkuda ei saa, olgu ta ülemus missugune tahes sattaap. Seda kõike aga Hariduse- ja sotsiaalminister, kes muidu nii väga on tühistamas oma poolt täitmisele lubatud korraldusi, nagu see oli mullu A. Tánava poolt laialisaadetud ringkirjaga, aga mitte näha ei taha. Nende ringkirjade peale julgesid mõned selgrooga õpetajad vastata oma sisemise veende ja seadusetähe järgi. Need sattusid aga nüüd erilise viha alla ning nende vastu võeti tarvitusele teistsugused mõjutamise ja isegi terroriseeri-

mise abinõud. Terve rida õpetajaid kutsuti koolivalitsuse juhataja Soosaare juurde ning püüti nelja silma all mõjutada poliitilisest tegevusest tagasi tõmbuma Riigikogu valimiste eel.

Näiteks Läänemaa tagavaraõpetajale Paul Rummo'le teatas osakonna juhataja, et ta tungivalt ei soovita temale poliitiliselt esineda, kuna olevat võimalus temalt kutse ära võtta. Õpetaja Johannes Palmile, kes ilmavaatelt sotsialist, soovitas hariduseosakonna juhataja samuti loobuda koolijuhataja kohalt, et hoiduda ekstsessidest. Kuna õpetaja Palm ei täitnud seda soovi, siis tehti kogude-koonduse kohapealsetele tegelastele ettepanek, alustada mõnd toimetust Palmi vastu. Et aga mees on võitnud üldise lugupidamise korraliku õpetajana, siis ei tulnud sellest esialgu midagi välja.

Silla algkooli juhataja J. Uustalu, ühe tuntuima õpetaja, endise Asutava Kogu liikme, vastu kandis säärane tegutsemine niipalju vilja, et kellegi anonüümse kaebuse alusel toimetati salajaid ülekuulamisi, ja kui härra Uustalu nõudis kaebuse sisuga tutvunemist, et valekaebajat kohtulikule vastutusele võtta, ei võimaldatud talle seda. See on otsekohene inkvisitsiooniline protsess ja suurim nurjatus.

Ja et säärane tagakiusamine on süsteemaatiline ja kõrgemalt poolt soodustatakse, peegeldub ka sellest, et üks koolinõunikudest tähendanud õpetajale neil päevil, nagu teda mõjutavat aktsioone ette võtma sotsialistide vastu hariduseosakonna juhataja, kes tegutsevat aga täiesti kontaktis isegi piasasjades Hariduse- ja sotsiaalministriga. Temal, koolinõunikul, kui koolivalitsuse juhatajale alluval ametnikul tuleb isegi õpetajate pedagoogilist tegevust hinnata vastavalt ülemuse tahtele. Kui olevat tarvis, tuleb ka mõnd kooli hinnata nõrgana, tähendatud koolinõunik. Kaugemale enam tõesti minna ei saa. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma kardan seda ka tõsiselt.

Lõpuks tahaksin peatuda veel üksikasjalikumalt just viimaste nädalate jooksul Läänemaal asetleidnud seadusevastaste ja sihilikkude õpetajate vallandamise juures.

Teatavasti saab õpetajaid vallandada peale erakorraliste juhtude klassikomplektide koondamise teel. Seda saab toimetada Avalikkude algkoolide seaduse § 21 kohaselt ainuüksi koolivõrgu muudatuste läbiarutamisel maavolikogus, ja otsus astub jõusse peale koolivõrgu kinnitamist Hariduse- ja sotsiaalministri poolt. Lääne maavolikogu pole koolivõrku aga üldse veel arutanud ja seega pole koolivõrk muudetud, kuid hoolimata sellest hariduseosakonna juhataja on oma heaksarvamise

järgi lahti registreerinud rea valitud õpetajaid tulevaste koolivõrgu muudatuste eeldusel, mis on täiesti seadusevastane. (V a h e l h ü ü e.) Niisugustest juhtudest võiks mainida tagavaraõpetaja Paul Rummo lahtiregistreerimist. Tallinna-Haapsalu rahukogu on selles asjas oma sõna öelnud mõni päev tagasi, seisma pannes otsuse täitmise.

Edasi on Märjamaa algkoolis vallandatud samal teel tähendatud õpetaja Rummo öde Leida Rummo, kuigi klassiruumid ja õpilaste arv ei võimalda kahe klassi-komplekti koondamist. Alles pärast seda, kui õpetaja oli juba vallandatud, saadeti koolivalitsuselt kiri, et ta on määratud üle teise kooli peale. (V a h e l h ü ü e.) See oli pärast vallandamist. Teie ütlete muidugi, et siin ei ole vallandamine, vaid üle- viimine.

Ka valitud õpetaja J. Pielbusch on vallandatud Parila algkooli õpetaja kohalt, kuigi määratud õpetaja on kohale jäetud, kuid rõõmustavalt on härra Hariduse- ja sotsiaalminister selle otsuse ise tühistanud kui seadusevastase.

Lihulas on õpetaja J. Kruusmann vabastatud ning hiljem ümber paigutatud, kuigi Lihulast ei saa paigutada ära praegusi õpilasi vähemaarvu komplektidesse ja kohale on jäetud määratud õpetaja. Kuigi peaaegu kõik seltskondlikud asutused on protestinud tema kui kohapeal väga vajaliku inimese vabastamise vastu, on see kõik jäänud tagajärjeta. Ta on juba 24 aastat õpetajaks olnud ja teeninud üldise lugupidamise, kuid vastollu sattunud härra Soosaarega. See on lihtsalt poliitiline tagakiusamine. (V a h e l h ü ü e. d. e.) Pärast viidi üle. (V a h e l h ü ü e.)

Need on mõned üksikud faktid, mis aga räägivad küllalt selget keelt õigluse- tusest ja ebamäärasest olukorrast, mis valitseb praegu Läänemaa koolipõllul ning ühtlasi näitavad seda, et nii Kohtu- ja sise-, kui ka Hariduse- ja sotsiaalministeerium pole midagi teinud selle olukorra muutmiseks, vaid isegi soodustanud sel- lase olukorra edasikestmist oma korrup- siooniliste tegudega.

Vahelmärkusena võiksin tähendada sellejuures asjaolule, et Tänava taganda- mine ja Soosaare valimine oli ettekatset- tud kuritegu. Mina juhuslikult maavoli- kogu koosoleku vaheajal kuulsin pealt, kui üks Kohtu- ja siseministeeriumi revidenti- dest helistas Tallinna- ja eriliselt palus edasi anda Kohtu- ja siseminister Ander- kopp'ile, et Soosaar on valitud viiendaks maavolikogu liikmeks ja et maavolikogu on palunud A. Tänava vallandada. Miks pidi huvi tundma härra minister ühe ma- avolikogu koosoleku vastu, see igatahes ei ole minu otsustada, vaid fakt on see, et see oli paljutähendav härra ministrile.

Kõike seda kokku võttes esitan järg- mise ülemineku-vormeli:

„Ära kuulates Vabariigi Valit- suse liigete seletuse erakorralise teadaande puhul õpetajate seaduse- vastase vallandamise kohta Lääne- maal, Riigikogu leiab, et: Sise- ja kohtu- ning Hariduse- ja sotsiaal- ministrid ei ole astunud küllaldasi samme Läänemaa hariduseosakonna poliitilise korrupsiooni ja omavoli ohjeldamiseks, küll aga on soodus- tanud korralageduse tekkimist ja õpetajate tagakiusamist poliitilistel põhjustel, ja läheb päevakorras edasi.“

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü - nerson: Rkl. Mihkelson on siin väga ränku sõnu rääkinud täna, öeldes kõige kindlamal kujul, et Vabariigi Valitsuse liikmed, olgugi eelmise valitsuse liikmed, on ettekatsetatud korrupsiooni korralda- nud, ja selles mõttes on ka minu kohta siin tähendatud. (V a h e l h ü ü e.) Loeti sinna juurde ka Kohtu- ja siseminister ja tähen- dati, et see on poliitilisel otstarbel, politi- lise lehmakauplemise mõttes tehtud, ette otsustatud ja ettekatsetatud asjaoludel läbi viidud. Ma pean ütleva, et sarnased rasked etteheited ja süüdistused näivad selleks katseks olema, et üht küsimust, mis endise valitsuse aegu ja endise Riigikogu aegu laineid löi, uuesti esile kutsuda ja üles soendada. Asja sisu kohta, mis era- korralises teadaandes esile toodud, on tahe- tud erakorralise teadaande esitaja poolt midagi muud ette tuua ja asjale teist- sugune värv anda, kui asi tõepoolest oli. (V a h e l h ü ü e.) See fakt ei ole tõenda- tud ja ei vasta tõeloludele. See on kääna- mine ja väänamine. Sellest seisukohast asja käsitlemine, kus asi tahetakse politi- lisele pinnale viia, ei ole õige. Teil ei ole mingit õigust ette heita, et seal oleks võimu kurjasti tarvitatud, kui taheti poli- tiljstele aktsioonidele koolis piire panna. (V a h e l h ü ü e.) Koolil ei ole midagi kee- lata ega käskida. (V a h e l h ü ü e.) Mina saan aru, et siin on kiusujutte ette kantud. Nii et selles mõttes pean ütleva, et härra Mihkelson tähendas mitu korda Tänava ringkirja tühistamise peale, et see olevat poliitiline võte olnud, ja et ministeerium olla enne ühtmoodi seletanud ja pärast teisiti. Asi oli kohtus, katsuti ja kaaluti, ja ministeeriumi otsus jäi maksma. See oli see ränk asi, mis ajalehtedes kirjutati, et minister Hünerson on kohtu alla lange- nud. Kohus kaalus ja leidis, et on õieti talitanud. Nii et ei ole keegi siin muud motiivi leidnud. (V a h e l h ü ü e.) Jah, aga kõige paremad advokaadid on need, kes asja õieti valgustavad. (V a h e l h ü ü e.) Nurjaläinud kohtuprotsessi taga-

tipp lahendatakse siis siin, nii et saab vähemalt kõneldagi. (V a h e l h ü ü e.) See läks nurja. (V a h e l h ü ü e.) See on teine asi. Mina räägin ringkirja tühistamisest.

Edasi rkl. Mihkelson tõi ette Rummo küsimust, ja tegi jällegi hariduseministeeriumile etteheiteid, et ministeerium ei olevat korda jalule seadnud, ja kohus olla oma eelotsusega asja seisma pannud. Administratiiv-asjadega on ikka niisugune lugu, et kui teada on, et asi kohtus on, siis selle asja administratiivne käsitlemine pannakse seisma. Kui siin tähendati, et lugupeetud rkl. Mihkelson jurist on, siis peaks see talle selge olema. (V a h e l h ü ü e.) Ei saa niisugust asja olla, et üldse ei liigutata. Ma võiksin veel rohkem tähendada, et nende asjade kohtusse andmine sünnib ka meie kaudu. Kust ta siis kohutse sai, kui meie teda ei liigutanud?

Selle asja kohta tõi rkl. Mihkelson veel terve rea küsimusi ette ja seletas, et siin ja seal olla ülekohut tehtud ja seadust rikutud. Aga ministeerium oma väikese ametnikkude koosseisuga ei saa ka kõike kurja ilmas teada, kui keegi ei kaeba ega keegi ei leia, et tema huvid selleläbi puudutatud on. Revideerimine sündis nii, nagu ette kandsin. Minul ei ole põhjust seda mitte usaldada. Sellest seisukohast ei saaks mingit tahtlikku seaduserikkumist ette heita, vaid Hariduse- ja sotsiaalministeerium minu juhtimisel töötab seaduse alusel ja püüab paragrahvist tema mõtet leida ja seda täita ning läbi viia.

N. Andresen: Lugupeetud Riigikogu liikmed! See asi, mis meie erakorralise teadaandega Läänemaa suhtes esile tõime, ei ole vähe poliitiline asi ja tema on otseseks tulemuseks läinudkevadiste valimiste agitatsioonile. On ühelt poolt põllumeeste poliitilise agitatsiooni, teiselt poolt rahvusliku keskerakonna kauaaegse rahvusliku programmi tulemus.

Mis puutub neisse asjaoludesse, siis on selge, et see õpetajatevastase meeoluliste tegemine on põllumeeste ja asunikude koonduse rühma peamine mure. See põllumeeste koonduse majanduseprogramm seisab praegu peamiselt selles, et kehvemate inimeste, palgaliste tööjõudude palku maha võtta. Kui kuulasin maal valimiskõnesid lihtsamate agitaatorite, koondusemeeste poolt, siis oli päris selge, et see, mis nad maameestele seletasid, seisis ainult selles, et küll riik võiks palju teenida, kui pool palka teenivatel inimestel maha võtta. (V a h e l h ü ü e.) Niisugune oli see loogika. Arvan, et põllumeeste kogude liidrid seda ei ole rääkinud, vaid lihtsamad kõnelejad. (V a h e l h ü ü e.) Maaker muidugi rääkis. Ja tõepoolest olevat üks õpetaja vastanud ka, et õpetajale oleks küllalt 10

kroonist kuus. (V a h e l h ü ü e.) No, seda juhtub. Aga ma kuulsin Virumaa rahvaüksusele, kus nõuti õpetajate palkade mahavõtmist 100%, Võrumaal olevat nõutud 200%. Kui niisugused politikategelased hakkavad otsima konkreetset rakendust oma nõuetele, siis peab leitama see „vrediteerij“, objekt, kelle palga mahavõtmisega võiks teenida ja kes üldse oleks „vaenlane“. See on õpetaja, kelle elu tuleks kibedamaks teha. Tõepoolest, see meeldib üksikuile parteiinimestele ja selle juurde tuleb minna, sellele tuleb vastu minna „rahvasisemiselt tahtel.“ Mis puutub ideoloogilisse külge, siis sellest on hoolitsenud kehvasti rahvuslik keskerakond. Pastor Tallmeister pidas möödunud istungjärgul ideoloogilisi loenguid, mis olid kokku võetud ühte lausesse: ükski sotsialist ei tohi olla õpetaja. Muidugi põllumeeste kogudel ei ole midagi selle vastu, kui keskerakond viib kokku oma ideoloogia nende majanduseprogrammiga. Viimastel aegadel on tähele pandud seda, et intelligents hakkab taganema endisest ideoloogilisest asendist, mis oli kindlasti kodanluse mõjutatud. Praegu märkame kõige rohkem seda protsessi: intelligents läheneb töölikklassile, mitte ükski sellega, et ta majanduslik asend halveneb, vaid selle tõttu ja kogu ümbruse muudangute tõttu ta minetab oma senise kodanlike ideoloogia ning hakkab otsima uut. Kes üldse mõtleb, see peab jõudma paratamatult sotsialismini. Suur osa intelligentsi on praegu selles protsessis, suur osa intelligentsi ei ole jõudnud selgusele ühiskondlikes protsessides, aga ta on pööranud endisele kodanlikele ilmavaatele selja. Ta sumpatiseerib, vähemasti sallib sotsialistlikku ideoloogiat. Kui ta astub veel sammu edasi, siis võtab teadlikult selle ideoloogia omaks ja astub ka praktikas selle eest võitlema, ühinedes nõnda lõplikult töölikklassiga. (V a h e l h ü ü e.) See suur osa intelligentsi, — kahtlemata on Audova ka selle esindaja, kes on päris keskerakonna ilmavaatest jõudnud kommunismini, aga meie kõigi teed pole ühesugused, — lõpuks on tunnistas sellest, et kodanlus, ei agraar-eiga linnakodanlus, ei suuda intelligentsi ideoloogiliselt enese käes hoida. (V a h e l h ü ü d e d.)

Mina ei taha öelda, nagu oleksid õpetajad sotsialistlikum element kui muu intelligents, kuid õpetaja, tänu oma ideoloogiliselt rajatud kutsetööle, läheneb sotsialistlikule ideoloogiale kiiremini.

Niisugused asjad, nagu Läänemaal, jutustavad, et kodanlus kuidagi ei taha anda töövõimalusi selgrooga ja ideoloogiliselt vabalt arenevaile õpetajaile. Tööd tahetakse lubada ainult neile, kes väljendudes Läänemaa kohaselt, teeksid kompromisse Maaker'iga. Niisugustele nõue-

tele ei saa vastu tulla ükski intelligent. Kuid ka kodanlus, jäädes kodanluse enese poolt kuulutatud isikuvabaduse piiridesse, ei võiks terroriseerida inimest, kas jääb kohale ja oled viisakas või lahkud kohalt. (V a h e l h ü ü d e d.)

Meie teame, et endised asunikud peavad ometi seda meetodit kõige targemaks. Aga meie seisukohad on vastupidised.

Mis puutub Läänemaa sündmustesse eraldi, siis tuletame vaid meelde paarikolme näidet. Siin ei tarvitse küsida, kus koolimaja asub, kui vana oli õppejõud, vaid mõeldagu niisuguseid asju, et hariduseosakonna juhataja saadab kirja laiali, et uuritagu järele, missuguseid raamatuid loeb ta kolleeg. (V a h e l h ü ü e.) Seda ma ei tea.

Edasi hariduseosakonna juhataja tarvitab ise koolimaja koosolekuteks. See on täiesti loomulik, sest meie maaseltsimajade korraldajad saavad tihti poliitilistest koosolekutest nii aru, et ka need on rahva valgustamiseks. Viga seisab aga selles, et hariduseosakonna juhataja sööb ise, kuna teistele keelab; ise tarvitab koolimaja ruume, kuna teistele ütleb, et sääraseks otstarbeks on koolimaja ruumide tarvitamine keelatud.

Sarnaseid asjaolusid on terve hulk, kuid kõige rohkem Läänemaal. Ma ei ütle, et see käiks ükski sotsialistlikkude õpetajate vastu, see on suunatud kõigi õpetajate vastu. Õpetaja on registreeritud küll alalisena paigale, aga teda võidakse igal ajal kohalt välja süüa. Ma tean, et praegu põllumeeste seas on mehi, kes ütlevad, et õpetajal ei tohi olla mingit iseloomu, mingit värvi. Kui tal on oma iseloom, värv, siis ta võib politikameheks hakata. Aga ka õpetajal peab olema oma iseloom, ja ma ei saa aru, mispärast nõuavad põllumehed, et nende lapsi peavad kasvatama iseloomuta inimesed. (V a h e l h ü ü e.) Ma ütlen, õpetajad on tihti paratamata sotsialistid, sest põllumeeste kalduvustega õpetajaid ei jätku ainult Virumaalegi. Mis on siis lihtsam, kui saadetakse ringkiri kohale. Üks ringkiri jääb tähele panemata, teisele reageeritakse ikka, Ringkirja sisu on selline, et algatage kaebus selle ja selle õpetaja vastu, küll meie konksu leiame, et temast lahti saada. Iga inimese kohta võib konksu leida, kes konksu leida tahab ja kes on võimu juures. Silla algkooli õpetaja Uustalu vastu tõstetakse kaebus. Uuritakse laste ja vanemate juures ja ka kõrvaliste inimeste juures. Tähtsam punkt kogu süüdistuses on see, kas oli punase kaelasidemega inimesi emadepäeval. Koolijuhataja näeb vaeva, kogub materjali, kas oli mõni punase kaelasidemega. Viimaks ütleb üks vana mees, et seda kaelasidet kandsin tsaariajast. Sellele lisaks maakonna tei-

sest kohast leiab õpetaja, kes kuulub kodanlaste hulka, kuid kes oma ridadest abi otsima ei lähe, et asi on hüllem kui tsaariajal. Kui kuskil on Paul Rummo ja tema ei meeldi haridusvõimudele, siis kui kuskilt leitakse Leida Rummo, siis tuleb katsuda ka tema kõrvaldada. Kui Jüri Uustalu on poliitiliselt ebameeldiv isik, siis preili Uustalu kuskilt tuleks kuhugile mujale paigutada. Selline ei ole mingi poliitiline võitlus. Ükskõik milline on Läänemaa põllumeeste loogika, niisuguste võtete tarvitamine on skandaalne. Ei tahaks uskuda, et see on nende programm, et mingi soliidne partei püüaks arendada võitlust niisuguste võtetega. Kõik need jutud usuvastast kihutustööst on alguse saanud nähtavasti isiklikust vahekorrast, alguse saanud teie, valitsusega ühenduses olevate inimeste ringkonnast. Kohal toimivad Soosaared ja Tallinnas toimib Anderkopp. Anderkopp'i tuleb võtta väikekodanlaste esindajana, kes korralikkude poliitiliste abinõudega võidelda ei saa ja kes sel kombel tahab oma nime kirjutada kui mitte ajalukku, siis vähemalt Riigikohtu otsustesse. (V a h e l h ü ü e.) Läänemaa vajab teistsuguseid lõvisid. Valmikirjanduse lõvid on olnud väga õilsad ja ausad, Läänemaa lõvide politika aga on täis väiklust ja autust.

V. M a a k e r: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei taha hakata härra Mihkelson'iga vaidlema, vaid tahaksin teha paar asjalist märkust selle kohta, mida härra hariduseminister juba tõendas. Rkl. Mihkelson pidas maha pika nutulaulu Läänemaa revolutsioonist j.n.e., kuid seal oli juhtunud ainult ühe tagavaraõpetaja ametist vallandamine. Härra Mihkelson kui maavolikogu liige peaks teadma, et Lääne maavolikogu otsustas tagavaraõpetajate arvu vähendada. Enne oli 2 tagavaraõpetajat, kuid seal oli ilma maavolikogu teadmata üks juurde võetud. Selle seadusevastase sammu tegi uus hariduseosakonna juhataja heaks. Maavolikogu võttis otsuse vastu, et tagavaraõpetajate arvu tuleb vähendada ühe peale. Maavalitsus ütles, võib-olla on seal tarvis üks või kaks õpetajat, ning maavolikogu jättis selle küsimuse otsustamise maavalitsuse hooleks. Samuti võeti eelarves ühe tagavaraõpetaja krediit maha. Nii et kui tegelikult maavalitsus ei oleks vabastanud tagavaraõpetajat Rummot ametist, siis ei oleks temale saadud enam palka maksta, sest eelarves selleks krediiti ei olnud. Siin aga tuleb härra Mihkelson ja tahab sundida osakonna juhatajat talitama vastu seadust. Eelarves krediiti ei ole, aga palka peab maksma.

Edasi härra Mihkelson peatas härra Rummo tegevuse juures ja püüdis näidata,

et ta on hea õpetaja olnud. Ta oli hea õpetaja selles mõttes, et selle asemel, et minna ainult koolitöö juurde, läks välja maavalitsuse sõidurahaga, ja tegi ühes koolitööga ka politilist kihutustööd. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole vale, meie võime andmeid tuua.

Edasi, meie teame, missuguseid raamatuid levitati laiali laste hulgas, kus kutsuti lapsed mitte astuma hariduseseltside liikmeks, sest nende eesotsas olla õpetajad, kes kodanlased on. Härra Rummo ja Tänav tõid need raamatud trükikojast ära ja maksid välja. Sarnast pahna laotati koolilaste hulgas laiali. Kui siis kooliosakonna juhataja Soosaar nõudis õpetajatelt seletust, kes on näinud sarnast raamatut ja laiali laotanud, siis mitmed kooliõpetajad ütlesid, et Tänav saatis meile need raamatud, ja meie pidime neid laiali laotama. (V a h e l h ü ü e.) Kuigi meie nägime, et see raamat ei kõlba laste kätte anda, meie ei julgenud osakonna juhataja soovile vastu hakata.

Edasi, kui härra Mihkelson ja härra Andresen räägivad terrorist, siis praegu seda terrorist Läänemaal ei ole, aga mõni aeg tagasi koolinõunik Univer andis kirjalikult revisjoni komisjonile tõenduse, et osakonna juhataja Tänav terroriseerib koolinõunikke. See oli terror, aga praegu ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Jah, kirjalikult. See on praegu revisjoni komisjoni esimehe käes. Härra Mihkelson seletas, et härra Tänav tegevus oli korras, seal ei ole midagi halba olnud. Lubage minul mõni väikene näide tuua, ma ei taha kaua selle juures peatuda ja seletada, kas härra Tänav tegevuses kõik väga korras oli. Minu elukoha läheduses 1 km eemal on jõukas talu, selle talu omanik oma jonna-

kuse pärast ei taha last kooli panna, on selle eest ka kooli hoolekogu poolt trahvida saanud. See on üks jõukam talumees, omal on korralik talu ja naine on oma isa talu pärija, nii et kahe talu omanik. See inimene läheb Tänav juurde ja ütleb, ma ei taha oma last kooli panna. Kooli hoolekogu oli nõudnud koolipanemist, ja nüüd Tänav kirjutab ise palve ja vabastas lapse koolikohustusest kehvuse pärast. Samal ajal on Hiiemaal üks popsi lesknaine, kes ise haige ja üks laps kodus haige, palunud, et andke minu teisele lapsele koolipikendust niikaua, kuni ma ise terveks saan ja laps ka, seal ütleb Tänav, et ei saa, seadus ei luba. Ja seal samas Asukülas seadus lubas, sai vabastada. Ja härra Mihkelson ütleb, et härra Tänav asjaajamises on kõik korras. Ma ei hakka rohkem ette tooma. Sest ei ole mõtet härra Mihkelson'iga vaielda. Aga mis ma öelda, alla kriipsutada tahtsin, on see, et Tänav vastu on kohtulik juurdlus käimas, ja nüüd on tarvis härra Mihkelson'il kui advokaadil siin Riigikogus valmistada pinda Tänav eelolevaks protsessiks. Sellest on tingitud ka praegune erakorraline teadaanne. (Müra kohtadel.)

Juhataja (koputab haamriga):
Palun rahu!

M. Mihkelson'i motiveeritud ülemineku-vormel (lhk. 51) lükatakse tagasi 32 häälega 22 hääle pooltolemisel.

M. Martinson'i lihtülemineku-vormel võetakse vastu.

Juhataja: Pävakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.27 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

8. koosolek.

27. juulil 1932.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.
3. Komisjonide täiendavad valimised.
4. Eesti-Briti vahelise surnud meremeeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.
5. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohutliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.
6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni puhul.

Koosoleku avab teine abiesimees **M. Martna** kell 17.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra täiendamine.

Päevakorda täiendatakse:

- 1) L. Raudkepi ettepanekul 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised;
- 2) juhatus ettepanekul 5. punktiga — tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. läbikäigumaksu seaduse rahaasjanduse komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

rahaasjanduse komisjoni J. Sihver'i asemele T. Kalbus ja O. Kase asemele M. Juhkam.

4. Eesti-Briti vahelise surnud meremeeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja O. Tief.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

5. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohutliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja O. Tief.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni puhul.

P. Kroos: Rahvasaadikud! Jälle on tulnud praegune valitsus suure pika kavaga selle kohta, mis tahetakse teha ja mis tahetakse maksma panna. Ei saa vaikides mööda minna, vaid peab siin meelde tuletama seda, mis ennem on kavatsatud teha, mis on lubatud töötavatele hulkadele, ja mis nendele selle asemel antud on. Kui mäletame Eesti algupäevi, kus isegi lubati anda kõiksuguseid häid soodustusi, käima panna kõik vabrikud, niipalju kui neid pidi olema, nõopnõelast kuni suure masinani pidi Eestis saama valmistatud, lubati tööliste kõrget palka ja inimväärilist elu ülevalpidamist, põllumehetele tema saaduste eest hästi kõrget hinda, maatöölisele maad j.n.e., siis sellest on aga möödunud aastaid, ja kõik need lubadused on nüüd näha, eriti töolisteklassi suhtes on need osutunud täiesti pettuseks. Selle asemel, et vabrikud käima panna, seisavad need praegu täiesti varemetes, osa neist töötab praegu veel väiksel määral, selle kõige tagajärjel on töötatöölise arv äärmiselt suur. Ja neile, kellel tööd on, makstakse niivõrt väikest palka, et see kaugelki ei vasta inimväärilisele äraelamisele. Nii on kõik ilusad lubadused ja pärastise teo tagajärjed! Üks asi, mis praeguse valitsuse poolt toonitatakse, on asjaolu, et saada kriisist üle väiksemate kaotustega. Kui meie nüüd küsime, kas on üldse võimalik praeguse ilmakorra juures veel kriisist välja tulla, siis on see küll kahtlane. Et selle üle pilti saada, peame tulema põhjuste juurde, missugused praeguse ilmakriisi põhjused on. Majanduslik areng ühes tehnikaga on jõudnud niivõrt kaugele, et vähese inimjõuga valmistatakse saadusi suurel määral, sellega vallandades töölisi. Töötatöölised ei jõua enam midagi tarvitada, ja tagajärg on see, et ühed on ilma tööta ja need ei jõua mingeid aineid omale osta sel ajal, kui teistel määratud tagavarad

ladudes. Ja olemegi praeguse kriisi juures. Omalajal valimiste eel keegi tark herra, nimelt rkl. Vilms, tähendas, et tulevad masinad puruks peksta ja üle minna käsitsi töö peale, et saada tööliste tööd ning viia rahvamajandust tasakaalu. Kui nüüd küsime, kas see võimalik on, siis peab küll vastama eitavalt. Me teame, et praeguse kapitalistliku ilmakorra juures on masinad üksikute kapitalistide omad. Need ei ole kaugeltki poliitikamehed ja ei saa üldsuse huvidest aru. Kui üks peksab masinad puruks, siis teine täiendab neid, teeb paremaks ja naerab oma liitlase, teise kapitalisti, lolluse üle, kes masinad ära hävitab. Masinatega töötatakse edasi, ja inimestööjõud jääb järjest väheseks, ning kestab edasi praegune majanduslik kriis. Kui selle tagajärjel peaks välja surema praegune tööliklass, siis on kindel, et põllupidajatel ei ole, kellele müüa oma majapidamise saadusi, ning selle tagajärjel langevad jällegi toiduainete hinnad, ja põllumehed jõuavad sinna välja, kus nad oma põlusaaduste eest endale soola ega rauda osta ei saa. Nii on faktiliselt kindel, et praegune kapitalistlik maailmakord sellest majanduse kriisist terve nahaga enam välja ei tule. Meil aga igatahes, kui töölistel, pole põhjust masinate purukspeksmiseks, sest meie teame, et masinad on töölistele nii väga kasulikud, kuna nende abil võib inimene palju vähema tööajaga ja paremini ära elada kui käsitsi töötades.

Ainukene väljapääsutee majanduslikust kriisist on otsekohene sotsialiseerimine, on tarvis üle võtta maa tema seniselt eraomanikkudelt, luua seltskondlikud asutused, kolhoosid, vabrikud üle võtta, ühtlasi tehes kogu inimkonda riigitöoliseks ja ka riigiperemeesteks. (V a h e l h ü ü e.) Kui mul sõna on, palun rahu. Rääkige pärast mulle vastu. See on ainukene väljapääsutee praegusest majanduslikust kriisist. Aga et praeguselt valitsuselt seda loota ei ole, siis on kõik see deklaratsioon ainult tühi tuuletallamine. Meie praegune Eesti valitsus, mis on uuesti kokku seatud, ei erine mitte milleski kogu kapitalistliku maailmakorra valitseva klassi hulgast, ja seega on ta kogu maailma majandusega täiesti ühte seotud.

Eriti ühele asjale tuleb tähelepanu juhtida, kus lubatakse, et kirikule tuleb suhtuda täiesti heatahtlikult. Meie aga teame, mida on pakutud töölistele otsekohe selle kiriku alal. Omalajal tulid Balti parunid sõjariistadega usu ja kiriku abil, võtsid meie rahvalt maa, tegid meie rahva orjadeks, panid maksma sarnase terrori, et vägivaldselt sunniti talurahvast tööle, ja seega nende olukord oli äärmiselt halb. Mindi isegi niikaugale, et kui inimene jul-

ges kaitsta oma õigusi, tuletas meelde Balti parunile, et tema on samasugune inimene kui parungi, ja nõudis inimväärset tasu oma töö eest, siis võeti kinni see inimene, viidi kirikuvärvasse, seoti posti külge kinni ja pekseti seal veriseks. See on kõik, mis kirik meile on andnud. Kiriku abil korraldatakse kõige verisemad sõjad, kirik ja usk on see, mis rahvast pimestab. Usk on rahva mõistuse kõrvalejuhtimiseks, ja sarnast taktikat tahab ka praegune valitsus edasi ajada.

Meie, pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm, praeguselt valitsuselt ei oota muud midagi, kui ainult majandusliku olukorra halvendamist, tööliste palkade allaviimist ja suuremat valandamist, töötaolekut, tööliste hulkade vangimajja toppimist ja tinaube — see on kõik, mis tööliklass praeguselt valitsuselt üldse oodata võib.

A. Re i: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Deklaratsioon, mille eile ette kandis uue ametisseastunud valitsuse juht, oli pikem ja sõnarohkem, kui valitsuste deklaratsioonid meil viimastel aastatel harilikult on olnud. Aga valitsuste deklaratsioonide kohta võib öelda sedasama, mis on maksev iga teise kirjaliku dokumendi kohta. Mida rohkem see on koondatud, mida lühemalt on kõik olulise tähtsusega asjad välja öeldud, mida vähem see on koormatud tähtsusega üksikasjadega või üldsõnaliste fraasidega, seda rohkem õnnestunuks võib seda nimetada ja seda ennem võib see olla viljakate läbirääkimiste aluseks. Eilne deklaratsioon aga kahjuks sisaldab väga palju üldsõnalist liigliha, mis ei anna valitsuse edaspidise tegevuse kohta mingit selgust, jättes palju asju tumedaks ja arusaamatuks. Tsitteenähteks vaid paari lauset. Nii loeme hariduse kohta käivas osas: „Alukoole tuleb arendada edasi seaduste alusel, korraldades nende õppe- ja kasvatustööd, kokkukõlas elunõuetega.“ Mõni rida edasi loeme: „valitsus tahab hoolitseda selle eest, et usuõpetamine koolides toimuks kindla süsteemi päraselt.“ Vaevalt aga on siiaani usuõpetust korraldatud ilma mingi süsteemita, kahtlemata on seda ikka toimitud teatava süsteemi päraselt. Muidugi võib öelda, et see süsteem, mis seni tarvitusel olnud, ei ole olnud kindel, mispärast uus valitsus tahab käsitusele võtta mõne teise süsteemi, mis oleks kindlam. Aga siis ta oleks pidanud seletama, milles see uus kindel süsteem seisab. Aga selle kohta ei anna deklaratsioon miskit selgust. Samuti on päris selge, et alukoole on ikka arendatud vastavate seaduste alusel, sest ilma vastavate seadusteta koole küll vist ei saa korraldada. Samuti on ka koolides alati korraldatud

õppe- ja kasvatustööd. Seda viimast lubab Vabariigi Valitsus korraldada elunõuetega kooskõlas. Aga eks seda ole ka varemgi vist alati tehtud. Tõsi küll, elunõuetest võivad arusaamised väga lahku minna, ja sellele vastavalt võib ka õppe- ja kasvatustööd korraldada väga mitmesuguselt. Meid just olekski huvitanud, missuguses suunas mõtleb valitsus seda tööd korraldada. Sellest ei oleks huvitatud olnud mitte ainult meie, opositsiooni rühm siin Riigikogus, vaid ka kogu maale ja rahvale oleks väga tähtis olnud selgust saada selles küsimuses, missugune arusaamine on praegusel valitsusel elunõuetest, millistega kooskõlas tema tahab õppe- ja kasvatustööd algkoolides korraldada. Aga kahjuks selle kohta me jällegi deklaratsioonist selgust ei leia. Samasuguseid näiteid võiks deklaratsioonist tuua suure hulga, kuid ma ei taha neid loetlema hakata, jättes selle nende mu parteikaaslaste asjaks, kes sõna võtavad deklaratsiooni kohta neis osades, milliseid nad kavatsesid käsitada.

Ma lubaksin endal veidi pikemalt peatuda vaid deklaratsiooni nende osade juures, mis käsitlevad välis- ja sisepolitikat.

Mis puutub välispolitikasse, siis võib selle üle rõõmu tunda, et valitsus tahab oma välispolitikat suunata majanduslike küsimuste kaitseks, nagu seda deklaratsioonist rõhutatakse vist kahele korrale. Ka meie, sotsialistid, oleme alati öelnud, et välispolitika peab olema eeskätt suunatud majanduslike huvide kaitsemisele.

Samuti võib tervitada seda, kui välispolitika alal tahetakse säilitada ja arendada sõbralikke vahekordi kõigi riikidega, eriti meie lähemate naabritega. Hea vahekord lähemate naabritega on majanduslikult üliväga tähtis, iseäranis praegusel raskel ja kitsal ajal. Sellest küljest on tõsiselt tervitatav see, et valitsus eriti loodab sõbralikke suhteid ja rahu arendada meie suure idanaabriga, kellega eelmine valitsus sõlmis mittekallaletungi ja lepituse lepingud, mis on juba Riigikogule esitatud kinnitamiseks. Kuid ehk küll mittekallaletungi ja lepituse lepingu sõlmimist eelmise valitsuse poolt igati heaks kiita tuleb, ei saa siiski tunnustamata jätta, et eelmine valitsus, mis puutub suhetesse Nõukogude Liiduga, jättis praegusele valitsusele väga halva päranduse. On ju kõigile teada, et meie majandusesuhted Nõukogude Liiduga on viimase valitsuse ajal väga lõdvenenud. Kui möödunud aastal, härra Pätsi valitsuse aegu, läks korda saavutada mõnesuguseid majanduslike kokkuleppeid Nõukogude Venega, suurenes Vene kaupade läbivedu meie raudteede ja sadamate kaudu väga suurel viisil. See andis meie raudteedele ja sada-

matele üsna rohkesti tööd. On välja rehkendatud, et enam kui tuhat inimest mitme kuu kestel sai tööd Vene kaupade suurenenud läbiveost. Nüüd aga kahjuks Vene kaupade läbivedu on jälle väga väikeseks kokku kuivanud ja selle tõttu on need enam kui tuhat inimest, keda Vene transiidi suurenemine mineval aastal tööle rakendas, jälle jäänud ilma tööta, suurendades sellega meie niikuinii kohutavalt suurt töötatöölise hulka. Samuti on teada, et hulk meie meremehi ja laevu, mis läinud aastal vedasid Vene kaupu, on jäänud ilma töö ja teenistusest. Ka läks möödunud aastal Pätsi valitsuse aegu korda Nõukogude Venemaale müüa suuremat partiid sugusigu, mis tõi meie põllupidajatele suurema summa raha ja meie riigile hulk välisvaluutat. Käesoleval aastal eelmise valitsuse poolt Nõukogude Liiduga peetud läbirääkimised samasuguse põllumajandusesaaduste müügi asjus jäid kahjuks tagajärjeta. Ometi ei ole näha põhjusi, milliste tõttu niisugune tagurpidimine meie kaubanduslikus läbikäimises suure idanaabriga oleks tingimata pidanud aset leidma. Meil on teada, et meie põhjanaabriga, Soomega, ei ole niisugust tagurpidiminekut mitte näha olnud, vaid Soomel on korda läinud niihästi põllumajanduse- kui ka tööstusesaadusi Nõukogude Venemaale müüa praeguse kehva aja kohta üsna suurte summade eest. Ja ometi peab ütlema, et ei ole erilisi põhjusi olemas, mis pärast meie majandusesuhted Nõukogude Liiduga peaksid olema halvemad ja lõdvemad, kui Soome omad. Soomel on mõned hellad küsimused Nõukogude Venega lahendada, näitaks Karjala küsimus. Meil pole sellaseid hõõrumispunkte, mis kuidagi oleksid võinud põhjustada ja möödapääsematuks teha majandusesuhte halvenemise Nõukogude Liiduga. Ma ei saa jätta tegemata järeldust, et eelmise valitsuse välispolitika ses küsimuses ei ole olnud õnnelik — suureks kahjuks Eesti rahvamajandusele. Tahaksin soovida ja loota, et praegusel Välisministril läheb korda neid vigu parandada, mis tehtud eelmise valitsuse poolt.

Sisepolitika alal on viimasel ajal aset leidnud teatavad nähted, mis meid õigustasid lootma, et valitsuse juht valitsuse deklaratsioonis selgemate ja kindlamate sõnadega peatub nende nähete juures. Ma mõtlesin nimelt seda demokraatiavaenulist liikumist, mida meil viimastel aegadel on õhutatud vabadusesõjalaste sildi ja firma all. Deklaratsioonis leidub mõni sõna, mis nagu viipab sinnapoole, kuid kahjuks on need väljendatud väga ebamääraselt. Deklaratsioonis öeldakse nimelt, et valitsus tahab astuda vastu iga-

sugusile riigi- ja korravaenulikele ollusile ja nende püüdeile. Küll peab tunnustavalt ära märkima, et härra Riigivanem peale kirjaliku deklaratsiooni ettelugemist oma lõpusõnas tarvitab veidi selgemat keelt selle liikumise aadressil, kuid mõtlema paneb see, mispärast neile selgemate sõnadele ruumi ei leidunud deklaratsioonis eneses, mis kui kindel dokument väljendab rühmadevahelist kokkulepet. Tekib kahtlus, kas selles küsimuses härra Riigivanem vast ehk ei avaldanud rohkem oma isiklikke arvamisi, või selle osa valitsusekoalitsiooni arvamisi, kuhu kuulub Riigivanem, ennem kui kogu valitsuse kindlat veenet. Tekib ka kahtlus, kas mitte üks osa valitsusest vast teataval määral ei suhtu heatahtlikult, sallivalt või koguni pooldavalt sellele demokraatiavaenulikule liikumisele. Kui see peaks nii olema, siis peab ütleva, et see on väga hädaohtlik, kahjulik ja riiklikult ebatarvik mäng nende poliitiliste tegelaste poolt, kes peavad võimalikuks nimetatud demokraatiavaenuliku liikumise suhtes olla heatahtlikud, sallivad, või teda koguni toetada. Peetagu ometi mees — meie riigi asend on niisugune, kus igasugused vastutusetundetud katsetamised võivad kergesti saada hädaohtlikuks meie riigile ja saatuslikuks meie rahvale. Meie võime püsima jääda ja areneda ning visa ja raske tööga vähehaaval, samm-sammult üle saada kõigist raskustest ainult kui vaba ja demokraatlik rahvariik, kus kõik rahvakihid saavad vabalt rakendada oma tööjõu riiklikule ülesehitavale tööle. Demokraatliku korra lammutamine tähendaks lõpu algust Eesti riigile ja rahvale. Võidakse ju küll öelda, et seda nõndanimetatud vabadusesõjalaste liikumist kui ka selle juhte vaevalt keegi saab tõsiselt võtta. Vaevalt on varem Eestis nähtud niisugust poliitilist mõttesegadust, niisugust poliitilist kirjaoskamatus, kui see, mida väljendavad selle liikumise tegelased nii oma kõnedes kui ka trükisõnas, kuivõrt need on avalikkusele teatavaks saanud. Sellepärast võidakse vast öelda, et see liikumine oma sisemises tühjuses variseb iseenesest peatselt kokku nagu tühi kott. Kuid üks kõnele meie praeguse aja sündmused Saksamaal hoivatavat keelt selle kohta, kuidas erakorralistel aegadel poliitiline sõgedus ja rumalus võib haarata laiad rahvahulgad, miljonid ja isegi kümned miljonid inimesi. Heatahtlikult suhtuda niisugusele liikumisele, mis õonestab demokraatliku riigikorra aluseid, sihtides selle riigikorra lammutamisele, on hädaohtlik.

Mida siis see liikumine enesest õieti kujutab ja milliseid sihte ta taotleb? Selle liikumise eestvedajaks on teatavasti erukindral Larka ühes paari advokaadiga, kel

nähtavasti on kange tahtmine etendada suurt poliitilist osa. Kahjuks on küll kõik vabadusesõjalaste mõtteavaldused niivõrt segased ja täis vastolusid, et raske on nendest kindlat ja selget mõtet välja koorida. Ometi on aga viimastes nende häälekandja numbrites need politikategelased juba kaunis selgelt välja paista lasknud, kuhu nad tüürivad. Nii loeme neist numbreist: „Vabaks saagiahnitsejate poliitiliste erakondade köidikutest, millesse on aheldatud Eesti riik ja rahvas!“ „Eesti riik ja rahvavabadus ei pea saama hävitatud kõduneva parteilise demokraatliku korraga!“ „Tugev ja vali rahvuslik jõud peab mõjule pääsema, kes päästab meie riigi praegusest olukorrast!“ Eks ole selge, kuhu siin sihitakse.

See on ju vana tuntud Reinkubjase programm, milles vaid häbelikul kujul ja mõistusõnadega nõutakse miskisuguse diktatuuri püstitamist Eestis. Loomulikult aga, kui tüüritakse diktatuuri poole, siis peab olema erakondade vastu. „Maha erakonnad!“ — see kajab uue erakonna — vabadusesõjalaste liidu — kõigist avaldustest igal real. Erakondi nimetatakse „saakivariitsevateks kaarnateks“ ja „mustusest haisevateks kullideks“. Kõigis halbtustes ja väärnähetes Eesti riigielus olevat süüdi erakonnad.

„Võitluses“ nr. 13, 9. juulist loeme: „Kuid vabadusesõjaaegne üksmeel pole jäänud püsima rahva seas. On tekkinud saagiparteid, kes tegutsedes formaalse demokraatia sildi all kõige häbitumalt ja vastutusetundetult toimivad, et kindlustada endale ajutistki poolehoidu. Ei ole siis ime, et rahvas on killunenud vaenulisteks kihtideks, kes ei leia enam ühist keelt. Parteide omakasupüüdlid ja kihihuvilised sahkerdamised süvendavad aina vastolusid kodanikkude seas.“

Sellest muidugi järgneb, et erakondi ei tohi Eestis olla. Kuidas neist erakondade köidikutest vabanemine võiks sündida, seda otsekoheselt ei öelda. Ainuke järeldus saab aga küll see olla, et kui võimule pääseb „tugev ja vali rahvuslik jõud“, arvatavasti erukindral Larkaga eesotsas, siis kõik erakonnad keelatakse ära. Samal ajal aga kirjutatakse — „Võitlus“ nr. 12, 2. juulil — „Võitluse“ toimetuse nõudmine olevat see, et „Eesti riik ja rahva vabadus ei saaks hävitatud kõduneva parteilise demokraatliku korraga, vaid võidetud vabadus peab viima Eesti rahva paremale tulevikule vastu.“ Kuidas on aga võimalik korraldada demokraatlikku riigikorda, kus valitseb poliitiline vabadus ja rahva vaba tahe määraks riigiasjade juhtimist, ilma poliitiliste erakondadeta, see kahjuks jäetakse ütlemata. Seni maailma ajalugu ei ole küll näinud ühtki niisugust de-

mokraatlikku riiki, kus rahvahulkadel või vähemalt teatavatel rahvaklassidel, on õigus otsustavalt kaasa rääkida riiklikkudes küsimustes, kus aga poliitilised erakonnad seejuures puuduksid. Kes vähegi asja üle järele mõtleb, see saab ka hõlpsasti aru, et see tõesti võimatu on. Avaliku elu küsimustes kõik ei mahu ühe mütsi alla, vaid pea igas tähtsamas poliitilises, majanduslikus, kultuurilises j.n.e. küsimuses paratamatult tekivad mõtete lahkuminekid isegi nende hulgas, kes kuuluvad ühte rahvaklassi ja kelle ainelised huvid ning vaimline silmaring selle tõttu on enam-vähem ühesugused. Kuna aga ühiskond koosneb rahvaklassidest, kelle huvid lähevad sügavalt lahku ja sageli käivad risti üksteise vastu, siis on seda enam möödapääsematu, et vabas ja demokraatlikus riigis tekivad poliitilised erakonnad, kes väljendavad ja kaitsevad suurte rahvaklasside kasusid. Jah, tsaari ajal oli küll lugu tõepoolest nii, et erakondi ei tohtinud olla. Tsaarivalitsus, nagu iga teine „tugev ja vali rahvuslik jõud“, ei sallinud ega võinudki sallida ühtki erakonda. Kui aga erukindral Larka pahandab selle üle, et rahvas koosneb rahvaklassidest, kelle huvid lähevad lahku ja käivad vastamisi, ning kui temal on tahtmine erakonnad ära kaotada, siis ta sellega vaid näitab, kuivõrt ta oma tsaariaegsete arusaamistega on ajast ja arust läinud. Aga ma tahaksin küsida, kas siis vabadusesõjalaste liit ei ole poliitiline erakond? Eks ole ometi see liit üles seadnud terve rea poliitilisi nõudeid, mis teostatavad osalt Põhiseaduse muutmise korras, osalt hariliku seaduseandluse ja valitsemise korras, milliseid nõudmisi püütakse läbi suruda ja ellu viia niihästi kihutusetöö kui ka muude abinõude varal. Sellejuures aga kirutakse kõiki poliitilisi erakondi, nagu oleksid need Eesti rahva hukatusse viijad. Ometi aga on ju päevaselge, et vabadusesõjalaste liit ise on ka poliitiline erakond selle sõna kõige täpsemas mõttes, või — nende härrade endi lopsakat stiili tarvitades — üks neist mustusest haisevatest kullidest, kes „jagavad ja müüvad Eesti rahva vabadust, koda ja vara“. Vahe seisab ainult selles, et see uus erakond teeb maskeraadi ja nimelt — esinedes poliitilise erakonnana kirub üldse kõiki erakondi ja sellega püüab lihtsameelseid inimesi uskuma panna, nagu tema ise ei olekski poliitiline erakond. Missugust eesmärki tahetakse sellega kätte saada, see on muidugi hirmus läbipaistev ja kõigile arusaavatele inimestele päevaselge. Sellega kahtlemata tahetakse seda kätte saada, et lihtsameelsed inimesed tuleksid selle erakonna ridadesse, uskudes, et see ei olegi poliitiline erakond, vaid on miski erapooletu koondus, kuhu sellepärast peaksid kuuluma kõik vabadusesõjast osavõt-

nud ja üldse kõik tublid Eesti vennad, kellele oma isamaa armas ja kallis. Kui niisugust maskeraadi vajalikuks peetakse, siis muidugi ainult seepärast, et kardetakse avalikult esineda sellena, mis tõepoolest ollakse, nimelt poliitilise parteina ja nimelt kartes, et sellane tagurline ja demokraatiavaenulik partei ei leiaks rahva keskel vähematki vastukaja ega poolehoidu.

Ma pidasin vajalikuks veidi pikemalt peatuda selle erakonna iseloomustamise juures, sest asi on siiski seda väärt. See on vajalik selleks, et näidata, missuguse seisukoha peaksid võtma selle erakonna ja tema tegevuse vastu riigivõim ja kõik vastutavad poliitilised rühmitused ning tegelased.

Et murda erakondade võimu, selleks on vabadusesõjalaste erakonna tegelased hakanud ägedalt nõudma meie Põhiseaduse muutmist muu seas selles mõttes, et praegune proportsionaalne valimisviis saaks asendatud majoritär-valimisviisiga. Kui need härrad aga võtaksid vaevaks ükskord vaadata Inglismaale, kus majoritär-valimisviis on maksev olnud aastasadade kestel, siis nad võiksid näha, kui palju see valimisviis vabastab rahva erakondade võimust. Igaüks ju teab, et mitte kusagil ei ole erakonnad nii tugevad kui Inglismaal, mitte kusagil ei ole erakonnad nii kõikvõimsaks ja otsustavaks teguriks riigielus, kui Inglismaal. (V a h e l h ü ü e.) Meil on jutt sellest, kas majoritär-valimisviis on sellaseks nõiarohuks, mis hävitab erakonnad. Peale selle tuleb aga mees pidada, et nii proportsionaal- kui ka majoritär-valimisviisi võib teostada väga mitmel viisil. Meil näiteks on proportsionaalne valimisviis teostatud hoopis teisiti, kui Soomes, Lätis j.n.e. Ka proportsionaalse valimisviisi juures võiks valijale, kui valimisseadust vastavalt muuta, võimaldada palju suuremad ja laiemad võimalused kandidaadi isiku väliavalimise ja äramääramise suhtes, kui seda võimaldab meie praegune valimisseadus. Muu seas on tuntud Saksa professor Kelsen — üks suurimaid autoriteete riigiõiguse alal — hiljuti välja töötanud huvitava uue ettepaneku, mille järgi proportsionaalse valimisviisi alusel valijal võiksid olla niivõrt suured ja laialdased võimalused kandidaadi isiku äramääramise suhtes, et vaevast majoritär-valimisviis suudaks ses suhtes rohkem anda. Meil aga härrad vabadusesõjalaste erakonna asutajad selle asemel, et esineda kindlate ettepanekutega, kuidas valimisseadust muuta, peavad paremaks rahvast üles kütta asjatundmatute, pealiskaudsete vähikulistega juttudega, et meie Põhiseadus kuskile ei kõlbavat. Milliseid asjatundmatuse ja kirjaoskamatususe pärleid selle erakonna häälekandja

veergudel esile tuuakse, selle kohta luba-tagu üks näide tuua. Ühes hiljutises numbris, 16. juulist nr. 14, lausutakse, et vabadusesõja ajal ei ole Eesti malevas olnud ühtki meest, kes oleks öelnud, et ta oleks sotsialist. Nähtavasti on „Võitluse“ toimetajateks sellased noorurid, kes — nende endi sõnu tarvitades — ei ole vabadusesõja püssirohu lõhnagi nuusutanud ja kelle teadmised vabadusesõjast selle tõttu on üsna auklised ja puudulikud. Et ses suhtes veidi oma silmaringi laiendada, nad võiksid pöörduda statistika keskbüroo publikatsioonide poole, millistest nad võivad leida, et vabadusesõjaaegses Eesti malevas oli tervelt 46% neid, kes ütlesid endid sotsialistid olevat. Peale selle oli Eesti malevas vabadusesõja ajal, ja nimelt Asutava Kogu valimiste ajal veel 28% tööerakonna poolehoidjaid, millise erakonna toleaeagne programm ka kuulutas sotsialismi oma lõppeesmärgiks. Need arvud muu seas näitavad ka, kuidas hinnata seda, et kildkond demokraatiavaenulikke marutagur-lasi püüab vabadusesõja nime ja suurt au-paistet poliitiliselt ära kasutada oma tu-meda erakonnakese jalule upitamiseks. Peab ütleva, et see on õieti kõige suurem vabadusesõja mälestuse rüvetamine ja porri tallamine. Kui vabadusesõjas Eesti rahvavägi tõepoolest saatis korda kange-laslikke vägitegusid, siis olid tema tiivus-tajaks vabaduse, rahva enesemääramise ja sotsiaalse õigluse kõrged aated, aga mitte need mustad taguruse tuuled, mille kandjaiks on erukindral Larka ja tema mõtteosalised. Muu seas, kui erukindral Larka ikka ja ikka jälle armastab tooni-tada, kuidas „meie“ vabadusesõja hiilgavalt võidukale lõpule viisime, ja armastab iseäranis halvaks-panevalt kõnelelda sellest, kuidas politikategelased olevat kõik ära rikkunud, mille „nemad“, see on kindral Larka ja tema sõbrad, kätte võitnud, — siis on aeg ükskord otsekoheselt öelda, et kui keegi hakkab rääkima oma vabaduse-sõjaaegsetest teenetest, siis küll kindral Larkal põhjust oleks hästi hoolega oma suu kinni pidada, aga mitte tulla hooplega oma vabadusesõjaaegsete teenetega. Aju-tise Valitsuse liikmed peale kadunud Poska on ju kõik veel praegu elus ja mäletavad veel väga hästi, millist Napoleoni kindral Larka meie vägede juhina vabadusesõja esimestel nädalatel mängis. Härra Päts, toleaeagne Ajutise Valitsuse juht, kahtle-mata mäletab väga selgelt, kuidas meie — vist oli see 13. detsembril 1918 — ühes toleaeagse teedeministriga käisime Viru väerinnal, ja millist head ja sügavat mul-jet meile avaldas väerinna juhatus, kus me iga sammu peal nägime kindlat kätt, selget tahet, täpset ülevaadet asjadest ja kuidas see meid sügavalt rahuldab ja lii-gutas just sellepärast, et see oli nii tera-

vaks kontrastiks sellele, mida me igapäev nägime Tallinnas Pagari uulitsal, kus juhtivaks jõuks oli seesama kindral Larka, kes nüüd püüab enesele Napoleoni poosi anda. Tõsi küll, vormiliselt oli peaminis-ter härra Päts ka sõjaministriks, kuid arusaadavalt võis ta kaitseministeeriumis olla ainult poliitiliseks juhiks, ja kuna tol-leaegses palavlikulises õhkkonnas valitsuse juht pidi kogu oma jõu pühendama üld-politika juhtimisele, siis loomulikult tege-lik ministeeriumi juhtimine lasus kindral Larka peal. Ajutise Valitsuse liikmed ja kõik, kes asjale lähedal seisid, mäletavad, missugust masendavat muljet avaldas see mannetus ja saamatus, mis tuli ilmsiks kaitseväge juhtimisel, kui asja eesotsas sei-sis Larka. Ainult siis, kui kindral Laido-ner asus etteotsa, muutus olukord otse-kohe päevapealt. Kui aga nüüd kindral Larka ajab omale pugu ette ja teeb näo, nagu oleks tema see olnud, kes Eesti vabadusesõja hiilgavale võidule viis, siis tuletab see meelde kärbest härja sarve otsas, kes sellega hooples, kui kange kündja ta olnud. (V a h e l h ü ü d e d.) Kümne aasta jooksul see härra oli vait ja ei hä-daldanud mitte selle üle, et Eesti riik on kuristiku äärel, et politikamehed on riigi-asjad rappa ajanud j.n.e. Hirmus häda-kisa ja räuskamine algas vaid siis, kui riik oli sunnitud muu hulgas kindral Larka pensioni kärpima. Kui millegi kohta on maksev sagedasti tarvitatud kõnekään, et see on üle meie rahva kandejõu, siis võib seda küll öelda meie kõrgemate kaitseväge-lastel pensionide kohta, milliseid neile aastate kestel maksti. Kindral Larkat aga võib küll nimetada rekordiliseks suurpen-sionäriks, sest oma 14-kuulise teenistuse eest ministri abi kohal, kus talle niikuinii üsna ilusat palka maksti, sai tema sõja lõppemisel ½ miljonit senti autasu. Ühe parema mõisasüdame Tallinna lähedal ja peale selle veel pensioni, mis ulatas 575 tuhande sendini aastas. Niikaua kui neid hiiglapensione maksti, olid Eesti riigis kõik asjad väga heas korras. Kui aga eelmise valitsuse ajal majanduslik häda riigivõimu sundis neid suuri pensione vähendama, et neid veidi vii kooskõlla viia meie riigi kandejõuga, siis hakkas hüsteer-iline karijumine, siis muutus vaikne eru-kindral äkitselt otsekui tuldpurtskavaks mäeks, mida kaua aega oli peetud kustu-nuks ja mis nüüd järsku hakkas tuld ja tõrva sülitama. „Meie ei või külmaks pealtvaatajaks jääda, kui riik ripub ku-ristiku serval! Meil tuleb veel lahinguid lüüa! Nüüd on sellest jandist küllalt! Peab tulema lõpp sellele mängule!“ j.n.e. j.n.e.

Kui vähe tõsiselt saab aga võtta seda hüsteerilist räuskamist, mis kostab vaba-dusesõjalaste leerist, seda näitab väga sel-

gelt järgmine fakt. Nende häälekandja muu seas harrastab samasuguseid sensatsioonilisi paljastusi üksikute isikute kohta, millistega omal ajal sai kuulsaks teine sama mustasajaline leheke, „Valve“. Ühes viimases numbris pahandatakse nüüd ühe politseiniku üle, kes 1. detsembri mässukatse ajal pole küllaldast energiat ja agarust üles näidanud. Aga ometi on vabadusesõjalaste eneste üheks eestvedajaks ja liidriks inimene, kelle ülesandeks oli riigi julgeoleku eest hoolitsemine enne 1. detsembri mässukatset, kellele olid meie riigi poolt antud kõik vajalikud krediidid ja muud abinõud, et hankida omale vajalikke andmeid kuriteoliste olluste kavatsustest, mis oleks võimaldanud ära hoida 1. detsembri verised sündmused. Aga too härra magas need sündmused rahulikult ära. Kui üldse keegi on meie riiklikus ja avalikus elus otse skandaalselt läbi kukkunud ja seepärast peaks hästi vaikselt nurgas istuma, et kellelgi põhjust ei oleks meelde tuletada, kui vähe tema ülivastutaval riiklikul kohal olles seisis oma ülesannete kõrgusel, siis on küll too härra esimene niisugustest. (V a h e l h ü ü e.) Aga nüüd arvab just tema enese kutsutud olevat teistele õpetusi jagama selle üle, kuidas Eesti riigi asju tuleb ajada!

Kuidas vabadusesõjalaste poliitiline erakond oma demagoogiale väiksemalgi määral valjaid pähe ei pane ega abinõusid ei vali, selle kohta üks huvitav näide nende häälekandja viimases numbris. Seal loeme artiklist, mis annab kodanikele juhatusi eesseisvaks rahvahäätamiseks Põhiseaduse kohta: „Jätad sa tasku mõlemad sedelid, minnes valimisjaoskonna poole, siis peatu ometi korra teel, istu maha, pane piip põlema ja tuleta meelde, kas samad mehed, kes käsevad sind häätetada poolt ja kes praegu istuvad Riigikogus pehmetel pinkidel, joovad kõige kallimaid välismaa veine ja suitsetavad mõnuledes magusalõhnalisi häid sigareid — millest sina, harilik kodanik, ei tohi undki näha, ei olnud sinust palju viletsamad enne riigivõimude juurde pääsemist. Nüüd on neil kõike ülearu külluses. Küsi eneselt, kust on nad selle kõik nii ruttu saanud. Vastuste leidmine ei tee sulle raskust, kui sa tead nende meeste suurtest sissetulekutest ühe pisemagi osa ja seda sa ometi tead, et praegu müüakse Tallinnas rahvale piima üksteistkümmend senti liiter, kuna põllupidaja saab ainult 2—3 senti.“

Vaadake, härrad Riigikogu liikmed, kes joote ainult kõige kallimat välismaa veini ja mõnuledes suitsetate magusalõhnalisi häid sigareid, kes olete sellest rikkaks läinud, et iga piimaliitri pealt, mis põllumees annab, läheb 8—9 senti teie tasku, — öelge nüüd, mispoolest see nä-

rune demagoogia on parem, kui põrandaluste kommunistide laiakstallatud lööksonad?

Kui me nüüd meeles peame kõik ette toodud andmed ja asjaolud, siis peaks selge olema, kuidas Riigivanem, valitsus ja kõik vastutusetundelised politikategelased peaksid suhtuma niisugusele poliitilisele kildkonnale. Mitte ükski valitsus, vaid iga poliitiline erakond, iga avalik tegelane peaks hoolitsema selle eest, et ennast selge joonega eraldada seesugusest mustasajaliste demagoogide liikumisest. Eriti olime meie küll õigustatud ootama, et praeguse valitsuse juht tarvilikuks loeb rõhutada seda selget joont sellepärast, et kahjuks eelmine valitsus mitte küllalt ei olnud hoolitsenud sellase selge joone tõmbamise eest. Hoolimata sellest, et 15. juulil needsamad tegelased andsid välja lendelehe, milles jämedate ja kasimata sõnadega läbi sõimatakse kaks ametis oleva valitsuse ministrit, hoolimata sellest üks neist sõimata saanud ministritest 17. juulil saadab selle erakonna miitingule Tapale oma esindaja miitingumeestele edasi andma ministri soemaid tervitusi. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei tea, mis selles valet on, mina olen igatahes ajalehtede järgi asjast nii aru saanud. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui selgub, et ma selles olen eksinud ja asi pole nii, nagu seda ajalehtedes kirjeldati, siis oleksin ma selle oma eksituse üle väga rõõmus.

Edasi selle poliitilise miitingu platsile olid soomusrongide tornidest püstitatud auväravad ja politsei- ning jaamahoonel olid riigilipud üles tõmmatud. Ometi aga oli kõigi vabadusesõjalaste erakonna kirjalikkude ja suusõnaliste avalduste järele, mis nende häälekandja kaudu ja muul viisil avalikult teatavaks saanud, igaühele juba ette teada, et sellest miitingust mitte midagi peale halvaks-paneva ja pahatahtliku demagoogilise räuskamise ning demokraatliku korra vastu ülesässitamise oodata ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Jah, see võib küll õige olla, et karksimeeste asi oli tühine sellega võrreldes. Meie teada on Tapa miitingul olnud mundrites kaitsevaelasi ja kaitseleitlasi, ehk küll eriti kaitseleitlastele on ametlikult ära keelatud mundrites osa võtta poliitilistest miitingutest. Kõik seesugused nähted on demokraatlikus riigis täitsa lubamatud sellepärast, et need tekitavad kodanikkudes murelikku küsimust, kas riigivõim vast ehk ei suutu heatahtlikult, sallivalt või koguni toetavalt niisugusele demokraatliku korra halvaks-paneamisele ja mahategemisele. Meie praegune Riigivanem on kauemat aega seisnud meie parlamendi eesotsas ja kaitse- ning parlamendi ning parlamentliku korra prestiihi, ilma et temale ses suhtes saaks midagi ette heita. Ta on mõnikord leid-

nud isegi väga ilusaid ja mõjuvaid sõnu parlamentaarse korra kaitseks. See annab mulle põhjust loota, et Vabariigi Valitsuse juht leiab juhust järgnevates läbirääkimistes selgemalt öelda nii enese, kui valitsuse nimel, et valitsus ei kavatse nõnda suhtuda kõnealiolevalle demokraatiavaenulikule liikumisele, et sellest võidaks välja lugeda heatahtlikku sallivust või toetust sellele liikumisele, mis ühel ilusal päeval võib osutada hädaohtlikuks ja kardetavaks meie riigile. Loodame, et praeguse valitsuse juht selgemalt väljendub ja ütleb, et valitsus niisuguse demagoogia mõistab täielikult hukka ja tarbekorral ei jäta ka valjuse abinõusid kasutamata.

Edasi tahaksin ma valitsuselt ja tema juhilt küsida, kas valitsus kavatseb seaduslikule jälgimisele võtta ja seaduslike järelduste alla heita need tegevus kaitseväes teenivad isikud, kes teades, et härra Pesur on Riigikogu liige, siiski tema vastu tarvitasid vägivalda, nagu härra Pesur isiklikus sõnavõtus läinud nädalal siin tõendas. Minu arvates ka niisugust nähet ei tohi sallida, ja ma tahaksin loota, et härra Riigivanem lubab tarvitusele võtta vastavad seaduslikud sanktsioonid inimeste kohta, kes tegevus riigiteenistuses olles võisid end niivõrt unustada, et teadvalt tõtsid kätt rahvaesindaja vastu. Kui härra Riigivanem leiab võimaliku olevat anda minu poolt seatud küsimustele vastused, mis meid, s. o. opositsiooni suudaksid enam-vähem rahuldada, siis oleks see ühtlasi suureks rahulduseks mitte üksnes meile, vaid ka laiemale rahvahulkadele ja ühtlasi ka kasu niihästi meie rahvale ja riigile kui ka Vabariigi Valitsusele.

R. Laes: Riigikogu liikmed! Riigivanem oma töökava lõpus ütles muu seas, et valitsus tahab arvestada ka vastasrinaga. Seni ajani uus valitsus ja Riigivanem Karl Einbund on ühe osa rahva peale sülitanud. Ei ole võtnud Riigivanem Einbund vaevaks küsida, mis on pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma nõudmised. Sellest on mööda hiilitud. On räägitud sotsialistidega ja igasugu nõupidamisi peetud, kuid sellele osale rahvale on otse näkku öeldud, et teie olete rämp. Kuid seniajani on valitsus nohisedes talitanud kõrgemate sakste huvide ja enam-vähem...

Juhataja: Ma palun vähe viisakalt rääkida.

R. Laes: ... on näha, et valitsus on mõelnud, et see töörahva ollus on tähtsusetu. Valitsuse deklaratsioon on kokku seatud kobina peale ja ainult need punktid on töökavasse üles võetud, kus kohta roh-

kem torkeid on tehtud, need on, niiöelda, hellad kohad. Nii puudulik, nii saamatu töökava ei ütle sisuliselt mitte midagi, mida valitsus kavatseb õige teha, et neid üldisi pahesid kõrvaldada. Kõik see kogu värk jääb nii väga tumedaks, et töörahvas ei teagi, kas sealt on loota midagi või mitte. Kuid enam-vähem on teada sügisene hooaeg, kus igasugused hädad tõusevad kõige kõrsemale tipule. Kas valitsus oma kõige parema tahtmise juures võtaks ka seda omale südamesse, on igatahes meile teadmata, sest valitsus ühes mõttes kardab meid ja ei tee meist välja. (Vahelhüüe.) Mis puutub sellesse, et ei karda, siis peab ütleva, et kardab küll, ega teie muidu kaitseliidu peale summasid ei kulutaks. Hävitage see ära, siis on teil omal ka kergem läbi saada. (Vahelhüüe.) Mis Teist rääkida, Teie olete liiga rasvane, selle abiga olete ennast rasva ajanud.

Riigivanem Einbund lubab kõigile heatahtlikult vastu tulla, peab ainult kannatust olema ja isamaalikkust. (Vahelhüüe.) Mis puutub kaitsepolitseisse, siis teie ju töötate temaga kontaktis.

Juhataja: Kõneleja, ma hoiatan Teid.

R. Laes: Siis peab Teid ka hoiatama. Unustatakse ära, kus on see isamaa, sünnimaa on juba muutumas sunnimaaks, ja päevpäevalt läheneb see maa näljamaale. (Vahelhüüe.) Näljamaale. Saab siis veel siin kindla meelega või rahuga pealt vaadata? Ei saa.

Pimestuse ja rahva uimastuse eest lauldakse nii väga palju kiidulaule. Valitsuse deklaratsioon nopib välja õied ja ütleb, et kirik on ainukene asi, mis suudab viletsat rahvast vaos hoida.

Mina ei tea, kuidas praegune valitsus Riigivanem Einbund'iga eesotsas nii väga ebausklik on, usub, et kirikupapi kaudu „õndsale“ Eesti rahvale midagi suhu veeretatakse.

Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm näeks, et kirikud tuleksid muuta rahvamajadeks ja kiriku peal olevad söödikud panna loovat tööd tegema. Aga mitte igaks puhkepäevaks kirikusse lobisema, seesugune oleks pidanud olema valitsuse seisukoht kirikute vastu. Kuid valitsus seevastu joodab rahvale müürki.

Juhataja: Kõneleja, ma hoiatan Teid teist korda.

R. Laes: Kriisiajajärgul on kirik just madude pesa, (Vahelhüüded) mida valitsus ei võiks mingil tingimusel oma kaitse alla võtta. (Vahelhüüded.) Ma oskan seda kirjutada küll, ma

ei palu teid seda kirjutada. (Vahelhüüded.) See on minu ärisaladus. (Vahelhüüded. — Naer.) Kui ta seda teeb, siis ulatab ta rahvale kihvti karikast. (Vahelhüüded.) Kuid selle eest tahan ma temale „suurele kõrgusele“ ja „isamaapojale“ Teemandile teatada. (Vahelhüüded.) Mis puutub „Edasi'sse“, siis oli seal Teie kohta kirjutatud, et Teie olete timukas, miks siis imeks panna, kui minu kohta öeldakse seal provokaator. (Vahelhüüded.)

Juhataja: Rkl. Laes, ma hoiatan Teid kolmandat korda.

R. Laes: Siiski tuleb vaadata neid seisukohti, mis pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm on üles seadnud ja mida eelmised valitsused, kui ka praegune valitsus ei ole võtnud vaevaks teatavaks võtta.

Sisepolitika alal sõna-, trüki-, ilma-vaate-, koosoleku-, organiseerimis-, streikivabadus ja isiku- ja korteripuutumatus on seniajani jäänud niivõrt lahtiseks, et isegi ei küsita, kas inimene on süüdi või mitte süüdi, ja nõndanimetatud ilma-vaatevabadust ei ole praeguses demokraatlikus vabariigis olemas. (Vahelhüüde.) See on ka ainukene koht, mujal ei saa. Kaitseseisukorra seaduse ja sõjakohtute täielikult ärakaotamine kogu vabariigi piires, surmanuhtluse ärakaotamine on jäänud valitsusele niivõrt armsateks asjadeks, et nendest ei ole valitsuse deklaratsioonis, mis eile ette kanti, sõnagi lausunud. (Vahelhüüde.) Mis puutub karistus, siis on see Teile kaunis valus. (Vahelhüüded.) Nüüd saite vist kuskilt kondi suhu, ärisaladus ja ärisaladus. Kõigepealt mõelge selle peale, et tööliklassil ei ole diplomeeritud kõnemehi, kes nii hästi sõnu hääldaksid, Teie olete 14 aastat siin istunud. Kui ma oleksin siin 14 aastat istunud, nagu Teie, siis ei oleks Teie minu ligi pääsenud. Mis mõtlete enda olemasolust, Teie minge Viljandi kirikusse ja laulge seal oma eitedele. (Vahelhüüded.)

Juhataja (koputab haamriga): Palun rahu!

R. Laes: (Vahelhüüded.) Kust ma tean Teie äri. Palju, mis Teil Riias võib olla. (Vahelhüüded.)

Juhataja: Palun kõnelejat mitte segada.

R. Laes: Majandusepolitika alal, selle vildaka kodanlike majandusepolitika asemele, mille tagajärjeks on äärmine tööpuudus, töörahva nälgimine ja väljasuremine, nõuame järjekindlat plaanimajan-

dust, seismajäänud vabrikute käimapane-mist, tuleb elustada läbikäimist Nõukogude sotsialistliku vabariikide liiduga, lõpetada krediitide andmine ja spekulantidele antud krediidid otsekohe tagasi nõuda. (Vahelhüüde.) Kui mulle seda tehakse, siis võib-olla mina olen sellele hea. Aga selle peale olen kindel, et Teil küll läheks hullemini kui mul. Sest minu paturegister ei ole nii suur, kui Teie oma. (Vahelhüüde.) Minu paturegister on väiksem kui, Tonkman, Teie oma, ja võib-olla puudub ta täielikult.

Juhataja: Palun kõnelejat mitte segada.

R. Laes: Lõpp teha igasugusele korruptsioonile, kõik saherdajad ja riigivargad kohtulikule vastutusele võtta. Selle asja on valitsus jällegi jätnud käsitamata. Lõpp välislaenule, mis muudab meid väliskapitali orjadeks. Varem tehtud välislaenu kasutada täielikult maa- ja linna-tööraha olukorra parandamiseks. Seisma panna esmajoones parunitele tasumaksimine ja see raha kasutada töörahva majandusliku seisukorra parandamiseks ja töövõimaluste soetamiseks. (Vahelhüüde.) Kannatage. Maareformi alal on valitsus jätnud jällegi kahe silma vahele, et maa tuleb anda maatainimestele tarvitamiseks, eeskätt mõisatööliste, maatainimestele j.n.e. Kaotada hangeldamine maaga ja kõiksugused tasuta maasaamised „sõjaliste teenete“ eest. Rendimaadel asuvatele kehvikutele, asunikudele ja popsidel anda tarvilikku maad riigi maatagavaradest mõisade võõrandamise ja suurtalude kärpimise teel. Varustada kõiki maasaajaid kehvikuid ehitusematerjaliga ja protsendita ehituselaenuga. Maaharijaid maksuta varustada seemneviljaga ikalduse puhul. Tühistada kehvikute ja töörahva poolt riigi- ja erapankades tehtud võlad ja vabastada riigi- ja omavalitsuse maksudest. Ka kõiki neid etteole-tud nõudmisi ei ole valitsus täitnud ja vist ei kavatsegi täita. Ning kõigist neist etteole-tud juhustest ei ole valitsus välja teinud, ei ole oma elumärki avaldanud. Maksustamise alal vabastada töölised ja teenijad nii linnades kui maal igasugus-test maksudest, näiteks tulu-, isiku-, muid erilisi makse, mida valitsus kavatseb peale panna. Need maksud panna peale jõuka-tele kihtidele, suurtele sissetulekutele, pärandustele ja varandustele. Tollid esimese järgu tarbeainete pealt kaotada. Maksusta-da kõrgelt söödis seisvad maad ja uhkusajad.

Valitsus sellest kõigest, mis siin on ette toodud, ei ole väljagi teinud ja tahab ise olla aupärast Eesti rahva hea käekäigu eest hoolitseja. Sotsiaalpolitika alal panna

maksma palgamäär vastavalt elukallidusele. (V a h e l h ü ü e.) Teie äri on Riias, ma ei tea, kas Teil on maks peal. (V a h e l h ü ü e.) Teie võite seda pärast oma emale ka rääkida ja ka Viljandi kirikus. Tuleb lühendada tööaeg kuni tööpuuduse kaotamiseni. Panna maksma kollektiivlepingud tööliste ja peremeeste vahel. Ametitesse tulevad võtta inimesed ametiühingute kaudu, palku kärpida kõrgematelt riigiteenijatelt, ministritelt, välissaadikutelt ja seda raha kasutada töörahva olukorra parandamiseks. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a: Palun kõnelejat mitte segada.

R. L a e s: Kõigi linna-, maatööliste ja teenijate kinnitamine ettevõtjate ja riigi kulul haiguste, vigastuste, vanaduse, töövoimetuse ja töötaoleku vastu. Naisteenijad peavad peale selle veel emakssaamisel saama puhkust kaks kuud enne ja pärast sünnitamist. Pensioniseadus kõigi tööliste ja teenijate kohta ja pensioni ühtlustamine elatismiinumini; naistöölitele ühesugused palgad meestöölistega ühesuguse töö eest; kahenädaline puhkus palga edasimaksmisega kõigile palgatöölistele; töötuile abi vastavalt elukallidusele, mille määravad kindlaks tööliste organisatsioonid, ja ühiskondlikkude hädaabitööde korraldamine päevatöö alusel täielise töötasu juures; kindlustust luua, et tööline oma tööpalgat korralikult kätte saaks ja et ettevõtjad, kes seda ei tee, kohtulikule vastutusele saaks võetud. (V a h e l h ü ü e.) Oh, mis ma Fuks'iga vaidlen, Fuks on vana kalamees. — Riiklik töötaoleku vastu kindlustusseadus panna maksma. Hädaabitööde ärakaotamine, seesugune, mis on tappev töölistele näruse nälgasendi juures. Lõpetada kitsendused väljarändamisel ja tasuta välispass töölistele. Eeltähendet nõudmiste täitmiseks anda uued töökaitse ja sotsiaalkindlustuse seadused ühtlastel põhimõtetel kõigi palgatööliste kohta; nende väljatöötamine anda töölisorganisatsioonide kätte.

Korteriküsimuse ja ühiskondliku tervishoiu alal ei ole valitsus ka mitte üht sõnagi rääkinud. — Tööliste korralikud ja tervishoiule vastavad korterid, tööliste korterist väljatõstmine ära keelata. Ja üüriseaduse maksmapanemist kõigi elukorterite kohta. (V a h e l h ü ü e.) Jah, võib ka ära kaotada, kui inimene tööta on. Selle vastu ei ole vaielda. — Võib.

Hariduse alal kesk- ja ülikool maksuta kõigile töölistele ja kehvikule, iseäranis ka kehvematele lastele toitlus riigi kulul, varustades neid riietega, jalanõudega ja õppevahenditega. Esimeseks sundvõõrkeeleks koolis Vene keel, teiseks — Saksa

ja esperanto. (N a e r. — V a h e l h ü ü e.) Sellepärast, et see on kõige lähem naaber, ja seda keelt läheb meil tulevikus tarvis.

Maksuta kutsehariduse võimaldamisele suuremat rõhku panna. Toetada riigi kulul tööliste kultuurilisi ettevõtteid, nagu teatreid, koole; ülal pidada riigi kulul töölistemaju. Koolinoorsoole olgu lubatud poliitiliste küsimuste arutamine ja neid küsimusi taotlevatel organisatsioonidel osavõtmine.

Vähemusrahvuste alal. Lõpp igasugu ümberrahvustamise katsetele.

Rahu alalhoidmiseks maha kustutada sõjaväelised kulud ning sellest saadud summad kasutada rahva olukorra parandamiseks ja rahva haridusliku tasapinna tõstmiseks. (V a h e l h ü ü e.)

Ühtki senti toetust ei tohiks anda kaitsele, kaitsele, kaitsele minevad summad määrata töövõimaluste loomiseks. Rahu ja heanaaberlik vahekord luua N. Liidu ja teiste riikidega. Asuda lähemal ajal desarmeerimise teostamisele. Sõdurid kasarmust loova töö juurde. Sõjaline õppus koolidest välja. Lõpp koolinoorsoo militariseerimisele. Lõpetada sõjalise iseloomuga ehitused.

Olen siin ette toonud lühidalt ja kokkuvõtlikult need töörahva nõudmised, mida valitsus ei taha täita. Usun, et Riigivanem sai neist nõudmistest väga hästi aru, mis ma siin ette kandsin. Kas ta võtab seda heatahtlikkusega või vaatab sellele külma ükskõiksusega, mida ei saa ma ette otsustada. Eelmised valitsused on küllalt tuikunud jalgadel ning töörahva pannud virelema nälgatallu, kas toob Einbund'i valitsus paremat? Seda küll uskuda ei saa. Mõte on tal sama, mis eelmisel valitsusel, nii siis võimata on tigel joosta. Kodanlike korra juures on see praegune valitsus tigu sarnane, ja sellepärast töörahva elujärje paranemist ei ole ka praeguselt valitsuselt loota. (V a h e l h ü ü e d.)

J u h a t a j a: Palun rahu!

L. J o h a n s o n: Austatud Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsuse deklaratsioon on väga rikkalik, väga rikkalik sõnade ja lehekülgede poolest. Tervelt üheksa lehekülge ja peale selle sama pikk järelsõna! Kui vaadelda seda deklaratsiooni, siis kõigepealt tuletab see meelde väikse kaupapoe vaateakent kõik, mis vähegi võimalik, on asetatud vaateaknale. Kui aga poodi sisse astuda, siis tuleb sealt uuesti välja tulla ja vaadata aknalt, mis sinna välja pandud oli. Sellejuures aga ei ole deklaratsioonis selgelt ega konkreetselt ära tähendatud, mis tahetakse, kavatsetakse. Ja see, mis on seal märgitud, sellekohta võib oletada üht kui teist. Ja seda kõike on uus Vabariigi

Valitsus meelega teinud, sest selle põhjenduseks, et nii udune deklaratsioon on, selle põhjenduseks on deklaratsioonis lause: „Käesolev töökava piirdub rohkem valitsemise töösuuna näitamise ja üksikasjalise eritlemisega“. Nii ei ole tahetud loetleda neid tähtsamaid ülesandeid, mida praegune koalitsioon, praegune valitsus, kes sellele koalitsioonile toetub, tarvilikuks peab. Et valitsusel see töökava, mille järgi tema tegutseda tahab, ei ole selge, ja sellest on praegust rasket aega arvesse võttes väga kahju. Peaks siis, kui asutakse maa etteotsa, selge olema, mis teha tahetakse. Vähemalt tähtsamates küsimustes peaks enam-vähem selgus olema.

Mis aga muusse puutub, siis suund deklaratsioonist paistab välja ja see suund näitab tagasikiskumist reaktsiooni poole, ei saa öelda, et paremuse poole. Muidugi on tähendatud ka väga palju sellest, mis on endistes deklaratsioonides olnud. Näiteks öeldakse siin, et vähendamisele tulevad võtta, see on eesotsas märgitud juba, riigi ja omavalitsuste administratsiooni ehk valitsemise kulud. Mis on selle sisu? Mis nende kulude vähendamise all tuleb mõelda? Kas palkade vähendamine või koosseisude vähendamine? Peaks selge olema, mis teha tahetakse. Kui tahetakse teisel teel riigi ja omavalitsuste administratsiooni või valitsemise kulusid vähendada, siis missugusel teel? Öeldakse üldiselt, et tahetakse vähendada, kuid kuidas, see ei selgu. Mis puutub palkade vähendamisse, siis on küllalt seletatud, et see ei anna tagajärgi, see halvab inimeste töötahet ja peale selle mõjub turu peale halvasti. Koosseisud on aastate viisi olnud lahtised, on vähendatud, mis vähendada saadud, nii et vaevalt oleks veel võimalik kokku tõmmata.

Edasi öeldakse, et rahanduse kindlustamise aluseks on terve ning võistlusevõimeline majandus. See on aksioom. Aga kuidas seda tervendada ja võistlusevõimeliseks teha, selle kohta leiame liiga vähe viipeid. Kas tahetakse meie suurtööstust ümber korraldada, millest niipalju kõnelnud, või kas tahetakse asuda põllumajanduse ümberkorraldamisele? Kas on valminud või tahetakse valmistada uus kava, kuidas toimida?

Edasi öeldakse, et tahetakse otsida uusi teid, mis oleksid suunatud vaba majandusliku läbikäimise jaluleseadmisele, niipalju kui seda võimaldab välisriikide politika meie väljaveo suhtes. Iseenesest mõista, et seda iga valitsus teeb. Mis eriti praegune valitsus tahab teha, mis tema erivõte, erisamm on, et seda olukorda parandada, selle kohta ei leia meie deklaratsioonist midagi.

Edasi — Vabariigi Valitsus tahab saavutada majandus- ja rahanduspoliitiliste

abinõude kaudu soodsama tootmiskulude ja saaduste hindade vahekorra. See on puht filosoofia, ilma et konkreetset sisu oleks. Siis edasi, et põllumajanduse- ja tööstusesaaduste hindade tasemed muutuksid endivahel vastavamaks. See on väga ilus siht. Aga kuidas seda tahetakse teha, missuguste abinõudega, mis otstarbel see deklaratsioon on võetud, kõige selle kohta puuduvad lähemad seletused.

Konkreetselt on öeldud, et põllumajanduse ja põllupidajate võlakoorimatus tuleb korraldada ümber, jätkates sealjuures põllupidajate lühiajaliste laenude pikaajalisteks muutmist ja põllumajanduslike laenude protsendi alandamist. Meil seda ümberkorraldamist on juba tehtud. Eelmise valitsuse päevil võeti terve rida seadusi vastu, näiteks piimatalituste laenuid viidi pikaajalisteks ja aega pikendati. Siin aga kahtlemata on omad piirid ees, millest kaugemale minna on raske.

Edasi, välisturgude eest tuleb energiliselt hoolitseda ja meie välisesindused tuleb rakendada ka põllumajandusesaadustele välisturgude alalhoidmiseks ja uute leidmiseks. Siin tekib otsekohe küsimus, kas nad enne selleks rakendatud ei olnud, et nüüd leitakse, et see on nende ülesanne. Tõepoolest üksikute välisesinduste kohta on etteheiteid kuuldavale tulnud, on arvatud, et meie välisesindusi tuleb uuendada, tuleb värskendada, kuna niisugune mulje jääb sagedasti, et inimesed, kes kümnete aastate kaupa juba eemal on Eesti elust, ei ole küllalt suutnud jälgida neid tarvidusi, mis siin akuutsed ja teravad on. Ja võib-olla on üksikud jõud oma võimete poolest tuhmiks ja nõrgaks jäänud j.n.e. Vast on siin värsket verd tarvis. Kindel on see, et mitte ainult põllumajandusesaadustele, vaid kõigile saadustele välisturgude leidmine on meie välisesinduste kõige tähtsam ülesanne, kuna kõik need Pan-Euroopa küsimused ja teised suured ja rahvusvahelised liikumised sarnased on, kus meie mõju väikene on, ja millele võib ka nüüd jõudu ohverdada, kuid ainult seda jõudu, mis tõsistest ülesannetest, neist ülesannetest, mis meie rahva majanduseelul parema järjele seadmiseks tarvilikud on, üle jääb.

Deklaratsioonis on öeldud, et tahetakse käesoleva aasta lõikuse rukki kokkuostu teostada. Meil on rukkimonopol ja niikaua, kui on olemas seadus, tuleb seda teostada. Eriseadusega tuleb see küsimus Riigikogus arutamisele. Aga ka siin on omad piirid. Kuid kaugemale sellel alal minna ei või. Et praegune valitsus saaks siin erilisel toimida, seda on raske oletada.

Lubatakse koostööd põllutöökojaga põllumajanduse korraldamise sihtjoonte määramisel. Loomulikult, sellega arvestada tuleb. Kui aga kaubandus-tööstus ringkon-

dadel ja põllumajanduse ringkondadel on oma kutseesindused olemas, siis oleks praeguse valitsuse aukohustus, kuna temasse kuuluvad need samad rühmitused, kes kuulusid eelmisessegi valitsusse, lunastada see veksel, mis antud selleks, et meie tööliste oma kutseline esindus luuakse.

Muidugi, kui sellele süsteemile on mindud, siis see süsteem ka tarviliselt välja arendatakse. Need kaalutlused, mis seda takistavad, tuleksid kõrvale jätta. Need põhjendused, mis ette tuuakse, nende poolt, kellel kojad olemas, need ei saa naika pidada. Need on väiklased ja mitteheatahtlikud töölistkoja küsimuses. Peale selle ei ole see seotud eriliste krediitidega. Nii et majanduslikud raskused, mis praegu meie riigis olemas, ei saa siin takistuseks olla.

Edasi kõneldakse juurdelõigetest ja maapidamiste elujulisteks tegemisest. Meil juurdelõiked on saanud armsaks kõnekäänuks ja igal esimesel juhtumisel kõneldakse juurdelõigetest. Väikekohad tehakse ju elujulisteks, aga ega neikaugele saa minna, et terve meie poliitiline elu mingiteks poliitilisteks juurdelõigeteks teha. Meil hakkab juurdelõige tungima pea igale alale.

Siin kõneldakse ka linnadele kuuluvate maade väljaandmisest. Kui linnamaad tulevad korraldamisele, siis ei või sellest küll juttugi olla, et neist luuakse mingid erikohad inimestele, kes kaugemalt, väljastpoolt tulevad. Meil on juba linnade varad vastavate seadustega kindlaks tehtud. Meil on jäetud linnadele ainult need maa-alad, mida on tarvilikuks peetud, arvestades linnade arenemisvõimalusi, ja kui neist maist tahetakse välja anda maad väikemaapidamistena, siis tuleks siin küll kindel kava teha, kuidas arendada meil linnade elanikkude asundamist aialinnade alusel ning maalappide või maakohtade andmist. Et välja anda linnade maid teistele kasutamiseks, seda võiks ju teha, aga võib-olla aastate pärast — siin ei ole 10, 15 aastat nii pikk aeg selle küsimuse juures — selgub, et siin linnade loomulikule arenemisele ja linnade elu korraldamisele on selle sammuga kahju tehtud, kui linnadelt on maid võetud ja eraomanduseks antud. Ja pärast tulevad samasugused nähted, nagu nüüdki juba, et selleks, et linnad areneada võiksid, on tulnud eraomanikkudelt maad kalli raha eest osta.

Kalanduse kohta. Pean rõõmuga tunnistama, et siin on võetud arvesse Eesti sotsialistliku tööliste partei nõudmiskava üks punkt. Ja see on ka ainuke punkt, mis praeguse koalitsiooni töökavasse on muutmata sisse võetud. See on, et kalanduse seisukorda tuleb kindlustada, kaluritele võimaliku maa andmise, püügiriistade mu-

retsemise kergendamise ja kala otstarbekama turustamise korraldamise kaudu. See on see redaktsioon, mis meie oma nõudmisele andsime, kui ühele Riigivanema kandidaadile selle esitasime, ja sellel on ka võrdlemisi suur tähtsus meie rannaelanikkude suhtes, kui seda hakatakse ka teostama. Sest see kord, mis praegu valitseb näiteks Peipsi ääres ja teiste meie veekogude ääres, on väga halb, eriti on ta halb Peipsi ääres. Ja siin tuleb leida abinõusid, kuidas viletsust elanikkude keskel, kellel piiridega ära lõigatud liikumisvõimalused, kellel piiridega võetud turustamise võimalused, vähendada ja on tarvilik, et nende seisukord saaks tõsiselt valitsuses kaalumisele võetud ja siis ka abinõud käsitusele võetakse, mis ka neile elamisvõimalusi annaksid.

Deklaratsioonis kõneldakse muu seas näiteks ka, et Eesti laevandus on sattunud raskesse seisukorda. Laevanduse edasitöötamise võimaldamiseks tuleb sellepärast leida soodustusi laevanduse tegevuse alalhoidmiseks. Kuidas laevandusele soodustust anda mõeldakse, kas tuleb mingi erimaks meremeestele või teistele kodanikkudele, või kas mõeldakse rahalist soodustust, või mida sel alal tahetakse ette võtta, selle kohta võib ainult oletusi teha, aga deklaratsioonis selle kohta midagi konkreetset ei ole. Missugused need soodustused on, mida võime praegu laevandusele anda, kus laevad kannatavad tööpuuduse all ja laevadel ei ole tarvilikku vedu? Milised ka ei oleks soodustused, sel teel ei saa meie oma laevandust praegu kuigi palju aidata. Ka on kindel, et see, kust neid soodustusi võetakse, see anum on ka juba ammu tühi.

Selle kohta, missuguses seisukorras riigikassa tagavarad on, täna esitati rahaasjanduse komisjonis ülevaade. Lubatakse minna vabakaubanduse kitsenduste kaotamisele. See on kahjuks mitte ainult meil, vaid ka mujal. See veendumine mittevabakaubandusest vabakaubandusele on aastakümnete jooksul välja kujunenud. Võib-olla see loobki anarhia, et siin järjekindlust ei ole. Kõneldakse ka sõjavõlgade lahendamise kohta. Tegelikult elus on teisiti talitatud. On makstud, asja ees, teist taga, ilma põhjusega, kuid et riigi tulud ei laeku, siis ei saa seda soovitavaks pidada, kui meie mõne hea sõna pärast ruttame nende kohustuste täitmisega, mille kergendamisest rahvusvahelistes konventsioonides kõneldakse.

Sisepoliitika alal kõneldakse sellest, mida nõuab julgeolek ja kord. Samal ajal, kus deklaratsioon seda kindlustada tahab, samal ajal näeme, et politseiametnikud julgeolekut rikuvad. (V a h e l h ü ü e.) See likvideeriti. On ainult vallandatud, see on

vähe. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ütle, et ainult ametnikud, vaid seltskonnas väga tähtsatel kohtadel olevad isikud on seda kaasa teinud. See ei tohi õiguslikus riigis aset leida. Kuna meil ametnikkude valik võrdlemisi välja arendatud, siis ametnikud peaksid ka teatud kõrgusel seisma, ja niisuguseid nähtusi ei tohiks ilmsiks tulla ka mitte purjuspäi, sest ta peab arvestama ka oma purjuspeaga, ja ei tohiks seda enesele lubada, et üks ametnik läheb ja lõhub, ühte või teise majasse tungib ja seal rüüstamise toime paneb. Seda olla ei tohi. Võib-olla, ma saan aru, et üks osa meie kodanlikust seltskonnast südamel põhjast sellele sümptiseerib, nendel ei ole kriteerium välja arenenud. Seda siiski lubada ei tohiks. Siin tuleb see lõpetada, ja üldse niisugune ametnikkude ülalpidamine, nagu see viimasel ajal ilmsiks on tulnud. Nad peavad oma ülesandeid otsekoheselt täitma, ilma et nad enesele lubaksid niisuguseid korrarikkumisi.

Deklaratsioonis on kõneldud ka mõnest uutest seadustest. Nii kõneldakse varade õiguse, seal hulgas abielurahva õigusesuhete uuendamise, päranduseõiguse ja asiõiguse osadega maksva seaduse täiendamise tsiviilseaduseandluse alal. See on väga tarvilik, et need seadused käsile võetakse, kuid muidugi tähtis on sisu, missugune sisu antakse, kas see sisu vastab nendele põhimõtetele, mis viimasel ajal üles seatud ja mida kaitstakse eriti naiste poolt. See on tähtis siin. Ja selle läbiviimiseks oleks tarvilik, et meie vallaslaste õiguslik seisukord korda seataks. Selleks on seaduseelnõu olemas ja ei saaks takistusi olla. Meie teame, et vallaslaste seisukord on võrdlemisi raske, siin on uus seadus, mis neile kaitset annab, tingimata tarvilik. Meie peame üldse oma riigis rohkem tähelepanu pöörama lastekaitsele. Meil on kõneldud küll sellest, et meil lastekaitse alal tuleb mõningaid seadusi välja anda. Selle elluviimiseks on võrdlemisi vähe takistusi. Kui see teostamata on jäänud, siis on ilmavaade ja arusaamatused takistuseks olnud, kuna teisi olulisi takistusi sel siiski ei ole.

Mis siin veel tehtud viimasel ajal, ka need seadused ei ole sugugi nii hiilgavaid tagajärgi andnud. Meil on välja antud selle asemel, et kindlustada inimestele töövõimalusi, nõndanimetatud abielupoolte vallandamise seadus. Kui see seaduseelnõu oli arutamisel Riigikogus, siis siin tähendati, et kui teda teostama asutakse, siis tuleks teostada nii, et seega ülekohut ei tehta. Aga mis meie näeme? Meie näeme, et erandid, mis on tehtud, on erandid väga ülekohtused ja põhjendamatud ja on juhtumisi, kus mõlemad abielupooled on vallandatud: üks on koosseisude koondamise pärast ja samal ajal teine pool selle sea-

duse alusel. Vaadake, niisuguseid nähtusi tuleb selle seaduse teostamise juures esile. Ja on küllalt näiteid, kus 14.000-palgaline ametnik või riigiteenija abikaasa vallandatakse, see, kel oli perekond, kel 2 last oli, sellele kohale asus aga daam, kelle mehel sissetulek üle 20.000 ja kellel ei ole ühtki last. Hea tahtmise juures oleks selle seaduse elluviimisel suudetud väga palju ära teha ja väga palju soovimata nähteid ära hoida, kuid siin on talitatud täieliku hoolimatusega.

Vaheaeg kl. 19.04 min. — kl. 19.25 min.

Koosolekut juhatab teine abiesimees
M. Martna.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi
A. Tõllassepp.

L. Johanson (jätkab kõnet): Aus-tatud Riigikogu liikmed! See osa, mis kõneleb hariduse- ja sotsiaalalast, see osa näitab, et tol alal ka uue valitsuse ajal kestab reaktsioon, tagasikiskumine, mis iga aastaga ikka teravamaks on muutunud, edasi. Meie oleme jõudnud juba niikaugele, et meil on suletud kõik seminarid ja osa seminari hooneid tehakse kasarmuteks. See on — kooli asemele tulevad kasarmud. Meil on külvatud maal vaenu õpetajate vastu, aga ühtlasi ka kooli vastu. Meil on näidatud näpuga õpetaja peale maal, ja see on rahva keskel, vähemõtleva rahva keskel leidnud vastukõla ja see on ühtlasi vähendanud rahva usku kooli vastu, ja sellest on väga kahju. See ässitustöö, mis õpetajate ja kooli vastu maal tehakse, see peaks lõppema, ja seda mitte ükski nende isikute huvides, kes koolipõl-lul töötavad, vaid meie noorsoo, meie laste huvides on meil õigus seda nõuda. Kahjuks härra hariduse- ja sotsiaalminister ei ole siamaani vaevaks võtnud siia tulla seda seletama, kui Riigivanem on öelnud, et tema opositsiooniga arvestada tahab ja siis võib-olla meie arvamise loeb pärast.

Siis on meil kärbitud kultuurilisi summe, kultuuriliste asutuste krediite, mis riigi eelarves leidsid. Siin seatakse põhi-mõte üles, et seltskond peab ise midagi ära tegema. Täielik õigus on meie seltskonnale tol alal ette heita. On tõsi, et meie seltskond võiks kultuuri alal rohkem ohverdada. Meil on siiski selle lühikese aja jook-sul, mil Eesti riik on kestnud, üks osa seltskonnast jõukaks läinud, võrdlemisi jõukaks, ja nemad võiksid suuremat ohvrit meie kunsti alal tuua, kirjanduse alal, võiksid teatrite ülevalpidamiseks rohkem ohverdada. Meie tunnustame teatrit, leiame, et see tarvilik on, ei näeks, et teatrid kokku variseksid, et meile niisugused tingimused tuuakse, et nad kokku peavad varisema. Tõsi on, et näiteks meie pealinnas seltskond nendest etendustest tarvilikult

osa ei võta, ka siis, kui etenduste arvustus on võrdlemisi hea ja kui väljavalik, repertuaar, on nüüd tarvilikule kõrgusele jõudnud. Sellepeale vaatamata kui olud on säärased, et teater ilma riikliku ja kogukonna toetuseta läbi ei tule, on paratamata nende toetamine, nagu teistele kultuurasutustele riigi abi andmine.

Üldiselt need krediidid, mis saadakse kokkuhoiust kooli alal ja kultuurasutuste alal, need on piskud. Ja see, mis nende krediitide äravõtmine tekitab, see kahju on kahtlemata suurem kui see pluss, mis äravõetud krediidid riigikassale annavad. Sellepärast ei saa siin õigustada seda, mis on tehtud, ei saa õigustada seda vaenulikkust, mis sihilikult on külvatud meie kooli vastu ja mida veel teha tahetakse.

Mis puutub meie haridusealasse, siis on sellest niipalju teada, et võeti keskasutuses muudatusi ette, asetati ühed jõud teistega. Sellest ajast peale on kõnet olnud, et inimesed, kes tugevamad olnud, on asetatud nõrgemate inimestega. Samuti on teada, et nende uute jõudude hulka kuulub inimene, kelle vastu aasta tagasi, enne ametisse kutsumist, sama ministeerium algatas põhjendatud juurduse ja kelle vastu minu teades ta ka protsessi pidi alustama. Väga halb on, kui kaua aega sarnased isikud püsivad ministeeriumi eesotsas, kes on niiõelda tähenärijad. Sinna ei ole tarvis sarnaseid tähenärijaid nagu praegu on, vaid pedagooge, kes hindavad elavat inimest ja last. Eeskätt tähtis on laps ja elav inimene, mitte surnud täht, mille kallal meie kõrge-
mad administraatorid hariduseministeeriumis niipalju vaeva näevad. Mis meil algkooli alal teha kavatakse, selle kohta oleme lugenud ajakirjanduses ja kuulnud teiste asutuste seisukohtadest, mis väljaspoole teatavaks saanud. Üks on kindel, et sarnast operatsiooni, mis ette kavatakse võtta, see tähendab maksva seaduse kaotamist, läbi viia ei saa, niikaugele meie reaktsiooni küüned ei ulatu. Õpetajate tagakiusamine ei peaks mahtuma õiguslikku riigikorda ja tuleb lõpetada. Siin kõneldakse, et õpetaja peab olema hästi ettevalmistatud oma ülesannetes, kõige oskusega ja armastusega ning arusaamisega sinna juurde asuma, sellest võib järeldada, et tahetakse ellu kutsuda pedagoogiumi kõrvale mingi ettevalmistuse asutus. Missugune, see ei ole deklaratsiooni koostajatele endilegi vist selge. Valitsus tahab hoolitseda selle eest, et usuõpetamine koolides toimuks kindla süsteemi päraselt. Siin tuleks märkida, et see soovitatav ei ole, et kirikuõpetajad hakkaksid koolides usuõpetust andma, vaid seda peaksid tarviliku ettevalmistusega õpetajad tegema. Kutsekooli küsimust käsitab deklaratsioon võrdlemisi puudulikult. Kõigepealt ta kõneleb siin

õpilaste ettevalmistamisest, ja nähtavasti nagu tahetakse õpilaste ettevalmistamist hakata korraldama alade järgi vastavalt tarvidusele. See on küsimus, mille kohta on suur kirjandus olemas, ja siin on siiski küllalt põhjendatud väiteid ette toodud, et siin kitsendustega ja vabaduse piiramistega, — et inimene, kes tahab teatud alale õppima minna, seda teha ei saa, — sellega kaugele ei jõuta, ja mina ei usu, et praegune elu annaks ennast niisuguste kitsendustega piirata.

Koolitöö järelevalvet tahetakse teostada järjekindlusega. Võib-olla oleks tarvilik, kui meil koolitöö järelevalvet teostajate kohta rohkem järelevalvet teostataks, ja uute inimestega neid asendataks.

Lasteaedadest kõneldakse ja arvatakse, et siin on seltskonna abi ja algatus tarvilikud. Seltskonna abi ja algatus on ka olnud, kuid seda tarvidust, mis tol alal on, ei ole suutnud see rahuldada, ja siin on tarvilik, et riik ka sellele oma tähelepanu pööraks. Ja kuna praegu on raske majanduslik kitsikus, siis on loomulik, et sotsiaalaladele tuleb rohkem kulutada kui normaalsel aegadel.

Tööpuuduse vastu võitlemise alal kõneldakse kõigepealt sellest, et tahetakse korraldusi luua, mis aitaksid hoida ära inimeste asumist maalt linna ja mis soodustaksid maale asumist. Loomulik on, kui on võimalik soodustada inimeste maale asumist, neile selleks soodustusi luues, et see on vastuvõetav, aga mingite sundkorraldustega, sundtakistustega tagajärjesid saada, see on asjata lootus. Kui seda tahetakse teha ja enamuse selleks olemas on, siis ei nõua see palju aega, kus jälle selgub, et siin on jällegi õhku rabad, on tühja tööd tehtud. Siin vist mõeldakse ka seda tööpassi, mille kallal ministeeriumis töötatakse, aga ega see tööpass tööpuudust ei lahenda ja see tööpass ei leia tegelikult elus tegelikku kasutamist. Sellega võetakse ainult meie omavalitsustelt palju töökrediiti ära ja oleksid veel suuremad raskused.

Edasi tahetakse ära jätta ebaviljakad hädaabitööd. Kus on tehtud ebaviljakat tööd, seda näidatud ei ole.

Et aga meil tol ajal, kus tööpuudus valitseb, ühiskondlikke töid tuleb korraldada, on vastuvaidlemata. Ei oleks hädaabitööd tarvis kui oleks harilikke töid.

Meie seisukoht on see, et tuleks kõigepealt alles jätta eelarvesse krediidid, millega harilikke töid raudteedel, maanteedel ja mujal ette võetakse. Sellest on aga juba kõneldud, et need krediidid on kärbitud, aga tööd tulevad korraldada.

Tööpuuduse vastu võitlemiseks on kõigepealt tarvis, et asutakse tööpuuduse vastu kindlustamise seaduse väljatöötamisele ja maksmapanemisele. Selles suhtes

peab ka Eesti ükskord tarviliku sammu astuma.

Valitsus tahab Hoolekande seaduse revideerimisele võtta. Hoolekande seaduse elluviimine sünnib meil praegu puudulikult. Hoolekanne kui niisugune on tarvilik. Hoolekande seaduse tähtsus väheneks sellega, kui maksma pannakse vanaduse, töövõimetuse, laste ja leskede kindlustamise seadus. Viimane kindlustamise seadus oli rahvusvahelise töökonverentsi pävakorras, ja sellest konverentsist võttis osa ka Eesti riik. Oleks loomulik, et ta seda nõuet täidaks, mis rahvusvahelisel töökonverentsil pävakorras oli ja asuks töövõimetuse, vanaduse vastu ja laste ning leskede kindlustamisele.

Kui see seadus vastu võetakse, siis võetakse see raske koorem meie omavalitsuste õlgadelt, siis oleks loomulik seisukord ka jalule seadud.

Deklaratsioonis kõneldakse ka piiri- maade politikast, nimelt: piiri- maade poli- tikas valitsus tahab luua tingimusi, et piiri- äärsed rahvad tunneksid endid lahuta- matu tervikuna ühises Eesti riiklikus, ma- janduslikus ja riigirahvuslikus elus. Piiri- maade politikas on seni tulnud nähtavale väärnähteid, mis peaksid edaspidi ära jääma. Shovinismiga ei saa kasvatada neid inimesi, kes seni on kuulunud teise rah- vusse, eestlasteks, vaid sellega, kui neile püütakse sotsiaalne olukord niisuguseks luua, et nendes tähtsaks ja areneks koda- nikutunne. Praegu aga näeme piiri- äärsetes maades seda, nagu näiteks Ingerimaal, näiteid võiks ka mujalt tuua, et seal hävi- tatakse inimeste kodanikutunne, ja meil tuleks nende inimestega, keda saadetakse rahvuslike aadete kandjatena laiali, õieti ettevaatlik olla, palju ettevaatlikum kui seni oldud. Meil on vähemusrahvus- te kultuurautonoomia antud, meil on sal- livus teiste rahvuste vastu, ja ei ole mingit tarvidust asuda ümberkorraldamisele. Meile on tähtis, et inimestes oleks koda- nikutunne, aga kui tungitakse vägivaldsete, teravate võtetega nende inimeste seniste kommete, harjumuste, perekonnaelu kes- kele, siis kahtlemata ei anna see positiiv- seid, vaid negatiivseid tagajärgi. Piiri- maade politika peaks meil seisma praegu kõigepealt selles, et kuulatakse ära piiri- maade elanikkude tarvidused ja katsu- takse neid rahuldada. Kuid seisukord, ma juba tähendasin, missugune praegu valit- seb eriti Peipsi ääres, mis valitseb narva- tagustes maades ja Petsérimaal, mõjub halvavalt, allakiskuvalt rahva vaimlisele ja üldse kogu sealse rahva elule. Neile on tarvis kõigepealt tööd, neile on tarvis leiba. Aga neile on ka tarvilik, et nende kultuurilisi huve rahuldaks, ilma et selle juures erilisi ümberrahvustamise tagamõ- teid oleks.

Härra Riigivanem ütleb deklaratsioo- nis, et tahetakse hoolitseda kõigi antud võimaluste piirides, et oleks tööd ja leiba. See on raskematest tänapäeva ülesanne- test. Aga need abinõudki, mis on olnud käsitamisel viimasel valitsuselgi, selle sihi kättesaamisest on viinud kaugemale ja väga palju ka sellest, mida uuest dekla- ratsioonist leiame, tõukab kaugemale sel- lest ülesandest, et tuleb hoolitseda selle eest, et rahval oleks tööd ja leiba.

P. Schütz: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsus selles oma dekla- ratsiooni osas, kus tööpuuduse lahenda- misest kõneldakse, rõhutab, et valitsus peab tarvilikuks nii maal kui linnas panna erilist rõhku püsivate korralduste loomi- sele, mis aitaksid hoida ära inimeste asu- mist maalt linna ja mis soodustaksid maale asumist. Mind eriti huvitab see valitsuse deklaratsiooni osa selles punktis, kus nimelt valitsus kavatses neid püsivaid korraldusi luua, et inimesi maalt linna valgumast ära hoida, et inimestele või- maldada asumist maale. Kas kavatsetakse seda seniste meetodite järele teha või on valitsusel teoksil midagi uut? Minu eel- kõneleja juba avaldas arvamist, et valit- sus vististi tahab sundkorralduse teel ini- mesi maale saatma hakata. See peaks igatahes olema päevaselge, et sellega mi- dagi kätte ei saada. Selleks, et inimesed ja eriti tööpuuduse all kannatavad inime- sed maale juhtida ja neid maal kinni hoida, et nad linna ei valgu, et neile ini- mestele maal elamine võimalik oleks, sel- leks on tarvilikud konkreetsed abinõud, mis tagajärgi annaksid maale elamiseks saatmisel. Minu arvamise järele on kaks põhjust, mis sunnib töölisi maalt valguma linna. Esimene põhjus on see, et ei leidu mitte kõikidele tööliste, kes praegu maal asuvad, küllaldaselt tööd. Hea tahtmise juures võiksid nad kõik seal tööd saada, kui valitsus vähegi vaevaks võtaks sam- musid astuda. Ametlikud riigi statistika keskbüroo andmed näitavad, et meil oli 1925. a. söödismaid 36 tuhat ha, 1926. a. — 33 tuhat ha, 1927. a. — 25 tuhat ha, 1928. a. — 33 tuhat ha, 1929. a. — 37 tuhat ha. Teie näete, see arv ei näita kahanemise tendentsi, vaid söödismaa pindala on 1925. a. kuni 1930. a. tõusnud. (V a h e l h ü ü e.) Härra Sõster, Teie olete küll tegelik põllumees, aga ei tea, mis on sööt, mis ristikhein, ma arvan, et teised põllumehed nii ei arva, et ristikhein on sööt. Põllumehel peab teada olema, mida söödi all mõeldakse, ja mida riigi statis- tika keskbüroo on selle all mõelnud, selle juures Teil kahtlust ei ole. Riigi statistika keskbüroo juhataja on tegelik põllumees, ja teab, mis ristikhein ja mis sööt on. Ma olen isiklikult neid söödismaid näinud,

neid on Lõuna-Eestis palju. Ma nägin Võru- ja Valgamaal talusid, mis olid 200—300—400 vakamaad suured, ja kus juba põldudel kasvasid kuused ja lepad. Vaadake, kui valitsus tahab tõesti tööpuuduse vastu võidelda ja korraldused loob, et need 37.000 ha, mis 1930. a. ja praegu söödis seisavad, üles haritakse, siis ma arvan, et maal tööpuudus laheneb iseendast, siis ei olekski tarvidust inimestel tööpuuduse eest põgenedes linnadesse valguda. Meie partei tahab selleks valitsusele soodsa juhuse anda, selleks on meie poolt esitatud Riigikogule söödismaade korraldamise seadus. Kui valitsus tööpuuduse lahendamisse tõsiselt suhtub, ja kui Riigikogu poolt see seadus vastu võetakse, siis ma arvan, tööpuudus teataval määral laheneb, ja laheneb eriti selles osas, mis maal tööpuudust eriti teravaks ajab.

Teine põhjus, mis maalt sunnib töölisi linnadesse valguma, on, et maal puudub ulualune, puuduvad töölise korterid. Siamaani ei ole valitsus aga sel alal peaaegu mitte midagi ära teinud. Kui omal ajal meie rühma ettepanekul võeti asundusekapitali eelarvesse 10 miljonit senti maal elukorterite ehitamise fondiks, siis on seda summat katsutud iga aasta kärpida. Ja praegusesse eelarvesse on vast paar miljonit järele jäänud. Pean tähendama, et sellest 10 miljonist ei jätkunud isegi 50% nendele töölisele, kes tahtsid omale eluhooned ehitada, kes oleksid heameelega ehitanud, kui valitsus kuidagiviisi kas või natuke krediidi andmisega abiks oleks tulnud. Kõigile kihtidele, iseäranis asunikudele on katsutud sel alal vastu tulla, aga töölisele, kes tahavad omale peavarju ehitada, et nad ei tarvitseks maalt linna põgeneda, neile ei tulda mitte vastu.

Teiseks on tehtud väga suuri kitsendusi eluasemekohtade andmisel. Praegu on sarnane kord välja kuulutatud Riigi Teatajas, et iga maatöeline, kes tahab omale eluaset ehitada, kes tahab omale eluasemekrunti saada, peab esitama poliitilise tunnistuse, et tal on võimalus ära elada selles raioonis. Aga, lugupeetud Riigikogu liikmed, kui üks tööline on juba jõudnud otsusele, et ta tahab soetada omale maad ja ise luua eluaset, siis, ma usun, ta ei tahaks oma vaevaga kokkukorjatud kopikaid paigutada sellesse majhütti, mida ta ehitada kavatseb, kui tal ei ole väljavaadet, et ta saab seal ära elada. Aga praegu tehakse väga palju kitsendusi maal eluasemekohtade andmiseks. Praegu on maal minu teada alevikude maade korraldamine käsil ja seal tuleb töolistelt kaebusi, et maid, mis vabad alevikkude piirides, ei taheta anda eluasemekohtadeks, vaid neid tahetakse anda olemasolevatele kohtadele juurdelõigeteks. Nii et alevikkudes, maa tsentru-

mis, kus tööraioon, kus töölised võiksid tööd leida, seal ei jäeta enam maad reservi, et võimalust anda töölisele elukorterit üles ehitada, et maale elama jääda. Selge on, kui neid võimalusi ei anta eluasemete ülesehitamiseks, kui valitsus ka põllupidajale ei tule vastu, et põllupidajad võiksid korterit ehitada, siis ei jää töolistel muud teed üle, kui peavad linna valguma tahes-tahmata, et töövõimalusi hankida. Sellepärast, kui valitsus tahaks tõsiselt samme astuda töölise olukorra kergendamiseks, siis peaks ta küll esimeses järjekorras hoolitsema selle eest, et maad, mis söödis, mida eriti Lõuna-Eestis väga palju, antakse välja, ja teiseks peaks valitsus rohkem rõhku panema uute eluasemekohtade loomise peale ja maal eluasemekohtade andmise peale, siis iseenest kaob ära see tung maalt linna. Mitte sellepärast ei ole tung linna, et seal on palju mugavam elada, et seal antakse tööhörsidel toetust, niisuguse arvamise kohta peab küll ütlema, et see on bluff. Maal saab inimene ikkagi kergemini ära elada, kui linnas töötatöeline. Maal on inimesel võimalus seapörsast pidada, nagu rahvakeeles seda öeldakse, temal on võimalus veidikene vilja või kartulit kasvatada, nii et kuidagiviisi saab ikka ära elada. Aga linnades on elu veel raskem. Ei usu, et maalt töölised valguvad linna heas usus, et linnas on hea ja mugav elada. Enne, kui nad linna tahavad tulla, kuulavad nad järele, missugused on siin töövõimalused ja kas siin üldse töövõimalusi on. Praegu on igale selge, ka maatöölisele küllalt selge, et linnas ei ole mingit töösaamise võimalust. Ei mingi mugava linna elu pärast ei tungi töölised maalt linna, vaid hädaga, sellepärast, et maal puuduvad igasugused töövõimalused.

J. T a m s o n: Riigikogu liikmed! Valitsuse deklaratsioon, mille esitas praegune kodanline valitsus, sarnaneb kõigile neile deklaratsioonidele, mis on esitatud varemalki kodanliste valitsuste poolt. Kuid seda töökava iseloomustab veel see asjaolu, et seal on veidi avalikumalt välja öeldud need valitsuse sihid ja eesmärgid, mis ta kavatseb teostada selleks, et muuta meie linna- ja maatööraha seisukorda veelgi halvemaks. (V a h e l h ü ü d e d.) Töörahas on enamuses, seda peaksite teadma. Olete 14 aastat siin olnud. Nii linna- kui maatöörahas moodustab enamuse kõigis riikides.

Kogu kapitalistlikus maailmas valitseb kriis ja see on kestnud juba üle 3 aasta. Kõik kodanlised riigid on sellest kriisist puudutatud ja paratamata on see avaldunud mõju ka Eestile. Eeskätt selle tagajärjeks on käesoleval ajal kogu tööstuse ja põllumajanduse tagurpidimine. Veel

selgemalt väljendub see tööpuuduse kasvamisest. Tööpuudus näiteks meil Eestis on viimaste aegade jooksul võtnud, õieti öelda, kohutava ilme. Ametlik statistika näitab, et 1931. a. oli tööborsil registreeritud töötuid ümmarguselt 2.000 ümber, kuna 1932. a. see arv ulatus juba 6.000. On teada, et ametlik statistika ei näita kaugeltki õiget töötute arvu, sest suurem osa töötuid asub maal ja need ei ole registreeritud. Sagedasti on erakondade poolt avaldatud mõtteid, et meie kodanline valitsus ei ole mitte kõik teinud, et ummikust välja pääseda, et lahendada kriisi. See ei ole täiesti õige, sest kõik möödunud valitsused ja ka käesolev valitsus, nagu näeme, on teinud väga mitmesuguseid katseid ja ette võtnud väga isesuguseid samme, et kriisi lahendada. Kui ajalehed ja kodanlised poliitikud väljendavad mõtteid kriisist ülesaamise puhul, siis ei tuleks lasta töörahval ennast eksiteele viia, nagu mõtleks kodanlus selle all ka töörahva olukorda kergendada. Ei, raskustest ülepääsemine kodanlusel tähendab kõigepealt oma seisukorra kindlustamist, veel rohkem alla suruda töörahva majanduslikku olukorda. See on see väljapääs, mida seni on arendanud kõik need kodanlised valitsused. Tegelik elu näitab igal sammul, et proletariaadi ja laiade, oma tööjõust elavate kihtide seisukord on seni aasta-aastalt muutunud halvemaks, nad on surutud kitsamasse seisukorda, ja on arvata, et ka see käesolev kodanline valitsus ei talita tulevikus teisiti, vaid jätkab järjekindlalt seda töörahva allasurumise poliitikat. Sageli on öeldud kodanlistelt riigimeestelt, et meil on võimata tööpuudust lahendada, meil on võimata anda rahvale kergemaid elutingimisi ja maksuma panna sotsiaalkindlustuse seadusi, neid, mis praegu seisavad paberil, sest meil puuduvat kapital ja turg.

Vanemad mehed mäletavad väga hästi, et enne ilmasõda oli meil olemas kapitali küllalt. Oli olemas terve rida tööstuseettevõtteid, mis andsid tööd tuhandetele töölistele. Meie põllumeeste kihid ei kaevanud selle üle tol korral, et neil pole võimalik kuhugi mahutada oma põllumajandusesaadusi. Tol korral oli küllalt ostjaid, kes võisid osta põllumehe saadusi.

Enne ilmasõda ulatas tööstustööliste arv üle sajatuhande. Üksi suurtööstuses oli töölisi nelja- kuni viiekümne tuhande ümber. (V a h e l h ü ü e.) Kuid käesoleval ajal näitab statistika, et meil on suur-, kesk- ja väiketööstuste tööliste arv kahanenud kokku ligikaudu kahekümneviie tuhande peale. Ma arvan, et ei tarvitse seda olukorda kirjeldada, mis valitseb praegu meie põllumajanduses, seda olukorda, mida näeme praegusel ajal põllumajanduses ja neid raskusi, millistega

tuleb võidelda meie tegevatel inimestel põllumajanduses, talupoegadel, igasugustel kehvikkihtidel, talusulastel, teenijail, popsidel ja asunikudel. Seda on küllalt selgelt kirjeldanud isegi põllumeeste kogude eneste ridades olevad mehed.

Mis puutub kogu praeguse rahvamajanduse olukorda, siis võiks öelda ka veel seda, et kui meie töötavad kihid peavad võrdlemisi suure osa ohalbalt loodud väärtustest ära andma tõusikkodanlusele, igasugustele rahameestele, töösturitele, suurärimeestele, samuti suurtaupidajale, kes ise tegelikult põllutööst osa ei võta, siis sellele poolmuidu äraantud töövaevale seltsib ka veel see asjaolu, et Eesti on muutunud suurel määral ka väliskapitali mõjualuseks. Seda näitab kõige selgemin see fakt, et see väärtuste väljavool riigist, mis läheb väliskapitali teenistusse, järjest kasvab. Igasuguste väliskapitalide ja võlgade protsendid, mis meie kodanlus riigi algpäevil tegi võõrastelt riikidelt, need protsendid iga aastaga järjest suurenevad. On ju teada, kust need välja pressitakse. Eeskätt töötavalt rahvakihilt.

Kodanlus ei ole võtnud vaevaks teostada mingisugust kokkuhoidu, vaid suurendab järjest, eriti aga praegusel kriisi ajal, ebaproduktiivseid kulusid. Töörahvas ei vaja kaitseliitu ja ühtlasi ei vaja ka nii suurt kaitseväge. Kui see on vajalik meie valitsevale klassile, ja kui siin tähendada püütakse, et kaitseliit on eeskätt kogu rahva huvides, siis mina küsiksin, kelle huvides on siis parunitele tasumaksmine? Parunitele makstav miljonid, mis pumbatakse välja töörahvalt, ei lähe sugugi meie kodanluse tasku, vaid need voolavad välja. See on veel kord kindlaks tõenduseks, et välismõjud on alati väga mõjutanud meie kodanliste riigimeeste riigi juhtimist. Nüüd, kriisi kõige teravamal ajajärgul praeguse kodanlise valitsuse töökavast näeme, et see on täpselt sarnane kõigile eelmistele kodanliste valitsuste töökavadele. Seda iseloomustab ainult see asjaolu, et selles on avalikumalt välja öeldud töörahva-vaenuline politika. Ma ei hakkagi seda deklaratsiooni üksikasjaliselt arutama, sest sellelt ei ole töörahval midagi head loota, ja sellepärast esitas kehvikute rühm oma deklaratsiooni, oma töökava, mille alusel teotsemise juures meie arvates paraneks rahva enamuse, töörahva, seisukord. Need vahelhüüded, mis siin mitmelt poolt tehti, ei käinud sugugi meie töökava põhimõtete kohta, vaid eeskätt olid need sihitud teatud kõnedefektide arvustamisele ja väljanaanemisele, mis tõendab veel kord, et kodanlastel ei ole mingit tahet töörahva olukorda parandada. Tööpuuduse küsimus oleks pidanud olema kõige tähtsam küsimus, mis

valitsus oleks pidanud võtma oma tööka-
vasse, ja millele oleks pidanud antama
kõige konkreetsemaid lahendamisvõima-
lusi. Kuid tööpuudusest on kõneldud ai-
nult mõne sõnaga. Eriti huvitav on aga,
et need abinõud ja vahendid, millega
valitsus kavatseb „lahendada“ tööpuudust,
— meie teame, et praeguse kapitalistliku
süsteemi juures ei lähe korda kodanluse
lahendada tööpuudust — hoopis suurenda-
vad seda. Hädaabitööde ärakaotamine,
sotsiaalkindlustuste kärpimine ja alaline
jutt töötute „maale“ juhtimise vajadusest
on asjad, mis viivad praeguse tööpuuduse
veel teravamaks. Kui kodanlus tahab
töötud maale juhtida, siis on päevaselge,
mida ta sellega tahab kätte saada: töö-
tud tuleb maale, poolmuidu suurталунiku
juurde tööle saata. Selles seisab töö-
tute maale juhtimise mõte. Tööpuuduse
küsümise juures ei ole valitsus ära
näidanud ühtki abinõu, kuidas praegu
surmavaikuses seisvaid vabrikuid ja teha-
seid käima panna. Kodanluselt ei loodagi
töörahas, et ta lahendaks kriisi sellaselt,
mis parandaks tööliklassi majanduslikku
olukorda. Seepärast on töörahas pida-
nud järjekindlat võitlust oma olemasolu
eest. Kuid tööliklassi poliitiline võitlus
paratamata muudaks halvemaks meie ra-
hameeste, suurtöösturite, ärimeeste ja iga-
suguste muude ülearuste rahvakihtide sei-
sukorra. See paratamata peaks nende
seisukorda halvendama, ja sellepärast meie
näeme, et järjekindlalt on möödunud va-
litsused suurendanud ja arendanud poli-
tilist survet pahempoolsetele töölisorgani-
satsioonidele. Vaadates käesolevat dekla-
ratsiooni, näeme, et ka siin on öeldud sise-
poliitiliste küsimuste alal, et tahetakse
kindlustada ja arendada julgeolekut,
korda, ja astuda vastu riigivaenulistele
ollustele. Meie teame, kui tööliklass on
asunud organiseeritult omale võitlema
majandusliku paremust, siis loomulikult
seda on kodanlaste poolt nimetatud riigi-
vaenuliseks tegevuseks. Kuid selsamal ajal
me näeme, et teatavad ringkonnad viimasel
ajal arendavad just pealetungi sellele
nõndanimetatud demokraatlikule korrale
ja meie Põhiseadusele, ning nende vastu
ei ole valitsus ette võtnud kõigevähematki.
Kui lugeda nende ajakirju, broshüüre ja
kogu nende kirjandust, siis on näha, et
need ollused täiesti vaenulikult suhtuvad
praegusele korrale. Ei taha kuidagi öelda,
et praegune nõndanimetatud demokraatlik
kord oleks vastuvõetav tööliklassile, sel-
lepärast et selle korra püsimisel 14 aasta
vältel on tööraha seisukord muutunud
võrratult halvemaks. See demokraatia ei
ole toonud töörahvale peale majandusliku
lagunemise ja poliitiliste survete, midagi
head. Kuid kui siin toonitati sotsialistide
poolt, nagu härra Rei tähendas, et vaba-

dusesõjalased heidavad ette neile, sotsia-
listidele, et nemad ei ole omalajal sellest
nõndanimetatud vabadusevõitlusest osa võt-
nud, siis minu arvates ei tohiks see üldse
haavav olla sotsialistidele, kes nimetavad
endid ka tööraha kasude eest võitlejaks.
(V a h e l h ü ü e.) Sarnane labane vahel-
hüüe ei tähenda muud, kui nende in-
meste vaimuvaesust, kes sõnaeksituse pu-
hul vahele hüüavad. (V a h e l h ü ü e.)
Teie, härra Päts, olete olnud siin üle 10
aasta ja oskate ennast vabalt väljendada.
Mina ei imesta selle üle, kui Teie mõne
sõnaeksimise teete. (V a h e l h ü ü e.)

Vaatame edasi. Kui omalajal töölis-
klass seisis silmsilma vastu klassivaenla-
sega, kodanlusega, sel korral ei tohiks olla
sotsialistil põhjust haavumiseks, kui öel-
dakse talle, et ta seisis kodanluse pool.
Härra Rei ütles, nii vähemalt sain ma ta
sõnadest aru, et need olid sotsialistid, kes
võitlesid vabadusesõjas, teiste sõnadega
meie kodanluse pool.

Mis puutub sellesse, mida tuleb ette
võtta töörahal, siis klassiteadlik tööra-
has näeb, et kodanlus ei lahenda kriisi töö-
raha kasuks, vaid tööraha kulul. See
on praeguse kodanlise valitsuse põhimõte,
ja teie ei ole seda ka oma vahelhüüetega
püüdnud ümber lükata. Lõpuks kinnitan,
et meie klassiteadlik töörahas saab sama-
dele kodanlikkudele valitsustele alati vastu
olema ja võitlema niikaua, kuni tööliklass
asub ise oma asju juhtima.

A. O i n a s: Lugupeetud Riigikogu liik-
med! Uue valitsuse deklaratsioonilt ootas
seltskond vastust peaaeglikult nelja küsi-
muse kohta: 1) kuidas püüab valitsus või-
delda tööpuuduse vastu? 2) milliseid võit-
luseabinõusid püüab valitsus tarvitada
majanduslikkude raskuste vältimiseks?
3) kuidas jääb lugu Eesti krooniga? ja
4) kuidas tahetakse arendada meie sise-
poliitilisi vahekordi?

Ei saa öelda, et deklaratsioon nende
nelja ja ka teiste punktide kohta annaks
küllaldaselt selge vastuse. Õiguse pärast
see deklaratsioon, mis praegu meil arutu-
sel, on viinud palju ja ka mind sellele
mõttele, et võib-olla, sarnased deklarat-
sioonid on üldse oma aja ära elanud. Võib-
olla peame üldse revideerima oma seis-
kohta valitsuste deklaratsioonide suhtes.
On see siis loomulik, et valitsus määra-
takse ametisse Riigikogu poolt, kuid ta ei
lausu sealjuures ühtki sõna, mis ta teha
tahab. Riigikogu liikmed, kes ei kuulu
koalitsiooni erakondadesse, on informee-
ritud valitsuse töökava kohta vaid ajaleh-
tede kaudu. Seega Riigikogu määrab va-
litsuse ametisse, kuid ei tea ametlikult
mitte midagi, mida valitsus teha tahab.
(V a h e l h ü ü e.)

Ametisse määratud valitsuse Riigivanem võtab sõna ja teatab, et valitsus esitab lähemal Riigikogu koosolekul oma töökava. Läheb harilikult mööda nädal aega, osavad sulemehed ministeeriumides ja Riigivanema kantseleis meisterdavad vahepeal deklaratsiooni teksti, mis küll antud juhul pikk 9 lehekülge, kuid mis näitab vaid seda, et meil Eesti riigi arengus on deklaratsioonid selles mõttes tunduvalt progresseerunud, arenenud, et oskus peita mõtteid sõnadesse on praegu võrdlemata suurem, kui see oli Eesti riigi alguses. (V a h e l h ü ü e.) Kahtlemata on meie keel kujunenud diplomaatlikuks keeleks. (V a h e l h ü ü e.) Paraku ei saa meie arendada teiste riikidega diplomaatlikke vahekordi Eesti keelega, ei saa sel alal võita loorbeid, vaid diplomaatlikku keelt võib valitsus arendada peamiselt oma vahekorras Riigikoguga. Kuipalju sellasest rääkimisest aga kasu on, see on teine asi. (V a h e l h ü ü d e d.) See „õigus“ on hanejalgades. See kõneviis tuleb meelde kassi, kes kunagi ei lange seljale, vaid ikka jalgadele. (V a h e l h ü ü d e d.) Seda osavust peame muidugi hindama. Kuid kui see „osavus“ senises tempos edasi areneb, siis on ka õige, et meie sellastele deklaratsioonidele selja pöörame ja valitsuse kujundamist teisiti korraldame.

Minu arvates oleks õigem, kui uus valitsus esitaks Riigikogule kohe oma töökava, seletaks lühidalt ja konkreetselt, mis ta on saavutanud kokkuleppes rühmade vahel ja valitsusse kutsutud ministritega, siis saaks Riigikogu korraka enne valitsuse ametisse määramist selguse, missuguse valitsusega temal tegemist tuleb teha. Riigikogu ei kinnitaks ametisse valitsust, mille töökava kohta võivad olla ainult aimdused ajalehtede kaudu. (V a h e l h ü ü e.) Asi ei puutu Põhiseaduse. Põhiseadus ei kirjuta midagi lähemat ette, kuidas valitsus ametisse pannakse. (V a h e l h ü ü d e d.) Jah, mõnes riigis on seisukord veelgi räbalam. Nii teatas hiljuti Saksa riigikantsler raadio ringhäälingu kaudu valitsuse töökava. (V a h e l h ü ü e.) See on nimelt seal, kus president paneb ametisse valitsuse.

Kui tahetakse Põhiseaduse muutmisega seda korda kätte saada, siis muidugi lähivad minu arvamised selles asjas härra Kase arvamistest lahku.

Rkl. Rei näitas, et meil on seltskonnas ollust, kes ei saa aru demokraatiast. Nende arvamine on see, et keegi kõrgem võim — suurte õigustega president — määrab ametisse valitsuse, rahvaga ja rahvaesindusega ei pruugi sellest suuremat juttu teha.

Ma pean lugupeetud Riigivanemale avaldama ühe komplimenti, mis ehk tundub natukene mõrudana, nimelt et diplo-

maatilises kõnelemises rahvaesindusega on praegune Riigivanem saavutanud rekordi.

Mis puutub sisuliselt deklaratsiooni, siis üht minu poolt märgitud küsimustest, nimelt meie sisepoliitiliste vahekordade arendamise küsimust, käsitas lugupeetud rkl. Rei. Minul ei ole sinna juurde midagi lisada.

Tööpuuduse vastu võitlemise küsimust valitsuse tööprogrammis käsitas rkl. Johanson. Mina siia kõnetooli tulles tahaksin käsitada mõne sõnaga eeskätt neljandat küsimust, nimelt, kuidas jääb lugu meie krooniga.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, kui võtate lähemale vaatlemisele Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni, siis leiate, et selle nurgakiviks on töökava, millise praegune Riigivanem omaaegse Riigivanema kandidaadina esitas rühmadele. Kuid viimane töökava, peab ütleva, on tuumakam, värvikam ja palju iseloomulikum kui deklaratsioon, mis meile kätte antud. Härra Einbund'i töökavas olid teatud uued sihid üles seatud Eesti majanduse arendamiseks. Seal peitus rosin, millist ei olnud ühelgi Riigivanema kandidaadil töökavas. Seal oli selge sõnaga öeldud, et: „Riigi rahandust tuleb hoida kindlana, lähtudes seejuures seisukohast, et rahanduse kindlustamise aluseks on rahvamajanduse tootmisvõime ja rahvamajanduse aparaadi alalhoid ja kasv.“ Edasi. „Meie raha vahekord kullaga tuleb seada normaalsele alusele, et ei oleks takistatud meie kaupade rahvusvaheline liikumine.“ See on värvikam, säravam, kui deklaratsioon. Siin on öeldud, nagu ma ette lugesin, et raha vahekord kullaga tuleb seada normaalsele alusele, sellest loogiline järeldus — senine Eesti krooni vahekord kullaga ei olnud normaalne. Kuid veel teine järeldus, nimelt, et see ebaloomulik vahekord takistab Eesti kaupade liikumist välisturgudel. (V a h e l h ü ü e.) Õige! Kui võtame nüüd kätte Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni, siis näeme, et vastav lause on kõvasti stiliseeritud, ma ei ütle mitte — muudetud, vaid stiliseeritud, redigeeritud, retusheeritud... ma ei leia kohaseid sõnu selleks, et iseloomustada metamorfoosi, muudatust, mis on sündinud härra Einbund'i töökavaga. (V a h e l h ü ü e.) Võibolla kõigil Riigikogu liikmetel ei ole käes, ma loen selle ette. Algab samaga, kui Riigivanema kandidaadi töökava — „riigi rahandust tuleb hoida kindlana, lähtudes selle juures seisukohast, et rahanduse kindlustamise aluseks on terve ning võistlusvõimeline majandus“. Kuid edasi — „Vabariigi Valitsuse ülesandeks on hoolitseda, et kroon oleks püsivaks maksuvahendiks, mis täidaks meie rahvamajanduses oma ülesandeid ja hoiaks alal usalduse Eesti rahanduse vastu.“

Deklaratsioonis on öeldud, et kroon oleks püsivaks maksuvahendiks. Siin ei ole siiski mitte öeldud, et kroon oma väärtuses püsiks, et kroonikurss püsiks, vaid et kroon ise oleks püsiv maksuvahendina! Vaadake, Eesti keel on arenenud väga diplomaatlikuks. Kui meie tahame öelda, et kroon oma väärtuses peaks püsima, siis ütleme selle otsekohe ära ja see on siis kõigile selge. Aga kui meie ei taha seda selgelt välja öelda, tahame ainult sellest kõneleda, kuid jätta ka teisele poole pääsemiseks värat lahti, siis ütleme diplomaatlikumalt, et kroon peab olema „püsivaks maksuvahendiks“. Aga kroon on ju niikuinii ikkagi maksuvahend. Kui ta ka 50% väärt on sellest väärtusest, mis temal praegu on, rahaüksus — kroon — jääb ikkagi püsima. Rahamärk ise liigub. (V a h e l h ü ü e.) Eesti mark langes oma väärtuses 1923. aasta lõpul umbes 10%, kuid mark püsis edasi. (V a h e l h ü ü d e d.) Valitsusel tuleb kõnelda selget keelt. Meie ei tohi antud juhul rääkida keelt, millest võidakse mitmeti aru saada. Meie ei tohi ettevaatamata mängu mängima hakata oma krooniga, pealegi kui seda ei osata.

Kui deklaratsiooni edasi lehitseda, siis näeme, et siin kajastuvad mõttekäigud ja seisukohad, mida oleme kuulnud seni just kroonikukatajate suust. Siin öeldakse, et „krooni aluseks või rahanduse kindlustuseks on terve ja võistlusevõimeline majandus“. Majanduse vastuseadmist kroonile oleme kuulnud just nende käest, kes arvavad, et krooni väärtust tuleb reguleerida. Kuid sellel vastuseadmisel on sama vähe mõtet, kui keegi seaks pükste nõöbid pükste vastu, nimelt kumb on tähtsam, kas püks või püksinõöbid? (N a e r. — V a h e l h ü ü d e d.) Härra Laur, kui Teie kristlik vaim soovib teist võrdlust — Teie olete töötanud ju kõstrina — siis võrrelge seda kuue ja kuuenõöpidega. Nii kui kuub ei ole mõeldav ilma nõöpideta, nii ei ole majandus mõeldav ilma rahandusest. Niisugust vastuseadmist üldse ei tohi teha. (V a h e l h ü ü d e d.) Sellelt seisukohalt, kui rahanduse all on deklaratsioonis mõeldud krooni, mitte riigikassa rahandust, siis on see lause lugu halvast kroonikukatamise laulust ja eksiarusaamisi tekitav. Inimesed teevad järelemõtlematult muidugi järelduse, et majandus on tähtsam, kui rahandus — kroon, ja et viimane tuleb ohvriks tuua. Kuid niisugust ebaloogilist järeldust teha ei tohiks, sest juba küsimuse ülesseadmine ise on ebaloogiline.

Edasi. Ma loen veel ühe lause ette: „Rahvamajanduslikus tootmises Vabariigi Valitsus tahab saavutada majandus- ja rahanduspoliitiliste abinõude kaudu sood-

sama tootmiskulude ja saaduste hindade vahekorra.“ „Rahanduspoliitiliste abinõude kaudu soodsama tootmiskulude ja saaduste hindade vahekorra“ — mis on selle ütelse sisu, kui teie hakkate seda lahti koorima? See on jällegi ütelse krooni väärtuse langetajate arsenalist. Sellele ju mõnelt poolt kogu aeg püütakse, et alandada tootmiskulusid krooni väärtuse alandamisega. Sellaseid õnnetuid kõnekäänusid ei tohiks tarvitada. (V a h e l h ü ü e.) Ma pean siin lugupeetud keskerakondade rühma tegelaste kohta ütleva, et kahjuks on nad pidanud valitsuse kujundamisel kapituleeruma. (V a h e l h ü ü e.)

Kui edasi minna teisele küsimusele, kuidas tahab valitsus võidelda majanduslike raskustega, siis pean küll ütleva, et käsikäes keskerakonna kapituleerimisega on võitnud agraar-bolshevism. Ma ei suuda teisiti iseloomustada deklaratsiooni sisu. (V a h e l h ü ü e.) Ei mitte, vaid teie, keskerakondlased, oma opositsioonis olekuga Pätsi valitsusele aitasite tugevneda agraar-bolshevismil. (V a h e l h ü ü d e d.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei taha saladusi varjata Teie eest, (N a e r.) mida ju isegi peaksite teadma. Tõsiasi on ju see, et põllumeeste kogude rühmas käsi-käes asunikudega ühinemisega arenes seniste väärtuste ümberhindamine, selle tagajärjeks on ka see, et valitsuse kriis venis liiga pikaks. Taheti näiteks Riigikogu seisukohta krooni kursi suhtes revideerida j.n.e. See krooni väärtuse revideerimine ei ole aga teostatud täielikus ulatuses, — nagu seda nägite — see on vahepealsele punktile peatuma jäänud.

Mis puutub majanduseprogrammi, siis, nagu ütlesin, on võitnud seal agraar-bolshevism, agraar-utopism. Ma ei hakka üksikasju majandusekava kohta ette tooma, sest tõtt öelda, ei ole kerge kogu seda ristmõistatust, milliseks on kujunenud käesolev deklaratsioon, igal sammul lahendada. Enam-vähem kindlalt on väljendatud ainult soov, põllumajanduslikele ringkondadele appi tulla.

Ma ei taha teid, lugupeetud Riigikogu liikmed, pikemalt kinni pidada deklaratsiooni analüüsiga, kahtlemata on see agraar-bolshevistlik ja utopistlik selles mõttes, et ta ei näita abinõusid ja vahendeid selleks, kuidas majanduse raskusi võita.

Deklaratsioonis on öeldud, et valitsus tahab loomulikkude abinõudega tööpuudust lahendada, et ei oleks tarvis teha eba-viljakaid hädaabitõid. Niisugused arvamisid on täiesti utopilised. (V a h e l h ü ü e.) Härra Pung, kunagi ei ole Eesti Välisminister peale vabadusesõja seisnud raskemate ülesannete ees, kui praegu, sellepolest, et meie kaupade väljavedu on hoopis kängu jäämas. Paremaks abinõuks meie majanduseelu laostunud olukorra

parandamiseks oleks see, kui meie põllumajanduse- ja tööstusesaadused leiaksid mujal turgu. Oleks tahtnud näha, et selle kohta oleks midagi kindlamat olnud öeldud deklaratsioonis. Kahtlemata on see õige, et Eesti riik on huvitatud sellest, et sõjavõlad saaksid likvideeritud, kuid kahjuks ei näe meie, et deklaratsioonis oleks ka see seisukoht kindlalt välja öeldud. On väga tähtis, et meie välispoliitika suhtuks heatahtlikult ja aktiivselt ka küsimusele, mis kogu demokraatlikku Euroopat praegu huvitab, nimelt et piiratakse relvastusekulusid.

Peale selle peaks Eesti olema huvitatud sellest, et rahvusvaheliselt tollimüürid alandatakse. Ka siin tahaksime näha, et valitsus täie julgusega ja aktiivsusega sellele liikumisele kaasa tuleb, mis kogu Euroopas viimasel ajal hoogu võtnud. Kahjuks ei leia meie kuigi palju selle kohta deklaratsioonist, sellest oleks võidud rääkida vabamalt.

Kuna ei ole väljavaateid selleks, et Euroopa olukord niipea laheneks, siis tuleks realiseerida nõndanimetatud Balti klausel. See tähendab, et Balti riigid hoolitseksid selle eest, et nende omad saadused tähendatud maade turgudele soodsamatel tollitingimustel turgu leiaksid. Ka siin võiks rohkem ära teha, kui seni on tehtud.

Edasi tahaksin ma ka seda alla kriiputada, millest rääkis rkl. Rei, nimelt, et tuleb korraldada kaubanduslikku vahetõrget Nõukogude Venega. Praegu on kaubandusvahetõrge peaaegu täielikult sassi läinud ühe õnnetu ja kahtlase protsessi pärast. (V a h e l h ü ü e.) Jah, aga mul pole selge, et selles asjas meie valitsuseasutuste seisukoht täiesti läbi kaalutud oleks. Meie peame kõik võimalikud abinõud ära kasutama, et meie saadused leiaksid naabrite juures turgusid. (V a h e l h ü ü e.)

Lugupeetud Riigikogu liikmed, ma tahaksin ühe teise asja peale tähelepanu juhtida, nimelt, et deklaratsioonis on teravad ohakad peidus töörahvale. Nad on niivõrt vati sisse mässitud, et neid ei ole peaaegu nähagi. Ma pean oma kohuseks väljendada oma oletust, et härra Riigivanem võiks kasutada juhust ja öelda, et ma eksisin, et see nii ei ole mõeldud valitsuse poolt. Selle kummalise lause lõpus, millega avaldatakse soovi tootmiskulusid vähendada, on öeldud: „et meie tootlus oleks võistlusvõimelisem välisturgudel, tasuvam siseturgudel ja et raha liikumine majapidamistes ning ettevõtteis muutuks loomulikumaks.“ Siit võib välja lugeda, et tahtakse tootmiskulusid peale rahanduspoliitiliste abinõude ka majanduspoliitiliste abinõudega odavamaks teha. Kuidas on see võimalik? See on sel teel võimalik, et

alandatakse tööliste palkasid. Härra Kohtu- ja siseminister — Teie viipasite käega, kuid mul on käes keskerakonna töökava ja just selles töökavas, õieti rkl. Jaan Tõnisson'i töökavas on tähendatud, et tootmiskulud tulevad teha odavamaks. Sellest tuleb arvata, et valitsus suhtub heatahtlikult töörahva palkade alandamisele. (V a h e l h ü ü e.)

Meie teame, et keskerakond asus omal ajal, kui valitsust kujundati, riigiteenijate palkade alandamise suhtes eitavale seisukohale. Deklaratsioonist ei ole näha, kuidas jääb lugu palkadega. (V a h e l h ü ü e.) Deklaratsioon on sellane, et ei ole väljendatud selge seisukoht, mis oli omal ajal härra Tõnisson'i deklaratsioonis. Seal oli öeldud, ma ei mäleta, kuidas sõnasõnal, et ei tule alandada ametnikkude palkasid, vaid tuleb sisse seada kriisimaks. Sellest kõigest ei ole mitte midagi järele jäänud.

See on üks punkt, mille suhtes võin konstateerida, et keskerakond on kapituleerinud. (V a h e l h ü ü e.) Aga ma lisan veel juurde teise tähtsa punkti, milles keskerakond on kapituleerinud, see on nõudmine, ja et rukkimonopol likvideeritaks. (V a h e l h ü ü e.) Ka sellest nõudmisest ei ole midagi järele jäänud. Rukkimonopol ära kaotada, tollid asemele, nii oli Teie, keskerakondlaste, nõudmine, sellest ei ole midagi järele jäänud.

Kui härra Kask vaidleb, siis ma toon veel andmed. Muu seas vaieldi keskerakonna poolt põllumeeste kogude ja asunikkude koonduse nõudmise vastu, et põllumajandusesaaduste eksport tuleb ümber korraldada. Teie nõudmine oli, et vaba-võistlus peab kestuma, ka selles punktis olete täielikult järele andnud. (V a h e l h ü ü e.) Ehk Teie, härra Välisminister, seletate. Olen huviga jälginud valitsuse kujundamise läbirääkimisi. Ei tohi rahva hulgas lasta levineda arvamist, et see töö, mis valitsuse kujundamisel tehakse, on tühi „lehmakauplemine“ ja aja raiskamine... (V a h e l h ü ü e.) Mitte põrmugi. Mina ei ole kunagi arvamisel olnud selle ajajärgu kohta, kus valitsuse töökava kohta peetakse läbirääkimisi, et see oleks tühi ja narr lehmakauplemine. See oleks rumala inimese arusaamine, nagu peaks valitsus ühe päevaga ametisse seatama. (V a h e l h ü ü e.) Härra Kask, ma ei hakka Teiega vaidlema. Teid näeb siin ka nii harva...

Paraku, uue valitsuse esimesed sammud on juba vastolus tema tegevuskavaga. Valitsus oma deklaratsioonis ütleb, et riigi rahandus tuleb hoida kindlana, kuid tegelikult tahetakse rahandust kõigutada. Tahetakse Eesti Pangalt teha laenu, mida Eesti Pank praeguses olukorras ei suuda anda. Minnakse lahtiste silmadega sellele,

et kas ennast panna rumalasse seisukorda või Eesti Panka. Aga võib-olla sellele, et meil tekiks teatav inflatsioon. (V a h e l h ü ü e.) Mõten siin valitsuse nõudmist, et talle õigus antakse Eesti Pangast teha laenu kuni 13 miljoni krooni ulatuses, s. o. ajal, kus Eesti Panga kattevara, kui ta valitsusele annaks laenu, langeks alla põhikirjaga lubatud normi — 37,7 protsendile.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, ma ainult mõne sõnaga märgin veel seda, kuidas tahetakse võidelda tööpuuduse vastu. See osa valitsuse töökavast on paigutatud deklaratsiooni sappa. Siin on avaldatud, nagu juba ütlesin, täiesti utoopilikku lootust, et valitsusel võiks korda minna loomulikkude abinõudega tööpuudust lahendada, nii et valitsus võiks loobuda hädaabitöödest. Nii Riigikogul kui ka Vabariigi Valitsusel peaks olema selge, et neid „loomulikke abinõusid“ ei ole ei praegusel valitsusel, ei ka teistel valitsustel olemas. Seepärast on möödapääsemata tarvilikud hädaabitööd, milliseid riik korraldab selleks, et anda lisa neile töödele, mida annab majandus. Vaadake, kuipalju teised riigid on andnud hädaabitööde korraldamiseks summe. Ameerika Ühendriigid on olnud senini küll töökaitse küsimuste vastu. Nüüd on aga antud hiiglasummad, mis Eesti oludes otse astronoomilised, selleks, et inimesed võiksid tööd leida. Asjatundjate komisjon on ka, näiteks, Soomes viis sada miljonit Soome marka määranud avalikkude tööde korraldamiseks, et tööta inimesed võiksid tööd leida. Kui jagame selle raha ühe elaniku kohta, siis on see mitukorda suurem, kui Eesti riik on seni andnud hädaabitöödeks. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei hakka sellel küsimusel enam peatuma. Minu eelkõnelejad rkl. Johanson ja rkl. Schütz on juba küsimust käsitanud, ja ka eile oli küsimus Riigikogus kõne all ja tuleb tingimata lähemal ajal veel kõne alla, sest deklaratsioon ei anna eeldusi selleks, et küsimus võiks libedalt laheneda.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõigil neil põhjusil Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm esitab Riigikogule järgmise ülemineku-vormeli:

„Süvenev majandusekriis on asetanud töötavad rahvahulgad äärmiselt raskesse seisukorda. Ennenägemata tööpuudus nii linnas kui ka maal ühes kasvava sotsiaalse viletsusega ja massilise alatoitlusega on tõsiasi, millisele riigivõim peab pöörama kõige tõsisemat tähelepanu, suurendades töövõimalusi ja arendades töötute, eeskätt nende laste toetamist.

Vabariigi Valitsuse deklaratsioonist on aga näha, et Vabariigi Valitsus, vastupidi, pooldab töötavate

kihtide teenistuse alandamist, nende maksukoorma tõstmist, hädaabitööde ja töötute toetamise piiramist ning hoolekande koondamist.

Kuna ka Vabariigi Valitsuse üldine majandus-politiline töökava, kus ei ole muu seas küllaldase selgusega ette nähtud eesti rahaväärtuse hoidmist, ei eelda seda, et majanduse-raskustega püütakse võidelda laialiste rahvahulkade huvides, — Riigikogu ei pea Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni rahuldavaks ja läheb päevakorras edasi.“

Vaheaeg kl. 21.13 min. — kl. 21.29 min.

Riigivanem K. E i n b u n d: Kõrgealised Riigikogu liikmed! Sõna võttes valitsuse deklaratsiooni puhul olid kõik asjalikud, ja sellepärast võiks arvata, et erilist põhjust mul ei võiks olla sõnavõtmiseks, kui mitte vaidluste mõnes osas ei oleks pööratud nagu küsivalt Riigivanema poole. Isegi rkl. Laes'i sõnavõtmine piirdus võimalikult asjalikkusega, eriti sellepoolest, et ta esitas valitsuse töökavale vastaselt oma töökava. Aga mulle tundub, et ta võis seda teha vabalt, sest teie teate, tal endal ei tule seda täita. Aga kui ta tahaks oma südametunnistuse järgi juhtida Eesti majandust ja oma südametunnistuse järgi suhtuda Eesti riiklikku ellu, siis ta ei saaks võtta tarvitamisele oma kava.

Kõigepealt kui lubate, austatud Riigikogu liikmed, puudutada deklaratsiooni küsimust ennast. Ma olen kuulnud iga deklaratsiooni vaidluste puhul etteheiteid nii deklaratsiooni korra kohta, samuti ka deklaratsiooni pikkuse kohta. Ei ole veel kunagi kuulnud kiidetavat kedagi selle eest, et deklaratsioon lühike oleks olnud, vaid iga deklaratsiooni puhul olen kuulnud ainult nurisevat, et deklaratsioon on pikk. Kui see peaks olema Riigikogu üldine arvamine, siis tuleks tõepoolest muuta meie kodukorda vastavalt tahtmisele, mis täna väljendati. Aga niikaua kui püsib senine kodukord, valitsus peab arvestama seda. Eriti aga need valitsused, kes asuvad tegevusse Riigikogu algupäevil, peavad meie senise korra järgi puudutama kõiki tähtsamaid küsimusi riiklikus elus sellel põhjusel juba, et niihästi meie rahvas, kui ka poliitikategelased, poliitika juhtivad tegelased ise Riigikogus tahavad kuulda lähemalt valitsuse suuna näitamist ühele või teisele alale. Ja ma oleksin päris kindel, kui praegune valitsus oleks piirdunud ainult nelja punkti näitamisega, millest kõneles rkl. härra Oinas, siis oleksid leidunud nii mõnedki Riigikogu liikmed, kes oleksid tulnud ja öelnud, et vaadake, Teie ei ole deklaratsioonis puudutanud seda

ja seda küsimust, et valitsus ei ole selle või teise elulise küsimuse kohta mitte midagi öelnud. Ja sellepärast paluksin Riigikogu liikmeid leppida kõige sellega nii, nagu see ette kanti heast tahtest ja usust, et siiski ühel või teisel osal Riigikogu liikmeil on huvi ühe või teise küsimusala kohta ja nemad leiavad selles valitsuse seletuses või deklaratsioonis vähemalt suuna näitamist tähtsamail riigielu aladel ja selles peate teie küll andma valitsusele õiguse, et valitsemise suuna oleme meie siiski näidanud.

Minnes küsimuste eneste juurde, ma puudutaksin neid selles järjekorras, nagu need olid esitatud.

Kõigepealt rkl. härra Rei oli arvamisel, et deklaratsioonis on väga palju lauseid, mis ei avalda mingit sisu. Aga sellest arvamisest hoolimata, kui avada klambrid nende ütluste ümber, peegeldub otsekohe teatav sisu. Võtame näiteks järgmise: härra Rei ütleb, et deklaratsioon kõneleb sellest, et usuõpetust tuleb kindla süsteemi püüdnud arendada koolides, millest peaks järeldama, et seni ei ole olnud süsteemi. Ja tõepoolest, deklaratsioonis ei ole öeldud, missuguse süsteemi püüdnud. (V a h e l h ü ü e.) Aga teil ei ole õigus selles, et meil usuõpetuse alal mingi kindel süsteem tõepoolest on. Kui meil usuõpetuse alal koolis oleks kindel süsteem, siis ei ilmneks niisuguseid nähteid, nagu tõepoolest ette tulevad. Ma tooksin näite oma jutuajamisest ühe kõrgema algkooli viimase klassi õpilasega. Ma pöörasin tema poole küsimusega, kas koolis usuõpetust õpid? Ta ütles, et õpid. Küsisin, kas ta Meie Isa palvet teab, ütles, et ei tea. Mind huvitas, mida seal siis õpetatakse, ja küsisin, kas ta kolmandat käsku teab, vastas, et ei tea. Küsisin siis, kas sa siis muid käse oskad. Poiss vastas, et ei oska. Edasi küsisin, kas sa, poiss, siis oskad laulu „Oh võtkem Jumalat“? Ta ütles, et olen kuulnud ema käest, aga koolis ei ole õppinud.

Iga tähtsa liikumise alal on oma kindlad dogmad, alused, mida iga selle liikumise poolehoidja peab teadma. Kui liikumine sünniks mitmesugustes tingimustes, siis ei oleks liikumises ühtlust. Ma ei kujuta ette luteri- ega apostliusulist, kes oma kiriku õpetust ega vormi ei tunne, et tema saaks teadlik olla usuelus. Peab järeldama, et kindlat süsteemi meil usuõpetuse alal ei ole. Üks õpetaja õpetab üht, mida ta paremaks peab, ja teine teist. Seepärast ei ole ülearune, kui valitsuse töökavas öeldakse, et valitsus tahab, et läbitöötatud süsteemi alusel õpetataks usuõpetust koolides. Seda ei võiks vastusõnavõtjad pahaks panna. Et sellejuures süsteeme palju oleks, seda ei saaks öelda, aga

ühe teatud süsteemi juurde peame jääma kindlasti.

Edasi rkl. Rei ütleb, et lause: algkoole tuleb arendada edasi seaduste alusel, ei sisaldavat mingit sisu. Aga meie teame ometi, et on lahkuminevaid arvamisi selle kohta, kas meie kõrgem algkool praeguse kuueklassilisena peaks jääma püsima, või meie kõrgem algkool peaks püsima väheklassilisena. Meie teame, austatud Riigikogu liikmed, et praegune seadus näeb ette kuueklassilise algkooli, ja seepärast, kui valitsus oma deklaratsioonis ütleb, et ta tahab algkoole edasi arendada maksvate seaduste alusel, nii nagu ma õieti mäletan, siis on selles oma kindel sisu. Tarvis ainult avada klambrid selle ümber ja meile avaneb otsekohe sisu.

Edasi rkl. Rei peatas pikemalt meie riigi siseelu sündmuste juures, ja avaldas sellejuures arvamist, et valitsus oleks pidanud võtma seisukoha juba oma töökavas või deklaratsioonis vabadusesõjalaste liikumise kohta üldse ja vabadusesõjalaste liikumises esiletulnud väärnähte ja korravastaste tegude kohta. Ja rkl. Rei järeldas ühtlasi ka, et valitsusel on nähtavasti raske olnud seisukohta võtta seepärast, et tema ridades vist üksmeelt ei ole selles küsimuses, ja eriti tegi ta selle järelduse põhjusel, et Riigivanem olevat oma deklaratsioonile järgnenud kõnes avaldanud küll juba kindlaid mõtteid enam-vähem, kuna deklaratsioonis eneses olevat piiratud ainult ütlusega, et valitsus tahab riigi- ja korravastaste nähtuste vastu võidelda. Ma palun võtta sellejuures teatavaks, et mõtted, mida mina avaldasin lõpukõnes, ei olnud valitsusele mitte võõrad, ja et need mõtted leidsid ka peale nende ettekandmise täielikku heakskiitmist, ja seepärast, kui teie neist mõtetest leiate midagi enesele soovitavas suunas, siis ma palun seda teha vabalt.

Valitsus ei pea vabadusesõjalaste ei liidu ega ka liikumise küsimust praegu seesuguseks, et ta oleks pidanud otsekohe nimeliselt seisukoha võtma oma deklaratsioonis.

Ärgem unustagem, et meil on korravastaseid nähteid riiklikus elus mitmel pool ja mitmesuguseid. Meie ei ole ka äärmiste voolude kohta võtnud nimeliselt deklaratsioonis seisukohti, kuigi seal esineb ka väärnähteid.

Nii et ma julgen arvata, et selle mu seletuse järgi valitsuse seisukoht on kindel ja et ta jälgib riiklikku elu kui ka rahva elusündmustikku ja kui tuleb ilmsiks siin ja seal mitte ainult riigivastaseid nähteid, vaid isegi maksva korra ja lihtsaid korravastaseid nähteid, siis need leiavad kindlat tagasitõrjumist valitsuse poolt kui ka valitsuseliikmete poolt, kelle erilisele hoo-

lele on antud seesuguste küsimuste lahendamise.

Edasi palus Kaitseminister — ta pidi ise ära minema — mind õiendada, et tema ega ka ta volitusel keegi ei ole tervitanud Tapa vabadusesõjalaste päeva. (V a h e l h ü ü e.) Austatud Riigikogu liikmed, ma olen selle öelnud edasi, mis mind on palutud õiendada.

Vabadusesõjalaste liikumise asjas palun arvestada järgmist. Seni kui ei olnud tõmmatud kindlaid vahekordi, võisid tulla ette seesugused nähted. Ma olen aga kindel selle juures, et niipea kui vahekorrad on tõmmatud, siis on seisukohad ja tagajärjed selles ka teistsugused. (V a h e l h ü ü d e d.) See on sündinud eelmise valitsuse ajal. Mingit ettekannet ega teadaannet selle kohta ei ole mina veel kuulnud. (V a h e l h ü ü e.) See on iseasi. (V a h e l h ü ü d e d.) See sündmustik on olnud eelmise valitsuse ajal ja seepärast ma vastata sellele praegusel korral ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Sünnib kõik kindla korra järgi, selles võite olla kindel.

Rkl. härra Oinas arvas heaks teha mulle komplimendi sellega, nagu ta ise ütles, mitte just magusa, et tema omastas mulle diplomaatlikku osavust küll stiliseerimisel, küll mõtete ärapiitmisel, küll vormis. Aga, austatud härra Oinas, Teie lubate, et ma hindan Teid ka teistsuguse vastukomplimentiga, nimelt sellega, et ütlesin, et kui Teie mind diplomaadiks tahate pidada, mina heameelega peaksin Teid mitte väga halvaks skolastikuks. Teame, et seda liiki tegelastel ja väga lugupeetud tegelastel oli iseäralik asjade käsitamise viis. Kui nad tahtsid otsida tõe, siis võisid leida alati aluseid selleks või teiseks väiteks või ehitada aluseid ja neist tuletada järeldusi, ning ei olnud nende asi, kui mõni alustest väga kõva ei olnud. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, härra Oinas, ma tulen ka selle juurde. Teie kõnelesite lehmakauplemisest ja kapituleerumisest, ma tulen selle juurde, aga pisut hiljem. Kui võtate deklaratsiooni, siis leiata sellest selged seisukohad, aga muidugi kui teie skolastiku viisi tõlgitsusi hakkate otsima, siis võite seda teha igalpool. Aga deklaratsioon ei ole seadus, see on seletus, mis seaduse täpsusega ei tarvitse olla, vähemalt siia maani ei ole seda nõutud. (V a h e l h ü ü e.) Teie võite teha järeldusi, mis teie südamele lähedal on. Seepärast, kui teil on eeldus või veene, et see küsimus on ikkagi kuidagi teistviisi, siis kahtlemata tõlgitsete oma veene järele. Ja sellepärast ma palun kõiki Riigikogu liikmeid avada deklaratsiooni tekst, ja kui teie siit tekstist otsite krooniküsimust, siis leiata selles, et valitsus on võtnud enda ülesandeks hoida meie krooni püsiva vahendina. Missugused ühe või teise Riigi-

kogu liikme isiklikud veened on, ega need ei tarvitse kunagi mitte veel olla aluseks deklaratsioonile. Valitsuse seletus ehitatakse alati nii, nagu see valitsuses kas kogu valitsuse või enamuse arvamise järgi on. Ja selles küsimuses nii koalitsiooni ridades kui ka valitsuse ridades on tuldud neile ühistele arvamistele, mis on väljendatud ka deklaratsioonis. Ja sellepärast, rkl. härra Oinas, kui Teie oma südame eeldustest meelsamini tahaksite oma rühma ülemineku-vormelisse mahutada ka krooniküsimuse, siis seda keegi Teile ei saa keelata. Aga uskuge mind, et siis teete Teie seda aga päris omavoliliselt, õieti ei taha ma öelda, et omavoliliselt, sest mis omavoli siin on, vaid ma tähendan, et Teie teete seda oma ettekujutuse ja arusaamise kohaselt, ilma et Teil oleks alust selleks deklaratsioonis. Nõnda et kui meie vastastikku lepiksime üks diplomaadi seisuga ja teine sellega, mida ma siin nimetasin, ja kui meie sellega tasa võiksime olla, oleks päris hea, — ega kumbki neist seisustest ei ole põlatud ega halvakspeetud seisus.

Edasi, austatud Riigikogu liikmed, oli juttu veel kapituleerumisest ja lehmakauplemisest. Ma peaksin ka neid ütlushi veidi õiendama. Juba rkl. Tupitsa poolt tähendati, et ega lehmakauplemine pole halb toiming. (V a h e l h ü ü e.) Ja tõepoolest ei ole halb toiming, vaid igalühel tema isiklikus elus on see tähtis toiming. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma arvan, et see on tähtis, kui ühel on võimalik müüa ja teisel on võimalik osta. See on mõlemale väga tähtis toiming. (V a h e l h ü ü d e d. — Naer.) Jah, seal ei julge ma midagi enam juurde lisada. Praeguse valitsuse kujundamise eel olid tõepoolest läbirääkimised ja kokkuleppimised nii, nagu see on tavaline, aga et sellejuures tegemist oleks olnud lehmakauplemisega jutumärkides, seda eitan ma täiesti. (V a h e l h ü ü d e d.) Ei mõista nii, päris otsekoheselt mõistan seda. Ma ei kujuta ette, ma palun seda võtta teatavaks, ühegi valitseva koalitsiooni loomist, samuti valitsuse kujundamist ilma, et tähtsais küsimus ei oleks tuldud leppele. Ja seepärast, kui ühel või teisel korral see toiming kestab 2, isegi 3 nädalat, ei oleks avalikkusel põhjust minna närviliseks. Muidugi on arusaadav, et kui mõnel teisel korral tuleb toime rutem, et siis läbirääkimised on alatud varem enne vormiliste ettepanekute tegemist, niipea kui läbirääkimisi pole võimalik olnud pidada varem, on läbirääkimised kestnud nädalaid. Seepärast armastatakse nimetada, nii nagu see meie avalikkusele on omaseks saanud, et siin on tegemist kauplemisega. Ja tõepoolest, ega „kauplemine“ ka halb sõna ei ole. Aga kui tegemist on poliitiliste erakondade põhimõtteliste küsi-

mustega, ja tegemist on nende eluliste vaadetega ühe või teise küsimuse korraldamisel, siis, kui sellejuures ühisele arusaamisele tahetakse tulla, siis ei ole see mitte kauplemine, sest seesuguse tegevuse juures ei kaubelda, vaid otsitakse leppevõimalusi. (V a h e l h ü ü e.) Sellega ühenduses peaksin ma ütleva, et ei olnud mindeid kapituleerumisi ei ühelt ega teiselt poolt, vaid tuldi ühistele arvamidele ja arusaamistele nii mõnelgi alal. Ja et valitsuse moodustamine ja koalitsiooni ühine töö tuli toime, sellest peab järeldama, et tuldi ühistele seisukohtadele, see tähendab, lepiti kokku.

Lõpuks küsimus, mida ei ole puudutatud deklaratsioonis, aga mille tõi esile rkl. härra Oinas, see on Eesti Pangast laenu tegemise küsimus. Millest see on võetud, et valitsusel olevat kavatsus Eesti Pangast laenu teha, laenu 13 miljoni krooni ulatuses, seda ma ei tea. (V a h e l h ü ü e.) Austatud Riigikogu liikmed! Niisugust seaduseelnõu ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Rahaasjanduse komisjonis on seaduseelnõu, mis annab võimaluse valitsusele — mis ei kõnele mitte summadest — teha laenu kuni selle ulatuseni, mis Eesti Panga põhikirjas on ette nähtud. Ja kui Eesti Panga põhikiri näeb ette võimaluse nii- ja niimitmendiku osa laenu teha, siis see formulatsioon on võetud ka seaduseelnõusse. Aga et teie sellest järelduse võiksite teha, et valitsusel oleks kavatsus selle summani laenu teha, see on ekslik. Seda tahtsin ma öiendada. Kuidas seaduse tekst tehakse, see ei ole tähtis, vaid tähtis on see, missugune usaldus on valitsusel ja tähtis, missugune tahtmine on. (V a h e l h ü ü e.) Ei, see on komisjonis. Aga et valitsusel tahtmist oleks olnud selle summa ulatuses laenu teha, see ei ole õige. (V a h e l h ü ü e.) Ma ju ütlesin, kuidas seaduseelnõu tekst on tehtud. Nõnda et ma palun uskuda, et need arusaamised, mis laenu tegemise ümber on kujunenud, on täiesti ekslikud, sest teie teate, valitsuse peamureks on, et ta emissiooni mitte ei suurendaks. Teha aga seesuguses ulatuses laenu, ilma et tagasi tõm-

mataks liikvelolevaid rahamärke, ei ole võimalik. Järelikult peaks emissiooni tegema. Iga valitsus, enne kui ta laenu avaldusega pöörab Eesti Panga poole, peab kalkuleerima, kuikaugele ta võib minna, ilma et meie rahvamajandus saaks vapusutatud. (V a h e l h ü ü e.) Ja seda kõike on mõeldud ja teisiti ei saa seda võtta. Sellega oleksid avaldatud kõik minu õiendused, sest teie lugupeetud kõned ei ole andnud põhjust pikemaks sõnavõtmiseks.

E. P e s u r (fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Riigivanem Kaitseministri nimel tähendas, et tervitusi Kaitseministri poolt Tapa vabadusesõjalaste päeval, või kuidas teda nimetatakse, Eesti lapua päeval, pole mitte olnud. Tervitajaks Kaitseministri nimel oli Tapa soomusrongide ülem kolonel Tallo. Ka Riigikogu liige, kes praegu siin istub, nimelt rkl. härra Kornell, kuulis sedasama. (V a h e l h ü ü d e d.) Nii et ei ole kahtlust selles, et Kaitseministri nimel ei oleks esinetud. Kui see nii peaks olema, et Kaitseminister omalt poolt härra Tallo'le tervituste edasiandmiseks pole volitust andnud, siis tahaksin näha, kui kaugele laseb Kaitseminister oma ametkonna minna, ja missugused järeldused härra minister eeltöödud asjaolude kohta teeb.

A. K o r n e l l (fakt. märk.): Rkl. Pesur faktilise märkusena tähendas, nagu võiksin mina sedasama tõendada, mida tema ette tõi. Pean tähendama, et mina Tapal vabadusesõjalaste päeval ei olnud ega ole mingit tervitust kuulnud.

E. P e s u r (fakt. märk.): Ma vabandan, et ma härra Kornell'i nime tarvitsin, ma eksisin nimega, see oli rkl. Lorenz, kellest ma kõnelesin.

A. O i n a motiveeritud ülemineku-vormel (lhk. 76) lükataks etagasi.

J u h a t a j a: Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 22.04 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

9. koosolek.

29. juulil 1932.

Sisu:

1. Tööliskoja seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.
2. Söödismaade maksustamise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.
3. Eesti-Briti vahelise surnud mere-meeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.
4. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.
5. Kahe järgmise koosoleku määramine.
6. R. Laes'i erakorraline teadaanne Tartu linna hoolekande osakonnas valitsevate olude kohta.
7. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallaletungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.
8. ja 10. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
9. P. Kroos'i väljaheitmise kolmeks koosolekuks.
10. Sisupunkt 8. järg.
11. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
12. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
13. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
14. Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab Esimees **J. Tõnisson** kell 17.14 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Tööliskoja seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

A. Mekkart'i ettepanekul antakse seaduseelnõu üldkomisjoni.

2. Söödismaade maksustamise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

A. Mekkart'i ettepanekul antakse seaduseelnõu maakomisjoni.

3. Eesti-Briti vahelise surnud mere-meeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja O. Tief.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga redaktsiooni komisjoni andmata.

4. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja O. Tief.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga redaktsiooni komisjoni andmata.

5. Kahe järgmise koosoleku määramine.

M. Martinson (korra kohta): Kuna soovitav on, et praeguses pävakorras olevad punktid saaksid kolmel lugemisel vastu võetud, seepärast teen ettepaneku, pärast käesoleva koosoleku lõppu pidada 10 minuti pärast teine koosolek järgmise pävakorraga:

1. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallaletungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.
2. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
3. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
4. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

5. Lihaloomad, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus — II lugemisel.

Pärast teise koosoleku lõppu pidada 10 minuti pärast kolmas koosolek, võttes päevakorda samad seadused III lugemisel.

Ettepanekud võetakse vastu.

6. R. Laes'i erakorraline teadaanne Tartu linna hoolekande osakonnas valitsevate olude kohta.

R. Laes: Rahvasaadikud! Kõige vintsutavam ja õudsem on vaesel tööinimesel elada, kui ta tööprotsessis kaotanud tööjõu. Linnaomavalitsuse abi, riiklik abi, on niivõrt närune — narmendav.

Juhataja: Ma palun ebasündaist sõnu mitte tarvitada.

R. Laes: Kuid seda nürust abinatukest ei lähe korda nii kergelt kätte saada. Peab enne jooksma tuhat tuuri ümber härrade rasvaetud kogude.

Juhataja: Kõneleja, ma hoiatan Teid.

R. Laes: Tartu linnapea abi tüse Mõru on tavaline eksemplar, oskab ehtsalt vaeseid väeteid inimesi näljaraami vahele pigistada. (V a h e l h ü ü e.) Teie ise mulle kirjutasite. Kas sotsiaalminister teab, mis tehakse Tartu hoolekande osakonnas? Kui ei tea, siis informeerin, milline tallermaa see asutis on.

Esiteks, jultunud kombel käiakse ümber abisaajatega. Sõimatakse vanakesi, leski, ühesõnaga kõiki väeteid inimesi, kui nad ilmuvad abi saama.

Teiseks, hädasolijaile abi ei anta. Kui saab mõni üksik, siis vist küll väga suure toetuse kuus. Ja see suur summa, mille Tartu linna raehärrad leiavad äraelatamiseks ilusa, toreda, tubli ja hästi rammasa olevat, on nimelt 1 kr. 50 senti kuus.

Jõukatele härradele ja rikastele prouadele viiakse koju kätte toetus, öeldes: Kõrgesti austatud proua, siin Teie abi 50 krooni.

Niisuguse omavalitsuse surmaaparaadi peaks sotsiaalminister kahjutuks tegema...

Juhataja: Ma hoiatan Teid teist korda.

R. Laes: ...ning maksma panema korralduse, et kaoks ära karm kohtlemine Tartu linna hoolekande osakonnas. Arvestada tuleks ühtlasi vähemalt muretul nõndanimetatud „härri ministril“ rahva enamus tahtega.

Juhataja: Rkl. Silverstov'ilt on ettepanek,

rkl. Laes'i erakorralise teadaande puhul pidada läbirääkimised ühel järgmisel koosolekul.

Ettepanek lükatakse tagasi.

7. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vaheliste mittekallaletungi ja tülide rahulise teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja A. Kornell: Vaheaegadega pikki aastaid kestnud läbirääkimiste tulemustena võidi Moskvas 4. mail 1932. aastal alla kirjutada Eesti ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vahel mittekallaletungi leping. Ühtaegu läbirääkimistega Eestiga pidas Nõukogude Liit ka läbirääkimisi teiste meile heatahtlikult suhtuvate naaberriikidega — Lätiga, Soomega ja Poolaga, millised läbirääkimised on andnud samuti soovitavaid tulemusi.

Käesolev leping sisaldab eneses 6 artiklit ja sissejuhatava osa, milles tähendatakse, et läbikäimises Eesti ja Nõukogude Liidu vahel jääb vankumatuks aluseks 2. veebruaril 1920. aastal sõlmitud rahu- leping.

Seaduse tähtsamaid artikleid on kolm esimest. Esimene artikkel räägib sellest, et mõlemad pooled kohustuvad hoiduma igasugustest kallaletungi aktsioonest, olgu need ette võetud kas üksinda või koos teiste riikidega, vaatamata sellele, kas sõda kuulutatud või mitte.

Teine artikkel räägib sellest, et mõlemad lepinguosalisel kohustuvad mitte sõlmima majanduslikke koalitsioone, millistel võiks olla agressiooni ilme.

Kolmas artikkel räägib sellest, et kummalgi lepinguosalisel jäävad alles rahvusvahelised õigused ja kohustused, needsamad, mis seni neil olemas. Nagu teada, Eesti kuulub Rahvasteliitu, ja Eesti Rahvasteliidus oleku küsimus ei tohiks kõne alla tulla, sest Rahvasteliidu põhikiri ei näe ette mingit kallaletungi teistele, küll aga tahab abi anda neile riikidele, kellele tungitakse kallale. Meie naabriga Lätiga sõlmitud liidu leping ei sisalda mingeid agressiooni põhimõtteid ja sellepärast ei ole karta, et see leping käesoleva seaduse vastuvõtmisega annulleeruks. Ka ei tohiks käesolev leping tulevikus takistada sõlmimast majanduslikke lepinguid ega takistada meid koos töötamast riikidega, kes seni meile heatahtlikult suhtunud ja kellega meie seda soovime teha.

Leping on ette nähtud kolmeaastase kestvusega ja see pikendub automaatselt, kui kumbki pool ei ole kuue kuu etteütle misega seda üles öelnud, pikendub see leping automaatselt iga kord kahe aasta peale. Kuna selles lepingus on ette nähtud, et lepinguosalisel pool ei ole õigustatud ka kolmandale riigile kallale tungima ja niipea kui see sünnib, tühistub käesolev leping, siis on ometi sellega saavutatud samm ligemale üldisele rahule. Mittekallaletungi lepingus on ette nähtud, et tuleb sõlmida ka tülide rahulikult teel lahendamise lepitusekonventsioon, mis jõesse astub ühel ajal mittekallaletungi lepingu kinnitamise ja mille järele kõik tüliküsimused, mis edaspidi tekkida võivad, ja mida ei suudeta lahendada diplomaatilisel teel, lahendatakse selles lepituse komisjonis. Sellele konventsioonile on alla kirjutatud Moskvas 16. juunil 1932. aastal. Kuna meie teame, et Eesti Vabariik algusest peale oma välispoliitika on juhitud olnud vankumatust tahtest pidada sõbralikke vahekordi naaberriikidega, ja meie ei ole millalgi kavatsenud mingil kombel ühtki kallaletungi aktsiooni teiste riikide vastu, siis ei tohiks käesoleva lepingu vastuvõtmine Riigikogul raske olla, vaid ainult tervitatav, ning tuleks tahta ja soovida, et see leping kolme aasta möödumisel ei lõpeks, vaid automaatselt edasi kehtaks.

Kõike seda arvesse võttes julgen riigikaitse komisjoni nimel teha ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta, mille juures pean tähendama, et ka väliskomisjon on käesoleva seaduseelnõu läbi vaadanud ja heaks kiitnud.

Teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

M. Martna: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Praegusele Riigikogule on vastuvõtmiseks esitatud nõndanimetatud mittekallaletungi leping Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vahel. Selle lepingu puhul võin ja pean ma ainult kahetsust avaldama, et see mitte juba varemalt Riigikogu ette ei ole jõudnud. Aga kui ta nüüd ometi veel, ma loodan, parajal ajal Riigikogu ette jõuab, siis ei taha ma seaduseelnõust endast mitte palju rääkida, vaid ma tahan üht teist küsimust, mis sellega tihedas ühenduses on, puudutada. See meie leping on kahtlemata oma aluse saanud maailmasõjast, see on sellest kohutavast rahvaste tapmisest, mis täna, 18. a. tagasi esimese sõja väljakuulutamisega algas. Ja kahtlemata on üks põhjustest selle lepingu sõlmimise juures see, et selliseid sündmusi tulevikus ära hoida. Lugupeetud Riigikogu liikmed, ma loodan, teie lubate mul sel puhul ühe kirja ette lugeda, mis läkitatud on kogu maailma

tööliste, sotsialistliku tööliste internatsionaali poolt ja rahvusvahelise ametiühingute liidu juhatuse poolt. Kiri on järgmine: „Maailma tööliste! 28. juulil 1932 — on 18 aastat mööda, kui kuritegelik hullumeelsus imperialismi teenistuses avas tee maailmasõjale. 18 aastat: nende aastate algus on imperialistlik maailmasõda, nende lõpus kapitalistlik maailmakriis. Massiline tapmine maailmasõjas ja masside viletsus praegusel ajal on meie aja kapitalismi tunnused. Nagu kapitalism oma iseloomu kohaselt avas tee maailmasõjale ja viis maailma 4 aastat kestvasse hirmuõesse, nii ta on paisanud nüüd inimekonna maailmakriisi, mis on vallutanud kogu kapitalistliku maailma, võitjad ja võidetud riigid, tööstus- ja põllundumaad. Kogu maailma ees süüdistab tööliklass kapitalismi maailmasõja ja maailmakriisi pärast. Kes tahab kindlustada rahu, tööd ja leiba kõigile, peab võitlema igalpool koos tööliklassiga kapitalistliku ühiskonna korra kukutamise eest!

Kõigi maade töölisel! Kui kapitalistliku ühiskonna piirides ei ole teed majanduskriisi vältimiseks, siis proletariaadi rahvusvahelistel organisatsioonidel on ikka võimalus kas või pehmenada rahvahulkade kohutavat viletsust. Neil tuleb ikka jälle algatada ning luua kõigi maade rahvusvahelist koostööd, mis soodustab kriisi kiiremat ületamist. Kapitalism on käinud seni vastupidist teed. Majandusliku koostöö asemel valitseb majanduslik natsionalism rumalaimal kujul! Poliitilise lepituse asemel — sõda Kauges Idas ja kõigi maade relvastumine! Kuna Genfis peetakse nõu desarmeerimisest, Hiinas käib segamatult edasi Jaapani imperialismi röövkäik, ja kui Jaapani pealetung Nõukogude Liidule sel momendil ei ole otse meie ees, nagu mõne nädala eest, siis see kuidagi ei ole lõplikult ära langenud.

Kuna Genfis kõneldakse rahust, Saksas, fashistliku laine kantuna, junkrud ja kindralid on võtnud võimu oma kätte. Kuna Genfis Itaalia saadikud teesklevad kaugeleminevate desarmeerimisnõuete toetamist, Itaalias endas fashism, mis on orjastanud töölisel, teeb kõiki vainseid ja materiaalseid ettevalmistusi sõjaks.“

Juhataja: Kõneleja, ma juhin Teie tähelepanu sellele, et meil on arutusel teatud seaduseelnõu, aga need seletused ei käi mitte selle seaduseelnõu kohta.

M. Martna: Minu arvates kõnelen ma just selle seaduse raamides.

„Kogu maailma ees 18. sõja alguse päeval proletariaadi rahvusvahelised organisatsioonid võtavad omaks püha kohuse asetada kõik oma jõud, kõik oma võitlusvahendid uue sõja takistamise teenistusse.“

Kõigi maade töölised! Kapitalistlik maailm on raskeimas kriisis. Aga mida enam ta kardab tööliste õiglast viha, seda tungivamalt ta kutsub ja otsib brutaalset jõudu teie mahalöömiseks. Ta teenistuses on fashistlikud röövsalgad, mis peavad sundima töölised rahul olema kapitalistliku kriisiga.

Võitlus kapitalismi vastu, mis kannab vastutust sõja ning kriisi eest!

Võitlus fashismi vastu, mis tähendab sõda ja orjust!

Võitlus vabaduse, rahu ja leiva eest!

Võitlus sotsialistliku ühiskonna korra eest!

Kiri, nagu näete, on just mittekallale-tungi lepinguga tihedas ühenduses. See tuleb meelde viletsust ja ahastust, mis maailmasõja läbi tekkis, ja millest meie seni mitte väljapääsu ei ole leidnud. See näitab neid tagajärgi, mis maailmasõda rahvastele kaasa tõi. Ja et uut sellist õnnetust rahvastele enam ei tuleks, selleks on see kiri läkitatud kogu maailma tööliste.

Välisminister M. Pung: Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Martna on siin kujutanud asja niisuguses valguses, nagu oleks praegu rahuaate pooldajad ainult sotsialistlikud ringkonnad. Ma tahtsin kinnitada, et mitte ainult need ringkonnad ei ole need, kes rahuaadet levitavad, vaid mitte vähem ka need juhtivad rahvaste tegelased, kelle käes tähtsam sõna öelda rahvaste saatuse kohta.

Meil ei ole mingit põhjust ega õigust öelda, et kapitalistlik ilmakord oleks enam tülisid ja kokkupõrkeid esile toonud, kui mingi teine ilmakord. Meie teame, et ajal, kui kapitalistlikku ilmakorda ei olnud, ka siis sõjalisi kokkupõrkeid mitte vähem ei olnud kui nüüd, ja et need kokkupõrked suhteliselt mitte vähem verised ei olnud, kui nüüdsel kapitalistlikul ajajärgul. Mis aga edaspidi tuleb ja kuidas edaspidi riigi ja rahvaste vahekorrad olema saavad, selle kohta meie ei või praegu midagi öelda. Meie igauhe soov on, et sõjalisi kokkupõrkeid ja tülisid vähem oleks. Ja igauhe vastutava politikategelase püüd on see, et rahuaadet levitada niipalju, kui võimalik. Kuipalju see tagajärgi annab, see on teine küsimus. Aga praegu ei ole mitte ühteainust riiki ega maad, kus see aade ei oleks praegu võimul. Ja kui üksikud konfliktid tekivad üksikute maade ja rahvaste vahel, siis võib öelda, et kõikide püüed seisab selles, et nendest võimalikult kergesti üle saada.

Ma ei taha siin mitte sellele pinnale asuda, mis rkl. Martna poolt teiste riikide suhtes ette toodud, sest et nende sisemisi küsimusi siinkohal arutada ei ole mitte õige koht.

P. Kroos: Riigikogu liikmed! Kui siin toonitati rkl. Martna poolt, et ka II internatsionaal ühes sotsialistide parteiga on võidelnud ilmasõja vastu, siis on see otsekohene vale. II internatsionaal võttis omal ajal vastu otsuse, et sel korral, kui lahti puhkeb sõda, siis nad kuulutavad välja streigi. Sel ajal aga, kui puhkes lahti ilmasõda, vaikisid internatsionaali juhid oma lubaduse täielikult maha. Selle vastu, et kutsuda töölisi sõja vastu üles, kutsusid sotsialistid töölisi sõtta minema, kaitsma isamaad, mida töölisel ei ole.

Mis puutub fashismi võimusse Itaalias, siis just sama Mussolini valitseb seal sotside lahkel kaasabil. Mussolini ei oleks seal saanud muidu võimu, kui sotsialistlikud äraandjad mitte fashismi poleks toetanud.

Juhataja: Rkl. Kroos, palun mitte haavavaid ütlusi tarvitada.

P. Kroos: Mis puutub Saksamaasse, siis on kindel, et kui Saksamaa proletariaat tahtis maksma panna töörahva valitsuse, et sel ajal need Noske'd ja Scheidemann'id kutsusid töölisi kaitsma sama demokraatlikku vabariiki, kus organiseeritakse praegu fashismi võimu.

Mis puutub Eestisse, siis teame, ka meil oli siin omal ajal klassisõda. Kui ka tööliklass tahtis võimu võtta, siis oli sotsialist Rei see, kes läks tõi karja Soome lihunikke... (Hulgalised vahelhüüded. — M ü r a.)

Juhataja: Rkl. Kroos, võtan Teilt sõna ära.

M. Martna: Lugupeetud Riigikogu liikmed. Ma ei mõtle rkl. Kroos'iga vaidlema hakata... (Vahelhüüded.)

Juhataja: Ma palun rahu.

M. Martna: Aga ma ei saa härra Välisministri väidetest mööda minna... (Vahelhüüded.)

Juhataja: Rkl. Laes, palun rahu!

M. Martna: Ma pean tähendama, et härra Välisminister muidugi täidab oma kohustust, kui ta Riigikogu liikmeid hoitab, et teisi riike mitte ei puudutataks. Minul, kui Riigikogu liikmel, kui sotsialistil jääb ometi vabadus seda öelda, mida ma selles suunas tarvilikuks pean. Muu seas pean tagasi lükkama härra ministri väite, et kapitalistlikud riigid ja kapitalistlikud valitsused rahu soovivat ja selles mõttes tegutsevat. Meie oleme näinud ja praegu seda kirja puudutades tuleme meelde ka seda, et kodanliste riikide esindajad aastaid on tööd teinud, et desarmeerimise komisjoni kokku saada; vaevu läks see aastate järele korda. Nüüd, kuna ko-

misjon 6 kuud tööd on teinud, tema tööst aga mitte mingeid positiivseid tagajärgi ei ole, see on neid, mida kogu maailm komisjoni esindajate poolt on oodanud, see on rahu kindlustamist. Tuletan meelde, et mullu parlamentidevahelisel konverentsil selle liidu aruandja poolt must valgel kirjutati ja öeldi, et oleks ilmaaegu oodata kindralitekogu käest otsuseid sõja vastu. Seda oodata oleks niisama asjatu, nagu see, kui piiskoppide konsiiliumilt usu- või kirikuvastaseid otsuseid oodataks. See oli nende meeste õiglane arvamine ja peale selle, kui oleme näinud, kuidas kuus kuud on komisjon tööd teinud ja selle tagajärjed on null, siis ei maksa nende valitsuste rahuarmastusest sõnu teha. Null on kogu praeguste riikide valitsuste rahupüüdmise tagajärg olnud. Näeme ühte aegu, kus kõneldakse rahust, nagu tahetakse rahu eest võidelda, kuid samal ajal varustatakse sõjaks. (V a h e l h ü ü e.) Kui Teiega selle üle peaks hakkama vaidlema, siis võiks juhatust öelda, et see ei kuulu siia seadusesse. Ei taha analüüsima hakata, kui kaugelt on Eesti rahu või sõja poolt. Tuletan ainult meelde, et meie sõjaväelased alles paari päeva eest kaugelt tagasi tulid uute lenduritega, milliste sissetoominegi vähe raha ei maksnud ja milliste ostmine veel rohkem raha maksis. Ja kui Teilt, härra Kask, küsiksin: mis otstarbeks? Kas siis vastaksite: rahu otstarbeks! Lendurite ostmine ja sissetoomine ei kõnele mitte suurest rahuarmastusest. (N a e r.)

R. Laes: (V a h e l h ü ü e.) Selle kohta ma pärast tõmban teid traadist.

Riigikogu liikmed! Meie ei karda härrade sotsialistide kallaletungi sellepärast, et nad on liiga läbipaistvad oma tegudes. Muu seas tahan Tallmeistri-härrale näidata, et meie oleme ka rahva poolt valitud esindajad ja sellepärast...

Juhataja: See ei ole praegu päevakorras!

R. Laes: See oli ainult sissejuhatus.

See seaduseelnõu, mis käib mittekallaletungi lepingu kohta Nõukogude Venega, on tervitatav, kui valitsus seda niisugusel kujul tahab täita, kui seaduseelnõus esitatud. Aga mis puutub sellesse, kui keegi siin oma väiteid toob esile ja sotsialistide kohta ütleb, et nemad on ilmasõja eest kaitsnud ja hoidnud, siis ütlen, et nemad on alati kapitalistide kasusid kaitsnud ja kapitalistidega käsikäes töötanud.

Aruandja A. Kornell (lõpusõna): Tahan härra Martnale tema viimase väljenduse kohta tähendada, et siia maani ei ole Eestisse lendureid sisse toodud, vaid lennukeid. Lennukite sissetoomist ei tohiks tõlgitseda nii, nagu oleks tegu mingi sõja-

lise aktsiooniga. On selge, et niikaua, kui teised riigid püsivad relvastuse juures, on ka Eesti kohustatud ajakohase relvastuse juures püsima. See peab selge olema ja seda ei tohiks teisiti tõlgitseda.

M. Martna (fakt. märk.): Ma palun lugupeetud Riigikogu liikmeid mulle andeks anda, et ma ära vahetasin lenduri ja lennuki. Ma oleksin pidanud lennukitest kõnelema, aga ma kõnelesin lenduritest, kes nende lennukitega siia sõitsid. Ma loodan, et Riigikogu liikmed minu mõttest aru said ja mulle selle keelelise eksituse andeks annavad.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

8. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkman: Austatud Riigikogu liikmed! Rahaasjanduse komisjoni tegi tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seaduse juures paranduse, mis selles seisab, et seaduses ettenähtud Vabariigi Valitsuse õiguse tollimäärade alandamiseks kestab kuni 1. veebruarini 1933. Muu osas ühines rahaasjanduse komisjon Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seadusega.

Teen ettepaneku rahaasjanduse komisjoni nimel, esitatud seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

P. Kroos: Selle tollipõhiseaduse muutmisega tahetakse anda valitsusele vastav võim, et ta tollisid oma äranägemise järgi võib kaupade pealt alandada ehk jätta täiesti maksuvabaks. Töölisklass on saanud ja sai eriti tunda, mis maksab see, kui võim on üksikute isikute kätte üle antud. Mõni päev tagasi või nädalat paar pandi maksma üle öö tollid esimese järgu tarbeainete pealt, ja suhkrukilo pealt isegi 10 senti. See sündis nii, et Riigikogu seda üldse ei teadnud, tähendab, võim on Riigikogu poolt enne selleks valitsusele üle antud. See korraldus sündis loomulikult seepärast, et riigikassa on tühi, ja see on üks lihtsam võimalus riigikassale raha saada.

Kui lugu on niisugune, siis oleks kahtlane uskuda, et samastest isikutest koosnev valitsus, kes üle öö paneb maksma esimese järgu tarbeainete pealt tollid, nüüd tolle alandaks nendesamade ainete pealt.

Minu, kui töölise, arusaamise kohaselt tahetakse siin maksma panna pettekombinatsioon ja tahetakse valitsusele sellepärast anda sarnased võimalused, et valitsus võiks neilt ainetelt, mida tarvitavad

rikkamad kihid, nagu siidisukad, siidiriided, lõhnaõlid, veinid ja lilled, toll vabaks jätta, et need oleksid rikastele kihtidele odavalt kättesaadavad.

Töölisklass ei saa seal midagi head loota. Sellepärast on üksikute isikute võim tööliklassile kahjulik, ja seepärast oleme meie sarnase seaduse vastu ja ei saa kuidagiviisi lubada üksikute isikute kätte sarnast võimu.

A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva seaduseelnõu sisuks on anda õigus valitsusele kavatsetavaid tollialandusi otsekohe oma võimuga maksmata panna enne Riigikogu otsust.

Rahaasjanduse komisjonis olime meie selle volituse andmise vastu. (Vahelhüüded.) Mitte sellepärast, et meie rühm kuidagiviisi ei sooviks näha tollialandusi, vastuksa, meie sooviksime neid näha, meie tervitame igat valitsuse sammu, kui alandatakse tolle esimesejärgu tarbeainete pealt. Kuid valitsus ei soovi tolle alandada nende pealt, vaid valitsus tahab saada sõjariista selleks, et reguleerida hindu, mõjutada ettevõtjaid, et nad alandaksid hindu. Kuid lugu on sellane, et vastav sõjariist on valitsusel olemas. Meie oleme pikisilmi oodanud, et valitsus seda sõjariista tarvitaks. Mitte keegi ja midagi ei takista praegust valitsust tolle alandada, kui valitsus esitab vastava seaduseelnõu Riigikogule, milline siin otsustatakse selles korras, nagu üldse seadusi otsustatakse ja nagu üldse ka tolle tuleb otsustada. Meie arvamine on see, et valitsus käesoleva seadusega mingit erilist paremust omale ei saa, ainult ta võtab omale volituse, mis põhimõttelikult õige ei ole. Tolle ei ole õige üle öö alandada. (Vahelhüüed.) Ma ütlen silmapilk, härra Teemant. Juba rahaasjanduse komisjonis meie rühma liikmed toonitasid, et majanduseelu ei ole jalgpalliväli, kus palli veeretatakse ühe värava alt teise. Tollidega ei tohi mängida. Mis on takistanud eelmist valitsust, kes koostas vastava seaduseelnõu, esitada Riigikogule tollide alandamise ettepanekut. Mingit takistust sellel ees ei seisnud. Meie oleksime kiires korras vastavad tollide alandused vastu võtnud ka siis, kui tahetakse teatavat survet avaldada mõnele ettevõttele, kes, olles monopoli seisukorras, hoiab hinnad kõrgel.

Nõutud volitust ei saa anda valitsusele, kuna meie ei tea, kuidas seda ära kasutatakse. Meie oleme näinud, kuidas tollide kõrgendamise õigust on ära kasutatud, kus pandi maksmata üle öö maailmarekordilised tollid, milliseid nüüd hiljem needsamad tollitõstjad kavatsesid alandada. Meil puudub usaldus kõneall oleva volituse õige tarvitamise asjas.

Siin hüüti vahele, et kui meie olime rkl. Pätsi valitsuses, siis see valitsus kasutas ära analoogilise tollialandamiste makspanemise volituse, mis temale oli antud Riigikogu poolt. Vaadake, siis oli tegemist erilaadi asjaoluga. Valitsuse enamus oli sel ajal arvamisel, et uusi tollitariife ei saa enam IV Riigikogus kuidagi teisiti maksmata panna, kui et kogu tariifid valitsus paneb maksmata oma otsusega ja annab siis Riigikogule kinnitada. Meie vaidlesime selle seisukoha vastu, kuid meie jäime vähemusse. Ei teinud aga, tõsi, sellest valitsust lõhkuvat tuliküsimust, sest nii tollide tõstmised kui tollide alandamised olid majandusliikude organisatsioonidega varem läbi arutatud, see ei olnud enam üllatus. Tollide alandamine oli siis ette nähtud terve rea toorainete pealt, mis tootmiskulusid Eestis aitas vähendada, oli ette nähtud ka neilt ainetelt, mis leiavad põllumajanduses laialdast tarvitamist. Nii et asjaolu, et Pätsi valitsuse ajal ära kasutati analoogilist volitust, ei räägi meie praeguse seisukoha vastu. Praegu on jutt üksikutest tolli alandustest, mida ei taheta ennem kuskil läbi arutada. Lugupeetud Riigikogu liikmed, eramajandus ei ole asi, mida võiks alatise terrori all hoida. Käesolev seadus on aga eramajanduse terroriseadus.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, meie ei ole eitaval seisukohal selles suhtes, et riik ei tohi olla pealtvaatajaks, kui üksikud ettevõtted oma monopoli seisukorda pahahtlikult kasutavad, kuid mõjuavaldamiseks peab riik tarvitama legaalseid abinõusid, neid, mis temale ette kirjutab meie riiklik kord.

Majanduseminister J. Zimmermann: Meie oleme tihti näinud siin seda, et härrad sotsialistid niisugusel korral, kui nad valitsuses ei ole, ütlevad, et valitsusele suuri volitusi anda ei tohi. See seadus esmakordselt koostati Strandman'i valitsuse ajal. Kui seadus tuli komisjonis arutamisele, siis seletasid sotsialistid, et põhimõtteliselt ei tohi niisugust võimalust anda valitsusele. Sotsialistide poolt öeldi ka seda, et valitsus tahab seadust tarvitada selleks, et uusi tollitariife maksmata panna, ja selleks seadust tarvitada ei tohi. Rahaasjanduse komisjonis olid need läbirääkimised. Siis tulid sotsialistid valitsusesse ja viisid sellesama volituseseaduse läbi, mida mina, olles Strandman'i kabinettis, olin Riigikogule esitanud. Sotsialistid, olles valitsuses, kasutasid seda seadust otstarbeks, milleks nad ütlesid, et kasutada ei tohi. Nad ütlesid, et see on parlamendi õiguste rikkumine, kui valitsus ilma Riigikoguta paneb tollitariifid maksmata. Ise valitsuses olles panid aga ilma Riigikoguta tollitariifid maksmata. Ka praegu-

sel korral mina arvan, et meil on raske aeg ja majanduslikult tuleb kiirelt talitada. Palju on selle üle nurisetud, et mõned ained meil on väga kallid. Valitsus peab selle eest hoolitsema, et hinnad tasa-kaalus oleksid. Et valitsus saaks küllalt mõjukalt tegutseda, on tal seda volitust tarvis.

A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma juba märkisin siin olukorda, mis tingis selle, et Pätsi valitsuses sotsialistid leppisid sellega, et parlamendilt antud volituse alusel valitsus pani maksma uued tollitariifid. Kordan veel, aluseks sellele oli asjaolu, et kogu tollitariif oli läbi arutatud majanduslikkude organisatsioonide poolt ja et siin ei olnud tegemist enam üle öö tulevate üllatustega. Valitsuses vaidlesime selle vastu, kuid meie ei teinud sellest tülüküsimust. See oli valit-
suse enamuse otsus. Sellepärast ei ole Majanduseministri väide õige, nagu oleksid just sotsialistid uued tollitariifid maksma pannud. Loomulikult üks rühm ei saa valitsuses ainult oma tahtmist läbi viia. Kui ka praegune Majanduseminister teatava rühma liikmena tahaks ainult oma tahtmist läbi viia, siis tahaksime küll näha, kui kaua praegune valitsus püsiks ja milline oleks selle tagajärg. Igatahes ei oleks see kasuks Eesti majandusele.

Majanduseminister J. Zimmermann: Lugupeetud eelkõneleja vabandas sellega, et valitsuses olles sotsialistid-ministrid seadusele vastu hääletanud. (Vahelhüüe.) Seda ma ei tea, aga meie teame väga hästi, kes selle poolt hääletasid Riigikogus.

L. Johanson: Austatud Riigikogu liikmed! Härra Zimmermann'i esinemine ei olnud kellelegi üllatuseks. Meie oleme härra Zimmermann'ilt juba varem kuulnud sarnaseid esinemisi, sest ta kuulub kahtlemata nende meie riigimeeste tüübi hulka, kes kunagi asja sisusse ei suutu, vaid kõrvaliste väidetega katsuvad tähelepanu teisale iuhtida. Ma ei ole kunagi kuulnud, kui tähtsad majanduseprobleemid arutusel, et härra Zimmermann oleks tulnud Majanduseministrina küsimust sisuliselt käsitleda, vaid ta tuleb ikka väidetega, et vaadake, enne tehti seda, siis tehti seda, ja siis tuleb see käänamine ja väänamine ning ühe kui teise õiendamine. Ma toon näiteks läbikäigumaksu seaduse. Komisjonis nõuti ja oodati, et härra minister annab seletust, ja jäi niisugune mulje, et komisjoni liikmed suutsid küll seadusse tungida, aga kes seda nähtavasti ei olnud lugenud, oli härra minister ise. (Naer.) Ja nii on lugu kõigi seadustega, mida härra Zimmer-

mann peab kaitsma. Sellepärast on ka arusaadav, kui praegu on siin sõna võetud valitsusele selle õiguse andmise vastu, kuid nüüd tullakse ja katsutakse jällegi avalikule arvamisele tolmu silma puistata, et vaadake, midagi uut ei ole, teised on ka nii teinud.

Juhataja: Palun väljendustes mitte haavavaid ütelusi tarvitada.

L. Johanson: Missuguseid?

Juhataja: Näiteks „tolmu silma puistata“.

L. Johanson: Noh, siis ma ütlen tolmu asemel, et härra minister katsub nagu lõhnaõli puistata oma tegevuse peale ja sellega seda varjata, aga meie teame, lõhnaõli all on siiski sarnaste nähtustega tegemist, mille kohta arstidel on oma eriarvamine.

Mina komisjonis olin tegelikult algusest saadik selle seaduse vastu, seaduse vastu, mis käsitab ka tollide kõrgendamist. See on praeguse valitsuse käes väga häda-
ohtlik.

Mis puutub tollide alandamise õigusse, siis siin on toodud komisjonis seda ette ja kahtlemata on see põhjendatud, et tollide alandamist ei saa üle öö panna maksma. Tollide kõrgendamise õigust põhjendatakse seega, et võib-olla tuuakse sisse tagavara ja et seda ära hoida, sellepärast on tarvilik, et kõrgendused telegraafiteel maksma pandaks, ja see õigus peaks valitsusel olema; Riigikogu tagantjärele kinnitab seda, mis valitsus on teinud. Tollide alandamise juures kujutage aga ette seda, kui on teatud määral kaupa sisse toodud, ja kui üle öö tolli vähendatakse... (Vahelhüüded.) Katki on see, et ärid jäävad pankrotti. (Vahelhüüded.)

Teame, et tollide kõrgendamised ja alandamised ei sünni Majanduseministriumis, ilma et ükski äri- ja ringkond seda teada ei oleks saanud. Andmed on selle kohta välja läinud, ja üks või teine äri- ja ringkond on teada saanud ja osanud tollide kõrgendamist enda huvides kasutada. Tollide alandamise huvides suudetakse seda ka teha. (Vahelhüüded.) Miks ei saa, kui oma tagavarad teisele müüvad ära õigel ajal, teine läheb pankrotti. (Vahelhüüe.) See võimalus on olemas. (Vahelhüüe.) Miks ei ole, tema saab tollide alandamisest teada, müüb oma tagavarad alla turuhinna teisele, tema on ennast päästnud, teist aga sisse vedanud. See on selle börsimängu sisu. Et nüüd tolli alandada tuleb esimesejärgu tarbeainetelt, see on selge. Seda oleme alati nõudnud ja alati pooldanud. Tollide alandamiseks on alati võimalusi olnud. Praegu on tariifid Riigikogus, nende tariifide juurde võib

teha parandusi. Samuti on tollide kõrgendamise võimalus Riigikogu kaudu. Aga just tollide kõrgendamise õigus praeguse valitsuse käes, kelle koosseis peale paari erandi on sama, mis eelmisel valitsusel, on hädaohtlik. Me näeme, kuidas seda tehakse, ilma et riigikassa huvid seda oleksid nõudnud, ilma et selleks iseäralist põhjust oleks olnud. Tõsteti esimesejärgu tarbeaine, suhkru, tolli, mille tõttu suhkur üle 10 sendi kilogrammilt kallimaks läks. Me teame, et selle viimase tõstmise korral olid paljudes kauplustes tagavarad olemas, ja selletõttu üksikud ärieringkonnad suuri kasusid lõikasid. See on tervele rahvale, samuti ka Riigikogule teada. Enne seda oli suur tung üksikutesse kauplustesse, katsuti sisse osta mis võimalik. Mis see riigikassale annab? Rahva hulgas suhkru tarvitamine selle tagajärjel väheneb ja natukene kokkuhoidu valuutas annab, aga inimesed kannatavad selle tagajärjel, nad ei jõua osta rahva toidulaual nii tähtsat ainet. Ja seda õigust on kasutanud eelmised valitsused palju rohkem. Eriti praegune Majanduseminister on tõstnud riidetolle ja nahatolle ning teisi tolle. (V a h e l h ü ü e.) Minu arvamine on, et kumbagi õigust ei tohi anda, kõik peab sündima Riigikogu kaudu. Seda seadust tarvis ei ole, vaid tollide muutmise jäetagu rahvaesinduse õiguseks.

Kui riidetollisid tõsteti, tuldi Riigikogu kõnetooli, — ja kui ma ei eksinud, siis oli härra Zimmermann see, kes seletas, et abinõud võetakse tarvitusele, et riidehindad ei tõuse. Aga seda ei tehtud. Hiliem väljamaal langes puuvilla hind, ja vabrikud oleksid võinud odavamalt valmistada riidekaupa, seda aga ei teinud sellepärast, et nende seljataga seisis valitsuse heatahtlikkus. Aga samal ajal kõneldakse, saadetakse ühest ministriumist teise „bumaagasi“, kõneldakse kääridest, eriti enne valimisi kõneldakse sellest, aga tegelikult antakse ainult soodustusi firmadele, ja need soodustused tulevad siis rahva kanda, ilma et selleks erilisi põhjendusi oleks. Härra Zimmermann on Majanduseminister, seesama Zimmermann, kes riide- ja nahatollisid tõstis... (V a h e l h ü ü e.) Meil on alati näha olnud, et niipea kui Strandman on pääsenud riigivalitsusse, on alati tollisid tõstetud. Omal ajal, kui Strandman oli juhtival kohal, oli tollide tõstmine ja Zimmermann tegi seda ka kaasa. Meil ei ole mingit usku, et seesama minister, kes on tollisid tõstnud, neid ka alandama hakkaks.

On kõneldud tsemendi kõrgest hinnast. Aga tsemendihinna vähendamiseks on abinõud praegusel valitsusel olemas, nii nagu kõigi tarbe- ja toiduainete alandamiseks on valitsusel praegu abinõud ole-

mas. Mina arvan, kui niisugune seaduseelnõu tuuakse Riigikogusse ja koalitsioon sellega päri on, meie poolt selleks kunagi takistusi ei ole. Aga meie oleme näinud seda komisjonides, kuidas on võideldud luksusasjade tollide vähendamise eest, on võideldud just ka valitsuse poolt, ja on toodud sellejuures põhjenduseks seda, et kui meie liiga kõrged tollid paneme, siis tuuakse neid asju rohkem sisse inseneride aluspesuna, nagu meil nende luksusasjade sissetoomise juures üks kujukam näide on.

Seda õigust ei ole mitte valitsusel tarvis, eriti seda tollide kõrgendamise õigust ei ole tarvis. Meelsamini annaks küll alandamise õiguse, aga see alandamise protsess on nii lihtne, et Riigikogu saaks seda ka mõne päevaga ära teha, nii et üht ega teist õigust pole tarvis anda valitsusele. Aga üks on kindel, esimesejärgu tarbeainete pealt ei tohi tollisid ka praegune valitsus tõsta. Ma loen oma kohuseks siit hoiatada praegust valitsust, et elumaksumus on meil praegu juba küllalt suur, ja praegune valitsus sihib veel sennapoole, et just seda elumaksumust tõsta. Selle tüübiliseks näiteks on ka see läbikäigumaksu seadus, mis annab Majanduseministrile väga suured õigused üksikutelt tarbeainetelt oma äranägemise järele tõsta maksu. Mõnede tarbeainete maksustamine tahtakse läbikäigumaksu seadusega anda ainuüksi Majanduseministri otsustada. Seda ei tohi teha, selle vastu tuleb välja astuda.

Teiselt poolt on tarvis, et vaadataks tollitariifi uuesti läbi, mis on Riigikogus. Valitsus võib teha oma ettepaneku, ja iga-päev võib rahaasjanduse komisjon ta läbi vaatamisele asuda. On tarvilik, et läbi viiakse esimesejärgu tarbeasjade ja toiduainete tollide alandamine. Elumaksumus on kunstlikult kõrge, ja üksikute ainete hind on kõrge ainult väikeste ringkondade, äriettevõtete ja firmade huvides. Rahva sissetulekud on vähenenud ja vastavalt sellele tuleks ka tarbeainete ja toiduainete hindu alandada.

O. K a s k : See seadus, mis praegu päevakorras, on tingimata tarvilik. Kui omal ajal seadus sarnasel kujul vastu võeti, siis piirduti lühema tähtajaga. Valitsus kasutas seda õigust, ja nüüd on käes uus täht-aeg. Oleks tarvilik, et valitsusel uuesti oleks õigus tollide alandamisi ette võtta. Kõigepealt mis tõi ette härra Oinas. Härra Johanson on üksinda rühmast kogu aeg vastu olnud, aga rühm oli valitsuse poolt. (V a h e l h ü ü e.) Tööerakond ei olnud siis valitsuses. Ma tean seda asja väga hästi, sest selle seaduseelnõu üks mõjutajatest olen ma isiklikult olnud. Tegin rahaasjanduse komisjonis ettepaneku, alandada tolle tekstiil- ja nahakaupadelt. (V a h e l h ü ü e.)

Kui tekstiil- ja nahatollide küsimus rahaasjanduse komisjonis oli, siis tehti mitmelt poolt ettepanekud ja kord võeti isegi minu ettepanek vastu, et tekstiiltolle alandada. See tõi aga sekeldusi, ja valitsus võttis seisukoha, ning mina loobusin oma seisukohast selle tõttu, et valitsus esitas eelnõu, millega temal õigus oli tolle alandada. See eelnõu, mis praegu päevakorras, sai alguse Pätsi valitsuse ajal. Kui ma ei eksi siis härra Ast oli see, kes kaitses seisukohta, et valitsusele anda tolli põhitariifide seaduse § 3 muutmiseiga õigus tolle alandada. Nüüd, kus ise enam valitsuses ei ole, vaidlete vastu. Niisugune kahepaikne seisukoht ei ole õige.

Teine küsimus, millest räägite, on Strandman'i tollid. Kuid peale Strandman'i valitsuse oli ligi aasta otsa Pätsi valitsus, sellest võtsite teie osa, ja siis pandi terved tollitariifid maksma, et alandada. (V a h e l h ü ü e.) Tekstiiltollide alandust ei olnud. Nahatollide alal oli revideerimine ja üksikute tollide alandus ette võetud. Nii et teil oli palju võimalusi. (V a h e l h ü ü e.) Sellepärast peab valitsusel see õigus olema ja sellepärast on eelnõu tervitatav, sest siis oleks valitsusel võimalik teatud alandusi ja muudatusi ette võtta.

A. Oinas: Rkl. härra Kask püüdis minule kohalt vahele hüüda ja juhtis minu tähelepanu sellele, nagu eksiksin mina meie rühma endise seisukoha vastu ja ei oleks järjekindel. Mina selgitasin neid tingimusi, mille tõttu sotsialistid pidid leppima sellega, et Pätsi valitsuse ajal tollitariifid pandi maksma valitsuse poolt. (V a h e l h ü ü e.) Nüüd märgin veel seda, et volitused igalpool põhjenevad usalduse peal. Seda ei unusta meie eraelus, seda ei tohi meie unustada ka poliitilises elus. Antud juhul ma motiveerisin meie rühma eitava seisukoha ka sellega, kuna meil teada praeguse Majanduseministri ajal elluviidud tollide kõrgendused, millised ulatusid maailmarekordini tekstiilainetelt, et ei ole meil usaldust selle kohta, et tollide alandamist õieti tarvitatakse. Nüüd peaks teil meie seisukoht selge olema. (V a h e l h ü ü e.) See ei ole kellelegi häbitav, kui rühm ennast ja oma tegelasi valitsuses usaldab, nagu seda tegi meie rühm oma esindajate suhtes Pätsi valitsuses.

H. Martinson: Mul on ainult paar sõna öelda. Härra Kask ütles, et sotsialistid Pätsi valitsuse ajal olla nõus olnud tollide tõstmiseks. Pean ütlema, et sotsialistid valitsuses olles olid nõus kui luksusainetelt tolli tõsteti. Komisjonis tegin minagi parandusi, et luksusainetelt tolli tõstetak, kuna kõikide tarbeainete pealt

tollid pidid saama alandatud. Nagu põlumeeste rühma kuuluvad komisjoni liikmed mäletavad, sai isegi vikatite, vankrimäärde, käiade j.n.e. tolli alandatud. Ainult luksusainete tolli sai suurendatud, ja seda on sotsialistid alati pooldanud. Teisi seisukohti sotsialistidel selles rahaasjanduse komisjonis, kus tolli-põhitariif arutusel oli, ei olnud.

R. Laes: Rahvasaadikud! Selle seaduse juures, mis on nii kui pilbastest ehitus, muutub ka tänane Riigikogu koosolek ühesõnaga tsirkuseks...

J u h a t a j a: Ma hoiatan Teid, kõneleja.

R. Laes: Aga ma siiski pean mainima asjaolu, et tungitakse kallale, üheltpoolt sotsialistid, teiselt poolt kodanlased. Ja siis peab ütlema seda, et kui teil nüüd tõesti... (V a h e l h ü ü e.) Ta kirjutab teie kohta — timukas. Kas see on parem? (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a: Teen Teile märkuse.

R. Laes: Kui kord tülid, mis selle seaduse arutamise ümber tekkinud, kord lõpevad, siis tulevad kindlasti need riisimed kaela just töörahvale. Et just Joonas nii hell on „Edasi“ asjas kõigist kohadest, siis tahan talle tulevikus tuua vastuseks neid pärle, mis paneb „Edasi“ tema kohta. Kui sotsialist Oinas panna Majanduseministriks, siis võib enam-vähem kindel olla, et ta teostab kõik samad seadused, milliseid kaitses praegu Majanduseminister Zimmermann. On enam-vähem kindel see, sest meie oleme näinud ja klassiteadlik proletariaat teab väga selgesti, missugused on sotsialistid Eesti töörahva huvide kaitsjatena olnud. (V a h e l h ü ü e.) Johanson'i kohta annan ma väikse epistli hiljem. Ja kui nüüd vaadata seda seadust ja kuulata vaidlusi, siis kui oleks valitsus tulnud välja ja öelnud, et pahempoolsete tööliste ja kehvikute rühm on selle seaduse vastu, siis oleks see reaalne olnud, sest meil ei ole olnud kahepaiksust, nagu sotsialistide parteil. Ja meie ütleme, praegusel korral ei saa tulla töörahvale mingit paremust, kui on olemas Eestis Eesti sotsialistlik partei. Üks asi, mis Johanson ütles Majanduseministri kohta, kas komplimentiks või enese autoriteedi tõstmiseks, et Majanduseminister kallavat lõhnaõli rahva peale, siis ma ütlen, kadakaokkaid kallab ta rahva peale, mis langevad töölistele krae vahele. Nii saamatult esineb ta siin, aga kas teate, kuidas ta on väljaspool, — seal on ta nii veripunane, et paremat ei ole. (N a e r.) See on selge meile, et tollitariifide muutmise on töörahvale vastuvõtmata, aga et sotsialistid seda südilt kaitsesid, siis peaksid kõik aru saama, mis

kaitsmine see on. Kui neil oleks rida kohti valitsuses, siis nad ainult nohistaksid, ja ei tunneks töölisi. Nad mõtlevad ainult seda, et mis see Leningradi „Edasi“ kirjutab. See on nendel südame peal. Aga kui nad saavad roosidest krantsi, siis laulavad paremini.

Kui nüüd vaatame majanduslikku käiku, siis näeme, et sotsialistid on kodanlusega käsikäes töötanud. See on tõsi ja seda näitab ka see, et Martinson ütles, et Päts kõrgendas luksusainete peale tolli. Päts ei ole mitte sotsialist, mina nii loll küll ei ole, kui Martinson, et ma seda mõtlen. (Naer.) Ta on põllumeeste kogude ridades, see peaks enam kui kindel olema.

Ja siis üks asi, mida veel mainida oleks, et selle seaduse vastu nii kindlasti sõditakse, — tuleks veel rohkem sõdida, aga mitte nii paindlikult kui sotsialistid seda sõdivad. See on lapsemäng. Omal ajal sotsialistlik rkl. Johanson ütles rkl. Kaaver'ile, et töörahvas sülitab teid välja. Töörahvas ükskord kihutab sotsialistliku partei siit välja! (Vahelhüüded.)

Juhataja (koputab haamriga): Ma palun rahu!

L. Johanson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ka mina pean seda märkima, et selle koalitsiooni ajal, millest sotsialistid osa võtsid ja kus Riigivanemaks oli härra Päts, olid tollitariifid päevakorras, siis vähendati terve rida esimese järgu tarbeasjade ja toiduainete tolle. Tol ajal oli juba valutakriis, tulid valuutaseadused ja kitsendati luksusasjade sissetoomist. Aga ma ütlen, küsimust tuleks põhimõttelikult kaaluda. Aga mis ajajooksul ära tüütab, on see, kui hakatakse selle asemel, et sisu juurde minna, ütleva, et teie tegite nii ja teisiti ja sellejuures hakatakse ebaõigeid andmeid ette tooma.

Mis nüüd puutub sellesse, missugune ma väljaspool olen — veripunane — ja missugune ma siin olen, siis on see minu asi, ega pole selle hindajaks härra Laes, kui see härra, kelle kohta eestikeelses ajalehes... (Vahelhüüde.) ...selles ajalehes, kelle organisatsiooni need Riigikogu liikmed oma kõnedega ütlevad endid kuuluvat, et selles ajalehes kirjutati, nagu oleks härra Laes samal ajal, kus töölisi esitab, ka kaitsepolitseis agendiks. Niikaua, kui Teie seda ümber ei ole lükanud, niikaua ma Teie kõnedele, härra Laes, üldse ei reageeri. Ja need andmed ei ole mitte ainult sellel ajalehel olemas, vaid need on tervel Tartu tööliskonnal.

Mis puutub sotsialistlikku parteisse, siis on siia kõnetooli tulnud varematal aegadel inimesed, kes teist voolu esitasid ja sellejuures tõsised inimesed olid ning

kadu kuulutasid sotsialistidele. Aga asjata, meie oleme siiski siin. (Vahelhüüded.)

Juhataja: Palun rahu!

O. Kask: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Asjaliku märkusena tahaksin kõigepealt tähendada, et mis puutub tollitariifidesse, siis ei saa sotsialistid salata, et just tollekordse valitsuse poolt on need tollid maksuma pandud, kust ka sotsialistid osa võtsid, ja siiski sotsialistid neid tolle ei puudutanud, kuigi oleksid võinud seda teha. (Vahelhüüde.) Nisujahu peale pandi toll maksuma. (Vahelhüüde.) Ei jäänud, vaid tõsteti. (Vahelhüüde.) Härra Rei, Teie võiksite vabalt vaadata järele stenogrammist, kuidas seal on.

Juhataja: Palun mitte kahekõnesid pidada.

O. Kask: See on selge, kui härra Oinas toonitas, et neil on usaldus oma tegelaste vastu siis peab tähendama, et igal rühmal on usaldus oma tegelaste vastu. Aga on ka kindel, et kui ollakse valitsuses, siis räägitakse üht, kui opositsioonis, siis teist. See ei ole põhimõte. Põhimõtted on hoopis teistsugused.

A. Oinas: Raske on asja selgeks teha sellele, kes ei taha aru saada. Üks neist tegelastest, kes ei taha tõsiasjust aru saada, on rkl. Kask. Aga mina siinkohal märgin veel seda, et täna avastasin rkl. Kaskel veel ühe teise omaduse, et temal ka lühike meeespidamine on. Härra Kask kahel korral toonitas siin seda, et neid kõrgeid tolle, millised pandi maksuma Strandman'i valitsuse ajal, sotsialistid ei puudutanud, kuigi nendel oleks võimalik olnud neid alandada. (Vahelhüüde.) Nahatoll on väike osa sellest suurest tollideseeriast. Tuletan lugupeetud Riigikogu liikmetele meelde, et tollitariifis, mis pandi maksuma Pätsi valitsuse poolt, olid alandatud nii ilmarekordilised riidetollid kui ka saapatollid, nimelt lihtsamatelt rasketelt saabastelt, olid alandatud ka nahatollid. Peale selle tollialandus oli läbi viidud tervelt realt tooresainetelt selleks, et tööstus ja põllumajandus võiksid odavamalt produtseerida. Need on, härra Kask, tõsiasjad, millega leppida tuleb. Ka Teie, härra Kask. (Vahelhüüded.) Mitte midagi ei keeruta. (Vahelhüüded.)

Juhataja: Ma palun rahu.

R. Laes (fakt. märk.) Ma pean öien-dama rkl. Johanson'i kõne seda osa, kus ta kartis öelda ühe eestikeelse ajalehe nime. Ta ütles, et ühes eestikeelses ajalehes olla kirjutatud minu kohta, et mina olen kaitsepolitsei agent. Pean muu seas

õiendama seda, et seda ei ole selles ajalehes kirjutatud. See on üks eestikeelne ajaleht, mille nime härra Johanson kardab öelda. Igakord, kui mina härra Johanson'i puudutan, nimetab ta seda ajalehte. See näitab ainult seda, kui vaimuvaene härra Johanson on.

Juhataja: Rkl. Laes, ma palun jääda faktilise märkuse piiridesse.

R. Laes: Need andmed, mis härra Johanson minu kohta rääkis, ei vasta tõele. Ma ei ole kaitsepolitsei teenistuses, vaid kui rkl. Johanson seda minust arvab, siis on ta ise politilise politsei teenistuses.

A. Oinas (fakt. märk.): Ma faktilise märkuse korras lisan veel juurde oma endisele seletusele, et mis puutub nisujahu tollisse, millest siin palju räägitud, siis pandi see maksma peamiselt selleks, et võimaldada kaubalepingu sõlmimist Leeduga. Vastutasuks Eesti tööstus sai kaubaturu Leedus. Ühenduses sellega võtsid meie suurveskid omale kohustuse, et nad ilma hinda jahule tõstmata kodumaa nisu üles ostavad. Sellega saime kaks kärbest ühe hoobiga. (V a h e l h ü ü e.) Ma seletasin juba, kuidas asi oli.

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei tahtnud sõna võtta, et asja pikale venitada, kuid eelkõnelejate poolt on ette toodud rahaasjanduse komisjonis olnud asjade kohta väärarvamisi. Ma kõnelejate stenogramme veel ei saanud, vaid luban enesele meelde jäänud märkused ette kanda. Rkl. Oinas kõneles mitmel korral tõsiasjadest, kuid neid tõsiasju kui niisuguseid ei ole. Minu arusaamise järgi ei ole need tõsiasjad, kui Riigikogu kõnetoolilt ette toovad. Neid peab põhjendama. Mäletate, lugupeetud Riigikogu liikmed, kui rahaasjanduse komisjonis ja ka Riigikogus oli arutamisel analoogiline seadus, kus valitsus tahtis volituse saada tollide alandamiseks. Sel puhul, minu mäletamise järele, rahaasjanduse komisjonis härra Oinas vaidles selle vastu, mina olin sel ajal aruandja, ja tema põhjendused olid, et sellega tahetakse tollitariife üle öö maksma panna. Ütles, et teine asi oleks, kui seda tahetakse mingiks surveabinõuks töösturite üle, et neid vaos hoida. (V a h e l h ü ü e.) Mul on see nii meeles, ma kontrollin hiljem protokollidest järgi. Kui nüüd tuli järgmine valitsus, ja härra Oinas võttis valitsusest osa, siis ta võttis ja pani otsekohe selle tariifi maksma. (V a h e l h ü ü e.) Mitte Teedeminister, aga see valitsus, millest Teie osa võtsite.

Edasi, kui meie vaatame, mis see tariif sisult on. Praegune valitsus on leid-

nud, et see tariif on kõrge, et seda tariifi tuleb alandada. Valitsus tahab volitusi, et seda tariifi alandada, mis maksma pandi siis, kui Teie, härra Oinas, valitsuse liige olite. Nüüd Teie tulete ja vaidlete vastu, et seda ei tohi teha. Kas tahate siis hoida tollitariifi norme nii kõrgel, tulge õigem konkreetsete ettepanekutega, mida Teie tahate ja mida mitte. Minu arvates ei ole loomulik, et Teie, kui selle valitsuse liige, kes praeguse tollitariifi pani maksma, rahvahuvidega põhjendades vaidlete vastu, et seda ei tohi alandada. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei saa muud järeldust teha. Mina saaksin aru, kui Teie esineksite ettepanekuga selle alandamise kohta, aga Teie vaidlete põhimõttelikult vastu, tähendab olete ka selle alandamise vastu. Seepärast oleks vist asjale kasulikum olema, kui meie mitte niisugustesse vaielustesse ei laskuks, mis iseenesest viljatud on. Sest on selge, et kui on tarvis elukallidust, elumaksumust alla viia, siis on arusaadav, et tuleb see abinõu tarvitusele võtta. (V a h e l h ü ü e.) Kahtlemata on selleks tollitariifide alandamine, ja kui teie, sotsialistid, valitsuses oleksite, teeksite teie seda sama. (V a h e l h ü ü e.) Lugupeetud rkl. Oinas, kui Teie ütlete, et Teie vastu ei ole, miks Teie olete siis meid oma sõnavõtmistega tund või enam kinni pidanud?

K. Ast: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei ole rahaasjanduse komisjoni liige ja sellepärast ei tunne lähemalt neid motiive, misjaoks vajab valitsus nõuetavat volitust, et tal oleks õigus tolle alandada. Tollide tõstmise volitus on tal niikuinii.

Omalajal kui see küsimus esines eelmises Riigikogus, siis tahtis tolaegne valitsus saada tollitariifide alandamise õiguse selleks, et uut tollitariifi maksma panna. Praegusel valitsusel aga niisugust ülesannet ei ole. Ta ei kavatse uuesti revideeritud tollitariifi maksma panna.

Valitsus tahab nähtavasti tollide alandamise õigust kasutada mõningate eriliste artiklite jaoks, mille tolli alandamisest nähtavasti huvitatud on üks osa valitsevast koalitsioonist.

Kui minu eelkõneleja, lugupeetud rkl. härra Kuris väidab, nagu oleks valitsusel tahe elumaksumust alandada ja ta seks otstarbeks vajab tollide alandamise õigust, siis ei ole see usutav. Sest alles hiljutine tollide tõstmine tähendas elukalliduse tõstmist. Kui valitsus siiski soovib seda õigust, siis on temal tingimata mingi kavatsus. Ja see on vist üks osa neist kavatsustest, milleks lubadusi andis Põlutoöminister valimiste eel. Seal tõsteti nõudmine, et peab võimaldama põllumees-tele mõnede tarbainete odavamalt kättesaamist. Nähtavasti mõeldakse sedasama

ka praeguste volituste nõudmisel. See ei mõju aga kaasa üldisele elukalliduse alandamisele, vaid see oleks kasulik ainult ühele väljavali tud osakesele, — põllumeestele. Üldine front ähvardab elukalliduse langemise asemel elukalliduse tõusu. Suureks tõukeks on see, et esimesejärgu tarbeainetelt, nagu suhkur, tee, kohvi ja kaunvili, tolle tõsteti. Nagu meie järeldama peame muu seas praeguse valitsuse deklaratsiooni osast, mis käsitab majandust, on edaspidi veelgi esmajärguliste tarbeainete tollide tõstmist oodata, sest muu seas praeguse valitsuse deklaratsioonis kõneldakse ka sellest, et peab ruumi andma vabakaubandusele ja kõrvaldama need monopolid, mis pandi maksma eelmise Riigikogu ajal. Monopolid kaotada, kui ei taheta sissevedu vabaks anda, mida riigikassa kanda ei jaksaks, on võimalik ainult sel teel, et tarbeained pannakse kõrgete tollide alla, nii et elanikud neid tarvitada ei suudaks. Teisel teel ei ole võimalik praegumaksvast väliskaubanduse monopolist loobuda. Kui see ülesandeks on seatud, siis see iseenesest määrab ära selle majanduse tendentsi, mida praegune valitsus ja tema selja taga seisev koalitsioon pooldab.

Rkl. Fuks hüüdis vahele sotsialistide kahepaiksusest. Austatud härrad Riigikogu liikmed! Kahepaiksus valitseb seal, kus üht lubatakse ja teist tehakse, üht töötatakse ja vastupidi toimitakse. Sotsialistide kohta ei ole teie võinud mingit vastuoksust tõendada. Härra Kask arvab, nagu oleks tema selle tõestanud. (V a h e l h ü ü e.) Lugupeetud härra Kask! Lisaks oma rühmakaaslasele Oinalle tahaksin ka mina omalt poolt Teie mälu värskendada. Kui Teie räägite, et ka sotsialistide valitsuses olemise ajal olla tollide kõrgendamisi olnud esmajärgulistelt tarbeainetelt ja kui teie nimetate sellejuures nisupüüli, nisujahu, siis teie jätate kõige tähtsama momendi märkimata: nimelt et, tõsi küll, — täiesti lahtiste silmadega, täiesti teadlikult tõsteti jahutollid keelutollideks, aga sellejuures oli valitsusel sõlmitud leping, ja lepingu sisu seisis selles, et nisujahu hind Eestis, siseturul, tollide tõstmise tagajärjel tõusta ei või. See oli üks osa lepingust. Ja tõesti, hinnad ei tõusnud mitte ühe sendigi võrra meie siseturul. Teine kokkulepe, mis ühenduses seisis nisujahu tollide tõstmisega, seisis selles, et suurärid kohustusid nisutagavara üles ostma põllumeestelt. Ka see kokkulepe on teostatud. Nisutagavara osteti üles, ilma et riigikassa omalt poolt üht pennigi juurde oleks maksnud. Kolmandat põhjust on seletanud rkl. Oinas, ja see on nimelt Leedule turu avamine, kuna Leedule alandatud tolliga nisuterade sissevedamise õigus anti. See oli, nagu ma tähendasin, kol-

mas moment, seda käsitas rkl. Oinas, ja mina selle momendi juures enam ei peatu. Mina ainult tahtsin kaht teist momenti meelde tuletada, mida siin nähtavasti tahtlikult kiputakse unustama; nimelt et tollide tõstmine oli seotud vastava lepinguga, ja see leping garanteeris siseturul endised nisujahu hinnad ja nisuterade ülesostu põllumeestelt. Nagu kuulnud olen, on see leping tänavu sügiseks kas murdud või katkenud. Võib-olla, et praegune valitsus selle lepingu uuesti pikendab ja laseb jälle põllumeestelt nisu üles osta endistel alustel. Kui aga valitsus seda mitte ei tee, aga siiski tahab põllumeestelt nisu üles osta, siis muidugi peab seda ostma üles riigikassa juurdemaksudega. Kuidas praegune valitsus heaks arvab toimetada, on tema tahtmise ja arusaamise vili, seda ei tea meie praegu mitte öelda. Ma räägin ainult sellest, kuidas viisi omal ajal korraldati põllumeeste käest nisu ülesostu, ja et see ülesost oli seotud nisujahu sisseveo keelutolliga. Ma rõhutan — just nimelt keelutolliga. Need tollitõstmised aga, mis nüüd toime pandud, nagu suhkrutolli tõstmine hiljuti, on puht fiskaalse iseloomuga. Iga fiskaalne tollitõstmine on ühtlasi ka elukalliduse tõstmine. Seda nägime ka otsekohe, et niipea, kui viimased tollitõstmised teostatud olid, nii ka tõusid vastavalt kõigi nende ainete ja artiklite hinnad.

Lõpeks veel kahepaiksusest. Kui rkl. Fuks arvab omal õiguse olevat rääkida kahepaiksusest, siis ma tuletaksin meelde seda kahepaiksust, mis ilmnes praeguse koalitsiooni rühmade keskel enne Riigikogu valimisi. Ma tuletan meelde üht väga räpast ennevalimisaegset broshüüri, mille autorit ma arvan võivat siin üsna ligidal näha; selles oli öeldud, et vaadake, sotsialistid sõnades on tollide tõstmise vastu, aga tegelikult nad ometi tõstavad. Seal pandi muu seas sotsialistidele süüks ka seda, et enne Riigikogu valimisi, siis, kui sotsialistid olid valitsuses, tõsteti suhkru pealt tolli 7,5 senti. Aga selle räpase broshüüri autoril oli ometi väga hästi teada mitte ainult sotsialistide teadaandest Riigikogus, vaid ka tolleaegse Majanduseministri seletustest Riigikogu kõnetoolilt, et sotsialistid olid suhkrutolli tõstmise vastu, ega pidanud seda tarvilikuks, ei majanduslikult ega rahalistel põhjustel. Sotsialistid esitasid oma eriarvamise tollide vastu. Lõpuks oli broshüüri autoril ka teada, et siis oli koalitsioon juba lagunenu d, ning et suhkrutoll pandi maksma sotsialistidest ministrite ja sotsialistliku rühma tahtmist vastu. Koalitsioon oli lagunenu d, oli valitsuse kriis. Lisaks sellele, et sotsialistide kaela pandi 7½-sendiline suhkrutolli tõstmine, pandi ka nisujahutolli tõstmine. Aga seda, et

nisujahuhind siseturul tõusta ei võinud ja et lisaturg Leedus juurde saadi, jäeti ütle-mata, vaid öeldi ainult: vaadake, mis nad tegid! Teedeminister Köster lasi lehte oma nõudmise, kus räägitakse tollide alla-löömisest; tollid tuleksid niivõrt alla lüüa, et kui põllumees kaupa ostab, siis hind oleks vastav põllusaaduste hinna langu-sele. Seda nõuti enne valimisi, aga kui valimised olid möödas, siis nägime, et koalitsioon, mis praegugi püsib, hoopis teistsugustele seisukohtadele asus ja selle asemel, et endiste tollimäärade juurde jääda, või neid alandada, nii nagu valija-tele lubatud, tollide tõstmise ette võttis. Vaadake, see on kahepaikus!

Juhataja: Läbirääkimised venivad väga pikale ja aja kokkuhoiu mõttes juhin kõnelejate tähelepanu sellele, et ei tohiks kõneainest kõrvale minna. Ma paluksin seda silmas pidada.

L. Johanson (fakt. märk.): Fakti-lise märkusena ma tähendan, et see aja-leht, kes niisuguse teate tõi rkl. härra Laes'i kohta, oli „Edasi“. Ta on selle voolu ajaleht, keda ütleb esitavat ka härra Laes. Harilikult need, kes töölisklassis kõige käre-kamalt kodanluse huvides üks-meelt lõhuvad, on olnud provokaatorid, ja nende esinemine on alati sarnast laadi kandnud, nagu härra Laes'i esinemine.

P. Kroos: Rahvasaadikud! Töölis-klass on alati igasugu saladiplomaatia vastu. Ja seda otsekohe sellepärast, et saladiplomaatia sünnib alati töölisklassi kahjuks. (Vahelhüüe.) Ei ole. (N a e r.) Kui siin toonitati, et tulla mõningate tarbeainete tolli alandada, — ma ei tea, mispärast püütakse rahvasaadikute eest salata, missuguste ainete tollid liiga kõr-ged, mida alandada tuleks. Kui toob prae-gune valitsus ette, et suhkrutoll ja teiste esimesejärgu tarbeainete tollid liiga kõr-ged, et neid tuleb alandada, siis tööliste rühm seda tervitab ja teeb ettepaneku, et üldse toll ära kaotada neilt ainetelt täiel määral. Et seda ei ole, püütakse salata, missuguste ainete pealt tolle alandatakse, siis on eksimatult kindel, et härradel on kindel soov alandada tolli luksusainete pealt. Töölisklass seda lubada ei saa, ja tal tuleb tõesti paljastada sarnaseid kava-laid septsusi töölisklassi vastu.

R. Laes (fakt. märk.): Et minu sõna-võtmise puhul rkl. Johanson'i mõistus are-neb, on loomulik nähe. (N a e r.) Sellepä-rast ma ütlen...

Juhataja: Rkl. Laes, see ei ole fak-tiline märkus.

R. Laes: Ma ei ole mitte provokaa-tor, samuti kui ma ütlen, et ma ei ole kait-

sepolitseinik. Nagu ütles härra Johanson, et ma olen provokaator, see on täiesti alu-seta. Ma ei ole provokaator. Ja Lenin-gradi „Edasi's“ olevate andmete põhjal ei saa ma mitte olla. Kas olen töölisklassi lõhkunud ja tegelasi ära andnud? Ei ole. Kuid enam-vähem on kindel, et kui need andmed ja need teated lähevad Leningradi edasi, siis ikka sotsialistide kaudu, meie mustamiseks ja seda sellepärast, et meie seda ei saa, aga nemad saavad. (N a e r.)

A. Rei: Lugupeetud Riigikogu liik-med! Selle küsimuse kohta on niipalju sõna võetud, et tõepoolest ei oleks enam tahtnud läbirääkimisi pikemaks venitada, eriti arvestades sooviavaldusega, mille tegi Riigikogu Esimees. Asja üks külg aga on veel puudutamise väärt, ja seda ma tahak-singi ette tuua. Rkl. Kuris püüdis sotsia-listide vastu vaieldes näidata, nagu olek-sid sotsialistid tollide alandamise vastu. Ometi rkl. Oinas rõhutas täie selgusega, et meie arvates tuleb tolle alandada, ja selleks on ju tee olemas, nimelt — harilik seaduseandlik tee. Kui nüüd aga siin väga tungivalt nõutakse, et tollide alandamine peaks sündima mitte harilikul seaduseand-likul teel, vaid valitsuse otsustega, siis tähendab see vaid seda, et tahetakse või-maldada tollialanduste läbiviimist ilma põhjalikuma kaalumiseta. Niisugune tol-lide alandamise tee oleks vaid siis tarvil-lik, kui kardetakse ettepanekutega Riigi-kogu ette tulla, kus asja põhjalikult kaa-lutakse ja kus siis võivad vead ilmsiks tulla, mis on kardetavad ning kahjulikud meie majanduseelu alal ja mis teevad para-tamatuks eelnõu tagasilükkamise. Majan-duseelu korraldamisega ja eriti nimelt just tollide tõstmise ja alandamise suhtes peab aga talitama väga ettevaatlikult. Tollide tõstmise juures vähemalt on ole-mas teatav motiiv, mis näiliselt nagu õi-gustab kõrgendatud tollimäärade maks-manemist valitsuse määrusega, ja nimelt see, et kui tollide tõstmist pikema aja jooksul kaalutakse, siis kaupmehed kasutavad seda kaalumise aega, et omale vana tolliga soetada suurem tagavara ja seda siis kõrgendatud tolli ajal suure kasuga müüa. Tollide alandamise juures aga ei saa sedagi motiivi olla. Täie õigusega on rõhutatud, et just tollide alan-damist ei ole soovitav üle öö telegraafi-teel maksma panna. Parem ja õiglasem on, kui tollide alandamine on pikemat aega ette teada, nii et ärid saaksid ette kalkuleerida ja oma vanad tagavarad ära müüa. Kui aga nüüd tahetakse valitsusele õigus anda ootamatult tolle alandada, kui tal pole julgust oma ettepanekutega Riigi-kogu ette astuda, kartes et neid ei osata põhjendada ja et need siin ei lähe läbi, siis on see väga halb toiming. Niiviisi tol-

lidega mängida on hädaohtlik ja lubamata, ja sellaseid tolle ei tohiks üldse mitte maksma panna.

Üldse on ju tollidel see halb külg, et neid kerge on tõsta, aga kui nad kord on tõstetud, siis neid alandada on raske. Tollide alandamist kahjuks ei saa nii hõlpsalt ühe suletõmbega teha, nagu neid tõstetakse. Kui tolle on tõstetud, siis majanduseelu kiirelt kohaneb nende järgi, ja see teeb võimatuks neid sama äkitselt alandada, nagu neid kõrgendati. Järsk alandamine võib tuua palju soovimatuid järeltõusid, paisates majanduseelu sassi. Tollide alandamist sellepärast võib teostada vaid suure ettevaatusega järk-järgult, samm-sammult. Just sellepärast peabki tollide tõstmisega olema ettevaatlik. Ei ole ühtki mõjuvat motiivi, mis räägiks selle kasuks, et tollide alandamist peaks teostama järsku, üle öö, telegraafiteel. Otse vastupidi — tuleb aina soovida, et tollide alandamine oleks alati pika aja peale ette teada.

Vaheaeg kl. 19.18 min. — kl. 19.56 min.

Koosolekut juhatab Esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

9. P. Kroos'i väljaheitmine kolmeks koosolekuks.

Juhataja: Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Kroos tarvitab oma kõnes väljendusi, mis minule haavavad tundusid, ja ma võtsin talt sõna ära. Stenogramme lähemalt vaadates selgub, et rkl. Kroos on tarvitanud Eesti vabadusesõjast osavõtnud Soome vennasrahva poegade kohta sügavalt haavavat ütlust, seepärast panen ette,

rkl. Kroos välja heita tänaselt kolmelt Riigikogu koosolekult.

P. Kroos: Mina Riigikogu kodukorda rikkunud ei ole, sest ma olen täiesti allunud juhatajale. Minult võeti sõna ära ja ma allusin sellele, ilma mingit müra ja kära tegemata.

Mis puutub sellesse, et ma haavavaid sõnu tarvitasin, — ma ütlen, võib-olla —, kuid seda kirjutasiid siis kõik ajalehed. Kui ma seda teinud olen, siis ilma paha aimamata ja sellepärast see ettepanek iga tahes õige ei ole.

N. Andresen: (häälet. motiiv.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei esine rühma nimel vaid isiklikult, öeldes seda, et ma ei saa pooldada kui Riigikogu kõnetooli tarvitatakse võimalikult mahlaste üteluste esiletoomiseks. Mis aga puutub karistusse, siis ma pean kahjuks ometi tunnustama, et Soome sõjaväelaste poolt

kõnesoleval ajal pandi toime väga palju korravastaseid tegusid, (Müra ja liikumine kohtadel. — Juhataja mitmekordne pöördumine kõneleja poole ühes haamri tarvitamisega.) ja seepärast hääletan ettepaneku vastu.

Juhataja: Rkl. Andresen, ma võtan Teilt sõna.

R. Laes (häälet. motiiv.): Riigikogu liikmed! See ettepanek minu rühmakaaslast rkl. Kroos'i välja heita, on täiesti imelik, seepärast...

Juhataja: Ma palun siin mitte juhataja teguviisi arvustada.

R. Laes: Peab arvestama ikka sellega, et rkl. Kroos on rahva poolt siia valitud, ja kui ta ütles sarnase sõna Soome sõjaväelaste kohta...

Juhataja: Teie ei kõnele hääletamise motiividest, vaid annate seletusi. Ma palun Teid hääletamise motiivide juurde jääda, muidu ma võtan Teilt sõna ära.

R. Laes: Ta kasutas täpselt neid ütlusi, mis olid väljendatud ajalehtedes. (Vahele hüüdes.) Mul ei ole neid käepärast. Ma võin neid hiljem tuua, ja leian selle täiesti kooskõlas olema, mis öeldud, ja seepärast ei ole põhjust minu rühmakaaslast rkl. Kroos'i välja heita.

Juhataja: Tarvis on kindlaks teha, kui palju on Riigikogu liikmeid koos, seepärast, et otsus tuleb teha ⅔ häältega. (Helistatakse kõrvalruumidesse. — Hääletatakse.) Koos on 80 Riigikogu liiget, ettepaneku poolt on 62 häält, Riigikogu kodukorra § 115 järgi läheb tarvis ⅔ häältest selle ettepaneku vastuvõtmiseks, seega on rkl. Kroos välja heidetud kolmeks koosolekuks. Ma palun rkl. Kroos'i koosolekult lahkuda. Ma kuulutan 2 minutiks vaheaja, et rkl. Kroos lahkuku.

Vaheaeg kl. 20.05 min. — kl. 20.08 min.

10. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — I lugemisel. (Punkt 8. järg.)

J. Fuks: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tollitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadusega ühes on kerkinud vaidlused, mis asja arutamise pikale viinud.

Ma tahaksin puudutada ainult mõningaid mõtteid, missugused olid avaldamisel möödunud aastal Riigikogu rahaasjanduse komisjonis, kui seda seadust arutati,

ja ka käesoleval aastal. Praegusel valitsusel on tollide tõstmise õigus, alandamise õigus lõppes valitsusel mineval aastal. 1. oktoobril. Importäridel ei ole praegu mingit kartust, et valitsus saaks tolle alandada, nemad teavad, et praeguse olukorra juures on võimalik valitsusel ainult tollide tõstmine ja seetõttu tehakse suuremaid tagavarasid. (V a h e l h ü ü e.) Ma ütlen, valitsusel ei ole praegu tollide alandamise õigust. (V a h e l h ü ü d e d.) Tehakse suuremaid tagavarasid, loodetakse aina spekuloida tollide tõstmise puhul. (V a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja: Ma palun kõnelejat mitte segada.

J. Fuks: Möödunud aastal toodi rahaasjanduse komisjonis ette, et üks äri muretse suurema partii suhkrut tagavaraks, lootes, et suhkrutolle tõstetakse. Seda ei tehtud aga. Välismaal langes suhkru hind, ja äri läks pankrotti. Sarnased nähted ei ole aga soovitatavad.

Valitsusel peaks koos tollide tõstmise õigusega olema ka tollide alandamise õigus. See paneks vahest mõtlema meie importärid, et nad praegusel ajal ei paneks meie valuutat asjata suurte kaupade-tagavarade alla seisma. Ma mäletan, kui tolli põhitariifiid rahaasjanduse komisjonis olid, ja kui head mõju avaldas see meie tööstuse peale, kui teisel lugemisel rahaasjanduse komisjon otsustas tsemenditollid kaotada. Tsemenditööstused pöörasid kohe Vabariigi Valitsuse poole, ja kui seadus oli kolmandal lugemisel, siis olid juba valitsus ja tsemenditööstus kokku leppinud. Tsemenditööstus oli tsemendi hindu alandanud, ja Riigikogu leppis selle alandamisega ning jättis valitsuse poolt esitatud tollid maksma. Vahepeal on aga tsemenditööstus vist need lubadused ära unustanud, ja ma ei pea seda loomulikuks, kui praegu Aseri seisab ja Kunda maksab valuraha üks kroon tsemendipüttilt, mida meie, tarvitajad, peame ostma. See loomulik ei ole. Kui välismaal meie Eesti tsemendi odavamalt müüakse ja kui Ruhjast on Eesti asunikud Eesti tsemendi odavamalt saanud kui Abjast, siis tuleb siin reguleerida hindu. Kui 1930. aasta sügisei tekstiilitollide tõsteti, see oli meie kodumaa tööstuse kaitseks, siis sel ajal andsid töösturid lubadusi ja garantiisid. Kui pärast selgus, et ilmaturul puuvilla hinnad langesid, mille tõttu oleksid pidanud meie kodumaa tööstuse tekstiilsaadused odavamaks minema, siis vabrikandid ütlesid, et neil on suured tagavarad sisse veetud ja nad ei saa kodumaal saaduste hindu alandada. Räägiti, et neil on poole aasta tagavarad, et neil on aasta tagavarad. See on loomulik, et kui vabrikud töötada taha-

vad, peavad neil ka tagavarad olema. Need tagavarad on nüüd kindlasti vabrikutel otsas. Nad oleksid pidanud silmas pidama meie kodanikkude ostujõudu ja tekstiilsaaduste hindu alandama. Nad on seda teinud, aga seda on tehtud niivõrt vähe, et seda ei saa võrrelda välismaal tootesainete hindade langemisega.

Edasi vaatame meie saapa-, nahatööstust. Teame, et põllumees saab vasikanaaha eest 60—70 senti, endise 4—5 krooni asemel. Teame, mis põllumees saab loomanahast. Aga saapahinnad püsivad, saapatööstus ei ole sellele reageerinud. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, härra Gustavson, Teie arvate ikka, et Zimmermann seisab selle taga, aga arvan, et Pätsi valitsus, millest Teie rühmakaaslased osa võtsid, mineval kevadel ei ole ka midagi ette võtnud, midagi, mis hindade alandamisele mõjuks. Praegu on põllumajandusesaaduste hindade ja vabrikusaaduste hindade vahel tekkinud suur vahe. Kui põllupidaja oma saadusi müües nende eest vähe saab, siis oleks loomulik, et tema ka vabrikusaadusi odavamalt saaks osta. Selleks, et vabrikud oma saaduste hindasid alandaksid, peaks valitsusel võimu olema kaasa mõjuda. Mineval aastal ütles härra Ast, et kui olukord paratamatult nõuab, siis olevat sotsialistid selle poolt, et valitsusele tollide alandamise volitus anda. Praegu on paratamatu olukord, mis nõuab, et valitsusele peab volitused antama. Ei saa ju Riigikogu kaudu kõigeviimasematki tollitõstmise ega alandamise asja ajada. Teame kui raske on Riigikogus tolliseaduste arutamine. Ma lugesin alles hiljuti protokollist, ma ei olnud sel ajal rahaasjanduse komisjoni liige, kui kaua on mõne tollitariifi seaduse juures peatatud. Igaüks mäletab, kui tollipõhitariifiid, suur ja paks raamat, oli III Riigikogus esitatud, ja III Riigikogu ei suutnud vastu võtta, ning alles IV Riigikogu võttis vastu. Just hindade reguleerimise mõttes oleks tarvis, et valitsusele niisugused volitused annaksime. Meie ei taha arvata, olgu see praegune valitsus, või mõni teine, et see saaks kurjasti seda volitust tarvitama. Läänud aastal oli põllumeeste, asunikkude ja väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühm ja tööerakond opositsioonina Pätsi valitsuse vastu, kuid meie hääletasime selle poolt, et Pätsi valitsusele saaks volitused antud, et ta saaks tollisid tõsta ja alandada. Ma usun, et ükski valitsus ei saa mitte seda volitust ära kasutada vastu Riigikogu enamuse tahtmist. Sellepärast meil oleks tarvis anda valitsusele nõutud volitused, võib-olla et valitsus tolle ei alandagi. Sest tollide alandamine võib ka halvavalt mõjuda meie tööstusele, kui välismaalt kaupasid sisse voolama hakkab. Seda aga meie igatahes ei taha.

Juhataja: Rkl. Laes'ilt on ettepanek, seaduseelnõu tagasi lükata.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

11. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Re i: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev eelnõu on samane, mis eelmise Riigikogu lõpupöevil oli juba Riigikogus arutusel ja isegi kolmel lugemisel võeti juba vastu, lõpuhääletamisel aga lükati tagasi. Mäletavasti sündis tagasilükkamine sellepärast, et tol korral arutuseleolevale eelnõule esitati rkl. Soots'i poolt teatav parandusettepanek, mis tekitas tõsisemaid vastuvaidlusi. Eelnõu ise aga sel kujul, nagu see algatati Riigikogu juhatuse poolt, komisjonis ega ka Riigikogus suuri vaidlusi ei tekitanud, sest Riigikogu oli küsimuse juba ette ära otsustanud eelarvega. Eelarves olid nimelt vastavad krediidid välja jäetud selle eeldusega, et kõneall olev eelnõu, mis siis juba oli välja töötatud ja Riigikogule esitatud, võetakse viimase poolt vastu. Kuid eelnõu Riigikogus kukkus läbi ja kuna see sündis Riigikogu tegevuse viimasel momendil, siis ei olnud Riigikogu juhatusel enam võimalust algatada uut eelnõu Riigikogule esitamiseks, ja niiviisi tekkis olukord, et eelarves ei olnud vastavaid krediidide ette nähtud, kuid vormiliselt jäi endine seadus maksma, mille järgi krediidid oleksid pidanud olema. Uus Riigikogu juhatuse on uuesti kaalunud seda küsimust ja leidnud, et ei ole teist teed, vaid kevadine eelnõu tuleb uuesti algatada. Niisuguse ettepaneku tegi ka juhatuse üldkomisjonile. Kui seal seda eelnõu kaaluti, siis rõhutati mitmelt poolt, et õiguspoliitiliselt ei ole soovitatav maksma nanna seadust, millel on tagasiulatav jõud, nii nagu see käesolevas eelnõus on ette nähtud. Sellepärast avaldati soovi, et eelnõu kolmas osa, mis käsitleb seaduse maksamahakkamist, saaks kustutatud. Töönoolest saab küll vaevalt õigeks ja otstarbekohaseks pidada, et käesolev seadus pannakse maksma tagantjärele. Kuid Riigikogu juhatuse, mitmekülgset küsimust kaaludes, on jõudnud otsusele, et teist väliapääsu kahjuks ei ole, ja käesolev seadus tuleb vastu võtta. Valdadele ei tekita see seadus suuremaid raskusi. Üksikutele linnadele see küll valmistab teatavaid raskusi, tuues eelarve-aasta keskel uusi kulusid juurde. Aga komisjonis tähendas Riigikogu asjadevalitseja, et suuremad linnaomavalitsused juba keva-

dest saadik pidid sellega arvestama, et nad sel aastal enam endises ulatuses toetusi ei saa, kuna riigi eelarvest vastavad summad välja jäeti. Kõike seda kaaludes üldkomisjon leidis, et kuigi ei saa soovitatavaks ja õigeks pidada tagasiulatava jõuga seadust vastu võtta, siiski ei ole teist väljapääsuteed, seepärast komisjoni nimel teen ettepaneku.

käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

O. K a s k: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Just praegu Riigikogu vanem abiesimees härra Kalbus küsis, mis ütleb Pärnu linnaeape. Ma muidugi räägin siin Riigikogu liikmena. Põhimõtteliselt selle seaduse poolt olla ei saa, sellepärast räägin selle seaduse vastu. Ma räägin lühidalt, kuna tarvilik ei ole pikemalt sõna võtta, sest kevadel, kui samasisuline seadus tagasi lükati ja läbi kukkus, siis rääkisid pikemalt selle kohta.

Riigikogu liikmetel on teada, et Põhiseaduse muutmine, mis ees seisab, toob uusi kulusid omavalitsustele. Ja kui rahvahääletamine positiivselt läbi läheb, tuleb presidendi valimine, see nõuab omavalitsustelt alalist tööd. (V a h e l h ü ü e.) Ei tohi, seaduse muudatus on just selle seaduse juures. Omavalitsustel tulevad uued nimekirjad teha, sest nüüd on hääletamine sunduslik. See nõudis uusi lisakulusid omavalitsustelt. (V a h e l h ü ü e.) See nõuab suurt täpsust, peab elanikkude nimekirju parandama, sest nimekirjad seniste aadressilaua andmete põhjal on puudulikud, nii et nimekirju igatahes alaliselt peab parandama ja uued kokku seadma. (V a h e l h ü ü e.) Riigile on see väike summa, riigi eelarve korras peab riik reguleerima toetusi omavalitsustele. Põhimõtteliselt ei ole see sugugi õige, et kõik need kodanikud, kes puuduvad valimistelt, et neid trahvitakse omavalitsuste kasuks. Omavalitsused ei vaja seda trahvi, las läheb see trahv riigikassasse. See on riiklik toiming, ja las läheb see trahv siin riigikassasse. Aga omavalitsused peavad piirides olema, et nende eelarved tasakaalust välja ei läheks, et nende eest summast ära ei võetaks. Riigil on seda palju kergem lisaeelarvega reguleerida, see on puht riiklik toiming. Ja sellepärast ma põhimõttelikult selle poolt olla ei saa.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

12. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. T o n k m a n: Rahaasjanduse komisjonis

tegi härra Majanduseminister parandusettepaneku, mis ette näeb, et laenu võib teha eelarve-aasta jooksul ja et laenu summa ei tohi tõusta üle 9 miljoni krooni. Selle ettepanekuga rahaasjanduse komisjon ühines. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Seaduseelnõu käik rahaasjanduse komisjonis näitab, et praegusel raskel ajal ei ole kerge valitseda, ei ole nii kerge, nagu seda arvab omale teha Vabariigi Valitsus. Juba kolme aasta jooksul Vabariigi Valitsus on teinud Eesti Pangast laenu selleks, et katta oma jooksvaid kulusid, kuna tulud ei laeku sel määral, mil määral on tarvis teha kulusid. Põhiseadus näeb ette, et Riigikogu otsustab laenutegemise. Eesti Panga põhikiri näeb omalt poolt ette, et valitsus võib teha igal aastal laenu Eesti Pangast kuni teatava summani riigi eelarvest. Sellel alusel on igal aastal Riigikogu lubanud iga aasta kohta konkreetse summaga teha laenu Eesti Pangast. Küsimust on kaalunud ka üldkomisjon ja leidnud, et see on ainukene Põhiseadusele vastav tee. Praegune valitsus püüdis aga teha lihtsamaks laenude tegemise, nõudes korraka volitust alaliseks laenu saamiseks selle piirini, milleni Eesti Pank oma põhikirja alusel üldse võib laenu anda. Rahaasjanduse komisjon leidis, et valitsusele võib luba anda ainult ühe aasta peale laenu teha, nii nagu Eesti Panga põhikiri seda ette näeb. Panga põhikirja järgi võib pank anda ainult üheaastast laenu.

Valitsus soovis laenu teha selle summani, milleni pank võib üldse laenu anda, see on 13 miljoni kroonini. Sotsialistid vaidlesid komisjonis selle vastu, sest kui valitsusel seda summat tegelikult tarvis ei ole, siis ei ole otstarbekohane Eesti rahanduse stabiilsed seisukohalt kõneall olevas suuruses laenu nõutada, millest nii sise- kui ka välisriigis võidakse teha järeldusi, mis rasked võivad olla meie rahandusele. Esialgul rahanduse komisjonis valitsus kaitses oma seisukohta, et temale volitus antakse laenu teha kuni 13 miljoni krooni ulatuses. Siin Riigikogu kõnetoolilt Riigivanem seletas, et valitsusel seda kavatsust ei ole. Kuid sellest on vähe. Küsimust ei saa seada usalduspinna. Laenu reaalne ülemmäär tuleb kindlaks määrata seadusega. Komisjonis konkureeris kolm ettepanekut. Üks oli sotsialistide ettepanek, anda valitsusele õigus teha laenu seitsme miljoni krooni ulatuses. Minu arvates valitsus ei saa ilma laenuta läbi, vaid ta peab Eesti Pangast laenu tegema juba selleks, et ametnikkudele ja tööliste palka maksta. Meie ar-

vamine on, et seitsmest miljonist kroonist peaks jätkuma. Paar nädalat tagasi Teemandi valitsus leidis, et küllalt on kuuest miljonist kroonist. Teiselt poolt, keskerakonna tegelaste poolt, tehti ettepanek, et laenu lubatakse valitsusele kuni kaheksa miljonit krooni. Valitsus ise nõudis, loobudes 13 miljoni kr. nõudmisest, üheksa miljoni krooni ulatuses.

Mis puutub laenu tegemisse kaheksa milj. kr. ulatuses, siis minu arusaamise järgi on ka see liialdatud ja Eesti Pangal oleks võrdlemisi raske anda seda laenu. Meie sooviksime, et valitsus seda maksimumi ära ei kasutaks, kuigi Riigikogu peaks selle otsustama kas 8 või 9 miljoni piirides.

Laenu tegemine on seotud teatud määralt rukkimonopoliga. Rukkimonopoli kohta valitseb ebaselgus. Meie teame, et valitsuse kujundamisel põllumeeste ja keskerakonna vahel olid selles küsimuses vaidlused: üheltpoolt leiti, et rukkimonopoli tuleb teostada, teiselt poolt, et monopol tuleb likvideerida.

Märgin siin mööda minnes rkl. Kase etteheidete puhul nisujahu tollitõstmise kohta Pätsi valitsuse ajal, et keskerakonna nõudmine, teostatagu ka edaspidi nisu kokkuostu veskite kaudu, on mõeldav ainult praeguse nisujahu tolliga. Teist teed ei ole olemas kodumaa nisu kokku osta, sellega keskerakondlased ise on aktsepteerinud tollitõstmise, millise pani maksma Pätsi valitsus. Ma palun seda meele pida, lugupeetud rkl. Kask, ja teinekord mitte nii järgimõtlemata tulla etteheidetega meie, sotsialistide, kallale. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a: Kõneleja, ma palun piirida käesoleva seaduseelnõuga. Nagu ma enne rõhutasin, meil on vähe aega ja seepärast tuleks isiklik poleemika siin kõrvale jätta.

A. Oinas: Käesoleva seaduse juurde tagasi tulles, tuletan oma märkust meelde, et rukkimonopoli teostamise kohta valitseb ebaselgus. Koalitsiooni läbirääkimistel saavutati mingi kokkulepe, aga rahaasjanduse komisjonis selgus, et koalitsiooni rühmadel ja Vabariigi Valitsusel pole täit selgust selle kohta, missuguses ulatuses teostada rukki kokkuostu käesoleval sügisel. See küsimus on tihedas ühenduses käesoleva seaduseelnõuga, sest sellest, mil määral Vabariigi Valitsus võib laenu teha, oleneb see, kuidas teostatakse rukki kokkuostu. Kuna see väga tähtis toiming on, ja kuna rahaasjanduse komisjonis tulid kuuldavale arvamusel, et tuleb sügisel 4—5 miljoni krooni ulatuses sularaha eest põllupidajatelt rukist kokku osta, seletati,

et seda peab riik tegema, siis on meil õigus siin pärida Vabariigi Valitsuselt, kellel on olnud aega vahepeal küsimust kaaluda, kuidas õieti tahetakse teostada rukkimonopoli? Kas arvestatakse seal ka riigikassa võimalustega. (V a h e l h ü d e d.)

J u h a t a j a: Ma palun kõnelejat mitte segada.

A. O i n a s: Meie tahame ka, et need rahvakihid, kes raskes seisukorras, nimelt töötatöölised, saaksid ka seda toetust, mida neil õigus saada. Kui meie kogu riigi raha rakendame selleks, et toetada ainult üht kihti — põllumehi, siis ei ole see õiglane. Meie ei ütle, et ei tule toetada põllumeest, kes raskes seisukorras, aga tahame, et seda tehakse sel määral, kui seda võimaldab riigikassa. Tahame, et silmas peetakse ka neid kümneid tuhandeid inimesi, kes talvel saavad olema ilma tööta oleku tõttu väga raskes seisukorras. Need inimesed ja nende lapsed sirutavad käed abi järele.

J. T a m s o n: Riigikogu liikmed! Kui vaadelda käesolevat Vabariigi Valitsuse ettepanekut Eesti Pangast laenutegemise asjas, siis on selge, et sellega ei saa paremust tuua meie rahva enamusele. Sest kõik endised laenud, mis valitsus teinud Eesti Pangast, ei ole läinud laiemate töötavate hulkade olukorra parandamiseks, vaid eeskätt kasu toonud peajasjalikult jõukamale klassile. Kui vaadelda, milliseks otstarbeks on kasutatud neid laene, siis eriti selgelt paistab silma, et need on läinud just peajasjalikult rikaste toetamiseks. Kui käesolevat laenu kavatakse kasutada suurel määral ka rukki kokkuostuks suurpõllupidajailt, neilt, kes rukist kasvatavad, siis ei saa seda nimetada põllumeeste toetamiseks, sest teie oma ridadest on mehed mitmel ja mitmel korral selgeks teinud, et meie põllupidajate enamus ei kasvata rukist müügiks, vaid kaugelt suurem osa on neid, kes vaid saavad oma rukkiga läbi ja isegi ostavad väljast rukist sisse. Seega on selge, et kui miljoneid kasutatakse rukki kokkuostuks nendelt üksikutelt suurpõllupidajatelt, kes müüvad rukist, siis sünnib see eeskätt linna tööliste, tarvitajate ja meie põlluharijate kulul, ja see ei ole sugugi põllumeeste toetamine, kui põllumeeste enamus selle all kannatab. Ka praegusel momendil võiks öelda, tööpuuduse teravnemisel, kus valitsus alatasa räägib kokkuhoiust, et tuleks silmas pidada, et riik võimaldaks inimestele tööd leida. Maal on praegu eriti terav tööpuudus, samuti ka linnades, aga siin hiljuti tähendas härra minister, et

maal on puudus töölistest. See ometi ei vasta tõeale, sest ametlikud andmed näitavad, et viimasel ajal, eriti viimaste aastate jooksul on järjekindlalt suurenenud maal tööliste pealepakkumine ja neid töölisi, kes pakuvad endid tööle kogu aasta kestel, nende arv on suurenenud. Seda võib lugeda „Põllumajandusturust“, kus on toodud statistilised andmed. Ühtlasi siin on ka üles märgitud, et põllutööliste palgad on alla läinud, ja viimastel aegadel on palgad vähenenud meestöölistel 23% ja naistöolistel 21%. See annab selge pildi, missugune olukord valitseb põllumajanduses. Kui tahetakse tõesti inimesi, kes tegelikult töötavad põllumajanduses, toetada, siis tuleb valitsusel kõigepealt selle eest muretseda, kuidas võimaldada neile ülespidamist ja neile leida tööd. See oleks eeskätt põllumajanduse toetamine.

On selge, et need laenud, mis valitsus kavatses Eesti Pangast teha, ei lähe rahva enamuse majandusliku olukorra parandamiseks, vaid voolavad üksikute jõukamate suurpõllupidajate ja meie suurkodanluse, töösturite, kätte. Selletõttu ei saa töörahvas kuidagi pooldada seda laenu, mis Vabariigi Valitsus on teinud ja kavatses edaspidi teha.

Majanduseminister J. Z i m m e r m a n n: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Oinas rääkis siin jällegi, nagu oleks valitsusel kavatsus Eesti Pangast 13 miljoni krooni suuruses laenu teha. Seda juttu kordas ta komisjonis ja temale seletati ära, et valitsus seda ei kavatses, ega ei ole seda mõelnud, aga härra Oinal on miskisugune tarvidus seda seletada. Mida tema sellega tahab kätte saada, mina seda ei tea. Siin on ainult vormulatsiooni küsimus. Valitsus ütleb kindlal sõnal, et tema nii suurt summat ei vaja, piirdub tegelekkude ja tarvilikkude summadega. Kui seda komisjonis taheti numbriga ära määrata, siis valitsusel midagi selle vastu ei ole, ja leppis sellega. Aga teatavad reservid peavad olema ja niisugused reservid on tarvilikud sarnasel korral, kui tulud mõnel kuul ettenähtult ei laeku.

Mis puutub rukkimonopoli seadusesse ja selle täitmisesse, siis minu arvates ei tarvitse mul siin seletusi enam kordama hakata. Riigivanem oma deklaratsioonis juba seletas, kuidas sellest aru saada ja kuidas seda mõeldakse korraldada.

H. M a r t i n s o n: Härra Majanduseminister nimetas siin praegu, et valitsusel ei ole kunagi kavatsust olnud 13 miljoni kroonilist laenu Eesti Pangast teha, ja ei ole sarnast nõudmist olnudki. Aga minu teada, ma võtsin ka rahaasjanduse komisjoni koosolekust osa, tõusis küsimus

üles just Majanduseministeeriumi esindaja seletuse kaudu, kes kindlal sõnal seletas, et tingimata on vaja vähemalt 6 miljonit krooni lisaks praegusele, kuna kaks miljonit jääks reservi, milline summa oleks niiõelda ette küsitud. Aga 6 miljonit krooni laenu olla tingimata tarvis. Sinna hulka olla juba kõik kärpimised ja kokkutõmbamised arvatud, mis valitsus kavatses teha. Ma ei saa aru, kuidas härra Majanduseminister tihkab nüüd seletama tulla, et valitsusel ei ole kunagi mõtetki olnud nii suurt laenu teha. Mina mõtlen, et need summad ja need arvud iseenesest taevast maha ei lange, ja neid Riigikogu liikmed või komisjoni liikmed ise välja mõelnud ei ole, need on tulnud valitsuse ringkonnast. Seda oli mul juhus juba komisjonis öelda, ja ma arvan, et ei ole üleaarne, kui ma seda siin kordan.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

13. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkmann: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus on analoogiline eelmisele, mis praegu Riigikogu poolt I lugemisel vastu võeti. Vahe on ainult selles, et üks seadus oli eelmise valitsuse poolt ette pandud ja teine — praeguse valitsuse poolt. Ei ole tarvis kahte ühesuguse sisuga seadust vastu võtta. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu tagasi lükata.

Seaduseelnõu lükatakse tagasi.

14. Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkmann: Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus on analoogiline teistele vastuvõetud kontrolli seadustele, nagu puuvilja kontrolli seadus ja või väljaveo kontrolli seadus j.n.e. On tungiv vajadus, et meie lihakaup, mis välja läheb, ka kontrolli all oleks ja kontrollitud saaks. Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõus, mis õiguse annab valitsusele vastavaid määrusi anda selle kontrolli teostamiseks, tegi rahaasjanduse komisjon paranduse, nimelt: kustutatakse §§ 4, 5 ja 6, kus oli ette nähtud, et selleks lubatakse lihasaadustelt erimaksu võtta, kus erikulud ja tulud tekiksid. Kuna selgus, et vastavad arstid töötavad piirikontrollis, kes riigiasutuste koosseisudes ette nähtud, siis ei ole vajadust uusi asutusi uute kuludega ja tuludega asutada. Seepärast kustutas rahaasjanduse komisjon §§ 4, 5, 6 maha ja esitas vaid ühe paragrahvi selle asemele, mis ette näeb seda, et lihakontrolli teostamise ülesanded pannakse loomatervishoiu piirikontrolli teostamise personaalile. Kulud, mis sellest veel võivad tekkida, kaetakse tapaloomadelt võetava protsendimaksuga. Vabariigi Valitsuse esindaja ühines selle parandusettepanekuga. Muus osas ühines rahaasjanduse komisjon Vabariigi Valitsuse seaduseelnõus ja seletuskirjas toodud motiividega.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.50 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

10. koosolek.

29. juulil 1932.

Sisu:

1. J. Bulin'i sõnavõtmine isiklikus asjas.
2. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallalaleitungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.
3. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
4. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
5. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
6. Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab esimene abiesimees
J. Soots kell 21.12 min.

Sekretäri kohal sekretär **J. Loosalu**.

1. J. Bulin'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

J. Bulin: Väga lugupeetud härrad Riigikogu liikmed! Olen praegu erakorraliselt sõna palunud selleks, et avaldada siit kõrgelt kohalt oma imestust nende mõne meie ajalehe ebaõigete teadete üle, milliseid viimase ajal levitatakse rahvakihitudesse lugejate sekka minu isiku kohta.

Käesoleva aasta juunikuul ärapeetud Eesti Apostliku Õigeusu kiriku (liidu) täiskogu tegi oma otsuse — mind Petseri kloostris ülemal kohalt Narva piiskoppkonna juhtiva piiskopi kohale ümber paigutada. Et mina aga teatavatel kiriku ja kloostris sisemise elu tingimustel ära ütlesin pakutava kõrgema koha vastuvõtmisest, nimetatavad ajalehtede artiklid mind mässajaks, tõrkujaks, kangekaelseks j.n.e. Minule näib, et nad seda teevad tööolude mittemõistmise tõttu, olles ainult üheltpoolt selleks informeeritud. Arvan väga küsitava olevat sellega taotletava sihi kasulikkuse meie rahva heakorra ja rahuliku elu edendamise suhtes, iseäranis just ühe kui teise rahvuse vahekordades.

Näiteks homses „Päevalehe“ numbris trükitud artikkel „Petseri kloostris lahkuvad Eestist?“ toob teateid, et „olevat rahakogumine käimas, et soodustada Joannil põgenemist ja elamist kuskil mujal, kuid mitte ainult Narvas.“ Pean kategoori-

liselt tõendama, et kuigi vahest sooviksid mõned minu lahkumist kodumaalt, ei mõtle ma seda teha. Minul pole ka mingisugust põhjust millegi eest siit põgeneda.

Mis puutub aga kiriku täiskogu otsusesse minu kohta, siis ei saa ma seda seadusepäraseks pidada mitmel sisemisel põhjusel. Minu arvamusel on ka paljud kiriku täiskogu liikmed, kellest mõned on täiskogu otsuste seadusepärast asunud selgitama harilikul kohtuteel.

2. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallalaleitungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **A. Kornell**.

Juhataja: Selle seaduseelnõu arutamisel kavatsen jätta ära paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

3. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman**.

Juhataja: Ma kavatsen jätta ära seaduseelnõu teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

4. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Rei**.

Juhataja: Kavatsen ka siin jätta ära seaduseelnõu osade teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

5. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman**.

Juhataja: Ma kavatsen siin samuti jätta ära seaduseelnõu teksti ettekandmise.

Pealkiri võetakse vastu.
(Seaduseelnõu tekst.)

L. Johanson: Austatud Riigikogu liikmed! Ma teen ettepaneku, 9.000.000 krooni asemele võtta 7.000.000 krooni.

Eelmine valitsus nõudis 6 miljonit krooni. 6 miljoni krooni kohta olid ka kalkulatsioonid olemas. Eelmise valitsuse seisukohast oli 6 miljonit krooni selleks küllaldane, et ka tänavu rukkiostu operatsiooni teostada. Komisjonis, kus uus valitsuse eelnõu arutusel oli, selgus, et praegusel valitsusel ei ole rukki kokkuostu kava olemas ja selles küsimuses puudub tal seisukoht. Komisjonis toodi ette, et tänavu on võimalik vähem rukist kokku osta juba sellepärast, et saak ei võimalda suuremat kokkuostu. Põllumeeste eneste ridadest näidati, et küllaldane oleks, kui selleks kulutatakse 1½ miljonit krooni ja sellega oleks juba tarvidus rahuldatud. Ei ole mingit otstarvet valitsusele laenutegemise volitust anda 9 miljoni peale, kui ei ole põhjendatud, milleks seda tarvis on. Kui juurde lisada veel 2 miljonit krooni, siis on sellest küllalt, rohkem ei ole vaja ja ei ole tarviski. Ja milleks siis see nõudmine, kui see mitte realiseeritav ei ole.

Majanduseminister J. Zimmerman: Valitsus ei tea, kas tal täpselt 9 miljonit tarvis läheb, ehk saab ta ka vähemaga läbi. Riigikogu läheb aga laiali ja võib tarvidus tulla raha järele ja seepärast palub valitsus 9 miljonit krooni, mitte aga 7 miljonit krooni.

L. Johanson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Majanduseminister kinnitas minu seletusi, et valitsusel ei ole

teada, kas tal seda summat tarvis läheb, aga härra Majanduseminister põhjendas seda nõudmist sellega, et Riigikogu läheb laiali. Riigikogu istungjärku ei ole otsustatud veel lõpetada. Uue istungjärgu algus on oktoobrikuus, aga vanematekogus kõneldi, et Riigikogu peab septembrikuus kokku tulema. Kuna praegu on pooleli seaduseelnõu, mida valitsus kiireks on tunnustanud, siis on arvata, et Riigikogu üldse vaheaega pidama ei lähe, nimelt ei ole kuulda olnud säärast ettepanekut. Riigikogul on võimalik valitsuse soovil alati kokku astuda.

Aruandja K. Tonkman (lõpusõna): Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa ettepanekuga ühineda, sest rahaasjanduse komisjonis oli küsimus pikemalt kaalumisel. Komisjon ühines valitsuse ettepanekuga ning otsustas 9 miljoni krooni suuruses summas Riigikogule esitada.

L. Johanson'i ettepanek lükkatakse tagasi.

Seaduseelnõu tekst võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

6. Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkman.

Juhataja: Selle seaduseelnõu juures jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.27 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

11. koosolek.

29. juulil 1932.

Sisu:

1. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallaletungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.
2. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
3. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
4. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
5. Lihaloomad, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus — III lugemisel.

Koosoleku avab esimene abiesimees
J. Soots kell 21.40 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi
A. Tõllassepp.

1. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallaletungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja A. Kornell.

Juhataja: III lugemisel jääb ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmine.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja A. Kornell: Kuna redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu läbi vaadanud ja parandanud, teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

2. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkman.

Juhataja: Seaduseelnõu teksti ettekandmine jääb ära.

Võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

Aruandja K. Tonkman: Teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata,

kuna redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu II ja III lugemise vahel läbi vaadanud.

Ettepanek võetakse vastu.

3. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Rei.

Juhataja: Seaduseelnõu osade teksti ettekandmine jääb ära.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega osade viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja A. Rei: Kuna redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu läbi vaadanud ja paar väikesemat puht redaktsioonilist parandust, kui vajalikku, teinud, teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

4. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkman.

Juhataja: Seaduseelnõu teksti ettekandmine jääb ära.

Pealkiri ühes redaktsiooniliste parandustega võetakse vastu.
(Seaduseelnõu tekst.)

Juhataja: Rkl. Laes'ilt on ettepanek,

§ 34^a kustutada 9.000.000-kroonine summa.

Seda ettepanekut II lugemisel ei ole tehtud, sellepärast ei tule see hääletamisele.

L. Johanson: Ma panen ette, võtta 9.000.000 krooni asemele 7.000.000 krooni.

Motiivid kandsin ette II lugemisel.

Aruandja K. Tonkman (lõpusõna): Ei saa ühineda ettepanekuga.

L. Johanson'i ettepanek lükkatakse tagasi 45 häälega 22 hääle pooltolemisel.

Seaduseelnõu tekst ühes redaktsiooniliste parandustega võetakse vastu.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

Aruandja K. Tonkman: Teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata, kuna redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu II ja III lugemise vahel läbi vaadanud.

Ettepanek võetakse vastu.

5. Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkman.

Juhataja: Seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmine jääb ära. Hääletan seaduseelnõu osade viisi.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega osade viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja K. Tonkman: Teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata, sest II ja III lugemise vahel on redaktsiooni komisjon seaduseelnõu läbi vaadanud ja parandused teinud.

Ettepanek võetakse vastu.

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.55 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

12. koosolek.

6. septembril 1932.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine R. Laes'i väljaheitmisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast.
3. Teatamine R. Laes'i lahkumisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast ning jäämisest Riigikokku erapooletuna.
4. Teatamine muudatusest rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma liikmete arvu vähenemise tagajärjel.
5. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.
6. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumistest juulikuul.
7. Komisjonide täiendavad valimised.
8. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne Eesti krooni väärtuse hoidmise kohta.
9. N. Andresen'i erakorraline teadaanne 14. augustil s. a. toimunud noorsotsialistide tulistamise kohta.

Koosoleku avab teine abiesimees **M. Martna** kell 17.18 min.

Sekretäri kohal sekretär **J. Loosalu**.

1. Päevakorra täiendamine.

L. Raudkepi ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine R. Laes'i väljaheitmisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast.

Sekretär: Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm teatab, et rkl. Roman Laes on pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast välja heidetud 19. augustil 1932. a.

3. Teatamine R. Laes'i lahkumisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast ning jäämisest Riigikokku erapooletuna.

Sekretär: Rkl. Laes teatab: „Olen lahkunud pahempoolsete tööliste ja kehvi-

kute Riigikogu rühmast ning jään erapooletuna Riigikogusse.“

4. Teatamine muudatusest rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma liikmete arvu vähenemise tagajärjel.

Sekretär: Kuna pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma liikmete arv on vähenenud 5-lt 4-le, missugune arv võimaldab rühmale rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus ainult ühe koha senise kahe asemel, — lugeda rkl. R. Laes väljalangenuks rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisust.

5. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis: 1. tollipõhitariifide seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni.

6. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumistest juulikuul.

Sekretär kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata 12. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 3.)

7. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse: rahaasjanduse komisjoni T. Kalbus'e asemele J. Sihver, M. Juhkami asemele O. Kask, H. Kukke asemele A. Sternfeldt.

8. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne Eesti krooni väärtuse hoidmise kohta.

A. Oinas (erak. tead.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm peab tarvilikuks esitada Riigikogule järgmist erakorralist teadaannet.

Tähtsamaks majanduspoliitiliseks küsimuseks praegu Eestis, milles on vajalik, et riigivõimul oleks kindel ja selge seisukoht, on küsimus, kas hoida edaspidi Eesti krooni väärtust kooskõlas väärtusega, mis oli Eesti kroonil seni kulla alusel seisvate valuutade suhtes, või lasta krooni väärtust langeda, kas sellele tasemele, millele on langenud Inglise nael ja Skandi-

naavia kroonid, või mitteettenähtavale tasemele, mis võib kujuneda valuutamüügi kitsenduste ärakaotamisega iseenest turutingimustest.

IV Riigikogu, kus see küsimus oli peale Inglise naela väärtuse languse mitmel korral kõne all, otsustas oma rõhuva enamusega, et Eesti Pangal ja riigivõimul tuleb Eesti majanduse huvides hoida Eesti krooni tema väärtuse langemisest. Selleks andis IV Riigikogu Vabariigi Valitsusele ja Eesti Pangale seadustega vastavad erakorralised volitused ja õigused.

V Riigikogus oli Eesti krooni väärtuse hoidmise küsimus kõne all ainult praeguse valitsuse deklaratsiooni arutamisel, kus Riigikogu ja ka ajakirjandus sai Riigivanema sõnadest nii aru, et valitsuse deklaratsiooni ebaselge ütetus: „Vabariigi Valitsuse ülesandeks on hoolitseda, et kroon oleks püsivaks maksuvahendiks“ — tähendab seda, et valitsus tahab hoida krooni tema senises väärtuses kulla alusel seisvate valuutade suhtes. Teiste sõnadega, selles väärtuses, milles kroon kui rahaüksus peab olema Rahaseaduse järgi.

Kuid viimasel ajal ühenduses Rahvasteliidu rahandusekomisjoni poolt määratud komissari professor Janson'i Eestisse käiguga, on liikuma hakanud ärevust tekitanud kuulused Eesti krooni edaspidise saatuse kohta, milline asjaolu nõuab seda, et rahvale tehtakse teatavaks Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu kindel seisukoht krooni väärtuse hoidmise asjas.

Kõneall olev küsimus on nii suure ulatusega meie rahva elus, et eriti peale IV Riigikogu poolt krooni väärtuse hoidmiseks otsustatud abinõude elluviimise asja otsustamine ei tohi piirduda ainult koalitsiooni erakondade või Majanduseministri ja Eesti Panga presidendi omavalheliste läbirääkimistega.

Millised ka ei oleks üksikute valitsuse liikmete isiklikud arvamused krooni väärtuse hoidmise asjas, peab Vabariigi Valitsus kui ka iga valitsuse liige oma ametlikus tegevuses kõrvalekaldumatult juhi-seks võtma rahvaesinduse seisukoha selles asjas. Siin ei tohi olla enam juttu mõne valitsuse liikme isiklikkude veendumuste elluviimisest ja Riigikogu seadmisest sündinud faktide ette, eriti kus Riigivanema seletustest deklaratsiooni läbirääkimistel Riigikogus järgnes, et valitsus tahab hoida krooni mitte lihtsalt maksuvahendina, vaid tema väärtuses püsiva oma maksuvahendina.

Eesti krooni väärtuse hoidmise küsimuse esitamist Riigikogule peab Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm vajalikeks põhjuseks, et Eesti rahaüksuse — krooni — väärtuse allaviimine tähendaks meeleheitlikku hüpet tundmatu kuris-

tikku ajal, kus paljude arvates rahanduse olude alal on tunda teatavat kergenemist Põhja-Ameerika Ühendriikides ja Inglismaal.

Majandusekriisi süvenemisega on ka Eestis käinud kaasas usaldusekriis rahanduse ja rahaasutuste vastu. Era- ja ühispankade hoiusummad on kahanenud läinud aasta juulist kuni tänava aasta juulini 73,2 miljoni krooni pealt 55,7 miljoni kroonini, s. o. 24% ulatuses.

Järjekorraline rahaüksuse väärtuse langetamine ei kindlustaks kuidagi mitte vajalikku usaldust Eesti rahanduse ja rahaasutuste vastu, vaid kõigutaks seda tunduvalt.

Rahaüksuse langemisest ei saaks kasu mitte põllumajandus, vaid peale valuutaspekulantide ainult osa eksporttööstusest, peamiselt puutööstus, tselluloosi- ning paberitööstus, ja sedagi ajutiselt kuni ilmaturu hinnad ei ole ümber korraldunud, ja töölised pole suutnud rahaväärtuse langemise tõttu madalaks kujunenud palkasid tõsta. Soomes näiteks, kust on tänava esimese poolaasta jooksul välja veetud paberitooteid enam kui läinud aasta esimesel poolel, on loomasaaduste väljavedu langenud.

Kasu, mida loodavad saada omale mõned võlgadega koormatud ettevõtjad ja kodanikud, tähendaks teiselt poolt sotsiaalselt teiste kodanikkude, nimelt kõigi palgasaaajate sissetulekute ja hoiusummaomanikkude varanduse osalist eksproprieerimist, ja riigile — tema varanduste osalist kinkimist.

Eesti on majanduslikult hulga nõrgem kui Inglismaa ja Skandinaavia riigid, et sellaseid vapustusi, nagu seda on rahaväärtuse langus, sama tulemustega läbi elada, kui nimetatud riigid. Krooni väärtuse langetamine avaks tee rahaüksuse langetamise uueks järjekorraliseks spekulatsiooniks, milline mäng võib Eesti sotsiaalsetes ja poliitilistes oludes lõpuks likvideerimisele viia mitte üksi Eesti krooni.

J. Voiman (korra kohta): Ma teen ettepaneku,

avada Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande puhul kohe läbirääkimised.

Ettepanek võetakse vastu.

Majanduseminister J. Zimmermann: Krooni kohta on härra Riigivanem juba paaril korral Riigikogus sõna võtnud ja valitsuse seisukohad esitanud. Valitsus ei ole oma seisukohti muutnud ja ei ole ka seda küsimust arutanud. Valitsus igatahes tahab seda hoida, nagu seni.

K. Ast: Lugupeetud rahvasaadikud! Küsimus, mida algatanud sotsialistlik rühm erakorralise teadaandega, mille kandis ette rkl. Oinas, on küll sedavõrt tähtis, et härra Majanduseminister ja Vabariigi Valitsus ei võiks piirduda ainult selle lühikese teadaandega, mida tarvilikuks pidas faktilise märkuse korras teha härra Majanduseminister. (V a h e l h ü ü e.) Lugupeetud härra minister Köster, meie jaoks ja avaliku arvamise jaoks ei ole see küsimus kaugeltki selge. Et ta selge ei ole ja selgitust vajab, seda katsun praegu selgeks teha. Prantsuse kirjanik Anatole France ütleb kuskil Prantsuse talumehe kohta, et ta räägib harva, aga kui ta räägib, siis sünnib see väga pidulikult. See ei tähenda, et talumehe mõtted oleksid pidulikud, vaid juba see fakt üksi, et ta kõneleb, on pidulik fakt. Meie ei ole kuigi heas arvamises praeguse valitsuse ja tema üksikute liikmete kõnelda tähtsusest. Nad oleksid siiski võinud meile valmistada piduliku silmapilgu. Teie, lugupeetud rahvaesindajad, olete vististi ühelmeel selles, et kroonikursi hoidmise küsimus on avaliku arvamise jaoks tõesti nii suure kaaluga, et temaga rahvaesindus on kohustatud tegelema, ja teiseks on see küsimus väga akuutne. Kui erakorralise teadaande esitaja ütles, et avalik arvamine härra Riigivanema avaldustest ja deklaratsiooni seletustest nii aru sai, et valitsus tahab krooni hoida selle väärtuse juures, mis kroonil tänapäev on, siis on kahtlemata õige, et avalik arvamine nii tõlgitses härra Riigivanema deklaratsiooni teatud lauset, samuti härra Riigivanema hilisemaid seletusi. Aga ärge unustage, lugupeetud Riigikogu liikmed, et härra Riigivanema enda käest meie ometi selget vastust tol korral ei kuulnud. Härra Riigivanem ei öelnud kõnetoolilt ristiüllesseatud küsimusele, kas valitsus hoiab krooni praeguse väärtuse juures või mitte. Härra Riigivanem ei andnud täpset vastust, härra Riigivanem ei öelnud meile „ei“ ega „jah“. Härra Riigivanem jäi ikkagi deklaratsiooni teksti juurde, mis küllalt tume oli ja mis ka mitmekesisest tõlgitsemist lubas; härra Riigivanem ei pidanud vajalikuks oma deklaratsiooni selles osas lähemalt, täpsemalt, prettsiisimalt seletada. Juba tol korral jäi niihästi rahvasaadikutele kui ka avalikule arvamisel tunne, õigustatud kahtlus, et lõpude-lõpuks ei ole Vabariigi Valitsuse juhul, liiati veel Majanduseministril seisukoht selles küsimuses küllalt selge, küllalt kindel. See oli ainult avaliku arvamise enese hea tahe, kui ta tõlgitses härra Riigivanema seletusi selles mõttes, et härra Riigivanem ikkagi olevat jaatava vastuse andnud meie rahaväärtuse hoidmise kasuks. See oli tingitud sellest, et avalik arvamine soovib kõige kindlamalt,

kõige kategoorilisemalt, et meie raha väärtust ei lammutataks ja valitsevat sotsiaalset viletsust ei suurendataks.

Kui sisuliselt, lugupeetud rahvasaadikud, selle küsimuse juurde tulla, siis peavad ometi kõik need kodanikud, teiste hulgas just Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse liikmed, kes krooni kukutamist, krooni väärtuse langetamist pooldavad, omale vähemalt kaks küsimust ette seadma. Kõigepealt — milliseks kujuneb sotsiaalolukord sel juhul, kui tööpoolest kroon oma väärtuses lastakse langeda, kuna meie juba ette kindlasti tõendada võime, et ei Vabariigi Valitsuse ega Riigikogu võimuses ei seisa langevat krooni tema languse teel teataval astmel stabiliseerida. Milliseks kujuneb siis sotsiaalne olukord? Meie teame, et juba praegu paiguti seisukord sotsiaalolustikus Eestis on hullem kui paljudes Lääne-Euroopa riikides, kuigi ka seal on elu läinud lõpmata raskeks ja viletsaks. Meie teame, et Eestis ei suudetud tänava suvelgi tööpuudust likvideerida. Tänavu suvel näitab tööbüroode arvestamine suurt tööpuuduse all kannatajate hulka. Sügisest peale läheb olukord teravalt halvemaks ja ähvardab katastroofiliseks muududa talve tulekuga. Ma küsin, kas see väärtus, mis meie majanduses püsiv on, — raha — kui see lammutatakse, kuidas täitub siis riigi eelarve, kas suudab Vabariigi Valitsus ja Majanduseministeerium välja anda neidki väheseid summe, mis on tööde otstarbeks ette nähtud; kuidas kujuneb riigi eelarve tasakaalus hoidmine, kui kurss langeb, sest eelarve on koostatud kindlaväärtuslikku krooni aluseks võttes. Eelarve sissetulekud langeksid kõik selle protsendi võrra, missuguse protsendi ulatuses raha on langenud. Kuidas suudetakse eelarvet täita? Aga kui meie ei suuda seda täita, siis süvendame sotsiaalset viletsust.

Teiseks, kuidas kujuneks kõigi palgaliste olukord, kõigi nende inimeste olukord, kes mitte ei võida langeva raha väärtuse juures, vaid kes vaesemaks jäävad seda enam, mida enam langeb krooni kurss. Kas nende olukord ei lähe karjuvaks nõnda, et isegi Vabariigi Valitsus ei suudaks kurdiks jääda? On ometi selge, et igal maal — meie oleme seda oma kogemuste varal näinud — et igal maal, kus rahaväärtuse kokkuvarisemine maad leidis, selle kannul käis suur sotsiaalne viletsus, mida kasutasid üksikud südametunnistusetu haikalad ja spekulandid enda huvides. Ükski keskmine kodanik ei palgateenijate liigist, ei iseseisvate käsitöölise, ei väikeettevõtjate hulgast ei saanud sellejuures tulu, vaid kõik nad pidid kaotama. See on üks asi, mida kõik need, kes krooni kukutamist pooldavad, arvesse peaksid võtma.

Aga teine asi, mida unustada ei tohi, on küsimus, kuidas mõeldakse edaspidi krooni stabiliseerida, missuguste abinõudega mõeldakse krooni stabiliseerida, kui meie oma rahva veel vaesemaks teeme võrreldes sellega, mis ta tänapäev on? Kust võetakse need ressursid, millega rahale edaspidi kindel alus, kindel väärtus antakse? Meie teame, et meil mitte enam võimalik ei oleks Rahvasteliidu abi tarvitada ja uut suuremat välislaenu selleks otstarbeks hankida, vaid meie peaksime leidma need ressursid, millega stabiliseerida, oma riigist; seda ei saa teisiti teha, kui riik on sunnitud suurema ekspropriatsiooni toime panema, ta peab võõrandama kodanikkudelt teatud hulk varandusi, mille abil siis rahandus uuesti stabiliseeritakse, muidugi kui see üldse veel mõeldavaks osutub, kui meie raskuste all kokku ei varise ja oma riiklikku isolemist mängu ei pane.

Need on kaks küsimust, mida kõik, kes krooni kukutamise poolt tegutsevad, peaksid meele pidama, millest nad ei tohiks mööda minna. Peale selle on veel teisi küsimusi, mida samuti ei või unustada, millest ei või mööda minna, aga millest ma praegu ei kavatse rääkida. Aga härra minister tõendab — seda peame nimelt ta sõnadest järeldama, — et ei olegi mingit hädaohtu kroonile. Ega Vabariigi Valitsus teisiti talitada ei tahtvatki, kui krooni hoida. Aga, austatud rahvaesindajad! Kätt südamele pannes ja kõneldes mitte mõistukeeles, vaid nimetades asju oma õige nimega, — peame tõendama, et koalitsiooni kuuluvates rühmades on tugev vool tegutsemas, kes ühtki abinõu ei taha keelata selleks, et krooni väärtust langedada. Meie poliitilised rühmad lähevad lahku teiste maade poliitilistest rühmadest selle poolest, et nad ei julge iga oma kavatsusega astuda rahva ette, ammugi mitte valijaskonna ette. Meie kroonikukatjad on seni häbenenud avalikkuse ees esineda ja selge sõnaga öelda, mida nad tahavad. Tuletame meelde mitmeid läbirääkimisi ja kõnelusi Riigikogus. Terve rida kõnelejaid mitmest erakonnast on astunud kõnetooli ja näidanud, kui kasulik oleks üksikutele tootjate ringkondadele — nende arvates muidugi, meie seda tõeks pidada ei saa — rahaväärtuse ümberhindamine. Vahel kõneldi pikalt ja laialt, tuues oma arsenalist välja kõik argumendid. Kuid kunagi ei ole nad julenud esineda kindla nõudmisega, et laseme rahaväärtuse alla. Nad jätavad endale ikkagi taganemise tee ja ütlevad, et võib ka teisiti teha. Kui teisiti teete on see samuti vastuvõetav! Oma tõekspidamisi kindla sõnaga kaitsta, seda nad ei julge. Hingeliselt on niisugune asjasse suhtumine arusaadav, aga õigeks ja korralikuks talitamisviisiks seda pidada ei saa. Aga

oleks ainult pool häda, kui sarnast talitamisviisi endale üksnes mõningad Riigikogu liikmed lubaksid. Kahjuks on lugu halvem. Meie oleme sunnitud tõeks võtma, et Vabariigi Valitsus teataval määral on sama taktikat pidanud. Mina kõnelesin juba, kuidas lugupeetud Riigivanem oma deklaratsiooni esitamise puhul selles küsimuses ometi lõpulikkude ja selget vastust avalikule arvamisele ja Riigikogule ei annud. Sellejuures on ometi kõigil selgesti meeles, et sama lugupeetud Riigivanem, enne kui ta Riigivanemaks sai, siis kui ta esmakordselt Riigivanema kandidaadina oma töökava esitas, et ta siis selles töökavas ka rahaväärtuse allaviimise ette oli näinud. See ongi õiguse pärast ainukene kord, kus vastutavasse poliitilisse erakonda kuuluv vastutav poliitiline tegelane on avalikult öelnud, et ta peab õigeks krooni väärtuse allaviimise. See oli ainukene kord. Ja kuigi meie Riigivanema kandidaadiga ei võinud nõus olla, nagu tänagi selle ideoloogiaga nõus ei ole, pidime ometi tunnustama, et siin on avalikkude kaartidega avaliku arvamise ette astunud.

Aga kui Riigivanema kandidaat, praegune Riigivanem härra Einbund juba oma lõpuliiku töökavaga esines, siis oli selgelt vormuleeritud kroonikursi kukutamise küsimus ümber redigeeritud ja esitatud säärasel kujul, et võis teda nii ja teisiti tõlgitada. Nagu öeldud, avalik arvamine tõlgitses seda selles mõttes, et Vabariigi Valitsus kohustub krooni hoidma. Aga et see suure vaevaga härra Riigivanema käest otse nagu välja kisti, siis jäi kõigile juba tolkorral kahtlus hinge, et kuigi praegu vormiline lubadus antud krooni väärtust hoida, sisuliselt see küsimus ometi kaugelgi veel selge pole. Tuletame meelde, et selles küsimuses väga tähtsat osa etendas ka praeguse Majanduseministri härra Zimmermann'i isik. Tema kohta öeldi juba tol korral ajakirjanduses ja ka Riigikogu kõnetoolilt, et teatud põhjustel härra Zimmermann on üks tuntumatest ja kindlamatest rahaväärtuse allaviimise pooldajatest. Härra Zimmermann, saades Majanduseministriks, ei andnud Riigikogule selles küsimuses mingit selget ega kindlat seletust. Küll aga härra Majanduseministri Zimmermann'i asemel Riigivanem ise seletas, kuidasviisi peaks härra Zimmermann Majanduseministrina talitama. Härra Riigivanem rõhutas ajakirjanduse kaudu, kui valitsuse moodustamine päevakorral oli, et ei maksa härra Zimmermann'i isikule nii suurt tähtsust anda, et ega ta ei saa muud teha, kui seda, mida valitsus õigeks peab, et ega ta siis valitsuses olles ei tohi oma käepeal majandusepoliitikat, eriti rahandusepoliitikat ajada. Aga lubage, mispärast peab just Zimmermann olema see mees,

kes Eesti Vabariigis rahandusepolitikat juhib, kuna härra Riigivanem Einbund'il ei tohiks raskusi olla leida nende funktsioonide teostamiseks säärast isikut, kellest avalik arvamine teab, et ta tõepoolest seisab kindla rahaväärtuse hoidmise poolt? Mispärast peab härra Riigivanem erilisel teeneliseks majanduseteadlaseks just nimelt härra Zimmermann'i, kellest avalik arvamine teadis, et ta on rahaväärtuse allaviimise poolt? Kas see ei ole imeplik talitamisviis? Kas pidi siis härra Zimmermann'ile inimlikult vastu tulema selles mõttes, et teda kohaga varustada? Ka seda mitte. Te teate, et tal on ka teine koht olemas, olles Majanduseminister, ja see on Maapanga presidendi koht. Ka selles küsimuses oleks tarvilik, et härra Riigivanem seletust annaks. Majanduseministril on raske pidada kõrvalist kohta. Majanduseminister peaks täie võime rakedama oma tööle ja kõik kõrvalised ametid jätma.

Maapanga enese põhikiri seda ka võimalikuks ei pea, et ta president veel muid ameteid peaks, mis ta tööjõudu kinni hoiaks.

Kui niisugustes oludes, võttes selle härra panga presidendi kohalt ja paigutades teda Majanduseministri kohale, avalik arvamine ärevile aeti, siis pidid olema mõjuvad põhjused. Aga avalik arvamine ei tea, milles need mõjuvad põhjused seisavad.

Meie ei tunne härra Majanduseministrit kui majandusetegelest, vaid tunneme teda sootui teiselt tegevusalalt. Aga kui teda niisugusel raskel ajal kutsuti Majanduseministri kohale, siis kordan veel, pidid selleks erilised põhjused olema. Meie, sotsialistid, ja ka suurem osa Eesti avalikust arvamisest, ei oska seda teisiti tõlgitseda kui selles mõttes, et härra Zimmermann pandi Majanduseministriks sellepärast, et üks osa meie poliitiliselt mõelduandvatest erakonna tegelastest soovib Eesti raha väärtust tema aluselt alla viia. Ainult see näib olevat tõeline põhjus, mis pärast härra Riigivanem erilisel kui oma kaastöölise hindab majanduslikul alal minister härra Zimmermann'i. Niiviisi on avalik arvamine sellest küsimusest või sellest küsimuste kompleksist aru saanud, ja tal oli õigus niiviisi aru saada. Meie näeme, et sammud, mis on astunud härra Zimmermann'i ajal, on niisugused, et sellega tahetakse meie raha väärtust langetada. Muidugi võivad selles küsimuses arvamised lahku minna, võib-olla ei saa leppida sotsialistide seisukohtadega, aga ega see ometi ainult sotsialistide seisukoht ei ole, kui ütleme, et juba seega, kui Vabariigi Valitsus võimalikuks pidas suure hulga kaubaartikleid sisseveomonopoli alt üle viia tollikõrgenduste alla, otsejoones kaasa

aidati Eesti Panga valuutatagavarade kaanemisele, mis ka ühtlasi sammu lähemale viis kroonikursi kukutamisele. Sest mis sündis selle tagajärjel, kui suur hulk kaubaartikleid sisseveoks vabaks anti, aga valuutakontroll maksma jäi? Sündis see, et mustbörs pidi ellu tärkama. Ja ta on siin ning töötab. Niikaua, kui kaupade sissevedu reguleeriti monopoli abil, niikaua ei olnud importõrde käed vabad. Nad said endale kauba sisseveo loa kooskõlas valuuta andmisega. Kui neile sisseveo load anti, siis võeti selle juures arvesse, kas valuuta reservid võimaldavad loa täitmist. Aga nüüd, kus kaupade sissevedu vabaks on antud, nüüd kaupmehed ei ole sunnitud arvestama Eesti Panga ja erapankade valuutatagavaraga, vaid nende ees seisab küsimus, kuidas hankida endale välisraha, et päraletulevaid kaupu välja osta. Kust seda hangitakse? Mustaltbörsilt. Seal aga, kus tegutseb mustbörs, seal lüüakse loomulikult kurss pahempidi, seal tekib kiusatus valuutasaaajatel mitte anda valuutat panka, eeskätt Eesti Panka, nagu seadus nõuab, vaid seda raha kutsutakse paisata mustalebörsile. See on nähe, mis edaspidi väga saatuslikuks ähvardab muutuda Eesti rahakursile. Kõige selle juures ei ole meie kuulnud, et härra Majanduseminister või Vabariigi Valitsus oleks mingeid abinõusid tarvitusele võtnud, et mustabörsi tegevust halvata, kuigi see iseenesest seadusevastast tegutsemist sisaldab. See on üks näide, aga sellest veel vähe. Meie käes on kindlad andmed selle kohta, et valitsus teid otsides rahakursi langetamiseks on ka Eesti Pangale katsunud oma mõju avaldada, eriti Eesti Panga presidendile oma survet avaldada. Võib-olla tuleb härra Majanduseminister kõnetooli, raske on tal küll päris vait jääda, ta peab meie Prantsuse talupoja imet näitama, piduliku ilmutumise tegema, — ja siis lausub ta vist päris kindlasti, et valitsus ei ole katsunud mingit survet avaldada. Tehku ta seda, õelgu oma südameunnistuse järele. Aga mis mina olen öelnud, oma sõprade teadmisel ja nõusolekul, see on ometi nii, see jääb püsima, ja kui kord aeg tuleb, võime ka dokumentaalselt ja igatepidi muidu tõendada, et mul õigus on. Vabariigi Valitsus on survet avaldanud Eesti Pangale! See on ainult Eesti Panga presidendi, Eesti Panga nõukogu, Eesti Panga juhatuse vastuseis olnud, mille varal meie krooni väärtus üldse veel püsib. Kui Vabariigi Valitsus selle sammu astus — meie arvame ometi, et mitte Majanduseminister, keda härra Riigivanem nii kõrgelt näib hindavat, seda omal käel ei ole teinud, vaid et ta solidaarne pidi olema vähemalt härra Riigivanemaga, kui mitte kogu Vabariigi Valitsusega, — siis on see Vabariigi Valit-

suse aktsioon, see tähendab kui ta katsus Eesti Panga presidendile ja Eesti Panga juhatusele survet avaldada. Meie arvates on see lubamata tegu ja sellepärast ei saa meil loomulikult olla mingit usaldust Majanduseministri vastu ega Vabariigi Valitsuse politika vastu. Aga meie ei kipu tänapäev poliitilisi järeldusi tegema Vabariigi Valitsuse suhtes. Selleks leiame veel uuesti mahti, sellega esineme edaspidi. Täna tahaksime ainult, et Riigikogu omalpoolt siin kindla, kategoorilise sõna ütleks, ja nimelt selles mõttes, et ta mitte õigeks ei mõista ja ealeski ei poolda seda tegutsemise joont ja suunda, mis Vabariigi Valitsus ja härra Majanduseminister Eesti rahakursi küsimuses omaks on võtnud. Riigikogu peab oma enamuses Vabariigi Valitsusele ja härra Majanduseministrile ütleva, et nende kindlaks kohuseks on rahaväärtust hoida. Sellepärast esitame meie oma ülemineku-vormeli seesugusel kujul, et ta vastu ei võiks olla ükski rahvasaadik, kes rahaväärtuse hoidmist pooldab. Kellelgi ei ole põhjust selle vastu hääletada või erapooletuks jääda. Meie ülemineku-vormel on järgmine:

„Ära kuulunud läbirääkimised Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande puhul ja arvesse võttes, et rahakursi langemine võiks paremal juhul tuua vaid möödaminevat kasu üksikutele majandusringkondadele, eestkätt võlgadega ülekoormatud majapidamistele, rahva suurele enamusele aga tooks suurt kahju, paisates segi riigi- ja rahvamajanduse ja tehes majandusliku kitsikuse veelgi teravamaks, — Riigikogu peab tingimata tarvilikuks, et Vabariigi Valitsus võtaks tarvitusele kõik abinõud Eesti rahaväärtuse hoidmiseks püsivana Rahaseaduses ettenähtud tasemel.“

Austatud rahvaesindajad! Riigikogu on kohustatud seda juba seepärast tegema, et kui Vabariigi Valitsus legaalsel teel sooviks meie raha väärtust, nagu mõnel pool nimetatakse, ümber hinnata, siis ta peaks selleks Riigikogu poole pöörama vastavate seadustega. Riigikogu poolt on seadustega ülesandeks tehtud Eesti Pangale raha väärtust hoida. Riigikogu poolt on võetud vastu valuuta kontrolli seadus, Riigikogu poolt on kinnitatud Eesti Panga põhikirj. Need on olnud kõik Eesti rahvaesinduse tahteavaldused. Need on juhtnööriks ja täitmiseks niihästi Vabariigi Valitsusele, kui ka Eesti Pangale. Kordan veel, kui Vabariigi Valitsus tahaks legaalsel teel raha väärtust omalt aluselt ära viia, siis ollakse sunnitud nende seaduste muutmise seadustega Riigikogu poole pöörama, sest need seadused aitavad krooni-

kurssi hoida ja kohustavad Eesti Panka ja Vabariigi Valitsust kroonikurssi hoidma. Aga Vabariigi Valitsuse käes on ka teised võimalused, millistega võidakse rahaväärtust langetada, ja meie näeme, kui arvesse võtame üksikute Vabariigi Valitsuse liikmete samme, et nad ei kavatsi legaalset teid tarvitada rahakursi küsimuses, vaid illegaalseid teid. See oleks Eesti rahva parema tahtmise üle mõnitamine. Meie peame ütleva, et valitsus seda volitust Riigikogu käest ei saa, mis annaks võimaluse legaalsel teel rahakurssi alla viia, aga kui ta illegaalselt tahab seda teha, siis talitab ta kuritegeliselt, ja siis mõistab Eesti rahvaesindus ühes temaga kogu mõtleval Eesti seltskonnal selle hukka. Sellest tehakse niihästi poliitilised järeldused, kui tarbekorral veel teistsugused järeldusedki.

Riigivanem K. Einbund: Kõrgelised Riigikogu liikmed! Rkl. Ast oli pisut kuri, (V a h e l h ü ü e.) aga ta oli seda suurelt osalt asjatult ja põhjusetu ja isegi põhjendamiseta, ja ma tuleksin otsekohe selle juurde, et asjaolusid selgitada.

Kõigepealt, et Majanduseminister Zimmermann olevat... (V a h e l h ü ü e. — N a e r.) seesugune ebakohane oma talituses, et isegi vahet ei tee selle juures, mis on võimaldatud seadusega ja mis ei ole võimaldatud seadusega, ja et ta, asunud Majanduseministri kohale, teisiti öeldud — valitsuse liikme kohale, ei vali selle juures teid ja abinõusid, olevat ka veel peale selle mõnel muul kohal, vähemalt maapanga esimehe kohal. (V a h e l h ü ü e.) Austatud rkl. Joonas, Majanduseminister Zimmermann on vabastatud maapanga esimehe kohalt, arvates 20. juulist s. a., sest 19-dal valiti valitsus, mäletavasti 19. õhtul. (V a h e l h ü ü e.) On vabastatud maapanga esimehe kohalt, — seal ei ole presidenti... (V a h e l h ü ü e.) Rkl. Gustavson, ma kordan, on vabastatud maapanga juhatuse esimehe kohalt arvates sellest ja sellest kuupäevast. (V a h e l h ü ü e. — N a e r.) Rkl. Johanson, ma näen, et Teil on informatsioon omalaadi, aga mul on informatsioon, mis on täpselt valitsuse protokollides, ja sellepärast palun uskuda seda, mis ma ütlen, aga mitte seda, mis rkl. Johanson kõrvalt kuskilt on kuulnud. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, rkl. Gustavson, mispärast heidate minule ette praegusel korral kolmandaid isikuid? Kõneleme sellest, mis on praeguste isikute juures, mispärast võtate kolmandad isikud. Kordan veel, et selge oleks: on vabastatud juhatuse esimehe kohalt, alates sellest kuupäevast ja juhatuse esimehe kohustetäitjaks on valitud dr. Johanson. Niipea kui leitakse esimees, keda valitsus peab tarvilikuks sellele

kohale, saab ta sinna kinnitatud. Nagu teate, on maapanga juhatuse esimehe koht juba kolm valitsust vaba hoiitud sellepärast, nagu kuulnud olen, et maapanga juhatusse ei ole kolme inimest vaja, vaid on küllalt, kui kaks on. Et aga maapanga senised juhatuse liikmed ei või öelda, et nad väga väljateeninud oleksid, siis on kaks või kolm valitsust katsunud esimehe kohustetäitjaga toime tulla. Mida siin oleks ette heita, või mida paremini peaks tegema... (V a h e l h ü ü e.) Kui valitsus on seletanud, et sellest ja sellest kuupäevast on esimehe kohustetäitja määratud, siis kuidas nad isekeskis talitasid, sellele vastamisest vabastage mind. Ükski Riigikogu liikmetest ei võiks minult nõuda, et mina peaksin seda teadma, kuidas nad aktile alla kirjutasid ja kas nad üldse kirjutasid, nii et palun minult mitte seda küsida. Majanduseminister ei saa selle koha peal olla ja ta on sealt vabastatud, sest teada on, et valitsuse liikmed ei saa sarnastel kohtadel olla. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, mispärast rkl. Gustavson küsib seda jälle minu käest? Vabastage mind ometi üleliigsetest vastamistest! (V a h e l h ü ü e.) Ei, ei, paremini ta ei saa korras olla, mitte ainult seaduslikult, vaid tegelikult on korras.

Edasi, austatud Riigikogu liikmed, meie rahanduse ja ühtlasi rahaküsimuse kohta. Ma kuulen veelkord või uuesti kuu aja järgi, kuulen Riigikogu kateedril jälle kõneldavat, et Riigivanem oma deklaratsioonis ei olevat mitte küllalt selge olnud, ja et seepärast lubavat rkl. Ast enesele ikka sealt lugeda kas nii või teisiti ja ka omaviisi aru saada. Ma palun lugeda veelkord deklaratsiooni, milles seisab, kui mul õieti meelde on jäänud, täht-tähele või sõna-sõnalt nõnda, et valitsus peab enese ülesandeks hoida Eesti rahandust kindlana, ühtlasi ka krooni kui püsivat maksuvahendit. Just nii on öeldud. Aga edasi, minu austatud kuulajad, lugege kogu deklaratsiooni, kuidas meie rahanduse probleem selle järgi on kujutatud.

Teie võite ju väga palju Riigikogu kateedril nõuda, et kroon peab püsima, kroon peab püsima ja kroon peab püsima, aga lubage, lugupeetud härra Ast, Teile öelda, et Teie võite kümme korda siin deklareerida seda, aga kui kõik need abinõud ei ole krooni hoidmiseks küllaldased, siis Teie sõnad ei tähenda midagi, vaid see kroon läheb sellele kõrgusele, nagu vastav turutase selle hinna on määranud. (V a h e l h ü ü e.) Mitte sugugi ei ole tarvis lükata. Ja seepärast lugege deklaratsioonist, missugused tagatised on seal ette nähtud, et meie raha tõesti kindel ja püsiv maksuvahend võiks olla.

Kõigepealt leiate teie sealt, et meie riigi majapidamine peab olema ilmtingi-

mata tasakaalus, hoolimata ka kõigist abinõudest, mis tarvitusele tulevad võtta. Seal on nähtud ette, et ka äärmised abinõud tulevad tarvitusele võtta, et meie riigi majapidamine tasakaalus oleks.

Edasi, emissiooni kõrgendamise või suurendamise teele ei tohi asuda.

Edasi leiate samast deklaratsioonist, et meie peame oma politikasuunda pidama, et meie maksukohustused välismaal oleksid tasakaalus, et meie kaubandusebilanss oleks korras. Seda kõike teie leiate deklaratsioonist.

Edasi leiate deklaratsioonist, et Eesti pangandust, kes senini kõik raskused on võrdlemisi kergelt kandnud, peab hoitama tervena, et pangandus suudaks oma kõrget majanduslikku ülesannet täita.

Ja nüüd kõige selle peale, austatud rkl. Ast, tulla ja öelda, et valitsusel ei ole garantiisid, et raha kindlana hoida, seda küll ei või öelda. Katsuge senisest valitsuse tegevusest näidata üks samm, kuidas ta oleks meie rahandust või rahaüksust mitte hoidnud. Teie olete aga katsunud lugeda seda välja ja niikaugemale olete läinud, et kui valitsus tahtis kassa reservi saada Eesti Pangast, laenu saada, siis teie olite see, kes ütles, et tahate inflatsiooni teha sellega. Ja sellepärast meie ei või seda lubada. Aga, kõrgealine rkl. Ast, kas on seni valitsus ühe pennigi Eesti Pangast laenu teinud mingitel mitteilulistel ülesannetel, või kas on valitsus kuidagiviisi selleks kaasa aidanud, et meie emissioon oleks suurenenud, või kas oleme kaasa aidanud selleks, et meie riigi majapidamine oleks kraaviäärde läinud, kui meie peale kõige muu oleme saavutanud niisuguseid tagajärgi, et oleme võinud kokku hoida riigi majapidamises üle 8 miljoni krooni. Vaadake, niisugune on olukord. Ega siis ometi, ma kordan veel, raha püsivus ei seisa veel selles, kui meie deklareerime midagi, vaid raha püsib sellekohaselt, missugust politikat aetakse. Ja kui valitsus oma poliitilised nõuded ja poliitilised sihtjooned on esitanud parlamendile, ja kui parlament on need sihtjooned heaks kiitnud, ja kui valitsus neid sihtjooni mööda käinud on, siis ei saa ometi kuskil pool öelda, et valitsus on teistsugust politikat ajanud. Aga veel rohkem. Valitsuse mureks jääb ja suureks mureks on, kuidas jääb meie tootmisaladega. Siin peab tõepoolest ütlemata seda, et meie peame isegi oma tootmisaladel selleks, et oma rahandust hoida, krooni hoida, väga palju ohvriks tooma. Siin ma tahaksin tõepoolest näha, kui praegusele valitsusele, ütlemata, tema elupäevi jätkatakse, kui kaua Riigikogu liikmete närvid panevad vastu, sest kokkuhoiu kavadega peame tulema. Peale nende kokkutõmbamiste, mis sündi-

nud valitsuse enese võimuga, tuleme kokkutõmbamiste kavadega, ja ma hoiatan ette, võrdlemisi põhjalikkude kavadega nii meie valitsuseaparaadi kui ka kõigi administratsioonikulude kokkutõmbamise alal, ning ma paluksin siis ka lugupeetud härrasid sotsialiste mitte keelduda oma poolehoidu avaldamast, sest see kõik on tarvilik sellepärast, et meie riigi majapidamine oleks tasakaalus ja et meie sunnitud ei oleks asuma rahatrükkimise või emissiooni laiendamisele. Vaadake nõnda, austatud Riigikogu liikmed sotsialistlikust rühmast, on lugu. Kui rkl. Ast kõneleb sellest, kuidas näib olema olukord koalitsioonirühmade piirides, et ühed nagu kõnelevat krooni ümberhindamisest ikka, teised olevat selle vastu ja kolmandad isegi, ma ei mäleta, kas härra Ast seda nimetas või mitte, olevat need, kes hoiavad krooni kindlana selles teadmises, et kaua nad ikka hoiavad seda, — siis võib öelda, et tõepoolest mitte ainult üks tee ei rahanduseilmas ega majanduseilmas ei vii sinna, et seda sihti kätte saada, et rahandus oleks terve ja et kroon kui maksuvahend püsiks, mitte üks tee ei ole selle juurde viimiseks, vaid siin võib ka mitu teed olla. Aga missuguse õigusega, hoolimata sellest, et teatud lahkuminekid võivad olla koalitsiooni ridades meie majanduse ja rahanduse alal abinõude otsimiseks, missuguse õigusega tuleb rkl. Ast tõendama, et need teised, — ütleme see osa koalitsiooni rühmast, kes meie majanduse ja rahanduse tervendamiseks üht abinõu õigeaks peab, — ainult seda mõtlevad, kuidas meie rahandust alla viia? Selles minu arvamise järele eksite teie kindlasti. Kas meie arvasime, et kui suur Inglise riik sunnitud oli oma naela alla laskma selleks, et kergendust tuua enese maale, nii nagu seda rahandusepoliitikut tolkorral seletasid, et ta selle sammu astus selleks, et Inglise naela hävitada, nulliks teha? Või kas meie arvame, et kui Skandinaavia riigid ja kui Soome-maa võtsid samasuguse tee, neil kavatus oli oma raha hävitada? (V a h e l h ü ü e.) Mina olen samal arvamisel, aga lubage, et ma seletan, ärge sellepärast halvaks pange neid inimesi, kes mõtlevad teisiti rahandusepoliitilistes küsimustes, kellel on siin teistsugune arusaamine. (V a h e l h ü ü e.) Muidugi ei saa. Ja seda ütleme meie ka, et senikaua, kui valitsuse käes on veel abinõusid, mis ta kindlasti on lubanud kasutada, meie raha ei lähe kuhugi. Aga kui parteide ja Riigikogu närvid enam vastu ei pane ja enam ei luba valitsusele kõiki tarvilisi abinõusid raha hoidmiseks tarvitusele võtta, siis läheb rahakurss. (V a h e l h ü ü e.) Ärge öelge, et siis ei lähe. Ega teie valitsemise vastutust praegu ei kannan. Need, kes valitse-

mise vastutust kannavad, ja need, kes on deklareerinud, et nad tahavad seda teha, peavad ka selle eest hea seisma. Sellepärast on mul täielik õigus pöörduda auliste Riigikogu liikmete poole ja öelda, et tõepoolest, ainult deklaratsioon meid veel ei kannan ja meid ei aita päästa. Selleks on tarvis kõiki vahendeid, ja ma olen kindel, et koalitsiooni enamus need vahendid ka annab. (V a h e l h ü ü e.) Uued vahendid, mis raha hoiaksid. (V a h e l h ü ü e.) Vahendid meie raha hoidmiseks, krooni hoidmiseks. (V a h e l h ü ü e.)

(Koosolekut asub juhatama esimene abiesimees J. Soots.)

Ma ütlesin, et teie uueks kokkutulekuks esineb valitsus nende kavadega, ja ma arvan, et Riigikogu vabastab mind nende üleslugemisest, sest need on valitsuses arutamise ajajärgus, ja ega ma ei nõua täna rkl. Oina poolt öeldud andmeid paranduste läbiviimiseks, vaid ma palun neid nädala pärast. Täna võime vabad olla sellepoolet. (N a e r.) Nõnda, austatud Riigikogu liikmed, on lugu selle küsimusega ja ma ei saa aru, mida rkl. Ast ja rkl. Oinas peale kõige selle veel tahavad. Kui meie kord oleme niisuguses koalitsioonis oma enamusega, on seal arusaadav, et tuleb hoida Eesti raha väärtust, kui meie majandusliku elu alust, ja tuleb kindlustada Eesti raha alust. (V a h e l h ü ü e.) Millisel alusel seda tuleb hoida? Kõigil neil alustel, mida ma seletasin. (N a e r.) Ma arvan, et ma olen sellega selle osa kohta kõik öelnud, mis mult kui valitsuse juhilt võidakse nõuda. Ma palun ühte sammu näidata, mis valitsuse otsuste kaudu on halba toonud, mis nendele sihtjoontele on vastu käinud. (V a h e l h ü ü e.) Meie valitsuse tegeliku töö kaudu on majanduseelu läinud... (V a h e l h ü ü e.) Tuleb kõik omakorda.

Rkl. härra Ast katsus peale selle eritleda üksikuid samme, mis nagu annaksid tõendust selleks, et valitsus kaudsete abinõudega, mitte valitsus, et Majanduseminister kaudsete abinõudega püüab meie rahaväärtuse allaviimisele. Ja need üksikud punktid sellest eritluskäigust olid järgmised: suure hulga kaupu olevat valitsus litsentsidesüsteemist viinud tollide süsteemi. Nii. Minu austatud kuulajad! Tõepoolest võib-olla meie seda veel jätkame, mitte aga kõiki kaupe monopoli alt välja viies, sootu teistel ülesannetel peame meie teatavad massikaubad hoidma monopoli-süsteemis. Aga see meie monopolisüsteem eelmiste valitsuste päevil viidi seesugusesse üksikasjadesse, et hingata ei saadud enam. Majanduseministeerium muutus selle tagajärjel üksikutele väikestele kaubakestele loaandjaks. Isegi niikaugele oli mindud, et valitsuse komisjon pidi

otsustama, kas seda või teist kaubakest lubada, või seda ja teist kaubakest mitte lubada sisse tuua. Minu vaated selles asjas on raasuke teistsugused: igalt alalt, niipalju kui see valitsuse tegevuses võimalik, peaksime meie kaotama litsentsisüsteemi. Meie teame, et iga loaandmise kord on ühenduses alati kõiksuguste väärnähetega. Meie teame ühtlasi ka, et need loaandjad ei suuda kunagi tungida elu üksikasjadesse, vaid need, kui bürokraadid, kui bürooinimesed, kui ametijõud, nad ei tunnegi teinekord seda elu. Ja seda, mida elu ise reguleeriks, ei suuda ametnik oma loaandmise korraga kuidagi reguleerida. Võib-olla, et litsentside andmise süsteem, mida sotsialistid nii kindlasti soovivad, peaks suunduma sellele korrale, aga ma kordan, et meie tahame niipalju kui võimalik sellest lahti saada. Lehest leidsime hiljuti, et väikestele tööstustettevõtetele on ühele antud luba, teisele mitte. Kui valitsuse ametijõud leiab, et küsimus selge ei ole, ta võib selle loaandmise edasi lükata. Aga seal leiame otsekohe ajalehtedest, et mispärast nii talitatakse ja mitte nii. Vaadake, sarnane tagajärg on kõigil loaandmise kordadel, ja sellepärast on riiklik aparaat katsunud niipalju kui võimalik lahti saada litsentsidest.

Nüüd aga veel suurem väärsamm oli rkl. Ast'ilt see, kui ta kõneles, et selle tagajärjel, kui valitsus umbes nädala või paari eest on osa kaupu loaandmise süsteemi alt välja viinud, selle tagajärjel on tekkinud mustbörs. (V a h e l h ü ü e.) Mitte sugugi, see oli paari nädala eest. Aga, austatud Riigikogu liikmed, te teate, et niinimetatud mustbörs tegutseb sest ajast saadik, kui valuutakontroll sisse seati. Mustbörs sündis selle tagajärjel, et valuuta kohta loaandmise kord sisse seati ja see on pärit eelmise valitsuse ajast. Kui selle tekkimine praeguse valitsuse süüks pannakse, siis pole see õige. See on sellest ajast, kus valitsus ja Riigikogu tarviliuks pidasid valuuta loaandmise korda. (V a h e l h ü ü e.) öeldakse, et mustbörs olevat alati olnud. Mina niisugust asutust ei tunne ja ei ole ilmaski niisuguse asutusega tegemist teinud, sellepärast arvasin, et ta noorem asutus on. Aga kui nüüd arvatakse, et ta igivana on, siis ei peaks põhjust olema praeguse valitsuse tegelaste peale seda ajada. (V a h e l h ü ü e.) Ei, siin Teie vististi eksite, nagu ma kuulen on see üks väga vana asutus. Aga mina siiski ei usu, et ta väga vana on, ta öeldakse Viru uulitsal käest-kätte käivat, ja niisugused ettevõtted tekivad ikka kitsenduste tagajärjel. Ja seepärast, kui härra Ast praegusel korral paneb valitsusele süüks, miks valitsus ei ole abinõusid tarvitusele võtnud mustabörsi

eemaldamiseks, siis tõepoolest neid abinõusid valitsus peaks otsima, aga ma ütlen, et politseiga teie teda ei eemalda. Ma saan aru, teie tahate valitsuselt nõuda, et ta kohtu-uuriija või politsei peaks sinna saatma, aga need ei saa midagi seal kätte, sest kus midagi teenida on, seal teie politseiga jagu ei saa. Aga ainukene abinõu, mis selle mustabörsi otsekohe likvideeriks... (V a h e l h ü ü e.) Sõjaseadusega läheks ta veel hullemaks, ainukene abinõu oleks, kui valuutat vabalt saada on, kui see mitte nii kitsenduste all ei oleks kui praegu, kus näiteks kellelgi 10 krooni eest tarvis on raha vahetada mingi asja õiendamiseks Lätimaaga, siis peab ta enne kümme paberit kirjutama, ja siis öeldakse ka veel ära. Niisuguste kitsenduste tagajärjel tekib mustbörs, ja meie oleksime rõõmsad, kui meie suudaksime jõuda niikaugele, et meie saaksime likvideerida selle.

Need olid, ütleme, need Majanduseministri sammud, millest loeti välja, et suundutakse raha allaviimisele.

Edasi meie kuulsime rkl. härra Ast'i otsekohest ütelist, et Vabariigi Valitsus on survet avaldanud Eesti Panga presidendile. Ma võin teile kinnitada sel kohal, et seni ei ole Eesti Panga president veel ühelgi valitsuse koosolekul olnud. Veel rohkem, ma võin kinnitada, et seni Vabariigi Valitsuse poolt... (V a h e l h ü ü e.) Lubage, lubage, seni ei ole valitsuse poolt Eesti Panga presidendile mitte mingit survet avaldatud, isegi läbirääkimisi temaga pole peetud. (V a h e l h ü ü e.) Majanduseminister kostab ise enese eest, mina kõnelen praegusel korral kui valitsuse juht, sest ütles härra Ast'ilt oli nii, et Vabariigi Valitsus on survet avaldanud Eesti Panga presidendile. Ja mina ei kujuta enesele ette, kuidas siis seda enesele ette kujutatakse, mis põhjus ja mis alused võisid olla selleks, et Vabariigi Valitsus pidi avaldama survet. Seni ajani ei ole Vabariigi Valitsus selle küsimusega, mis tänapäeva-küsimuseks tehtud, veel tegelenud. (V a h e l h ü ü e.)

Nõnda, austatud Riigikogu liikmed! Mina ei ole tahtnud kaugemasse vaidlusesse ega kõnelusse minna ja ma julgen loota, et Riigikogu liikmed härra Oinas kui ka härra Ast on minu käest saanud otsekohe vastuse, kui valitsuse juhi käest, ja julgen loota ühtlasi, et see küllaldane on. (V a h e l h ü ü d e d.) Seejuures aga näib mulle väga iseäralikuna, et Riigikogule esitatakse ülemineku-vormel, mis tahab kõnelda asjadest, mis on lahendatud juba koalitsiooni enamuse tahtega ja mis samuti on lahendatud deklaratsiooniga, missuguse enamuse poolt ka deklaratsioon on esitatud.

Seepärast ma loodan, et kuna pikad rääkimised sellel küsimusel ei ole kunagi kasulikud, lõpetatakse ka need rääkimised. Mida rohkem meil sõelutakse seda küsimust avalikult siin, seda halvem on see ikka asjale olnud. Aga kui see küsimus esitatud... (V a h e l h ü ü e.) ja sellele küsimusele on vastatud, siis minnakse päevakorras edasi. (V a h e l h ü ü e.) Seda tahtsin ma ka öelda. See küsimus on sellel pinnal isegi praegu selge, nii et Riigikogu võib edasi minna lihtulemineku-vormeliga. (V a h e l h ü ü e.) Rkl. Voiman, kui mina ütlen — on, siis ütlete Teie — ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et ikka usatakse seda, mida mina ütlen.

Majanduseminister J. Z i m m e r m a n n: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma kuulsin, et härra Riigivanema kõne ajal selle küsimuse kohta, et Vabariigi Valitsus ei ole Eesti Panga presidendile survet avaldanud krooni küsimuses, pahe-malt poolt hõigati: „Majanduseminister“. Ma võin kategooriliselt siin kinnitada, et mina mingit survet Eesti Panga presidendi peale avaldanud ei ole, ei suusõnalikku ega kirjalikku. Kui kellelgi andmeid on, nagu härra Ast rääkis, siis paluksin nendega välja tulla. Kui kõnelejad huvitatud on minu kirjavahetusest Eesti Pangaga, siis võin seda väga hästi näidata, et teie veendumusele võiksite tulla, et seal sarnast asja ei ole. Mis puutub minu isiklikku kokkupuutumisse Eesti Panga presidendiga, siis on seda võrdlemisi vähe olnud. Paar nädalat pärast seda, kui ametisse astusin, tegi Eesti Panga president mulle visiidi, ja siis majanduslikkudest asjadest juttu ei olnud. Alles läinud laupäeval, 3. septembril, oli majanduslikkude küsimuste arutamiseks Eesti Panga president minu juures, ja meie arutasime üht kui teist küsimust, kuid ei otsustanud mingit küsimust, vaid läbirääkimised saavad edasi kestma. Need läbirääkimised seisid selles, kuidasviisi meie tööstust, eriti metsatööstust, elustada järgmisel hooajal.

J u h a t a j a: Rkl. Penno'lt on lihtulemineku-vormel.

J. T e e m a n t: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui ma praegusel korral sõna võtan, siis teen ma seda täies teadmises, et rahvasaadikuks olek paneb saadiku peale tõsised kohustused. Ei ole seda jõudu, kes teda takistaks ütlemast seda, mida ta oma tööspidamise järgi õigeaks peab. Praegusel korral sõna võttes tahaksin ma öelda, et olgu meil tegemist kas üksikute politikategelastega, või teatud poliitiliste vooludega, üks asi on tingimata tarvilik, nimelt see, et teada oleks, mis see

teatud vool ehk politikategelane soovib, tahab, õigeaks peab, mis tema kavatseb meie riiklikus elus teostada. Kui aga seda ei ole, kui on tõendus selleks, et nende sõnad ja teod ei ole kooskõlas, siis peab seda avalikkusele kindlasti teatavaks tehtama. Tuleb see, õnnetuseks, mõnes poliitilises voolus ette, siis on see vool kindlasti surmale pühendatud, teda enam ei ole, ei võigi olla, sest ilma selleta, et avalikkus teaks, mida tahetakse teostada, ei või ega saa politika alal tegutseda. Toon seda praegu selleks ette, et rahvaesindus meelde tuletaks mõnd nähtust, mis meil, meie elus on viimasel ajal ilmsiks tulnud. Võitlus meie kroonikursi püsivuse pärast — see ei ole saladus — on meie põllumeeste keskel juba kaua aega olemas. Vaated selles küsimuses lähevad lahku, aga ega see iseenesest kõige suurem õnnetus ei ole, kui ühe poliitilise voolu esindajad teatud küsimuses lahku lähevad omis vaadetes, kui sellejuures mõistetakse siiski silmas pidada seda sihti, mida peab silmas pidama, kui riiklikus elus tegutsetakse. Kui vaadata pisut tagasi, mis meil on nüüd sündinud, meie valitsuses olevate isikute juures, siis on seal ilmsiks tulnud üks nähtus, mis minule täiesti vastuvõtmatu. Seal vaieldi ja katsuti näidata, et meil on tingimata tarvis oma rahaüksust ümber hinnata. Läheb aga natukene aega mööda, siis loeme ametlikult ajakirjanduses, et meie valitsuses olevad isikud ei ole iialgi kirjas ega sõnas sarnaseid vaateid meie rahaüksuse ümberhindamise suhtes ilmutanud. Mis see, minu härrad, peab tähendama? Mida tuleb sarnasel korral arvata? Isiklikult olen ma pidanud seda kõike kuulma ja üle elama. Meil öeldakse, vaadake, täna meie kuulsime seda, meil on deklaratsioon, seal on kõik olemas, mida meie õigeaks ja pühaks peame, mille teostamiseks meie tegutseme. Mina aga ütlen, deklaratsioon võib kõige ilusamates sõnades kirjutatud olla, kuid mind, kui poliitilist tegelast, huvitab see vähem, mis keegi deklareerib, mind huvitab see, mida ta tõelikult teeb. Sellest seisukohast välja minnes ütlen mina, peaks valitsus avalikult seda ütleva, mida tema kavatseb ette võtta meie majanduselu paremale järjele aitamiseks. On valitsuse enamusel teatav vaade meie krooni ümberhindamise suhtes, siis peab tal ka julgust olema seda avalikult öelda, kui ta tarvilikuks peab meie krooni alla viia. Mispärast peaks valitsus katsuma seda peita. Kui meie krooni ümberhindamine on tõesti paratamatu abinõu selleks, et meie majanduselu parandada, siis tule iumal appi, katsuge seda vaadet teostada. Kui see täna ei peaks rahvaesinduses läbi minema, tulge selle küsimuse juurde homme tagasi, kui teil rahvaesinduse usaldus olemas. Aga ärgu salatagu, mida eneses

õigeks peetakse. Meie näeme aga siin just seda! See ei ole minule ega kellelegi teisele tõsisele rahvaesitajale vastuvõetav. Katsutakse tasa ja tagaselja, mööda minnes meie rahvaesindusest, läbi viia asju. Kui siin öeldakse, kes on tõendanud, et valitsus on Eesti Panga presidendi suhtes teatud survet avaldanud, näidake dokument, kus see on must-valge peal fikseeritud, siis julgen ma tähendada, nii keeruline see teostamise viis küll ei ole; kus tegijaid, seal nägijaid, ütleb rahvasõna. Kui meie rahaüksus veel ümber hinnatud ei ole, julgen öelda, avalikõigusliku aktiga, siis ei ole see küll meie valitsuse, vaid president härra Jaakson'i teene. Seda ei saa valitsus eitada. Ma ei imesta selle üle, et teatud vaated on olemas, vaid ma imestan selle üle, kuidas teie, valitsuse enamus, neid vaateid tahate läbi viia. Kui teie leiate, et teie poolt märgitud tee on see õige tee meie majandusolukorra parandamiseks, siis tühistage need maksvad seadused Eesti Panga suhtes, mis takistavad teid meie krooni ümber hindamast ja pange siis teised seadused maksma, kui meie rahvaesindus sellega nõus on. Aga kui seda tahetakse teha ilma rahvaesinduseta, siis see küll ei lähe läbi, siis peab küll venelase viisi ütleva „руки прочь“. Kui meie deklareerime, et meie oleme demokraadid, demokraatliku riigi kodanikud, selle kaitsjad, selle esindajad, siis peame seda ka tegelikult näitama, et meie tõelikud demokraadid oleme, ja tulema selle esinduse juurde, mitte eitama seda ja tarvitama teid, mis lubatavad ei ole.

Eesti Panga põhikirjas on § 3 olemas, see otsustab ära meie krooni seadusliku väärtuse. Niikaua, kui see põhikiri maksab, ei saa juttu olla, et Eesti Pank võiks selle kursi välisvaluuta suhtes maksma panna, mida Vabariigi Valitsuse juht ja Majanduseminister tahtsid maksma panna lasta. Vaadake, see on mulle täiesti vastuvõtmatu. Teiselt poolt ei ole meie, nii kuidas ma aru saan, majanduslikult sarnases seisukorras, et meie seda teed tingimata käima peaksime. Edasi, ma saan veel aru, kui mingi vaheaeg on rahvaesindusel, kus see koos ei ole, siis muidugi võib valitsus tõsisel silmapilkudel teatavaid samme astuda. Muidugi, ajalugu on siis sarnase sammu hindaja, mitte kare seaduse paragrahv. Aga praegusel ajal on täieline võimalus rahvaesinduse tahet teada saada.

Täna aga kuulsime meie, rahvaesindus minu koju, valitsus, muidugi, tegutses siis. Rahvariiklik kord! Ma tuletaksin veel valitsusele meelde, et kinnisvarade sunnimüük maal on seisma pandud ainult 1. oktoobrini s. a. Kuidas mõtleb valitsus seda küsimust lahendada, mis mõtleb ta teha, kui 1. oktoobril s. a. avaneb jälle

võimalus talusid maal sunniviisil müüa. Kui rahvaesindus vahepeal koos ei viibi, kuidas lahendab valitsus seda küsimust. Kas lähevad talud edasi müügile, või ei. Ometi peab ka selles küsimuses selgus valitsema.

Edasi, tahaksin ma sellele rahvaesinduse tähelepanu juhtida, et meie rahaüksuse ümberhindamine iseenesest mingeid väärtusi ei loo, ta on aga sisuliselt, tegelikult võõra vara „röövimine“. Inimesed, kel on õigus nõuda, et nende majanduslikud huvid seaduse piirides kaitstakse, saavad ühel ilusal hommikul oma varanduse eest 100% asemel ainult 50% ehk kaugelt vähem. Üks on kindel, kui meie sellele teele asume, kas valitsuse korraldusel ehk seadusandlikul teel, siis meie oma majanduselu alust mitte ainult ei kõiguta, vaid selle täiesti ära hävitame.

Selge on, et meie sellele teele ei lähe, minna ei või. Ei saa leppida sellega, et meie, Riigikogu liikmed, praeguses küsimuses rahuldatud oleksime lihtüleminekuvormeliga. Siin peab rahvaesindus selgelt ütleva, mida tal sisuliselt öelda on.

Meie majanduslik olukord minu arusaamisil on niisugune, et meie suudame neist raskustest, millistes meie elame, üle saada, ja meie peame neist üle saama. Mis on aga praegune valitsus selleks ülesaamiseks poolteist kuu jooksul teinud? Poolteist kuud on küll lühikene aeg, aga see sihtjoon, mida mööda praegune valitsus on käinud, on vastuvõtmatu. Raskuste lahendamiseks võib abinõusid leida; kodanikkudel ja meil peavad aga selged olema praeguse valitsuse seisukohad, kui rahvaesindus neid ei poolda, küll siis sellekohane koalitsioon leiab ühise keele. Nüüd aga tammutakse ühe koha peal. Poolteist kuud istutakse koos, üks koosolek on teise järel, valitsus aga ei ole suutnud selgusele jõuda, mida õieti teha. Ei saada selgusele isegi ta enese poolt esialgu ülistatud läbikäigu seaduse suhtes, on see kohane või mitte. Ja nii näeme siis, et ühel ilusal päeval võetakse see seaduse kava päevakorrast ära! Räägitakse ainult raskustest ja et tulud ei laeku, aga mis peab kodanik mõtlema, kui niiviisi talitatakse! On arusaadav, et seaduste väljatöötamiseks oli aeg ehk lühikene, kuid põhimõtted pidid vähemalt selged olema, mida teostada mõeldi, ja abinõud selle teostamiseks. Sellest pole meie aga midagi kuulnud, oleme küll seda oodanud. Siin on küll liigutusi tehtud, mitte aga näidatud, kuidas tegutseda. Mul on teada, et praegune Majanduseminister astus ametlikult maapanga presidendi kohale, selle kohta on, minu teada, isegi protokoll kokku seatud, on sellekohane akt olemas selle ameti ülevõtmise ja vastuvõtmise suhtes. Loomulik, et härra Majanduseministril oleks see

selge pidanud olema, et ta sellest silmapilgust, kus ta riigiteenistusse oli astunud, Riigikogu liikmest ära oleks pidanud astuma. Meie seda aga näinud ei ole. Kellegi Riigikogu liikme poolt tähendati vahelhüüdena sotsiaaldemokraatidele, vaadake, teie oleksite ise pidanud selle järgi valvama, et see äraastumine sündinud oleks. Nii tuleb siis välja, et need inimesed, kes meil valitsuses on, kes meie riigi- ja majanduselu juhivad, ei tea ise, missugused õigused ja kohustused maksivad seadused neile teatavatel kordadel peale panevad. Kolmandad isikud peavad olema, kes neile juhtnööre annavad, kuna ometi nemad on need, kes meie riiki peavad juhtima. Mina usun, et sarnast nähtust meie lubada ei saa, sest kui täna see härra Zimmermann'ile on lubatud, siis on teistele jumal teab mis veel lubatav, siis ei ole seadustel meil enam mingit tähendust. Kui lugupeetud härra Riigivanem täna arvab, et kõik see asi temasse ei puutu, ei puutu temasse, kes tema minister ja missuguses ametis see veel on, siis on sarnane seisukoht küll ekslik. Riigivanematelt tohiks vist küll nõuda, et tal selles küsimuses ülevaade on, ta peaks küll teadma, mis tema üksikud kabinetiliikmed teevad. (V a h e l h ü ü e. — N a e r.)

Härra Riigivanem tõi täna siin ette, et Vabariigi Valitsus on härra Zimmermann'i juba vabastanud Maapanga presidend'i kohalt. Ma tahaksin aga teada, millal see otsus on tehtud, sellest siin meile ei ole räägitud. Kui öeldakse, see otsus on tehtud tagantjärele, siis oleks tarvis teada saada, millal see siiski tehti, sest meie seda ei tea ja ei ole ka kuulnud vabastamise ajast valitsuse juhi käest. See näide on aga väga tähtis ja illustreerib, kuidas meil praegu keskvoimu esindajad lubavad enesele tegutseda. (V a h e l h ü ü d e d.) Seniajani oli küll meil neis küsimustes teine seisukoht.

Meie majanduselu suhtes kuulsite teie härra Riigivanema kõnet, ta rääkis selles kõigest, ja ütles lõpuks, et selle korraldamine on Majanduseministri asi. (V a h e l h ü ü e.) Küsimus seisab aga praegu selles, kas meie rahvaesindus peab seda teed majanduselu lahendamiseks õigeks, mida mööda tahetakse praegu valitsuse poolt minna. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui Vabariigi Valitsuse juht mõtleb, et meie täna saame siin sellest küsimusest nii üle, et tarvis on ainult lihtlõpmineku-vormel vastu võtta, siis eksib ta, siis annaks meie rahvaesindus tunnistuse, et meie ei ole valvel seal, kus meie valvel peaksime olema. Minul on aga kindel arvamine, et praegusel ajal nii edasi minna ei või, kui seni on valitsus läinud; sarnane edasimineku tooks enesega kaasa täieliku majandusliku elu kokkuvarisemise. (V a h e l h ü ü d e d.)

Vaadake, lugupeetud härra Laur, ma pean Teist lugu Teie otsekoheuse pärast. (V a h e l h ü ü e.) Ma pean, lugupeetud rahvaesindus, sellest härrast sellepärast lugu, et ta avalik on. Ta tuleb omast kodust, Põltsamaa alevist, ja ütleb, tema arvates peab eluküsimusi nõnda lahendada. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, härrad rahvaesindajad, teised siin, kes härra Lauriga ühel seisukohal, kõnelevad üsna teist, nad seda ei julge öelda, mida ütles härra Laur, ise on aga ühes mees teiega. (V a h e l h ü ü e.) On täitsa õige, siin on tõsise küsimusega tegemist, sellest asjast ei saa Riigikogu nii lihtsalt mööda minna, valitsuse abinõudega midagi ei parandata.

Õhtu-Euroopas on riike, kes on läbi elanud neid majanduslikke raskusi, mida meie praegu üle elame, võtke näiteks Saksamaa, seal on käidud ka seda teed, mida meie praegune valitsus õigeks peab, rahaüksuse hind oli nullini viidud. Praegu on seal jälle tõsised majanduslikud raskused, kuid rahaüksuse ümberhindamise suhtes on seal kindel seisukoht võetud, mark peab püsima, peab seisma. Ajalugu on õpetanud, häda on toonud rahaüksuse ümberhindamise, on segi ajanud majandusliku elu. Võtke isegi meie naabrit üle Naroova, ka neil on oma rahaüksus, mille suhtes nad tarvitavad kõike oma jõudu, et seda hoida kindlal kõrgusel. Möödunud on ajad, kus arvati, et majandusliku elu parandamise arstirohi on raha allaviimine. Pidage mees vägevat Ameerika ühisriiki, kui suured majanduslikud vapustused seal olid. Rikkad mehed, kes olid tegevad majandusalal, varisesid kokku, rahaasutuste tegelased võtsid oma elu, kuid riigivõim tegi kõik, et rahaüksuse väärtus püsiks. Ja Ameerika viis seda läbi, et dollar ei langenud. Vaadake Prantsusemaad, võtke meie liitlast Lätit, kus hiljuti veel põllumeeste juht Ulmanis ütles, et kõigest jõust peab ära hoidma nende rahaüksuse langemist. Meile makseti hiljuti meie riigi laenupaberite eest 39, nüüd aga näeme, et meie paberid maksavad juba 70. See tõus sündis siis, kui meie tegelikult näitasime, et meie oma rahalisi kohustusi tahame korralikult täita. Vaadake, mis sünnib viimasel ajal Shveitsis. Lugege neid resolutsioone, mis seal majanduseteadlased vastu võtavad, kas ei ole kõik see tundemärgiks, et elu paraneb. Tõsi, suuri raskusi on veel olemas, kuid paranemise algus on märgatav, on näha. Ja nüüd peaksime meie algama oma rahaüksust ümber hindama, alla hindama, kuna teised riigid tõsiseid sammusid selleks astuvad, et oma seisukorda jälle jalale seadida. Ma ütlen, minu härrad, kui vägev Inglismaa, kui ilma-riik, oma riiklikus elus midagi ette võtab, siis seal juba valitsus teab, mis ta teeb,

milleks ta tegutseb. Aga ekslik on arvata, et kui suur Inglise riik midagi ette võtab, et see siis ka meie oludele, Eesti oludele, kohane on. Selles on suur eksitus, ja need inimesed, kes armastavad Inglismaad ette tuua, peaksid tungima sellesse olukorrasse, milles vaba, suur Inglismaa elab, mitte aga meie elame. Ma ei hakka üksikasju siin käsitama. Teie, lugupeetud rahvasaadikud, kes teie tänast küsimust olete jälginud, teil on omad kindlad vaated selles küsimuses, neid vaateid ei lase teie täna siin kõigutada. Teie, kui rahvaesindus, peate täna ütlema valitsusele, mis ta peab tegema ja mis ta ei või teha selles küsimuses. Minu paremal arusaamisel on sotsialistid täna öelnud siin seda, mis praegu iga vaba iseseisev kodanik siit kõnetoolilt ütlema pidi. Sellepärast hääletan ma isiklikult sotsialistide ülemineku-vormeli poolt.

Riigivanem K. Einbund: Kõrgeaulised Riigikogu liikmed! Härra Teemant oli samuti pahane kui härra Ast ja võib-olla et ühe või mitme kraadi võrra veel pahasem. Aga mis minule iseloomulikuna paistis härra Teemandi kõnes, oli nimelt see, et järsku rkl. Teemant üksipäini oli see meie kroonihoidja ja meie rahanduse kaitsja ja kõik, ja et — sotsialiste ei arvatud — olevat veel inimene vabariigis, kes kuuluvat sinna hulka, see olevat Eesti Panga president, ja tänu sellele, ütleb rkl. Teemant, kui Eesti Panga president ei oleks see olnud, siis oleks meie kroon läinud. Kui meie, austatud kuulajad Riigikogu liikmed, küsimust nii lihtsalt võtame, nagu rkl. Teemant võtab, siis selgust see asjasse küll ei too. Võtame ikka selle avalikult teadmiseks, et meie koalitsiooni enamus on olnud see, kes on hoidnud raha püsivana ta praegusel kõrgusel. Sellepärast ma oma eelmises kõnes ka seletasin juba, et tõepoolest ka see ei ole kellegi saladus, et osa koalitsioonist meie rahanduse kui ka meie majanduse tervendamises leiab abinõusid teistsugustes viisides kui teised. Aga ekslik on arvata, nii nagu seda rkl. Teemant teeb, et see olevat teine osa, kes tahtvat meie rahandust ja majandust viia ei tea kuhu. (Vahelhüüe.) Ka võib olla. See, mida härra Laur kohapealt ütles, seda ma ei kuulnud. Aga mis on rahaväärtust hoidnud, see on, ma kordan veel, meie koalitsiooni enamus. Ja teie teate, et iga valitsus käib selle järele, kuidas on ta enamus. (Vahelhüüe.) Ei unusta. Ma olen ikka lubanud arvestada opositsiooniga, aga opositsioon teatavasti ei võta valitsemise tööst osa. (Vahelhüüe.) Seda ma ei tea. Nüüd, kui härra Teemant isegi mitte ainuüksi ei lepi sellega, et ta kõneleb krooni hoidmisest või mittehoidmisest,

vaid rkl. Teemantil järsku miskipärast on väga südame lähedal seletada, et aga kunas tegi valitsus otsuse selle kohta, et Majanduseminister tuleb vabastada maapanga esimehe kohalt. See olevat sündinud tagantjärele! Tõepoolest praegune valitsus nii tark küll ei olnud, et ta oleks suutnud Majanduseminister Zimmermann'i vabastada maapanga esimehe kohalt enne kui härra Teemant ta sinna määras. Tõepoolest härra Teemant kui Riigivanem otsustas ühes valitsusega määrata Majanduseministri Zimmermann'i maapanga juhatuse esimehe kohale. Kas see oli kaks või kolm või neli päeva, mis ta seal sai olla, ma ei tea seda täpselt, kas ta sai sinna üksi minna ja kui ta sinna läks, kas ta siis oli päeva või ainult paar tundi, ära nõua, härra Teemant, seda, et ma seda pean teadma, kui kaua ta seal oli. Pane käsi südamele, rkl. Teemant, endale ja ütle, kas teie valitsuse päevil kõik need otsused sündisid õigel päeval. (Vahelhüüe.) Ei, vist mitte, ja miks Sulle nii väga südame lähedal see on, kas päev varem või hiljem, kas see pole ükskõik, või kas Sa tahad öelda, et ma seadusevastaseid toiminguid luban? (Vahelhüüe.) Millega on seaduslik kord rikutud? (Vahelhüüe.) Aga, lugupeetud härrad Riigikogu liikmed, ma saan aru, et see ei ole oluline, aga see tõendab aina seda, et niisugustesse peensustesse arvatakse olema huvitav tungida.

Aga edasi. Ärme oleme nii kindlad teede ja viiside otsimisel. Ega meie ei tea veel, mis ajalugu tõendab tulevikus, ja praegu ei julge seda keegi öelda, kas härra Teemant oma valitsuse päevil ei ole kroonikurssi rohkem nõrgendanud, kui teised on seda teinud. (Vahelhüüe.) Jah, võib-olla. (Naer.) Ärme oleme majanduslikkudes raskustes viiside ja tuleviku näitamisel nii targad, et kellegi teise volla tõmbame, kui ta teistsugust arvamist poliitikas avaldab. (Vahelhüüe.) Jah tõepoolest, seda öeldakse, mida enamus tahab. Nii on lugu. Ja sellepärast, kui härra Teemant järsku siin on seesuguse uhkuse olekus, et ta on see ainuke vabariigi krooni kandja, see tähendab rahakrooni hoidja ja kaitsja... (Naer.) Ei ole jah, ma mõtlesin rahakrooni, — et ta on selle ainuke kandja ja hoidja, siis võib-olla ajalugu ükskord ütleb, et härra Teemant on suuri eksitusi teinud, (Vahelhüüe.) kui ta seda krooni kandis. Ja sellepärast juba ei maksa mitte, ütleme, nii suurelt lennult ja kõrgelt võtta, nagu püha Zeus, ei maksa seda ilmaski teha, ei maksa ainuke tark olla ilmas. Ma ei julge enese kohta öelda, et ma oleksin ainuke tark. Täpselt räägin, nagu ta on. See on iseloomu asi. Meie oleme tähele pannud, et härra Teemant kurjustab seesugusel vii-

sil, kui püssipauk... (N a e r.) Ega kõik nii ei ole ilmas läinud, kui härra Teemant on öelnud, seal on palju asju sootu ümberpöörduvalt läinud. Ja sellepärast, ärme oleme pahased. Ma tean, härra Teemant ei ole kunagi viha kandnud südames, ka pärast paukumist ei ole ta seda teinud. (N a e r.) Ega talle seda pahaks ei saa panna, kui ta seda teeb, see on iseloomu, temperamendi asi. Igaüks ei oleks seda teinud. Ja sellepärast ma oma südames annaksin täiesti andeks, kui ta enese nii kõrgesse olekusse seab, sest ta on aastate poolest vanem. Aga mis praegusse ühiskonnasse puutub, siis olen mina püüdnud Riigikogule vastust anda, missugust suunda pooldab koalitsiooni enamus. Missugune see tahtmine on, millest kogu valitsus kui ka koalitsioon peab kinni ja kinni pidama peab. (V a h e l h ü ü e.) Rkl. härra Johanson, kui meie küsiksime järsku, mis teeb härra Johanson ja kas see kõik õige on, mida ta teeb?! Meie oleme kuulnud, kuidas härra Johanson siin kõrgel kohal piha viha täis läheb. Vaadake, mis pärast tema südamesoovide järgi alati päevakorras peab sündima see, mis teise pihta läheb, vahest võiks päevakorras olla ka see, mis enese pihta läheb. (V a h e l h ü ü e.) Austatud Riigikogu liikmed! Mis siis tõepoolest nüüd katki on? Ma paluksin öelda, mis on kõige selle põhjuseks: kas see, et härra Teemant on piha viha täis läinud, või see, et erakorraline teadaanne on tulnud? Asi on selge: vastust on tahetud ja vastus on saadud. (V a h e l h ü ü e.) Ja see on kõik. Aga tõepoolest kui ütleme, kas härra Ast või härra Teemant mõlemad on head sõbrad ja truid naabrid... (V a h e l h ü ü e.) Kui tahate, võitleme, aga vaatame, kes jääb alla. Ma saan aru, et erakorraline teadaanne ei ole esitatud selleks, et mõned võiksid oma võimu näidata, vaid et valitsus kindlal sõnal vastuse annaks. Ja ta on seda teinud. (V a h e l h ü ü e.) Jätame selle Riigikogu asjaks. Aga et see suur eksitus võib olla, et härra Teemant üksipäini oma abinõudega meie rahanduse hoidja on, seda võib-olla tõendab ajalugu ükskord. Härra Teemanti valitsus oli 5 kuud ametis, ja kui ma küsida võiksin, miks ta ei ole siis selle eelarve tasakaalustamiseks seda teinud, mida praegusel korral ühe kuu jooksul oleks pidanud tegema uus valitsus? (V a h e l h ü ü e.) Minu austatud kuulajad Riigikogu liikmed, tõepoolest, mis puutub oksjonitesse, siis selles asjas on valitsusel juba oma kavatsused, nimelt mis puutub talukohtade sunnimüükidesse ja oksjonitesse, ja ma loodan, et need jõuavad õigel ajal, sest meil peab kõigepealt ülevaade olema sunnimüükide kohta, ja alles selle ülevaate järgi või sellele ülevaatele võiksid järg-

neda tegelikud sammud. Ja ma julgen loota, et kui tulevad... (V a h e l h ü ü e.) Ei, rkl. Teemant, ei, valitsusel ei ole seda tahtmist olnud teid koju saata. Kuidas Vabariigi Valitsusel võib võimalik olla teid, austatud Riigikogu liikmed, koju saata, meil ei ole seda võimalust sugugi. Minu teada alles vanematekogu tuleb kokku ja otsustab, kas vaheaega määrata, või koosolekute pidamist katkestada. Alles vanematekogu tuleb kokku selleks, ja kunas valitsus oleks võinud või tahtnud Riigikogu laiali saata, mina seda ei tea.

Vaheaeg kl. 19.25 min. — kl. 20.40 min.

(R. Penno võtab tagasi tema poolt esitatud lihtülemineku-vormeli.)

K. A s t: Lugupeetud rahvaesindajad! Minu vastus härra Riigivanemale on õige lühike ja kannab peaaegselt faktiliste märkuste rea laadi.

Kõigepealt tohiks küll selge olla, et härra Majanduseminister Zimmermann mitte enam ei ole maapanga juhatuse esimees. Siitsaadik pidime selle juures tõsiselt kahtlema. Valitsuse otsus, millest kõneles Riigivanem, kõneleb ka sellest, et ta on vabastatud esimehe kohuste täitmisest, millega ei ole aga kindlasti öeldud, et ta juhatuse liikmete seast välja langeks. Aga pärast tänast Riigivanema seletust on kahtlemata küsimus selge. Selles küsimuses ei saaks härra Majanduseminister ise ega ka teised vastupidisel arvamisel olla.

Teiseks mustabörsi küsimus. Härra Riigivanemat hakkas huvitama küsimus, kui vana võiks mustbörs olla. Tõendati, et see asutus on vana. Tõsi: see nähe, et välisdeviise vahetatakse ametlikest ja selleks loodud asutistest möda minnes, võib ka normaalsetel aegadel maad võtta. Aga see ei anna põhjust kõnelda mustastbörst. Mustabörsi mõiste seisab selles, et avalikkude pankade kõrval toimetatakse rahavahetuse funktsioone laias ulatuses. See on mustbörs.

Ma ei julge tõendada, et eelmiste valitsuste ajal mustbörs oleks tegutsenud. Aga kui ta tegutses, siis kandis ta piiratud laadi ega avaldanud mõju rahaturule. Praeguse valitsuse teeneks on vastuvaidlemata see asjaolu, et praegu mustbörs töötab mõjutades raha ringkäiku, mõjutades rahavahetuse tehinguid. Muidugi on väga vaieldav küsimus ja võidakse mitmest seisukohast vaadata sellele, kas vaba liiklemise kitsendused monopoli näol soovivad on või mitte, kas seda abinõu võib tarvitada majandusekriiside puhul. Selle üle võib palju vaielda, aga mina konstateerin fakti, et selle asjaoluga, et väga palju kaubaartikleid, mis varemalt monopolikitsenduse alla käisid, vabaks anti,

soodustati mustabörsi tegevust, pandi alus mustabörsi tegevusele, sest et importörid valuutat vajavad, kui neil kauba sissetoomine vaba. Loomulikult loob mustbörs ka oma kursid, ja mida suurem mustabörsi tegevus, seda suuremaks aetakse vahe tõeliku ametliku kursi ja nurgataguse kursi vahel. Aga mida suurem see vahe, seda halvem rahvamajandusele, seda halvem Eesti rahandusele.

Edasi tahtsin lugupeetud rahvasaadikute tähelepanu juhtida sellele omasugusele mentaliteedile, mis härra Riigivanema avalikkudest ülesastumistest viimastel aegadel silma paistnud. Ka täna härra Riigivanem erilise rõhuga ütles rahvaesindusele, et kui mina valitsema hakkasin, siis võtsin võlad üle. Ka ajakirjandusele seletusi andes ütleb lugupeetud härra Riigivanem umbes sama, näitab neile raskustele, mida tal tulnud eelmise valitsuse käest üle võtta. Jääb mulje härra Riigivanema seletustest, mis ta ajakirjandusele andis, nagu algaks Eesti majanduse ajalugu praeguse Riigivanema ametisseastumisega; enne oleks nagu veeuputus valitsenud. Kuna seni nagu veeuputus on valitsenud ja ajalugu Karl Einbundi valitsusega algab, siis peab juurde lisama, et see valitsus on tähtsaid samme astunud majanduseelu tervendamiseks ja kavatseb edaspidi veelgi astuda. Mis siis muud, kui ühinege! Milles on siis teie valitsuse majandusepoliitilised uued sammud seisnud? Kahjuks ei ole muud meelde tuletada, kui seda tõelikult äbarikku seaduseelnõu, mis kannab läbikäigumaksu seaduse nime, ja mida rahvas on ristunud väljakäigu seaduseks. Kui kevadel küsimus seisis selles, kas Riigikogu istungjärg lõpetada või mitte ja selleks vanematekogu oli kokku kutsutud, siis valitsuse esindajana härra Majanduseminister Zimmermann nõudis, et Riigikogu kiires korras peab tolle seaduseelnõu vastu võtma. See oli üheks põhjuseks, mispärast ei võinud Riigikogu istungjärku katkestada. Arvati koguni, et seda seadust võib valmis teha 2—3 päeva. Kui sotsialistid näitasid, et see lausa võimatu on ja et seda seadust niisugusel kujul, nagu eelnõuna esitatud, vastu võtta ei saa, ning kui seaduseelnõu läheb rahaasjanduse komisjoni, siis alles näete, misuguseid raskusi teeb üldse sellest eelnõust seaduse valmis küpsetamine, siis põhjalikkude läbirääkimiste järgi jõuti niikaugele, et arvati: Riigikogu võib faktiliselt puhkust pidada kuni rahaasjanduse komisjon nädala või paariga oma töö teeb. Kui rahaasjanduse komisjon aga tööd tegema hakkas, siis selgus, et selle seaduseelnõuga esitatud kujul midagi peale hakata ei ole. See on suurim majandusepoliitiline aktsioon ja algatus, mida praeguselt valitsuselt tunneme. Sellega hoobelda Teil, härra

Riigivanem, oma Majanduseministri pärast peaks olema tõepoolest piinlik. Nii ettevalmistamata, sedavõrt eksprompt ja läbikaalumata seaduseelnõu, mis aga ometi väga suure majandusliku ulatusega on, ei ole veel varemate valitsuste päevil ükski Majanduseminister sõandanud Riigikogule esitada. Mis puutub aga oodatavatesse tulevastesse sammudesse, mille kohta härra Riigivanem ütles: tulge kaasa ja aidake läbi viia, siis on meil ka selles väga suur kahtlus, ega sõanda meie ka siin kõige parema tahtmise juures avastada härra Riigivanemale oma toetust lubada. Kui Vabariigi Valitsus näiteks vaevaks võtab esineda Riigikogule seaduseelnõuga, mis kaotab valuutakontrolli, millist seisukohavõtmist Vabariigi Valitsuselt üsnagi eeldada ja oodata võib, — ka härra Riigivanema enese seletustest võib seda teataval määral järeldada, kui ta kõneleb, et seal, kus valuutakitsendused, tegutseb ka mustbörs, — kui niisuguse kavatsusega tullakse näiteks, et valuutakontrolli kaotada, siis ei saaks meie ühelgi juhul seda ettepanekut või eelnõu pooldada. Mispärast ma sellest üldse räägin, just selle näite võtsin? Sellepärast, et kroonikursi kukutamise pooldajad, peamiselt need, kes valitsuse koalitsiooni kuuluvad ja kelle käes juhtivad alad seisavad, kaaluvad küsimust just sellel pinnal, kuidas luua paratamatuid majanduslikke eeldusi krooni väärtuse langetamiseks ja selleks siis, nagu ma üsna kindlastest allikatest kuulen, oleks muu seas just valuutakontrolli kaotamine, sest kui valuutakontroll kaotatud ja vabadus antakse erapangadest üles osta valuutat, siis loomulikult erapangad sellele nõudmisele ei suuda vastu panna, siis tekib olukord, mille juures tegelikud kursid kõrgele üles aetakse. Ja kui Majanduseminister sellejuures, nagu kavatsus on, endale õiguse jätab kurssi kindlaks määrata, siis teame, mis tähendab valuutakontrolli ärakaotamine. Meil oleks huvitav teada saada, kuna Riigivanem tõendas, et kroonikursi allaviiamise küsimus ei ole kõne all olnud Vabariigi Valitsuse koosolekul, kas Majanduseminister on esinenud kindlate ettepanekutega selles küsimuses, millest ma räägin, või mitte?

Mis puutub sellesse, — kui tagasi tulla tõenduse juurde, et praegune valitsus olevat kindlaid samme astunud kroonikursi hoidmiseks, — siis on imelik, et nende avalikult astunud sammude kohta seltskond ja ajakirjandus vähe on informeeritud olnud. Aga küll on seltskond informeeritud sellest, mis avalikult ei sünni. Sellesamaga tuleme tagasi Eesti Panga mõjutamise küsimuse juurde, millest eelpool jutt oli. Ma võtsin julguse tõendada, et Eesti Panga juhatusele ja presidendile on püütud va-

litsuse poolt mõju ning survet avaldada. Riigivanem ütleb, et seda ei ole sündinud, et Eesti Panga president ei ole isegi valitsuse koosolekul käinud. Seda ma usun meelsasti, et ta valitsuse koosolekul ei ole käinud, sest kui Eesti Panga president oleks valitsuse koosolekul käinud, siis oleks võinud kõnelda presidendi mõju avaldamisest valitsusele. Jutt on aga vastupidi. Valitsuse poolt on katsutud survet avaldada Eesti Panga presidendile. Ma ei ütle, et seda on teinud Riigivanem ise, või et Vabariigi Valitsuse otsuse kohaselt on seda tehtud, vaid ma ütlen, et kui Majanduseministri poolt on seda tehtud, siis ei võinud ta seda omal käel teha, vaid temaga pidi olema solidaarne, kui mitte Riigivanem üksi, siis koguni Vabariigi Valitsus. Aga ma ütlesin ka juba või ma oletasin juba, et härra Majanduseminister võib tulla ja öelda, et tema poolt niisugust surveavaldamist olnud ei ole. Ja härra Majanduseminister tegigi seda. Järelikult keegi meist peaks olema valelik. Minu väiteid selle kohta, et survet on katsutud avaldada Eesti Panga presidendile kroonikursi allaviimise otstarbel, kinnitas omalt poolt väga temperamentses ja tähelepanuväärivas kõnes auvääriline endine Riigivanem härra Jaan Teemant. Ka mujalt poolt kinnitatakse sedasama. Ometi härra Majanduseminister ütleb, et seda ei ole olnud. Hea küll, jäägu see küsimus siis praegu otsustamata. Aga seda, mis ma ütlesin mõjutamise kohta, seda kinnitan ka praegu kõige kategoorilisemalt. Aga mis puutub auküsimusse, siis minul ei ole mitte isu ja ma loodan, et ka härra Teemandil ei ole mitte isu selles küsimuses võidu joosta härra Zimmermann'iga. Kordan siiski, et niihästi minul kui ka härra Teemandil täielik õigus oli öelda, mis öeldud surveavaldamise suhtes. Kui härra Riigivanem ajaloo kohta öelda: küll edaspidi nähtub, kuidas seda survet on katsutud avaldada ja missuguste abinõudega. Seda on tehtud. Kui härra Majanduseminister teist väidab, jäägu see ta südametunnistuse asjaks; auküsimuses ei jookse meie võidu.

Sellega oleks faktiliste seletuste rida lõpetatud, kuid kiusatus on veel nimetada seda tõsiasja, et täna tööpoolest härra Riigivanemat kuulsime pisut kategoorilisemat keelt kõnelevat kui deklaratsiooni vaidluste päevil. Aga meid ei rahulda siiski Riigivanema kategooriline kõne. Tema ei saagi kuigi kategooriliselt kõnelda, sest ta teab küllalt hästi, et ta seljaga seisvas koalitsioonis suured lahkeliid valitsevad kroonikursi langetamise suhtes. Härra Riigivanem, lõhkine kell annab kärisevaid hääli ja haavab iga uskliku tunnet. Lõhkine koalitsioon ajab kärisevat

majandusepolitikat. Ärge imestage, kui riigikodanikud ei saa selle politika vastu täit usaldust tunda. Täie õigusega kõneldakse usaldusekriisist. Selles küsimuses on aga usaldusel ja rahva arvamisel suur tähtsus. Meil ei saa olla usaldust väga paljudel põhjustel, millest kõnelesin oma tänases esinemises. Kui koalitsioon kahtleb selle küsimuse juures, kas kroonikursi hoida või langeda lasta, ja kui Majanduseminister seisab pealegi koalitsiooni vähemuse keskel, siis loob see niisuguse psühholoogilise olukorra, et usaldus meie majanduse ja rahanduse vastu kaob. See on peamine moment, mis soodustab mustabörsi tegevust. Kõneldakse, et mustalbörsil meeoleolu niisugune on, et loodetakse rahaväärtuse langemisest kasu saada ja seda ette nähakse. Ühesõnaga — tunnistatakse, et olukord ei ole stabiilne. Ametlikult aetakse üht politikat, kuid tegelikult sootu teist. Seda ei tohiks aga olla. See on inetu olukord, kui riigivalitsus tahab majanduslikkudes küsimustes mängida kinniste kaartidega. See on kõige halvem, kõige korruptiivsem, mida enesele ette võib kujutada. Seal, kus küsimused asetatakse selgelt, täpselt, nagu noatera peal, seal on võimalus seisukohta võtta nii rahval, kui avaliku elu tegelastel, aga seal, kus otsad vette peidetakse, nii et neid näha poleks, aga avalikkuse jaoks sildikest näpuotsas kantakse ja öeldakse, usalda seda, — seal on olukord halb. See on, mis mürgitab seltskonna meeoleolu. Ja kui olukord sellises umbusalduse seisukorras edasi kestab, nagu see praegu on, kui riigivalitsuse politika kohta riigi kodanikkudel seda teadvust ei ole, et see on sirgejooneline, ja et seda juletakse avalikult kaitsta, siis, ma kordan, mürgitatakse meeoleolu. See maksab ennast tulevikus selliste tagajärgedega kätte, nagu meie tänapäev veel võib-olla ette kujutada ei oska.

A. Tupits: Austatud Riigikogu liikmed! Arvestades härra Riigivanema ja härra Majanduseministri seletusi ning teiste kõnelejate avaldusi selle erakorralise teadaande puhul, esitan Riigikogule vastuvõtmiseks järgmise ülemineku-vormeli, mis peaks täielise selguse sellesse küsimusse tooma:

„Ära kuulates Riigivanema seletust rkl. A. Oinas'e erakorralise teadaande puhul, millest selgus, et Vabariigi Valitsus tahab hoida kroonikursi püsivana Rahaseaduses ettenähtud tasemel, ja kinnitades omalt poolt sedasama, Riigikogu läheb päevakorras edasi.“

T. Kalbus: Austatud Riigikogu liikmed! Krooni väärtuse hoidmine püsivana

Rahaseaduses ettenähtud tasemel on keskrühmadele kardinaalseks küsimuseks. Meie rühm on toonitanud, et krooni langemisel võivad kasu saada ainult üksikud, kuna suuremad rahvakihid ainult kahju võivad saada.

Sellepärast hääletab keskerakond rkl. Tupitsa poolt esitatud ülemineku-vormeli poolt, kus kindla sõnaga on öeldud, et seisukohti, mida enamusega oleme kaitsnud, ka tulevikus kaitsma saame.

K. A s t: Rkl. Tupitsa poolt on ette pandud uus ülemineku-vormel. Pean ütleva sotsialistide seisukohast, kes täna erakorralise teadaandega esinesid, et härra Tupitsa poolt ette pandud ülemineku-vormel on sootu pehmem väljenduste ja redaktsiooni poolest meie ülemineku-vormelist. Seal jääb ära hinnang, mis meie oma ülemineku-vormelis anname, kui ütleme, et kasu saaksid kroonikursi allaviimisest ainult üksikud, kuna rahva suurele enamusele tooks see kahju. See hinnang jääb ära ja sellest on kahju. Aga lõppude-lõpuks ei ole see meie tülküsimuseks. Muidu härra Tupitsa poolt ette pandud ülemineku-vormel kinnitab seda, et Riigikogu soovib, et kroonikursi hoitakse. See on seesama, mida meiega oma ülemineku-vormelis ütleme ja mis on peamine siht tänastel läbirääkimistel.

Meie ei saa küll päriselt nõus olla selle osaga härra Tupitsa ülemineku-vormelist, milles öeldakse, et Vabariigi Valitsus tahab hoida krooni püsivana. Meie ei taha täies ulatuses tunnustada, et härra Riigivanema seletustest see kindlalt kõlas, küll aga kuulsime, et koalitsiooni enamus soovib seda. Meie leiame, et härra Tupitsa ülemineku-vormel ütleb Vabariigi Valitsuse kohta rohkem meelitatavat, kui õigustatud. Aga meie sooviksime, et Riigikogu võiks oma seisukoha kindlasti avaldada, öeldes, et Riigikogu pooldab ja soovib, et kroonikursi hoitaks sellel tasemel, mis Rahaseaduses ette nähtud. Tähtis on Riigikogult vastust saada sellele küsimusele ja käsku, et Vabariigi Valitsus seda teeks, see tähendab kroonikursi hoiaks sellel tasemel, mis Rahaseadus ette näeb. Et selget vastust saada ei taha meie oma ülemineku-vormelit hääletada lasta, sest siis võiksid kahe ülemineku-vormeli vahel hääled laiali minna, ja sellepärast

võtan sotsialistliku rühma poolt esitatud ülemineku-vormeli tagasi; meie rühm hääletab rkl. Tupitsa ülemineku-vormeli poolt. Ma kordan veel, meie hääletame rkl. Tupitsa ülemineku-vormeli poolt sel põhjusel, et Riigikogul oleks võimalik kindlalt ja selgelt öelda, ilma et hääled kahe vormeli vahel lahku läheksid, et ta pooldab rahaväärtuse hoidmist sellel tasemel, mis seaduses ette nähtud. Ühtlasi

on mul au juhatajale edasi anda hääletamise korra kohta ettepanek.

Riigivanem K. E i n b u n d: Rkl. härra Tupitsa poolt esitatud ülemineku-vormel on koostatud Vabariigi Valitsuse tahtega ja isiklikult minuga kokkuleppel, sellepärast valitsusel ei ole selle vormeli vastu midagi öelda.

Rkl. härra Ast'i viimase sõnavõtu puhul oleksid veel järgmised öiendused. Kõigepealt, et mustbörs mõjutavat meie rahavahetuse tehinguid praegu rohkem kui varem. Minu teada aga mustabörsi läbikäikude kohta kuskil pool arvestust ei peeta. Võib-olla härra Ast on neid arvestusi näinud või tähele pannud kuskil pool, aga (V a h e l h ü ü e.) minu teada arvestusi kuskil pool nende tehingute kohta ei tehta. Järelikult ei või rkl. Ast ka öelda, kunas mustbörs rahavahetuslikke tehinguid rohkem mõjutab või kunas vähem mõjutab. Ta mõjutab alati, kui ta tegevuses on. Sootu iseküsimus on, kust valuuta mustalebörsile satub. Tõepoolest sünnitab see muret ka Eesti Pangale, sest hoolimata kontrollist valuutat on mustalbörsil.

Rkl. Ast küsib, kas Majanduseminister on esinenud valuutakontrolli kaotamise eelnõuga valitsusele. Ma võin siin otsekohe tõendada, et valitsusele ei ole seesugust ettepanekut tulnud, kui tuleb, siis muidugi kaalutakse, kuidas see on kooskõlas seisukohtadega ja selle ülesandega, mis valitsusel on meie rahanduse ja raha hoidmiseks. Aga kas niisugune ettepanek tuleb, seda ma praegu ei tea.

Edasi rkl. Ast kõneles veel uuesti järjekordselt surveavaldusest, kas valitsuse või juba kitsamalt Majanduseministri poolt Eesti Panga presidendile. Tõi isegi tunnistaja sinna juurde, et rkl. Teemant on sellest kõnelenud, ja kui juba kaks on kõnelenud, siis mõlemad vastastikku võivad tunnistada üks ühe eest. Mina võin ka siinkohal öelda veel kord korrates, et valitsuse poolt mingit surveavaldust Eesti Panga presidendile ei ole olnud. (V a h e l h ü ü e.) Ärge naerge enneaegu. Öieti härra Ast ei öelnud, missugusel kujul see surveavaldus oli, aga kui surveavaldusest rääkida, siis peaks olema vahend, millega survet võidakse avaldada. Ma võin isegi öelda rohkem, et valitsuse poolt — vahendites selgust ei saadud, ega ei kuulnud meie, missugused need surveavalduse vahendid olid — ei ole ka kõige pehmemat surveavaldust olnud. Ma ei tea, missuguseid härra Ast on mõelnud, kas pehmemaid või raskemaid. Ja praegusel korral ma pärisin Majanduseministri käest, mis surveavaldused need on olnud. Majanduseminister palub mind edasi anda: kogu selle kuu jooksul on tema koos olnud Eesti Panga presidendiga kolm korda. Kõige-

pealt, kui Eesti Panga president visiidi tegi temale ametisse astumise järele. Teine kord oli, kui koos Eesti Panga presidendiga ja teistega on tulnud ära kuulata meie võlausaldajate voliniku aruanne. Kolmandat korda on see olnud mitte väga kaua tagasi, kui ta on Eesti Panga presidendi oma kabinetis vastu võtnud, ja seal Majanduseminister tõesti palunud Eesti Panga presidendilt seletusi, milliseid abinõusid on tal praegu selleks, et meie majandust ja rahanduslikku terveolekut kindlustada, ja jutt on keerlenud kõigi nende abinõude ja viiside ümber, sest Eesti Panga juhatusele on praegu ikkagi väga suur ülesanne peale pandud ja suured võimupiirid antud, ja sellepärast Eesti Panga juhatusel peab väljavaateid olema, millised abinõud käepärast. Ja see on kõik, mis on olnud. Majanduseminister ütles mulle, et mingeid ettepanekuid või surveavaldusi, kui ettepanekud peaksid surveavalduse liiki kuuluma, ei ole tehtud. Seda paluti mind edasi anda. Kas aga nüüd need härrad tunnistajad veel midagi muud võivad tunnistada selles asjas, seda ma ei tea öelda. Edasi rkl. Ast seletas veel usaldusekriisist. Ma võin kinnitada siinkohal, et vastastikune usaldus seni koalitsioonis ei ole puudunud. See oleks otsekohe ilmnenud ka väljapoole. Kas seesugune usaldus ka opositsioonil valitsusele on, seda avaldas muidugi siinkohal rkl. härra Ast juba. Arusaadavalt opositsioonil võivad usaldamatuse jooned juures olla, aga ega see, kas opositsioon usaldab või ei usalda valitsust, veel ei kanna valitsemist. Aga opositsiooni seisukohalt usaldamatuse küsimust viia laiemale pinnale oleks olema seni varane kuni selleks vastavad tundemärgid ei avaldu. Vaadake, see on seesama... (V a h e l h ü ü e.) Noh, kuulge, härra Johanson, koalitsioonis on praegu hulk Riigikogu liikmeid, opositsioonis on neid küll tunduvalt vähem, aga et opositsioon ka oma küsimustes oleks ühemeelne, — teated ju tilguvad ka väljapoole, ja on teada, et seal ühtmeelt ei ole. Ühed veavad siia, teised sinna. Nii on ka sotsialistide hulgas. Asjad käivad selle järele, kuhu enamus kuulub. Ikka on nii. Seepärast ei maksa härra Johansonil ka etteheiteid teha koalitsiooni suhtes. Võib olla ka mitmesuguseid arvamisi, ja neid mitmesuguseid arvamisi on ka rahva enamusel ja kui arvamisi on mitmesuguseid rahva seas, kuidas saab seda keelata, igalühel on põhjanevad arvamised ja need kajastuvad ka parlamendis.

A. Tupitsa motiveeritud ülemineku-vormel (lhk. 120) võetakse vastu 70 häälega 1 hääle vastu.

(H ü ü d e d : Lõpetada!)

9. N. Andresen'i erakorraline teadaanne 14. augustil s. a. toimunud noorsotsialistide tulistamise kohta.

N. Andresen: Lugupeetud Riigikogu liikmed! 14. augustil s. a. Kagu-Eesti, see on Tartumaa, Võrumaa ja Valgamaa noorsotsialistid pidasid Pukas oma päeva, kuhu oli sõitnud kokku tähelepandav hulk organiseeritud töölisnoori. Kuna päev ise möödus ilma suuremate vahejuhtumisteta, korraldati õhtul, kui noorsotsialistid veoautodes laiali sõitsid, üksikult Tartu poole sõitvale veoautole maantee äärest alul kivide pildumine, siis tulistamine käsitulirelvadest. Et tulistamine toimus pimedas, umbes kell 23, siis õnneks lähedalt lastud kuulid ei tabanud ühtki sõitjat, kuid tulistamise laad kõneleb organiseeritud kallaletungist, meie teadete järgi on asjaosalisteks olnud kohalikke kaitseliitlasi. Juhtumist teatati Tartu kriminaalpolitseile, kuid seniajani ei ole jõutud selgitada tulistamise tõelisi süüdlasi, vaid vastuoksa, on avaldatud arvamist... (V a h e l h ü ü e.) Mul on see väga kena kuulda... on avaldatud arvamist, et jäljed olevat segi aetud. Et kaasa aidata jälgede selgitamiseks kas või Riigikogu kaudu, (V a h e l h ü ü e.) siis oleme meie valmis omaltpoolt andmeid ette kandma, mis käes on. Meie leiame, et see passiivne, peaaegu sümptatiseeriv pealtvaatamine üksikute vägivallaaktide puhul vähemalt... (V a h e l h ü ü e.) soodustab vägivalla tekimisi. (V a h e l h ü ü e.) Et tulevikus neid ära hoida, selleks minu arvates ei ole ka härra siseministril mitte midagi selle vastu, kui valgustatakse neid kõrvalsüüdmusi, mis sel puhul esile tulid, et siis sellega, ma ütlen, ei jääks muljet, nagu töölisorganisatsioonid oleksid jäetud igasuguste juhusete hooleks, ja nagu siin ainult üksikute kodanliste võimumeeste ja eriti reaktiooni pooldajate hea tahe võiks kindlustada praegu organisatsioonilist tegevust.

J. Voiman: Teen ettepaneku, avada rkl. Andresen'i erakorralise teadaande puhul läbirääkimised ja need pidada ühel järgmisel Riigikogu arupärimis-koosolekul.

Kohtu- ja siseminister A. Anderson: Teen ettepaneku, hääletada rkl. Voiman'i ettepanek kahes osas, ja teise osa kohta panen ette, pidada läbirääkimised kohe.

Juhataja: Panen hääletamisele rkl. Voiman'i ettepaneku esimese osa, pidada läbirääkimised. (H ä ä l e t a t a k s e.) Poolt on 41 häält, vastu 22 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Rkl. Voiman on ühinenud härra Kohtu- ja siseministri ettepanekuga, pidada läbi-rääkimised kohe. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Et-tepanek on vastu võetud.

Kohtu- ja siseminister A. Anderkopp: Austatud Riigikogu liikmed! Selle erakorralise teadaande puhul on minul Riigikogule au teatada järgmist. Nendel andmetel, mis minul selle asja kohta olemas, — mul ei ole kahjuks materjale käepärast, oleksin võinud ka nimed nimetada — on lugu olnud järgmine. Pärast pidu on metsateel sõitmise ajal kivid lennanud metsast auto sihis, seal istuvate inimeste poolt on laskeriistast vastatud ja sellepeale olla metsast paukusid kuulda olnud. Kui ametivõimudele asjast teatati, siis selgus juurdlusel, et laskjate hulgas oli peale eraisikute ka mõni kaitseliitlane. See asi anti kohtuasutuste kätte ja süüdlased saavad vastutusele võetud. Et siin oleks mingi sordiini all talitatud või ametiasutuste poolt midagi sihilikult tehtud, selle kahtlustuse tõrjun kahe käega tagasi. Ka mingi vägivallaaktiga siin tegemist ei ole.

N. Andresen: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Et see asi on kohtu-uurija käes, seda on nõudnud need sõitjad, ja selle tõttu on vaja olnud sellele käik anda. (Vahelhüüed.) Küsimus ei ole aga kahjuks mitte üksnes selles. Küsimus on siin selles tendentsis, mis siit välja paistab, ja seepärast ei saa ma jätta avalikult seda puudutamata. Küsimus ei ole selles, et on juhtunud üks kuritegu kusagil, vaid juba päeval on liikunud Puka ümbruses selliseid jutte, nagu organiseeritult oleks kutsutud üksikuid inimesi sinna õppust viima väljast tulnud noormeestele. Seal on kahtlemata andnud tõuget niisugustele meeleoludele ka ühe Otepääst juurdetoodud politseikordniku käitumine sõduriga. Selle kordniku arvates ei tohi ühelgi juhtumisel „Internatsionaali“ laulmise ajal vastavalt au anda. Seal oli tegemist sõduriga, kes oli tulnud koosolekule, ja kui ta tõstis käe müsi juurde, siis kutsus kordnik ta oma juurde, märkis ta nime üles ja lubas teatada vastavale ülemusele karistamiseks, et see ei hoidnud oma käsi selle keha kesk-mise osa juures, kus kordnikud harilikult armastavad oma käsi hoida „Internatsionaali“ laulmise ajal. See oli olnud kuritegu, ja see oli väike tähelepanu juhtimine sellele, et kõik, mis tehakse seal, on seadusevastane, ja seega siis meeldetuletus kohalikkude elanikkude reaktsioonilisele osale, kes juba varem üles köetud, ka edaspidi sarnaselt toimida.

Edasi ma ei pannud tähele, aga vist ütles härra siseminister seda, nagu oleks hakatud autost laskma, ja sel puhul las-

tud vastu. (Vahelhüüed.) Kive autost ei visatud, sest see auto ei sõitnud kivi-koormaga, vaid inimesed olid seal sees. Küll aga oli teada see, et kivid olid varem kogutud tee äärde ja kividepildumine oli esimene asi. Autos ei olnud relvastatud inimesi. (Vahelhüüed.) Mina arvan, et Teie, härra Kalbus, ja Teie, härra siseminister, ei olnud seal. Mina isiklikult ei olnud ka seal, aga keegi ei võiks öelda, et juhtum sellepärast on olematu. Ma ei olnud seal, aga laskmine toimus. Selle laskmise järele hakatakse uurima asja sel puhul, kui on asi teatatud kriminaalpolitseisse. (Vahelhüüed.) Loomulik oli see, et sel puhul ei võinud mingi politsei asja oma teada jätta. (Vahelhüüed.) Mina ei ole öelnud, et on oma teada jätnud. (Vahelhüüed.) Kui härra siseminister tahab korra maksma panna minu juures, et ma ei räägiks, vaid ta ise, siis ta võib juhataja lahke loaga seda teha. (Vahelhüüed.) Ma arvan, et sel puhul ei olnud päriselt laest maha kirjutatud ühe konstaabli arvamine, kes ütles, et niidid hakkavad kaduma, ta ei öelnud kuritahtlikult seda, vaid lihtsalt, et need niidid on kaduma läinud ja segi aetud.

Ma ütlen ainult seda, et kõik see, mida ühelt poolt politsei avaldab... (Vahelhüüed.) ilmselt mitte omal initsiatiivil, vaid sootu teistel tõugetel... (Vahelhüüed.) Sellega kutsutakse kindlasti midagi selletaolist välja päris soovimata kujul, mille vastu peaks politsei võitlema. Mina ei taha etteheiteid teha härra ministritele ja öelda, et nende partei ajakirjanduse ässitus mängiks peaosa. (Vahelhüüed.) Sel puhul vastab härra minister, et nende parteil ajakirjandust ei ole. Aga tõelikult on see olnud mitte ainult noorsotsialistlike organisatsiooni, vaid üldse sotsialistliku organisatsiooni puhul. Sellega ühenduses tuleb meelde, mis klaperjahti on peetud kas olemasolevate või olematute organisatsioonide vastu. Ma ei taha uurida ajalugu või Riigikogu stenogramme tööerakondlaste ja teiste keskerakondlaste klaperjahtidest, aga kui teile lähedalseisvad ajalehed toovad kõmulisi teateid meie „punakaardi“ „illegaalsest“ toiminguist, tihti otse üleskutseid „puhastamiseks“, siis sünnitab see teatava meeleolu. Meil tuleb niikuinii ennast kaitsta soodustatud ja soodustamata pealetungijate vastu. Ma tahtsin ainult rõhutada, et tööhisklass peab ennast organiseeritult kaitsma, ja neil puhkudel, kui töölisorganisatsioonid korraldavad endile kaitset, ei tohi tulla võim ja öelda, et seda kaitset vaja ei ole. (Vahelhüüed.) See soodustatud kalalätung, mispuhul härrad keskerakondlased rahutuks saavad, on pisikene lüli anti-marksisistlikust frondist ja see ei vali kunagi niipalju abinõusid, kui marksistlik

front. Töoliste organisatsioonide kaitse jääb nende eneste asjaks ja siin ei saa öelda samad võimud, et nemad on kõik teinud, mis teha võib. (V a h e l h ü ü e.) See sündmus Pukas tõendab mitte seda, nagu oleks vaja politsei kaitset, vaid tuleb öelda, et meie organisatsioonide kaitse jääb meie eneste asjaks, ja kui meie ise ennast ei kaitseks, siis härra Kohtu- ja siseminister ammugi mitte.

Kohtu- ja siseminister A. A n d e r - k o p p: Austatud Riigikogu liikmed! Ma arvan, et minul peale neid viimaseid sõnu võrdlemisi vähe oleks põhjust veel sellest küsimusest rääkida. Nimelt paistab, et eelkõneleja poolt Toompeale tahetakse tuua neis küsimusis toon, mida ametiasutuste kohta seni siin pikki aastaid ei ole olnud. Mispärast ma aga sõna võtsin, on viimane teooria, mis eelkõneleja poolt üles seati, mis puudutab mind, kui praegust kohtuministeeriumi juhti ja mis puudutab igat valitsuse liiget, kes saab Kohtu- ja siseministeeriumi eesotsas seisma. Niisugune olukord, kus igaüks ennast ise kaitsma pidi, oli valitsemas vanal ajal, kus avalikku võimu ei olnud, kus igaüks võttis kaika kätte ja astus enda eest välja. Kui härra Andresen arvab, et niisugune aeg meil ka nüüd käes on, kus selle korra juurde tagasi minna tuleb, ja kui iga organisatsioon ennast ise kaitseb, ennast ise kaitsta tahab, siis on meil sellega täieline alus loodud kodusõjaks. Niisugune teo-

ria on meile täiesti vastuvõtmatu. Iga organisatsioonile meie erilist tema enda poolt loodud kaitset ei saa lubada, meil on avalik võim, kes riigis korda peab. Seepärast on ka niisugune kaitseteooria, nagu rkl. Andresen esitas, vastuvõtmatu.

J u h a t a j a: Läbirääkimised on lõppenud.

Ma kuulen ettepanekut, koosolek lõpetada.

Kohtu- ja siseminister A. A n d e r - k o p p (fakt. märk.): Mina ei saa jällegi üht asja enda ametkonna kohta öelda lasta, nimelt mida rkl. Gustavson kohalt ütles, see on, et Tapal olevat mees politsei poolt läbi peksetud ja siis rahukohtuniku juurde viidud. See ei vasta tõele. Kinnitan seda täies teadmises, sest et ise selles asjas juurdluse lasin korraldada. Mõlemad mehed, keda ära viidi, et neid vabadussõjalaste meeleolu eest kaitsta, tunnistasid avalikult, et politsei on nendega korralikult ümber käinud ja ühtki müksu ega peksu ei ole olnud. Kui sarnaste sõnadega, mis põhjendamata ametiasutusi süüdistavad, tullakse Toompeale, on minu kohus neid tagasi tõrjuda.

J u h a t a j a: On ettepanek, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.43 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

RIIGIKOGU

V koosseis.

I istungjärk.

13. koosolek.

3. oktoobril 1932.

Sisu:

1. Teatamine komisjoni antud esitisest.
2. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekult puudumistest septembrikuul.
3. Teatamine J. Tamson'i lahkumisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast ning jäämisest Riigikokku tööraha esindajana.
4. Teatamine J. Tamson'i väljaheitmisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast.
5. Teatamine muudatusest maa-, hariduse- ja sotsiaalkomisjonis ning riigi majandusnõukogus pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma liikmete arvu vähenemise tagajärjel.
6. Riigikogu I istungjärgu lõpetamine.

Koosoleku avab Esimees **J. Tõnisson** kell 17.16 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Teatamine J. Tamson'i lahkumisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast ning jäämisest Riigikokku tööraha esindajana.

Sekretär: „Teadaanne Riigikogu juhatausele. Käesolevaga teatan, et lahkun pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast ning jään Riigikogusse edasi tööraha esindajana. 27. september 1932. a. J. Tamson.“

2. Teatamine J. Tamson'i väljaheitmisest pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast.

Sekretär: „Riigikogu juhatausele. Teadaanne. Käesolevaga teatab pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühm, et ta oma koosolekul 27. septembril s. a., millest osa võtsid rkl-d A. Rattas, P. Kroos ja J. Tamson, heitis Johannes Tamson'i pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühmast välja.“

Selle otsuse põhjal ei kuulu rkl. Johannes Tamson 27. septembrist s. a. alates enam pahempoolsete tööliste ja kehvikute

Riigikogu rühma. Tallinn, 27. IX 32. P. Kroos. A. Rattas.“

3. Teatamine muudatusest maa-, hariduse- ja sotsiaalkomisjonis ning riigi majandusnõukogus pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma liikmete arvu vähenemise tagajärjel.

Sekretär: Kuna pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma liikmete arv on vähenenud 4-lt 3-le, missugune arv ei võimalda rühmale maa-, hariduse- ja sotsiaalkomisjonis ühtki kohta, — lugeda väljalangenuiks: P. Kroos maa-komisjonist, J. Tamson haridusekomisjonist ja R. Laes sotsiaalkomisjonist.

Peale selle lugeda väljalangenuiks riigi majandusnõukogust J. Tamson.

4. Teatamine komisjoni antud esitisest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis: 1. Vabariigi Valitsuse esitise Majanduseministeeriumile eelkrediidi määramise asjas rahaasjanduse komisjoni.

5. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekult puudumistest septembrikuul.

Sekretär kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata 13. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 3.)

6. Riigikogu I istungjärgu lõpetamine.

Juhataja: Austatud Riigikogu liikmed! Arvestades majanduslikkudest raskustest tingitud erilise olukorraga on Riigikogu oma suviste koosolekute puhul otsustanud tänava loobuda suvisest vaheajast ja jätkata esimest istungjärku kuni korralise istungjärgu algupäevani. See seisukoht võeti teatavasti seks, et tarviduse korral, kui Vabariigi Valitsuselt tuleksid mõningad kiired seaduseelnõud ehk rutulikud küsimused otsustamiseks, Riigikogu saaks ajaviitmata kokku astuda. (V a h e l h ü e.)

Selle tagajärjel lõpetame meie alles täna Riigikogu V kutse esimese istungjärgu, et varsti asuda uuesti töö korralise istungjärgu avamisel.

Juhatuselt on ettepanek:
„Riigikogu otsustab:
lõpetada käesoleva koosolekuga I
istungjärk.“

(Hääletatakse.) Ettepanek on
vastu võetud.
Lõpetan Riigikogu koosoleku ja ühtlasi
I istungjärgu.

Koosolek lõpeb kell 17.20 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

RIIGIKOGU

V koosseis.

1.—13. koosoleku täielikkude protokollide

LISAD.

Riigikogu komisjonide ettepanekud on jäetud välja käesolevatest lisadest, kui need ühtlased või ainult redaktsiooniliselt erinevad Vabariigi Valitsuse vastavatest ettepanekutest. Viimased vaata „Vabariigi Valitsuse Ettepanekud“ Riigikogule.

	Lisa nr.
Eesti-Briti vahelise surnud meremeeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus	8.
Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubandusliikudes asjades vastastikuse koh- tuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus	9.
Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekal- laletungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonvent- siooni kinnitamise seadus	12.
Eesti Vabariigi 1933/34. ja 1934/35. aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus	7.
Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus	17.
Linnade ja alevite põllumajandusliikude maade korraldamise seadus	1.
Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seadus	5, 6.
Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadus	3, 4.
Riigi eelarve seaduse § 34 põhjal Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ning Teedeministeeriumile määratud eelkrediidi asjas. (Estitis.)	2.
Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus	15.
Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus	16.
Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus	14.
Söödismaade maksustamise seadus	11.
Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus	13.
Tööliskoja seadus	10.

1.

Riigikogu liikmete O. Tief'i, J. Loosalu', M. Hansen'i, Rud. Kuris'e ja V. Rooberg'i ettepanek.

LINNADE JA ALEVITE PÖLLUMAJANDUSLIKKUDE MAADE KORRALDAMISE SEADUS.

I.

§ 1. Maaseadus laiendatakse väljaspool linnade administratiiv-piire linnade omanduses seisvate maade peale järgmiste muudatuste ja täiendustega.

§ 2. Võõrandamisele ei kuulu: a) linnade mõisad ja maatükid, mis korraldamisele kuuluvad kogukonna-, asutuste ja erarendimaade korraldamise seaduse alusel, b) maa-alad, mis seaduse alusel määratud linnade administratiiv-piiride laiendamiseks, suvituskohtade ja aialinnade asutamiseks või muuks heakorra ülesannete täitmiseks, d) maa-alad, mis linnadele antud riigi maatagavarast pärast 25. okt. 1919 eriseaduste alusel ja mida ei kasutata suurmaapidamistena.

§ 3. Võõrandamisele kuuluvad ka linnade poolt pärast 25. okt. 1919 võõrandatud mõisad ja maatükid, kui neid kasutatakse suurmaapidamistena. Võõrandamata jääb igast niisugusest maapidamise üksusest 50 ha kõlbulist maad ühes tarviliste majapidamise hoonetega.

§ 4. Käesoleva seaduse alusel võõrandatavate linnade maade eest tasu ei makseta. Maade võõrandamise läbi vähenenud linnade tulud kaetakse riigi eelarve korras.

Käesoleva seaduse alusel võõrandatavate eraisikute maade eest maksetakse tasu seadusliku hindamise (Vene tsiviilseaduse §§ 577—593) alusel, kui need on omandatud enne 1. juuli 1932.

II.

§ 5. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadus laiendatakse linnade ja alevite administratiiv-piirides põllumajanduslikult, eriti ka aiamaajanduslikult, kasutatavate kogukonna maade peale suurusega üle 0,5 ha järgmiste muudatuste ja täiendustega.

§ 6. Maade korraldamist võib nõuda kogukonnamaade kasutaja, kui tal korraldatava maa peal on oma eluhoone ja isiklik alalise iseloomuga väikemajapidamine.

§ 7. Maade korraldamise nõudmise õigust ei ole kogukonna maade kasutajal, kui eraldamisele kuuluv maakoht asub linna või alevi tegelikult ehituspiirkonnas, kui maakoha eraldamine raskendaks kinnitatud linna või alevi planeerimise kava teostamist või kui linna või alevi arene-

mine ja rahvaarvu kasvamine annab põhjust oletada, et eraldamisele kuuluv maatükk võiks linna või alevi tegelikult ehituspiirkonda võetud saada lähema 5 aasta jooksul.

§ 8. Korraldamisele määratud maad eraldatakse, kui selle kohta pooled ei lepi kokku teisiti, senise kasutamise suuruses, kui maakorralduse huvid ei nõua maakoha suuruse vähendamist, kuid mitte üle 25 hektaari, ühes arvatud ka see maa, mis krundisaajal omanduseks või põlisel tarvitamisel.

III.

§ 9. Maaseadusega võõrandatud maadel asuvate väiketalude rendivahekorra uuendamise seadust kohaldatakse vastavalt linnade ja alevite maade korraldamisel Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse alusel.

IV.

§ 10. Alevites ja alevikkude ehituspiirkondades asuvate rendimaade korraldamise seadus ja Linnade ja alevite maaga varustamise seadus ei kuulu kohaldamisele põllumajanduslikult, eriti ka aiamaajanduslikult kasutatavate kogukonna maade suhtes suurusega üle 0,5 ha.

SELETUSKIRI.

Maareform tema praegusel läbiviimise astmel näitab, et tema peale pandud lootused on täide läinud. See asjaolu kohustab maareformi edasi arendama.

Kuna väikepõllupidamisele üleminek aitab meie maatulundust viljakamaks muuta, ühiskondlisi lõhesid vähendada, luues suurema hulga iseseisvate majapidamistega varustatud kodanikkude näol riigile püsiva majandusliku ja poliitilise aluse, siis ei saa ega tohi olla põhjust selle loomuliku arengu käigu takistamiseks.

Ometi ei ole kõiki suurmaapidamisi seni veel ümber korraldatud. Peale riigikasutusel olevate ja eriotstarbetel väljaantud suurmaapidamiste on olemas linnaomavalitsustel rida suurmaapidamisi, mis eriotstarbe ilmet ei kanna ja millised majapidamised ka linnaomavalitsustele nime-tamisväärsed tulusid ei too. Asjaolu, et linnade mõisad jäid Maaseaduse korras maasoovijatele välja andmata, on tekitanud kohtadel palju õigustatud nurinat ja pahameelt. Linnamõisade töölised ja maata jäänud ümberkaudsed elanikud, kellede hulgas paljugi vabadusesõjast osavõtnuid, võiksid saada rahuldatud linna-mõisade maast. Ka võiks linnamõisade tükeldamine kaasa aidata töötatöölise töölerakendamiseks.

Rutulist parandust nõuab ka nende linnarentnikkude olukord, kes asuvad linnade administratiiv-piirides. Meie linnadel ja alevitel puudub loomulik alus suurejooneliseks arenemiseks. Nende administratiiv-piirid on liialt suured. Sellepärast ei nõua linnade ja alevite arenemise tegelik vajadus administratiiv-piirides olevate põllumajanduslikkude maade korraldamata jätmist. Überpöörduvalt praegune olukord halvab linnade ja alevite lähema ümbruse majanduslikku arenemist. Neil põhjustel on otstarbekohane korraldusele võtta põllumajanduslikult kasutatavad majapidamised linnade ja alevite piirkondades.

Linnarentnikkude maadel asuvate hoonete ja kasvava metsa suhtes tuleks maksma panna samad korraldused, mis maksavad riigirenditalude kohta, kuna põhjust ei ole linnarentnikke vähem soodustada.

2.

Rahaasjanduse komisjoni

SELETUSKIRI

esitisele Riigi eelarve seaduse § 34 põhjal Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ning Teedeministeeriumile määratud eelkreedi asjas.

Rahaasjanduse komisjon, ühinedes Vabariigi Valitsuse seletuskirjas toodud motiividega, esitab ülaltähendatud esitise muutmata Riigikogule kinnitamiseks.

3.

Rahaasjanduse komisjoni

SELETUSKIRI

riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seadusele.

Rahaasjanduse komisjon, ühinedes Vabariigi Valitsuse seletuskirjas toodud motiividega, esitab käesoleva seaduseelnõu muutmata Riigikogule vastuvõtmiseks.

4.

Redaktsiooni komisjoni

ETTEPANEK.

(Pealkiri vt. lisa nr. 3.)

Redaktsiooni komisjon paneb ette Riigikogule, võtta vastu „Riigiasutuste koos-

seisude ja riigiteenijate palkade seaduse osalise muutmise seaduse“ lõplik redaktsioon Riigikogu poolt III lugemisel vastu võetud kujul järgmise muudatusega:

1. Pealkiri võtta järgmiselt: „Riigikohtu koosseisu muutmise seadus“.

5.

Rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

PUUVILJA, MARJADE JA AEDVILJA VÄLJAVEO KONTROLI SEADUS.

I.

§ 1. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli alla kuulub kõik Eestist väljaveetav puuvili, marjad ja aedvili, välja arvatud saadetised (Posti-, raudtee-, laeva- ja muud) kuni 10 kg raskuseni ning puuvili, marjad ja aedvili, mis kaasa võetakse isiklikuks tarvitamiseks, kuid mitte üle 20 kg.

§ 2. Isikud ja asutised, kes soovivad Eestist vedada välja puuvilja, marju ja aedvilja, peavad registreeruma Põllutöoministeeriumis. Registreerimisel nõutakse, et eksportööridel oleksid ekspordi nõuetele vastavad ruumid ja sisseseaded.

§ 3. Eestist võib välja vedada puuvilja, marju ja aedvilja, mis Põllutöoministri määruste nõuete kohaselt tunnustatud väljaveoks kõlblikuks ning varustatud väljaveo kontrolli märgiga.

§ 4. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli teostab Põllutöoministeerium vastavate organite kaudu.

§ 5. Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli teostamise kulude katteks võetakse väljaveetava puuvilja, marjade ja aedvilja pealt erimaksu, mille normi määrab Vabariigi Valitsus Põllutöoministri ettepanekul. Tähenndatud erimaks ei või tõusta üle 1% väljaveetava puuvilja, marjade ja aedvilja hinnast. Kontrollimiskuludest ülejäänud summa kulutatakse aiaasjanduse edendamiseks.

§ 6. Erimaksust sissetulnud summade tarvitamise eelarve ja aruande vaatab läbi komisjon, kes koosneb Põllutöoministeeriumi, Majanduseministeeriumi ja Põllutöökoja esindajaist. Tähenndatud eelarve ja aruande kinnitab Põllutöominister.

§ 7. Põllutöoministril on õigus anda määrusi käesoleva seaduse teostamiseks.

II.

§ 8. Süüdlast selles, et ta rikkus Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seaduse või selle alusel antud sundmääruse eeskirju, karistatakse rahatrahviga mitte üle tuhande krooni või arestiga mitte üle kuue kuu.

Peale selle võib kohus süüdlaselt võtta puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo õiguse ühest kuni kolme aastani ja selle üleastumise kordumisel jäädavalt.

§ 9. Põllutööminister võib käesoleva seaduse ja selle alusel antud määruste rikkujatele ajutiselt keelata puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kuni kohtuotsuse jõusseastumiseni.

§ 10. Käesoleva seaduse § 8 ettenähtud süüteod alluvad rahukohtunikule ja neile kohaldatakse Uue nuhtlusseaduse üldosa.

III.

§ 11. Käesoleva seaduse maksmahakamisega kaotab maksvuse Puuvilja väljaveo kontrolli seadus (RT 109/110 — 1925).

SELETUSKIRI.

Rahaasjanduse komisjon täiendas § 6-t lausega, mille järgi puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli erimaksu eelarve ja aruande kinnitab Põllutööminister, — analoogiliselt teistes väljaveo-kontrolli seadustes ettenähtud eelarve ja aruande kinnitamise korrale. Muus osas esitab komisjon käesoleva seaduse muutmata Riigikogule vastuvõtmiseks.

6

Redaktsiooni komisjoni

ETTEPANEK.

(Pealkiri vt. lisa nr. 5.)

Redaktsiooni komisjon paneb ette Riigikogule, võtta vastu „Puuvilja, marjade ja aedvilja väljaveo kontrolli seaduse“ lõplik redaktsioon Riigikogu poolt III lugemisel vastuvõetud kujul järgmiste muudatustega:

1. Pealkiri võtta järgmiselt: „Puu- ja aedvilja ning marjade väljaveo kontrolli seadus“.

2. § 5 teine ja kolmas lause võtta järgmiselt: „Tähendatud erimaks ei või ületada 1% väljaveetava puu- ja aedvilja ning marjade hinnast. Kontrollimiskuludest ülejäänud summa kulutatakse aianuduse edendamiseks“.

3. § 6 esimene rida: sissetulnud, p. o. laekunud.

4. § 6 viimse lause alguses kustutada sõna „Tähendatud“.

5. § 8 esimene lõige võtta järgmiselt: „§ 8. Süüdlasest selles, et ta rikkus Puu- ja aedvilja ning marjade väljaveo kontrolli seaduse või selle alusel antud sundmääruste eeskirju, karistatakse:

arestiga mitte üle kuue kuu või rahatraviga mitte üle tuhande krooni.“

7.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu ettepanek.

EESTI VABARIIGI 1933/34. JA 1934/35. AASTA KULUDE JA TULUDE EELARVETE ARVEL LEPINGUTE SÕLMIMISE JA KREDIITIDE MÄÄRAMISE SEADUS.

§ 1. Kohtu- ja siseministeeriumile lubatakse püstitada Tallinna keskvangimaja tiibade vahele vahialuste paigutamiseks uus juurdeehitis üldmahuga kuni 9.400 m³ kuni Kr. 145.000.— väärtuses ning sõlmida selleks vastavaid lepinguid.

§ 2. Eelmises (1) paragrahvis tähendatud lepinguid võib sõlmida ja ehitustöödega algust teha alates 1. augustist 1932.

§ 3. Paragrahvis 1 tähendatud hoone ehituskuludeks võetakse Kr. 75.000 vangitööde erifondist; puuduv osa määratakse riigieelarve korras:

a) Kohtu- ja siseministeeriumi 1933/34. a. erakorraliste kulude eelarve järgi vangimajade valitsuse alal kuni Kr. 30.000.—;

b) sama ministeeriumi 1934/35. a. erakorraliste kulude eelarve järgi vangimajade valitsuse alal kuni Kr. 40.000.—

§ 4. Eeltähendatud ehitise püstitamiseks kulutatakse eeskätt vangitööde erifondi summasid paragrahvis 3 ettenähtud ulatuses ja teises järjekorras riigi eelarve summasid. Juhul, kui hoone tegelikud ehituskulud osutuvad väiksemaks, kui nähtud ette vastavas tehnilises eelarves, väheneb vastavalt riigikassa kanda võetav osa, kuna vangitööde erifondile langev osa jääb muutmatuks.

SELETUSKIRI.

Rahaasjanduse komisjon paigutas § 3 nimetatud krediidid järjekorras ümber, vastavalt § 4-as määratud krediitide tarvitamise järjekorrale ning paigutas riigi eelarve korras määratavate krediidisummade ette sõna „kuni“, silmas pidades tööhindade langust, mille tagajärjel ehitus võiks tulla odavam, kui ehituskulude kalkulatsioonis ette nähtud.

Muus osas komisjon esitab seaduseel nõu muutmata Riigikogule vastuvõtmiseks.

8.

Üldkomisjoni

SELETUSKIRI

Eesti-Briti vahelise surnud meremeeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadusele.

Üldkomisjon ühineb Vabariigi Valitsuse ettepaneku seletuskirjas toodud põhjendustega.

9.

Üldkomisjoni

SELETUSKIRI

Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades västastikuse kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadusele.

Üldkomisjon ühineb Vabariigi Valitsuse ettepaneku seletuskirjas toodud põhjendustega.

10.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

TÖÖLISKOJA SEADUS.

I osa.

Üldeeskirjad.

§ 1. Tööliste, väikemaapidajate ja kalurite kutseesinduseks luuakse töölistekoda, mis töötab avalikõiguslikul alusel.

§ 2. Töölistekoja valijad jagunevad kolme liiki: 1) tööstuslikkudes ja kaubanduslikkudes käitistes töötavad töölisel ning majateenijad; 2) põllumajanduses töötavad töölisel ja väikemaapidajad; 3) kalurid.

§ 3. Tööstuslikkudeks käitisteks käesoleva seaduse mõttes loetakse „Tööstusettevõtete nädalapuhkepäevade seaduse“ (RT 4 — 1926) § 1 loendatud käitised.

§ 4. Kaubanduslikkudeks käitisteks käesoleva seaduse mõttes loetakse kõik ärimaksu seaduses (VSK V köide 1914. a. väljaanne) loetletud kaubanduslikud ettevõtted, vaatamata sellele, kas nad käivad riigi ärimaksu alla või on sellest vabastatud.

§ 5. Töölisteks käesoleva seaduse mõttes loetakse kõik palgalised töölisel ja teenijad, välja arvatud: 1) ettevõtete kõrge- ja keskmise administratsiooni kuuluvad isikud (Ärimaksu sead. § 519 p. 3); 2) tööandja perekonnaliikmed, olgugi, et nendega on sõlmitud palgaleping; 3) merimeeste kodus registreeritud merimehed (Merimeeste kodu sead. RT 13 — 1928); 4) tööstuslikkudes käitistes töötavad töölisel, kes ei kuulu haigekassa alla ja 5) riigini- ning omavalitsuste ametnikud.

§ 6. Majateenijaiks käesoleva seaduse mõttes loetakse Balti Eraseaduse § 4192 tähendatud teenijad. Talundite majateenijad loetakse põllutöölisteks.

§ 7. Väikemaapidamisteks käesoleva seaduse mõttes loetakse väljaspool linnade administratiiv-piire asuvad majapidami-

sed, millel alla 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad, või alla 1 ha aiamajanduslikult kasutatavat maad. Põllumajanduslikult kasutatavaks maaks loetakse põllu-, aia-, heina- ja karjamaa ning metsamaa.

§ 8. Vastavalt valijate liikidele jaguneb tööliste koda kolme sektsiooni:

I tööstus-, kaubandustööliste ja majateenijate sektsioon;

II põllutööliste ja väikemaapidajate sektsioon;

III kalurite sektsioon.

§ 9. Koja asukoht on Tallinn. Kojal on õigus asutada mujal omi osakondi käesoleva seaduse alusel, luues tarviduse järgi kas üldiseid koja osakondi või üksikute sektsioonide osakondi.

§ 10. Kojal on juriidilise isiku õigused.

§ 11. Koja kirj vahetus on vaba tem- pelmaksust.

II osa.

Koja ülesanded.

§ 12. Töölistekoja ülesandeks on tööliste, teenijate, väikemaapidajate ja kalurite majanduslikkude, sotsiaalsete, kultuuriliste ning kutseliste huvide kaitse ning väikemaapidamise, kodukäsitöö ja kalastuse edendamine.

§ 13. Oma ülesannete täitmiseks arendab töölistekoda seaduste ja määruste piirides järgmist tegevust:

1) teatab Riigikogule ja valitsuse ning omavalitsuse asutustele omi soove ning teeb ettepanekuid tööliste, teenijate, väikemaapidajate ja kalurite majandusliku, kultuurilise ning sotsiaalse olukorra parandamiseks ning avaldab arvamusi töölistesse, teenijatesse, väikemaapidajatesse ja kaluritesse puutuvate seaduseelnõude ja määruste kohta;

2) saadab omi esindajaid riigi-, omavalitsuste- ning teistesse asutistesse, mille koosseisus nähtud ette tööliste, väikemaapidajate või kalurite esindus;

3) selgitab palgatööliste, väikemaapidajate ning kalurite olukorda, kogudes ja korraldades selleks vajalisi andmeid, ning astub riigi- või vastava omavalitsuse ees samme puuduste kõrvaldamiseks, esitab seaduste ja määruste eelnõusid ja võtab oma esindajate kaudu osa nende arutamistest;

4) selgitab tööpuuduse korral tööpuuduse ulatust ning astub samme tööpuuduse kõrvaldamiseks riigi- ja omavalitsuste asutiste ees;

5) korraldab kursusi ja loenguid kutselistel, majanduslikkudel ja tööõiguslikkudel aladel;

6) töötab ühenduses tööliste vanematega ja tööliste nõukogudega ning tööliste,

väikemaapidajate ja kalurite organisatsioonidega;

7) väikemaapidamiste alal edendab talundite korrastamist ning maapidamis- ja saaduste tootmist ja nende ümbertöötamist;

8) korraldab väikemaapidamistele agrotehnoloogilist nõu- ja abiandmist; edendab väikemaapidajatele kutsehariduse andmist väljaspool kooli;

9) võtab osa põllumajandusliikude näituste korraldamisest väikemaapidamiste alal;

10) edendab põllumajandusliikude ja kodukäsitöö saaduste valmistamist ning nende toodete müügile toimetamist;

11) aitab kaasa väikemaapidamistele põllumajandusliku krediidi korraldamisel;

12) võtab osa oma esindajate kaudu põllumajandusliikude saaduste ja toodete väljaveo kontrolli teostamisest;

13) töötab kaasa sisekolonisatsiooni, maakorralduse, maahindamise ja maaparanduse läbiviimisel;

14) aitab kaasa ikaldustagajärgede likvideerimisele, võttes osa vastavatest komisjonidest;

15) edendab kalapüügi korraldamist ja kalasaaduste turundamist ning võtab osa kontrolli teostamisest kalanduse alal ja

16) arendab igasugu muud tegevust, mis ta eesmärkide saavutamiseks vajalik.

Neid omi ülesandeid teostab koda vastavalt oma üldiste või sektsioonide organite kaudu.

III osa.

Koja liikmed.

§ 14. Kojal on 60 liiget, kellest valitakse I sektsiooni valijate poolt 25 liiget, II sektsiooni valijate poolt 25 liiget ja III sektsiooni valijate poolt 10 liiget.

§ 15. Koja liikmed valitakse neljaks aastaks, iga sektsiooni hääleõigusliikude valijate poolt eraldi, otsekoheselt ja salajaselt proportsionaalsuse põhimõtte alusel.

§ 16. Koja liikmeteks võib valida isikuid, kes vähemalt 20 aastat vanad ja kes omavad koja liikmete valimistel valimisõiguse.

§ 17. Koja liikmed ei saa palka, kuid on õigustatud saama söidu- ja päevaraha koja eelarves selleks määratud summadest.

§ 18. Koja liiget, kes antud kohtu alla süütegude pärast, mille eest ähvardab valimisõiguse kaotus, võib juhatus ajutiselt kuni asja lõpliku otsustamiseni tagandada liikme kohuste täitmisest, esitades selle korralduse koja järgmisele üldkoosolekule kinnitamiseks.

§ 19. Koja liikmete asemele, kes lahkunud surma läbi, kes koja liikmete hulgast vabatahtlikult lahkuvad, kes koja üldkoos-

oleku otsuse kohaselt koja liikmete hulgast tagandatud, või kes kaotanud käesolevas seaduses ettenähtud valitavuse õiguse (§ 16), kutsutakse koja juhatus poolt uued liikmed Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse (RT 16 — 1926) § 95—98 ettenähtud korras.

IV osa.

Koja liikmete valimised.

1. peatükk.

Valimisõigus.

§ 20. Valimisõigus koja I sektsiooni valimistel on kõigil tööstusliikudes ja kaubandusliikudes käitistes töötavatel töölistel ning majateenijatel;

valimisõigus koja II sektsiooni valimistel on: a) väikemaapidamiste tegelikudel kasutajail ja neis majapidamistes töötavil perekonnaliikmel; b) põllumajanduses töötavil töölistel;

valimisõigus koja III sektsiooni valimistel on kõigil kalureil ja nende perekonnaliikmel, kes kalastamise alal töötavad perekonnapea juures, samuti ka kalastajate teenistuses olevail palgalistel.

§ 21. Eelmises (20) paragrahvis tähendatud isikutest on valimisõigus neil, kes valimisnimekirjade kokkuseadmise ajaks saanud 18 aastat vanaks.

§ 22. Valimiste ajal töötaolevad töölistel valivad selle sektsiooni valijate hulgas, kuhu tööline kuulus viimase töökoha järgi ühe aasta kestel enne valimist, kui ta ei ole avaldanud soovi valida mõne eelmise töökoha järgi.

§ 23. Peale eelmistes (20—22) paragrahvides tähendatud isikute omavad valimisõiguse veel isikud, kes ei kuulu neis paragrahvides tähendatud valimisõigusliikude kodanikkude hulka, kuid kes end elatavad palgatööst või töötavad iseisvalt ilma palgalisteta oma kutse alal, ja kes vabatahtlikult soovivad kuuluda koja valijate hulka.

Seesugused vabatahtlikud valijad loetakse koja valimisõigusliikudeks nelja aasta kestel ning on õigustatud koja valimistest võtma osa, siis kui nad on vähemalt 18 aastat vanad ja üks aasta enne valimisi on astunud koja valijate hulka.

Nad esitavad koja juhatusse vastava soovivalduse, milles näidatud, millise sektsiooni valijate hulka ta kuuluda soovib, ühes kohustusega tasuda koja juhatuskirjas kindlaksmääratud maksu. Selle maksu suurus ei või olla üle 10 krooni nelja aasta eest. Vabatahtlikke valijaid võtab vastu koja juhatus.

Lähemad määrused vabatahtlikkude valijate kohta antakse koja juhatuskirjas.

§ 24. Valimisõigust ei ole isikuil, kes jäetud ilma valimisõigusest Riigikogu valimisel, rahvahääletamisel või rahvaalgatamisel.

Valimisõiguse teostamisest ei või võtta osa isikud, kes hääletamise ajal hoitakse kinni kas seadusejõusse astunud kohtuotsuse põhjal või kohtuvõimude poolt vastutuselevõtmise pärast.

Samuti ei ole valimisõigust: 1) isikuil, kel õigus võtta osa kaubandus- ja tööstuskoja või põllutöökoja valimistest, kas isiklikult või kes Kaubandus- ja tööstuskoja seaduse (RT 148 — 1924) ja Põllutöökoja seaduse (RT 62 — 1931) alustel selleks volitatud ning kes kantud nende kodade valijate nimekirjadesse ja 2) isikuil, kes nimetatud käesoleva seaduse § 5 p.p. 1, 2 ja 5.

§ 25. Valimistest ei võta osa isikud, kes kandmata valijate nimekirja.

§ 26. Igal valijal on ainult üks hääl. Hääletamine teise isiku volinikuna on keelatud.

2. peatükk.

Valimisringkonnad ja valimisi toimetavad asutised.

§ 27. Valimistel võib kogu riik kujundada ühe valimisringkonna või ta võib olla jaotatud mitmesse valimisringkonda. Ringkondadesse jaotamine võib sündida kas kogu koja valimiste kohta üldiselt või eraldi üksikute sektiioonide valimiste kohta. Häälte äraandmiseks moodustatakse valimise jaoskonnad. Valimisringkondade ja jaoskondade arv ja piirid, samuti ringkonna komiteede ja jaoskonna komisjonide asukohad määratakse koja juhatuskirjaga. Sama juhatuskirjaga määratakse ka valimisi toimetavad asutised ja nende asjaajamine, ning valimiste ettevalmistamise ja teostamise lähem kord.

§ 28. Coja valimisi toimetavad koja juhatus, ringkonna komiteed ja jaoskonna komisjonid. Ringkonna komiteed ja jaoskonna komisjonid määratakse koja juhatuse poolt. Viimaste ülesanded võib Kohtu- ja siseminister koja juhatuse esildusel panna ka omavalitsuse asutistele või kohustada nende esindajaid võtma osa nimetatud asutiste tööd.

3. peatükk.

Valimisõiguslike kodanikkude nimekirjad.

§ 29. Valimiste toimetamiseks peetakse vastavate linna-, alevi- ja vallavalitsuste poolt nende eneste kulul nimekirju valimisõiguslike kodanikkude kohta, iga sektiiooni valijate kohta eraldi.

Nimekirja kantakse isikud, kel valimisõigus käesoleva seaduse §§ 20—24 põh-

jal. Nimekirja kantakse valimisõiguslikud kodanikud nende alalise elukoha järgi nimekirjade parandamise ja täiendamise ajal.

Isikud, kes kaotanud valimisõiguse, kustutatakse nimekirjast.

§ 30. Nimekirjad parandatakse ja täiendatakse koja juhatuskirjas määratud tähtajaks.

Keegi ei või olla rohkem kui ühes valijate nimekirjas. Kui ühel valijal on valimisõigus mitmes sektiioonis, teatab ta juhatuskirjas määratud tähtajaks nimekirja koostavale asutisele, millises sektiioonis ta soovib valida. Ei esine ta vastava sooviavaldusega, kantakse ta selle sektiiooni valijate nimekirja, kuhu ta kuulub oma tähtsama ülespidamise allika järgi, mille üle otsustab nimekirja koostav asutis.

Nimekirjad pannakse välja üldiseks järelevaatamiseks viisil, mis kindlustab järelevaate kättesaadavuse.

§ 31. Iga valimisõiguslik kodanik, kel õigus olla nimekirjas, kuid kes jäänud võtmata nimekirja, võib juhatuskirjas ettenähtud tähtajani nõuda, et ta võetaks nimekirja.

§ 32. Nimekirjade koostamiseks ja parandamiseks on ametiasutised, tööandjad ja haigekassad kohustatud andma nimekirju koostavaile asutistele vajalikke andmeid.

§ 33. Lähemad määrused nimekirjade koostamise ja parandamise kohta antakse koja juhatuskirjas.

§ 34. Nimekirjas leiduvate eksimuste ja puuduste kohta kaebuste esitamine ja läbivaatamine toimub Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse § 25 ettenähtud korras, kusjuures administratiiv-kohtuks nimetatud paragrahvi mõttes on vastav rahukohtunik.

4. peatükk.

Kandidaatide nimekirjad.

§ 35. Valimisi toimetatakse häälte andmise kaudu ühele selle valimisringkonna ja sektiiooni kandidaatide nimekirjale, kus valija hääletab.

§ 36. Kandidaatide nimekirjad antakse koja juhatusele hiliemalt kolmkümmend viis päeva enne valimiste esimest päeva koja juhatuskirjas määratud vormi kohaselt.

§ 37. Nimekirjas ettepandavate kandidaatide arv ei või olla alla kolme ega üle poolteisekordse sektiiooni liikmete arvu. On neid vähem, ei võeta nimekirja vastu; on neid rohkem, loetakse nimekirjas olevaks ainult sektiiooni liikmete poolteisekordne arv kandidaatide järjekorras. On valimistel kogu vabariik jagatud mitmesse valimisringkonda, siis ei või nime-

kirjas olla kandidaate alla kolme ega üle sektsiooni liikmete arvu.

§ 38. Muudes kandidaatide nimekirjadega seotud küsimustes kohaldatakse vastavalt Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse §§ 42—1, 2, ja 3 lõige, §§ 43—44 ja 48—56 eeskirju järgmiste muudatustega: 1) § 42 kolmandas lõikes tähendatud viiekümneviie-päevalise tähtaja asemel tuleb lugeda kolmkümmend päeva ja viiekümne päeva asemel kaksikümmend viis päeva, millise viimase tähtaja jooksul nimekirja esindajal jääb õigus nimekirja tagasi võtta, vastasel korral jääb nimekiri iseseisvaks nimekirjaks; 2) § 43 esimeses lõikes tähendatud viiekümneviiepäevase tähtaja asemel tuleb lugeda kolmkümmend päeva, sama paragrahvi teises lõikes tähendatud kandidaadi teadustuse vorm määratakse koja juhatuskirjas; 3) paragrahv 54 tuleb lugeda viiekümnekahepäevase tähtaja asemel kolmkümmend kaks päeva.

5. peatükk.

Valimiste toimetamine.

§ 39. Valimisi toimetatakse koja juhatuselt määratud ajal, kusjuures valimise täpne aeg ja kestus, kui ka valimisruumi asukoht, samuti kandidaatide nimekirjade vastuvõtmise aeg teatatakse hiljemalt 60 päeva enne esimest valimise päeva.

§ 40. Valimised sünnivad valimisedeliste äraandmise teel isikute poolt, kes võetud vastava sektsiooni ja valimisringkonna valijate nimekirjadesse. Valimisedeliste äraandmisel ja ülelugemisel ning valimise tagajärgede väljaarvamisel kohaldatakse muudatustega, mis järelduvad käesolevast seadusest, Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse §§ 58—61, 63—65, 67—99 eeskirje, niivõrt kui need käsitavad Riigikogu valimisi.

§ 41. Valimisteks vajalikud ruumid annavad kohalikud omavalitsuse asutised tasuta.

§ 42. Koja valimistega seotud kulud kannab koda, välja arvatud käesolevas seaduses ettenähtud erandid.

6. peatükk.

Süüteo valimisõiguse vastu.

§ 43. Karistused, mis nähtud ette Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse §§ 104—113, on maksvad ka tööliskoja valimiste puhul kordasaadetud eeltähendatud seaduse paragrahvides loendatud süütegude kohta.

7. peatükk.

Valimiste tegevuse järelevalve ja protestimise kord.

§ 44. Pärast valimiste toimetamise lõppu saadetakse kogu valismaterjal

kahe päeva jooksul Kohtu- ja siseministeriumile, kes võib esineda seitsme päeva jooksul protestiga Tallinna-Haapsalu Rahukogule administratiivkohtu korras.

§ 45. Kaebusi valimistel ettetulnud seaduse rikkumiste kohta võivad tõsta ka kodanikud, kel valimistest osavõtmise õigus, kuid hiljemalt kolme päeva jooksul pärast valimiste lõppu. Kaebused antakse vastavale Rahukogule administratiivkohtu korras.

§ 46. Protestid ja kaebused, mis §§ 44 ja 45 nimetatud, vaatab kohus läbi seitsme päeva jooksul, arvates kaebuse kättesaamise päevast. Kohtuotsuse peale võib edasi kaevata Riigikohtusse seitsme päeva jooksul, arvates kohtuotsuse väljakuulutamist. Riigikohus vaatab läbi edasikaebuse seitsme päeva jooksul, arvates kaebuse kättesaamise päevast.

Kui seadusejõusse astunud kohtuotsusega on valimised tühistatud kogu ulatuses, teatatakse sellest Hariduse- ja sotsiaalministrile, kes kuulutab välja uued valimised, mis tulevad viia läbi hiljemalt kolme kuu jooksul vastava seadusliku jõusse astunud kohtuotsuse kättesaamise päevast arvates.

Kui seadusejõusse astunud kohtuotsusega on tühistatud üksikute koja liikmete valimised, kutsub koja juhatus nende asemele kandidaadid Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse §§ 95—98 korras.

§ 47. Koja liikmete nimekiri kuulutatakse välja koja juhatuselt Riigi Teatajas ning koja liikmete volitused algavad nende Riigi Teatajas väljakuulutamise päevast.

V osa.

Koja enese poolt valitud liikmed.

§ 48. Lisaks liikmeile, kes valitakse §§ 14—47 korras, valib koda kuni 10 liiget isikute seast, kelle kaastööd koda peab tähtsaks töölis-konna huvidele.

Koja poolt valitavatest liikmetest valitakse:

1) kolm liiget Eestimaa Töölisühingute Keskliidu juhatuselt poolt esitatud 6 kandidaadi hulgast;

2) kaks liiget Üleriikliku Maatööraha ühise juhatuselt poolt esitatud 4 kandidaadi hulgast;

3) üks liige Eesti Kalameeste Keskseltsi juhatuselt poolt esitatud 2 kandidaadi hulgast.

§ 49. Koja poolt valitavate liikmete ametiaeg lõpeb ühes koja selle koosseisu ametiajaga, kelle poolt need liikmed valitud.

VI osa.

Koja organid.

§ 50. Koja organiteks on:

- a) koja üldkoosolek;
- b) sektsioonide üldkoosolekud;
- c) koja juhatus;
- d) sektsioonide juhatused, ja
- e) revisjoni komisjon.

1. peatükk.

Koja üldkoosolek.

§ 51. Koja üldkoosolek koosneb kõigest koja liikmeist.

§ 52. Koja üldkoosoleku võimupiiri kuulub eriti:

1) koja esimehe ja tema abi ning nende asetäitjate valimine koja liikmete hulgast; esimees ja abiesimees ei või olla ühe ja sama sektsiooni liikmed;

2) koja juhatuskirja ja kodukorra kinnitamine;

3) koja liikmete ajutise tagandamise otsuste kinnitamine ja liikmete kojast väljaarvamine;

4) koja tegevuskava ja aasta eelarve ning aruande kinnitamine;

5) kojale kinnisvara omandamise, võõrandamise ja pantimise otsustamine;

6) koja heaks võetavate maksude määramine;

7) eritoimkondade moodustamine üldkoosoleku poolt määratud ülesannete täitmiseks, ja

8) küsimuste arutamine ja otsustamine, mis käesoleva seaduse põhjal koja ülesandeks on ning mis seadusega, koja juhatuskirjaga või kodukorraga teiste koja organite otsustada pole antud.

§ 53. Üldkoosoleku kokkukutsumise ja asjaajamise kord määratakse kodukorraga.

§ 54. Üldkoosoleku poolt vastuvõetud koja juhatuskirja ja kodukord hakkavad maksma avaldamisega Riigi Teatajas.

§ 55. Üldkoosolekuid peetakse vähemalt üks kord aastas.

§ 56. Üldkoosolek on otsusvõimne, kui koos on vähemalt pooled liikmeist.

2. peatükk.

Sektsioonide üldkoosolekud.

§ 57. Sektsioonide üldkoosolekud koosnevad vastava sektsiooni liikmetest.

§ 58. Sektsioonide üldkoosoleku ülesandeks on eriti:

1) tegevuskava ning aasta eelarve ja aruande kokkuseadmine ja nende esitamine kinnitamiseks üldkoosolekule;

2) sektsiooni esimehe, tema abi ja teiste juhatus liikmete ja nende asetäitjate valimine, ja

3) kõigi küsimuste arutamine, mis käesoleva seaduse järgi sektsioonide üles-

andeks on ja mis koja üldkoosoleku poolt kinnitatud kodukorraga on antud sektsioonide üldkogu otsustada.

§ 59. Sektsioonide üldkoosolekute kokkukutsumise ja asjaajamise kord määratakse koja kodukorraga.

§ 60. Sektsioonide üldkogu koosolekud kutsutakse kokku tarviduse järgi, kuid mitte harvem, kui 2 korda aastas.

§ 61. Sektsioonide üldkogude koosolekud on otsusvõimsed, kui koos vähemalt pooled liikmeist. Neist koosolekuist võivad sõnaõigusega võtta osa koja esimees ja abiesimees, või nende asetäitjad, kuigi nad ei ole selle sektsiooni liikmed.

3. peatükk.

Koja juhatus.

§ 62. Koja juhatus koosneb üldkoosoleku poolt valitud esimehest, tema abist ja I ja II sektsiooni esimeestest ning nende abidest ja III sektsiooni esimehest. Juhatus liikmete puudumisel täidavad nende kohuseid asetäitjad.

§ 63. Koja juhatus ülesandeks on koja asjaajamise juhtimine ja korraldamine ning koja tegevusse puutuvate üldiste ülesannete ning küsimuste lahendamine, koja esindamine teiste asutiste ja isikute ees, koja varade ja summade valitsemine, koja ametnikkude ja teenijate ametisse palkamine ja vallandamine, üldkoosoleku otsuste täitmine, küsimuste ettevalmistamine üldkoosolekule, esindajate määramine kõigisse asutistesse, kus seadusega, määrusega või põhikirjaga nähtud ette tööliste, väikemaapidajate või kalurite esindus.

§ 64. Koja esimehe ja juhatus ülesanded ja tegevus määratakse lähemalt kodukorraga. Kodukorraga määratakse ka, missugustel koja ametnikkudel on õigus esineda sõnaõigusega koja ja sektsioonide üldkoosolekutel ning juhatus koosolekutel.

4. peatükk.

Sektsioonide juhatused.

§ 65. Sektsioonide juhatused koosnevad sektsiooni esimehest, abiesimehest ja vähemalt kahest liikmest. Juhatus liikmete puudumisel täidavad nende kohuseid asetäitjad.

§ 66. Sektsioonide juhatus ülesandeks on kõigi sektsioonile kuuluvate küsimuste lahendamine, asjaajamise juhtimine ja korraldamine, koja ja sektsiooni üldkoosolekute otsuste täitmine ja küsimuste ettevalmistamine sektsiooni üldkoosolekule.

§ 67. Küsimustes, mis ainult sektsiooni tegevusalasse kuuluvad, on sektsioonid oma tegevuses iseseisvad.

§ 68. Sektsioonide juhatus lähem tegevus määratakse koja kodukorraga.

5. peatükk.

Revisjoni komisjon.

§ 69. Revisjoni komisjon koosneb viiest liikmest, kellest valitakse esimees ja abiesimees koja üldkoosoleku poolt ja iga sektsiooni üldkoosoleku poolt üks liige.

Esimehele, abiesimehele ja liikmeile valitakse vastavalt asetäitjad.

§ 70. Revisjoni komisjoni ülesandeks on koja ja sektsioonide juhatuste ning viimastele alluvate asutiste ning ametnikkude tegevuse kontrollimine, koja juhatuse poolt koostatud aastaelarvete läbivaatamine ning kavade ja aruannete revideerimine kodukorras määratud alustel. Revisjoni komisjon esitab oma seisukohad ja aruanded koja üldkoosolekule.

6. peatükk.

Koja kohalikud osakonnad.

§ 71. Koja kohalikud osakonnad moodustatakse üldkoosoleku poolt. Need võivad olla üldised osakonnad või üksikute sektsioonide osakonnad. Nende organisatsioon, ülesanded ja asjaajamise kord määratakse osakondade kodukordades, mis kinnitatakse üldkoosoleku poolt. Osakondadele kindlustatakse iseseisvus kohalikkude küsimuste lahendamisel.

Osakonnad töötavad vastavalt koja või sektsioonide juhatuste järelevalvel, täidavad juhatuse korraldusi ning esitavad juhatustele jooksivaid ja perioodilisi aruandeid oma tegevusest.

Osakondade likvideerimise otsustab üldkoosolek.

VII osa.

Koja tuluallikad.

§ 72. Kojal on järgmised tuluallikad:

- 1) tulud koja ettevõtetest;
- 2) kojale antavad toetused;
- 3) annetised;
- 4) koja vabatahtlikkude valijate maksud;

5) 3% riigi eelarve järgi riigi heaks Otsemaksude seaduse (VSK 1914. a. väljaanne) alusel võetavast äri- ja tööstusemaksudest;

6) 30% riigi eelarves agronoomilise nõu- ja abiandmise korraldamiseks määratud summadest;

7) 10% põllumajandussaaduste väljaveo kontrolli erimaksudest põllumajanduse edendamiseks määratud summadest;

8) riigi eelarves kalanduse nõuande korraldamiseks määratud summad.

Punktides 5 ja 7 nimetatud summad antakse riigikassast kojale üle iga veerandaasta järele arvutades riigikassale laekunud summasid.

Punktides 6 ja 7 nimetatud summad antakse kojale vastavates seadustes ettenähtud otstarveteks.

VIII osa.

Järelevalve.

§ 73. Koda tegutseb Hariduse- ja sotsiaalministri järelevalvel. Hariduse- ja sotsiaalminister võib nõuda koja juhatusele jooksivaid ettekandeid ning aruandeid koja tegevuse kohta.

Koja teise sektsiooni tegevuse kohta on õigus samu ettekandeid ja aruandeid nõuda ka Põllutööministril.

§ 74. Koda annab igal aastal Hariduse- ja sotsiaalministrile, teise ja kolmanda sektsiooni kohta ka Põllutööministrile, oma tegevuse ja eelarve täitmise aruanded ning kulude ja tulude eelarved.

IX osa.

Elluviimise eeskirjad.

§ 75. Koja esimesed valimised viiakse läbi hiljemalt 1. novembriks 1933. a. käesolevas seaduses ettenähtud korras allpool (§§ 76—80) järgnevate eranditega.

§ 76. Valimiste aja (§ 39) määrab Hariduse- ja sotsiaalminister.

§ 77. Valimisringkonnad (§ 27) määrab kindlaks Vabariigi Valitsus Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul. Samas korras antakse ka juhatusekirjaga koja valimiste kohta.

§ 78. Valimiste läbiviimiseks määrab Vabariigi Valitsus Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul viieliikmelise valimiste peakomitee, kelle kohuseks on ülesannete täitmine, mis on koja juhatusel koja valimiste läbiviimisel.

Valimiste peakomitee esimeheks on Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi esindaja, liikmeteks Kohtu- ja sise- ning Põllutööministeeriumide esindajad, üks esindaja Eestimaa Töölisühingute Keskliidu poolt ja üks esindaja Üleriikliku Maatööraha Ühisuse poolt nende organisatsioonide määramisel.

§ 79. Valimistega seotud kulud kantakse Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi eelarvest. Kulud tasub koda Hariduse- ja sotsiaalministri poolt määratud tähtaegadel.

§ 80. Kui käesoleva seaduse § 46 kolmanda lõike korras tühistatud üksikute koja liikmete valimised, kutsub valimiste peakomitee (§ 78) nende asemele kandidaadid Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse §§ 95—98 korras.

§ 81. Koja esimese üldkoosoleku kokkutsumise korra määrab Hariduse- ja sotsiaalminister.

§ 82. Käesoleva seaduse § 23 ettenähtud vabatahtlikke valijaid võtab enne

esimesi valimisi vastu valimiste peakomitee. Koja esimeste valimiste puhul ei nõuta vabatahtlikkudelt valijatelt üheaastalist valijate hulgas olemist (§ 23 II lõige).

SELETUSKIRI.

Üldised märkused.

Juba pikemat aega tagasi on loodud Lääne-Euroopa riikides tööstuse- ja kaubanduse-kojad ning põllutöökojad.

Ka meil tegutseb juba 1924. a. peale avalikõiguslikul alusel Kaubanduse- ja tööstusekoda, läinud aastal võttis Riigikogu vastu Põllutöökoja seaduse, veneaegse kohtute seaduse alusel oleme püüdnud vannutatud advokaatide nõukogu, kavatsusel on arstide ja inseneride kojad.

Kõikide nende kodade põhimõte on see, et nad ei ole vabad kutselised ühingud, vaid on avalikõiguslikud asutised, kellele antud seadusega kindlaksmääratud ülesanded ja võimupiirid. Nad avaldavad arvamisi ja seisukohti nii seadusandluse kui ka administratiivsete korralduste alal, mis käsitavad vastavaid kutsealasid ja nad täidavad ka mõningaid ülesandeid valitsemise alal.

Nad on personaalsed omavalitsused ja tegutsevad oma ülesannete täitmisel vastavate seaduste alusel.

Kutsealalised omavalitsused on nõuandvad ja ettevalmistavad asutised, kes oma ala kõige paremini tundes valmistavad riigi valitsusele ja seadusandlikule kodule ette vastavaid kavasisid ja eelnõusid, võtavad osa nende arutamistest ja kaalumistest, samuti võtavad osa vastava majandusala kui ka kogu rahvamajanduse korraldamises nõuandjatena, võimaldades sellega valitsusele ja seadusandlikule kodule küsimusi otsustada ja läbi viia põhjalikult läbikaalutult.

Nii kui kogu Lääne-Euroopas nii ka meil tegutsevad kutselised omavalitsused ei ole paralleelvõimuks valitsuse ja seadusandja kõrval, vaid nad on nendele küsimuste ettevalmistajateks, täites selle kõrval ka mõningaid neile seadustega antud valitsemisülesandeid.

Sellega on kutsealalised omavalitsused demokraatlikus riigis kõigiti õigustatud ja nende eksisteerimine otstarbekohane.

On aga iseendast mõistetav, et demokraatlikus riigis peavad olema kõik kihid asendatud võrdsesse seisukorda.

Kui tööstuse ja kaubanduse arendamisel ja korraldamisel on õigustatud ettevõtjate kaasakõnelemise õigus oma avalikõigusliku koja kaudu, on nende alade arendamisest ja korraldamisest samuti huvitatud ka nende alade töölised ja sellega õigustatud ka tööliste osavõtt vasta-

vate küsimuste kaalumistest. Niisamuti on tööliste osavõtt õigustatud kõigist rahvamajandusse puutuvate küsimuste kaalumistest võrdselt kaubanduse- ja tööstuse ning põllumajanduslike tootjate esindajatega.

See asjaolu on põhimõttelikult tunnustamist leidnud Lääne-Euroopas.

On ellu kutsutud mitmesuguseid institute, mis peavad käsitama majanduslike küsimusi ning tööliste ja tööandjate vahet.

Saksamaal tegutsevad mitmel aladel pariteetlikud asutused n.n. Arbeitskammern, mis koosnevad tööandjate ja tööliste ning valitsuse esindajast ning millised läbi vaatavad tööandjate ja töövõtjate vahel tekkinud küsimusi, samuti ka mitmesuguseid rahvamajanduslikke ja ka seadusandlikke algatusi, mis puutuvad vastavasse tööalasse. On loodud mõnes Saksa osariigis sellide komisjonid käsitöökodade juures (Baier), samuti eksisteerib tööliste esindus mõningate põllutöökodade juures (Baier, Sachsen-Meiningen). Württembergi põllutöökotta valitakse 48 põllupidajate esindajate kõrvalt ka 12 põllutöölise esindajat j.n.e.

Samuti töötab Saksamaal eriline riigimajanduse nõukogu, millest võtab osa ka tööliste esindus vastavate ametiühingute ettepanekul.

Belgias loodi 16. augusti 1887. a. seadusega tööstuse ja kaubanduse nõukogud (Conseils de l'industrie et du travail), millised on tööandjate ja tööliste vahelised pariteetlikud asutused ja koosnevad osakondadest vastavate tööstuse ja kaubanduse alade järgi. Esindajad valitakse otsese ja salajase valimise teel. Ülesandeks on seisukohtade ja arvamuste avaldamine seaduseelnõude ja valitsuse korralduste kohta tööstuse ja kaubanduse alal. 16. jaanuari 1920. a. seadusega muudeti seadus nii, et esindajad määratakse kuninga poolt.

Peajontes samade ülesannetega ja samadel alustel töötavad ka vastavad asutised Hollandis (10. mai 1887. a. ja 4. okt. 1919. a. seadused).

Schveitsis töötavad Zürichis ja Genfis „tööliste sekretariaadid“, mille ülesanne nõu ja abi andmine töölistele, sotsiaalse heaolu arendamine j.n.e.

Poolas loodi 17. sept. 1927. a. seadusega töökaitse nõukogu, mis on nõuandev asutis töökaitse alal. Esindajad määrab tööminister tööliste ja tööandjate hulgast.

Puhtakujulised tööliste omavalitsused — tööliste kojad — on loodud Austrias, Jugoslaavias ja Luxemburgis.

Austrias töölistekojal on võrdlemisi pikk ajalugu. Küsimus tõsteti parlamendis üles juba 1886. aastal. Sel ajal jäi aga

küsimuse otsustamine soiku. Seadus viidi ellu 26. veebruaril 1920. a., täiendati 1. okt. samal aastal. Austria töölistekoda valitakse tööliste ja ametnikkude poolt, samadel alustel, kui Austria parlament. Seaduse järgi on valitsuse- ja omavalitsuse asutised kohustatud andma töölistekojale seisukoha võtmiseks kõiki seaduste ja määruste eelnõusid, mis otsekoheselt ehk kaudselt puudutavad töölisi. Samuti täidab koda seaduseandluse ettevalmistavaid funktsioone, esitades vastavatele ministriumidele väljatöötatud seaduse-eelnõusid. Koda võtab oma esindajate kaudu osa kõigist majandusellu puutuvate valitsuse korralduste kaalumisest ja arutamisest. Austria töölistekoda on kujunenud eeskujulikuks tööliste asutiseks, mis tegutseb kogu rahvamajanduse ning eriti töölisklassi ellu puutuvate küsimuste korraldamisel nii praktilisel alal kui eriti küsimuste teoreetilisel läbitöötamisel.

Austria eeskujul on loodud töölistekoda Jugoslaavias (28. veebr. 1922. a. seadus) ja Luxemburgis (4. apr. 1924. a. seadus).

Aluseks võttes ülaltähendatud kolme riigi töölistekodade seadustes leiduvaid põhimõtteid on koostatud käesolev eelnõu.

I o s a k o h t a. Koja tegevuspiirkond haarab: 1) tööstuslikes, kaubanduslikes käitistes, kodumajapidamises ning põllumajanduses töötavaid palgalisi töölisi ja teenijaid, 2) väikemaapidajaid ja kalastajaid. Järelikult kuulub koja tegevuspiirkonda palgaliste tööliste ja teenijate kõrval ka osa väiksemaid iseseisvaid tootjaid, millised alad ei kuulu kaubanduse- ja tööstusekoja ning põllutöökoja tegevuspiirkonda. Riigikogu on kaub.- ja tööstusekoja ja eriti põllutöökoja vastuvõtmisega lugenud neid alasid majanduslikult lähemalolevaiks palgatööliste kui suuremaile tootjatele ja jätnud need alad välja nimetatud seaduste alt. On aga selge, et nendele aladele tuleb samuti võimaldada osavõtt majandusellu korraldamisest.

Seaduse järgi võrdub töölistekoda kaubanduse- ja tööstusekojale ning põllutöökojale ning on tööliste ja väikemaapidajate ning kalastajate kutsealaliseks omavalitsuseks.

Kuigi palgatöölisi ja väiksemaid tootjaid tuleb lugeda majanduslikult lähedalseisjaiks, on mõlemal liikidel siiski rida erinevaid huvisid, mille tõttu koja valijaid tuleb jagada liikidesse ning koda töötaks kolme sektsiooniga (§ 8) analoogiliselt kaubanduse- ja tööstusekojale. Austria töölistekoda jaguneb sektsioonidesse ka üksikute alade järgi, eraldades erisektsiooni liikumistöölised (raudtee, j.n.e.), meie oludes ei ole aga selle järgi tarvidust. Samuti ei loetud tarvilikuks erilise ametnikkude sektsiooni loomist, nagu Aust-

rias, kuna meil maksvate töökaitse ja sotsiaalkindlustuse seaduste järgi ei tehta vahet tööliste ja ametnikkude vahel.

§§ 3—7 k o h t a.

1. Need paragrahvid määravad lähemalt ära majanduslikkude alade mõiste, mille töölised töölistekoja alla kuuluvad, samuti tööliste ja väikemaapidamise mõiste.

2. Tööstuslikkudeks käitisteks (§ 3), mille töölised kuuluvad töölistekoja alla, loetakse kõik tööstuslikud käitised, mis selleks loetakse vastava rahvusvahelise konventsiooni alusel. See konventsioon on aluseks võetud kõigis töökaitse seadustes, kõige täielikumalt tööstuslikkude ettevõtete nädalapuhkepäevade seaduses. Kas käitise omanik eraisik või selts, või avalikõiguslik asutis (riik, omavalitsus) ei ole mõõduandev.

3. Kalanduse ja põllumajanduse alal töötavad käitised, mis ülalnimetatud seaduse alusel kuuluvad tööstuslikkude käitiste alla, loetakse loomulikult tööstuslikkudeks käitisteks ja nende töölised tööstustöölisteks.

4. Kaubanduslikkude käitiste (§ 4) mõistele aluseks on võetud Otsemaksude seadus. Nimetatud seaduse järgi jagunevad kaubanduslikud käitised kahte liiki: 1) ärimaksu alla kuuluvad (§447 p. 1), 2) kes ärimaksust vabastatud (§ 453). Loomulikult peavad mõlemate liikide töölised ja teenijad kuuluma töölistekoja alla, kuna neist osa eraldada ei ole võimalik.

5. Tööliste definitsioon (§ 5) vastab meil maksvates töökaitse seadustes leiduvatele definitsioonidele. Kuna seadus ei tee kusagil vahet tööliste ja teenija mõistele, tuleb töölisteks lugeda kõiki palgalisi, välja arvatud seaduses otse nimetatud erandid. Erandina on ette nähtud need palgalised, mida tööõiguse teooria seisukohalt tuleb lugeda tööandjate liiki, samuti avalikõiguslikes asutistes töötavaid ametnikke, kes teostavad avalikõiguslikul alusel riigivõimu.

6. Kodumajapidamise töölisteks (§ 6) tuleb lugeda teenijaid, mis selleks loetakse BES § 4192—4225 alusel. Ei ole aga otsarbekohane eraldada põllutöölised põllumajanduse (talundite) kodumajapidamises töötavaid töölisi, kes kuuluvad BES §§ 4192—4225 alusel „teenijate“ liiki.

7. Väikemaapidamiste (§ 7) mõiste kindlaks määramisel on välja mindud seisukohalt, et seaduse alla kuuluvad kõik need väikemaapidamised, vaatamata nende suurusele, mis ei kuulu põllutöökoja alla. Väikemaapidamine kuulub aga seaduse alla ainult sel korral, kui teda põllu- või aiamajanduslikult kasutatakse, s. t. kui on tegelikult kasutatav põllu-, aia-, heina- ja metsamaa.

On maa ainult õuema ning seda ei kasutata põllu- või aiamaajanduslikult, ei kuulu ka seesuguse maa kasutaja valijate hulka. Teatava maa-ala kasutamine põllu- või aiamaajanduslikult on majanduslik mõiste ning siin ei saa olla alati määraks maa-ala suurus, vaid tegelik olukord.

Koja osakondade loomiseks võib tekkida tarvidus, luua esimese sektsiooni osakondi suuremais tööstuse raioones, teise sektsiooni osakondi neis raioones, kus väikemaapidamine suuremal määral olemas j.n.e.

II osa kohta.

II osa käsitleb koja ülesandeid ja tegevust, mida koda oma tegevuses arendab. Põhimõttelikult on koda nõuandev ja ettevalmistav asutus, kes avaldab seisukohti ja arvamusi seaduseelnõude ja valitsuse ning omavalitsuste korralduste kohta ning juhib nende asutiste tähelepanu vajalikkudele uuendustele ja sammudele. Eriti väikemaapidamise alal korraldab koda ka teatavaid valitsemise alasse puutuvaid küsimusi (agronoomiline nõuanne j.n.e.).

Vastavalt sellele, missuguse liigi valijaid üleskerkinud küsimused puudutavad, teostab koda neid kas oma üldiste organite või sektsioonide organite kaudu.

Kojale saadavad riigi- ja omavalitsuse asutused oma kavatsused seisukoha võtmiseks või kutsuvad neid võtma osa vastavatest nõupidamistest.

III osa kohta.

1. See osa käsitleb koja liikmeid. Vastavalt valijate umbkaudsele ühearvulikkusele, on I ja II sektsioonid nähtud ette ühesuurused ja III — väikearvuline.

2. § 16 alusel võib koja liikmeteks valida ainult isikuid, kel koja valimistel valimisõigus. See põhimõte on vastav kõikide omavalitsuste suhtes. Muidugi on valitavuse õigus ka koja vabatahtlikel valijail (§ 23).

IV osa kohta.

Valimisõiguse suhtes on kohaldatud Riigikogu val. seadus mõningate eranditega. Erandite kohta oleks järgmist seletada.

Aktiivne valimisõigus on kõigil töölistel, kelle kohta seadus maksev (§§ 3—6) ja kes saanud 18 aastat vanaks. Viimane vanuse alammäär on võetud erandina üldisest valimisõigusest sellepärast, et 18-aastased töölised loetakse meil maksvate töökaitse seaduste alusel täisealisteks tööliseks.

Väikemaapidamise alal omavad valimisõiguse mitte ainult tegelikud kasutajad, vaid ka need perekonnaliikmed, kes töötavad selles maapidamises. Nende väljajätmist valimisõigusliste hulgast ei saa põhjendada, sest valimisõigus on sama

paragrahvi p. 3 järgi kõigil töölistel. Kui kasutaja perekonna liige samuti töötab selles maapidamises, ei saa teda asetada halvemas seisukorda.

§ 23 kohta.

Põhimõttelikult tuleb asuda seisukohal, et töolistekojade valijate hulka peaks kuuluma kõik palgatöölised, samuti kõik iseisevad käsitöölised, kes ei tööta palgatöolistega, juhuslikud töölised j.n.e. On aga tehniliselt täiesti võimata koostada kõigi seesuguste töölise nimekirja, samuti ära näha seaduses kõiki töölise liike. Samuti võiksid töolistekojade valimistest võtta osa ka intelligents-töölised j.n.e., kes ei kuulu alaliste valijate hulka. Sellepärast on otstarbekohane näha ette vabatahtlikkude valijate instituut, kes peavad maksma koja heaks teatavat maksu. Vabatahtlikud valijad peavad kuuluma valijate hulka vähemalt ühe valimisperioodi jooksul.

§ 24 kohta.

Aktiivse valimisõiguse suhtes on asutud samal seisukohal, kui Riigikogu valimistelgi.

Ei oleks aga loomulik, et valimisõigus oleks isikuil, kel küll õigus töolistekojade valimistest võtta osa, kuid kes samal ajal omavad ka valimisõiguse kaubanduse- ja tööstusekojade ja põllutöökojade valimistel.

§ 27 kohta.

Ei ole otstarbekohane seaduses ette näha ette valimisringkondi, vaid kojade endal peaks jääma õigus, silmas pidades tegelikku vajadust, jaotada kogu riiki mitmesse valimisringkonda või jääda ühe valimisringkonna juurde. Võib tekkida tegelik vajadus jaotada kogu riik ringkondadesse esimese sektsiooni valijate suhtes ühel viisil, teise sektsiooni valijate suhtes teisel viisil.

§ 28 kohta.

Koja valimiste peakomiteeks on koja juhatus. On vajalik, et kohapealsete valimiskomisjonide töödest võtavad tarbekorral osa ka omavalitsuste esindajad.

§§ 30—33 kohta.

Valijate nimekirja koostavad omavalitsused eraldi iga sektsiooni kohta korras, nagu seatakse kokku Riigikogu valijate nimekirja.

Nimekirjade koostamiseks on kohustatud andma andmeid omavalitsustele vastavad ametiasutused, muuhulgas ka töökaitse asutused, maksuinspektorid ja muud maksuasutused, maakorralduse komisjonid j.n.e. Samuti on kohustatud andma andmeid tööandjad ja haigekassad. Saavutades need andmed, koostavad omavalitsused vastavad nimekirjad. Lähemad määrused nimekirjade koostamiseks annab Hariduse-

ja sotsiaalminister, kokkuleppel Kohtu- ja siseministriga ja Põllutööministriga.

§§ 45—46 on ette nähtud valimiste tegevuse järelevalve ja protestimise kord, mis võrdub maaomavalitsuste valimiste järelevalve korrale.

V osa kohta.

Koja enese poolt kuni 10 liikme juurdevalimise võimalus on ette nähtud samaaastalistel alustel, nagu see võimalus olemas põllutöökoja seaduses. Sel teel avaneb kojal võimalus astuda tihedamasse ühendusse mitmesuguste suuremate kutseorganisatsioonidega ja kutsuda kaasa töötama isikuid, kelle koostöö koda peab tähtsaks ja tarvilikuks oma ülesannete otsustamiseks tähtsuse mõttes.

VII osa kohta.

1. Koja tuludest (§ 72) ei vaja lähemaid seletusi § 72 p. p. 1, 2, 3 ja 4 tähendatud tulud. Mis puutub p. 5 ettenähtud tuludesse, siis on siin aluseks järgmised kaalutlused. Üldiselt ei ole otstarbekohane kodanikke uute maksudega koormata ning tuleks leida ka töolistekojade tulusid neist summadest, mis kodanikud praegu maksavad riigikassale. Teiseks on eriti töolistele maksustamine raske sellepärast, et töolistele palgad meil liiaks väikesed ja kuigi neist palkadest mõnesugust maksu võtta, võiks see maks olla minimaalne, kuid väikeste maksude sissenõudmine läheb tihti kallimaks, kui maks ise sissetulekuid annab. Kõige õiglasem on töolistekojade tulusid võtta äri- ja tööstusemaksudest, kuna see maks tuleb tööstuselt ja kaubanduselt. Tööstuse ja kaubanduse töölised moodustavad aga esimese sektsiooni valijate suurema hulga.

2. P.p. 6 ja 7 ettenähtud tulud on samad tulud, mis ette nähtud põllutöökoja seaduses põllutöökoja tuludena. Kuna väikemaapidamised moodustavad omalt arvult rohkem kui ühe kolmandiku kõigist talunditest, teisest küljest just väikemaapidamistele on vaja korraldada suuremal määral agronoomilist abi, samuti ka väikemaapidajad mõndagi põllumajanduse saadusi üsna suurel määral välja veavad, on loomulik, et neist summadest läheb 30% tööliskoja korraldusse.

Seaduseelnõu teised osad ei vaja ligemat seletust.

11.

Eesti sotsialistliku töölise partei Riigikogu rühma ettepanek.

SÖÖDISMAADE MAKSUSTAMISE SEADUS.

§ 1. Söödismaadeks käesoleva seaduse alusel loetakse põllumaad, mis rohkem kui 5 aastat järgimööda ülesharimata seisnud.

§ 2. Söödismaad maksustatakse vallaomavalitsuse kasuks iga põllumajandusliku aasta pealt, mil maa peale § 1. tähendatud tähtaega ülesharimata seisab, 30 krooni suuruses hektaari või selle osa pealt.

§ 3. Vallavalitsuste juurde asutatakse söödismaade maksustamise komisjonid, kes koosnevad vallavalitsuse esindajast esimehena, ühest valla piires olevate maaomanikkude ja ühest valla piires elavate maatameeste esindajast.

Maaomanikkude ja maatameeste esindajad valitakse vallavolikogu poolt kolmeks aastaks. Komisjoni liikmetele valib vallavolikogu asemikud.

Komisjoni asjaajajaks on vallasekretär.

§ 4. Söödismaade maksustamise komisjon seab kokku iga aasta 15. juuniks käesoleva seaduse järgi valla piires maksustamisele kuuluvate maade nimestiku, arvab välja maksu suuruse ja paneb maksnikkude nimekirja vallavalitsuses avalikuks teadmiseks välja 14 päevaks. Selle aja kestel on maksustamisele kuuluvate maade omanikkudel või valdajatel õigus esitada komisjonile vastuväiteid, samuti on kõigil teistel kodanikkudel õigus, põhjendatud andmeid esitades, uusi maksustamisele kuuluvaid maa-alasid, mis komisjoni poolt kokkuseatud nimestikus puuduvad, komisjonile teatavaks teha, nende nimestikku võtmist nõudes.

§ 5. Peale eelmises (4) paragrahvis tähendatud tähtaja möödumist vaatab komisjon avalikul istungil läbi esialgselt kokkuseatud nimestiku, kui ka esitatud vastuväited ja muud sissetulnud materjalid. Istungist teatab komisjon kõikidele asjaosalistele isikutele, kel õigus on komisjoni istungil seletusi anda ja igasuguseid andmeid esitada. Asjaosaliste puudumine ei takista asja arutamist.

Otsused kuulutab komisjon asjaosalistele.

Komisjoni otsuste peale võib kaebustega esineda administratiivkohtu korras kohalikule rahukohtunikule ühe kuu jooksul, otsuse kuulutamise päevast arvates.

§ 6. Kui käesoleva seaduse alusel määratud maksud 2 nädala jooksul, peale vastavate otsuste seadusejõusse astumist, pole vallavalitsusele tasutud, nõuab vallavalitsus maksud sisse vastuvaidlemata korras, ühes viivituserahaga 1% kuus, kusjuures poolikud kuud loetakse terveks.

§ 7. Kui maaomanik või -valdaja ka järgmisel põllumajanduslikul aastal ei hari üles maid, ega rendi neid ülesharimiseks välja, või kui väljarentimise korral rentnik maid üles ei hari, on vallavalitsusel õigus maksustamisele kuuluvaid maid

sunduslikult välja rentida tähtajaga mitte üle kuue aasta.

Maade väljarentimine sünnib vallavalitsuse poolt enampakkumise korras ning vallavalitsus sõlmib rentijaga lepingu.

Rent tasutakse vallavalitsusele ja maksutakse viimase poolt maaomanikule või -valdajale, maha arvates vallavalitsuse tegelikud kulud.

§ 8. Söödismaade maksustamise komisjoni esimees, liikmed ja asjaajaja saavad päevaraha vallavolikogu määramisel valla kassast.

§ 9. Käesoleva seaduse teostamiseks on Põllutööministril õigus anda määrusi.

SELETUSKIRI.

Maareform on peaaegu läbi viidud. Ainult üksikutes kohtades on veel mõned krundid igal kevadel välja antud, millele harilikult mitusada maasoovijat kandideerib. See maasoovijate hulk näitab, et maa puudus on meil väga suur. Kui sarnase olukorra juures paljud maaomanikud haritud põllumaa sööti ja harimata jätavad, tekitab see õigustatud rahuldamatust ja kibedusetunnet maasoovijate hulgas.

Ametlike andmete järgi oli söodismaid: 1925. a. — 36.026 ha, 1926. a. — 33.260 ha, 1927. a. — 25.486 ha, 1928. a. — 33.712 ha, 1929. a. — 37.400 ha ja 1930. a. — 26.453 ha. Rahvamajanduse seisukohalt on sarnane olukord täiesti lubamata, sellepärast peab seadusega sundima maaomanikke või -valdajaid söötijätetud maid üles harima. Selleks on käesolev eelnõu Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühma poolt seatud kokku.

Eelnõu järgi kuuluvad söötijätetud maad maksustamisele vallaomavalitsuste kasuks. Kui aga maksustamine ei sunni söötijätetud maid üles harima, on vallavalitsusel õigus neid sunniviisil välja rentida. Eelnõu näeb ette maksustamise ja väljarentimise üldise korra, kuna lähem kord kindlaks määratakse Põllutööministri määrustes.

12.

Riigikaitse komisjoni

SELETUSKIRI

Eesti ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vaheliste mittekallalitungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadusele.

Riigikaitse komisjon ühines Vabariigi Valitsuse poolt toodud seletuskirjaga ja esitab Riigikogule käesoleva seaduse muutmata vastuvõtmiseks.

13.

Rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

TOLLIPÕHITARIIFIDE MAKSMAPANEMISE SEADUSE § 3 MUUTMISE SEADUSE MUUTMISE SEADUS.

Tollitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seadus (RT 54 — 1931) muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 3. Vabariigi Valitsusel on õigus panna esialgselt maksma Riigikogule esitatud Tollitariifi muutmise seaduseelnõus ettenähtud kaupade maksustamist, olgu maksustamise viisi määramisel, tollimäärade kõrgendamisel või alandamisel, olgu tollivabade kaupade maksustamisel või tollialuste kaupade tollist vabastamisel.

Käesolev paragrahv ei õigusta Vabariigi Valitsust tühistama maksvat keeldu teatud kaubaliigi sisse- või väljaveo kohta ega panema maksma sarnast keeldu.

Käesolevas seaduses ettenähtud Vabariigi Valitsuse õigus tollimäärade alandamiseks kestab kuni 1. veebruarini 1933. a.

SELETUSKIRI.

Rahaasjanduse komisjon pidas tarvilikuks täiendada § 3-da lõppu uue lõikega, mille järgi Vabariigi Valitsuse õigus tollimäärade alandamiseks kestab kuni 1. veebruarini 1933. a.

Muus osas esitab komisjon käesoleva seaduse muutmata Riigikogule vastuvõtmiseks.

14.

Üldkomisjoni ettepanek.

RIIGIKOGU VALIMISE, RAHVAHÄÄLETAMISE JA RAHVAALGATAMISE SEADUSE MUUTMISE SEADUS.

I.

Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse (RT 16 — 1926, RT 30 — 1929 ja RT 50 — 1931) § 116 pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 116. Jaoskonna komisjonide ja ringkonna komiteede asjaajamise kuludeks antakse Riigikogu juhatusel otsusel toetust Riigikogu eelarves Riigikogu valimisteks ja rahvahääletamiseks määratud krediidide arvel.

II.

Sama seadust täiendatakse § 115 järgmises redaktsioonis:

§ 115. Hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade pidamise, samuti nimeliste tunnistuste valmistamise (§ 67), valimis- ja hääletamissedelite ning nimeliste tunnistuste saatmise (§ 68) kulud kannavad käesoleva seaduse § 21 ettenähtud asutused.

III.

Käesolev seadus hakkab maksma 1. aprillist 1932.

SELETUSKIRI.

Riigikogu juhatus otsustas 19. okt. 1931 heaks kiita ja anda üldkomisjonile algatamiseks Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seaduseelnõu (§ 115 täiendamine ja § 116 muutmise).

Üldkomisjon võttis elnõu omaks. Küsis Vabariigi Valitsuselt viimase seisukohta elnõu suhtes. Riigisekretär teatas 19. veebr. 1932, et Vabariigi Valitsus on elnõuga nõus. Üldkomisjon võttis elnõu vastu ja esitas 1. märtsil 1932 Riigikogule vastuvõtmiseks.

Eelnõu I lugemisel Riigikogus 4. märtsil 1932 otsustas Riigikogu sama elnõu ühes rkl. J. Soots'i täiendusega (§ 92) elnõu I ja II lugemise vahel tagasi anda üldkomisjoni täienduse kohta seisukoha võtmiseks. Üldkomisjonis sai rkl. J. Soots'i ettepanek poolt ja vastu ühepalju häält ja läks variandina Riigikogusse. Riigikogu võttis elnõu II lugemisel rkl. J. Soots'i ettepaneku vastu, samuti ka elnõu 3 lugemisel. Eelnõu lõpuhääletamisel lükkas aga Riigikogu kogu elnõu tagasi, kuigi elnõu §§ 115 ja 116 vastu ei vaieldud.

Riigikogu juhatus 4. juulil 1932 ühenduses mõne omavalitsuse ja Linnade liidust tulnud nõudmisega valimiskulude tasumise asjus, uuesti kaaludes riigi kulusid, mis tekivad linna-, alevi- ja vallaomavalitsuste hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade pidamisel, nimeliste tunnistuste valmistamisel ja valimis- ja hääletamissedelite ning nimeliste tunnistuste saatmisel, pidas tarvilikuks, et üldkomisjon algatas sama elnõu, mis Riigikogu juhatus poolt 19. okt. 1931 heaks kiideti ja üldkomisjoni poolt 1. märtsil 1932 Riigikogule esitati.

Üldkomisjon Riigikogu juhatus soovi kaaludes otsustas elnõu algatada ja vastu võtta samal motiividel, mis olid lisatud algeelnõule ja nimelt:

Käesolev seaduseelnõu on tingitud vajadusest, pöörduda tagasi olukorra juurde, mis valitses kuni 19. aprillini 1929, mil hakkas maksma 23. märtsil 1929. a. vastu võetud Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus. Selle seadusega teatavasti võeti

riigi kanda Riigikogu juhatus poolt kinnitatud normide järgi kulud, mis võisid tekkida linna-, alevi- ja vallaomavalitsuste hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade pidamisel, nimeliste tunnistuste valmistamisel ja valimis- ja hääletamissedelite ning nimeliste tunnistuste saatmisel.

Arvestades, et tähendatud ülesannete täitmine — eriti hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade pidamine — ei peaks koormama omavalitsusi, nõustus üldkomisjon Riigikogu juhatus ja Vabariigi Valitsuse seisukohaga, et Riigikogu 1932./1933. aasta eelarve tasakaalustamiseks, — mis eriti raske, kuna tulevad näha ette ka Riigikogu valimise kulud, — on hädavajalik panna maksma endine olukord, mil omavalitsused tasuta täitsid tähendatud ülesanded.

15.

Rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

RIIGI EELARVE SEADUSE TÄIENDAMISE SEADUSE MUUTMISE SEADUS.

Riigi eelarve seaduse täiendamise seadus (RT 29 — 1932) muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 34¹. Kui riigi eelarves ettenähtud tulud ei laeku küllaldaselt määral riigi jooksva aasta eelarves ettenähtud vajalikkude kulude rahuldamiseks, siis Vabariigi Valitsusel on õigus teha riigi 1932./1933. eelarve-aastal Eesti Pangast ajutist laenu kuni 9.000.000 krooni Eesti Panga põhikirja (RT 48 — 1927) § 51 punkt 11 ettenähtud tingimustel ja korras.

Vabariigi Valitsusele antakse õigus saadava laenu kindlustuseks anda välja riigi võlakohustusi, võlakirju või kassaveksleid, milliste vormi, nimesväärtuse, tähtajad, protsendimäära ja muud tingimused määrab Vabariigi Valitsus Majanduseministri ettepanekul kokkuleppel Eesti Pangaga.

SELETUSKIRI.

Seaduseelnõu arutamisel rahaasjanduse komisjonis Majanduseminister esines täiendava ettepanekuga laenu tegemise tähtaja ja nõutava laenu suuruse kohta, nimelt seaduseelnõu § 34¹ alates sõnadest: „Vabariigi Valitsusel on õigus teha“ muuta järgmiselt: „riigi 1932./1933. eelarve-aastal Eesti Pangast ajutist laenu kuni 9.000.000 krooni“ j.n.e. Selle ettepanekuga rahaasjanduse komisjon ühines.

Muus osas komisjon esitab seaduseelnõu muutmata Riigikogule vastuvõtmiseks.

16.

Rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

RIIGI EELARVE SEADUSE TÄIENDAMISE SEADUSE MUUTMISE SEADUS.

Riigi eelarve seaduse täiendamise seadus (RT 29 — 1932) muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 34. Kui riigi eelarves ettenähtud tulud ei laeku küllaldasel määral riigi jooksva aasta eelarves ettenähtud vajalikkude kulude rahuldamiseks, siis Vabariigi Valitsusel on õigus teha riigi 1932./1933. eelarve-aastal Eesti Pangast ajutist laenu kuni 6.000.000 krooni Eesti Panga põhikirja (RT 48 — 1927) § 51 p. 11 ettenähtud tingimustel ja korras.

Vabariigi Valitsusele antakse õigus saadava laenu kindlustuseks anda välja riigi võlakohustusi, võlakirju või kassaveksleid, milliste vormi, nimesväärtuse, tähtjad, protsendimäära ja muud tingimused määrab Vabariigi Valitsus Majanduseministri ettepanekul kokkuleppel Eesti Pangaga.

SELETUSKIRI.

Rahaasjanduse komisjon esitab Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seaduse Riigikogule tagasilükkamiseks järgmistel põhjustel:

Rahaasjanduse komisjonis oli ühel ajal arutusel kaks Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmist käsitavat seaduseelnõu: 1) Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus (esitatud endiselt Valitsuselt — Vabariigi Valitsuse ettepanek Riigikogule 20. VI 1932, sead. nr. 6) ja 2) Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus (esitatud praeguselt Valitsuselt — Vabariigi Valitsuse ettepanek Riigikogule 26. VII 1932, nr. 22).

Komisjon võttis oma eelnõu aluseks p. 2 all tähendatud seaduseelnõu, tarvitanes selle juures materjaliks eelnõu, mis tähendatud p. 1 all.

Oma eelnõu Riigikogule vastuvõtmiseks esitades paneb komisjon Riigikogule ette materjaliks tarvitatud eelnõu — käesolev eelnõu — tagasi lükata.

17.

Rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

LIHALOOMADE, LIHA JA LIHASAADUSTE VÄLJAVEO KONTROLLI SEADUS.

I.

§ 1. Lihaloomi, liha ja lihasaadusi võib Eestist välja vedada ainult käesolevas seaduses ettenähtud korras.

Lihaloomadega all tuleb käesoleva seaduse järgi mõista veiseid, lambaid, sigu ja kodulinde. Liha ja lihasaadused kuni 20 kg raskuseni, mis saadetakse postpakides või teisel viisil raudteel või laeval või kaasa võetakse isiklikuks tarvituseks, ei kuulu käesoleva seaduse alla.

§ 2. Isikud ja asutised, kes soovivad Eestist välja vedada lihaloomi, liha ja lihasaadusi, on kohustatud registreeruma Põllutöoministeriumis.

Registreerimisel nõutakse, et eksporditööriidel oleksid kasutada ekspordi nõuetele vastavad saaduste hoidmise ruumid ja transpordi-vahendid.

§ 3. Eestist võib välja vedada lihaloomi, liha ja lihasaadusi, mis Põllutöoministri määruste nõuete kohaselt kontrollitud ja mille väljaveoks kõlblikkuse kohta on välja antud sellekohane kontroll-tunnistus.

§ 4. Väljaveo kontrolli teostamise ülesanded selle seaduse alusel pannakse loomatervishoidlise piirikontrolli alal töötavale personaalile. Väljaveo kontrolliga ühenduses olevad kulud, välja arvatud personali palk, kaetakse tapaloomilt võetavast riigi %-maksust.

Era- ja ühistegelistes eksporditapamajades sünnib liha väljaveo kontrolli teostamine vastava eksporditapamaja loomariisti poolt.

§ 5. Põllutöoministril on õigus anda määrusi käesoleva seaduse teostamiseks ja neis ette näha kontrolli alla kuuluvate lihaloomadega, liha ja lihasaaduste liike.

II.

§ 6. Süüdlasest selles, et ta rikkus Lihaloomadega, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli teostamise seaduse või selle alusel antud määruse eeskirju, karistatakse rahatrahviga mitte üle tuhande krooni või arestiga mitte üle kuue kuu.

Peale selle võib kohus süüdlaselt võtta lihaloomadega, liha või lihasaaduste väljaveo õiguse ühest kuni kolme aastani ja selle üleastumise kordumisel jäädavalt.

§ 7. Põllutöominister võib käesoleva seaduse ja selle alusel antud määruste rikkujale ajutiselt keelata lihaloomadega, liha ja lihasaaduste väljaveo kuni kohtuotsuse jõusse astumiseni.

§ 8. Käesoleva seaduse § 6 ettenähtud süüteoal alluvad rahukohtunikule ja neile kohaldatakse Uue nuhtluse seaduse üldosa.

SELETUSKIRI.

Rahaasjanduse komisjon kustutas Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõust §§ 4, 5 ja 6 põhjendusega, et väljaveetavate loomade tervishoidlikku kont-

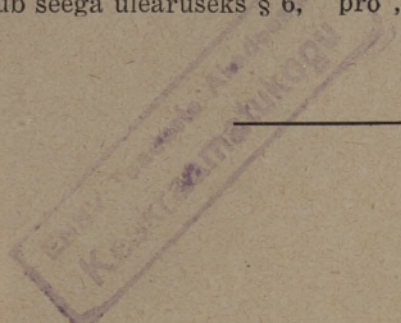

rolli teostab meil tegelikult praegu juba piirikontroll ja seepärast ei ole tarvis luua enam vastavat organit, mis teostaks loomaliha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli. Ühtlasi seega langeb ära tähendatud kontrolli teostamise kuludeks võetav maks, arvestades, et piirikontrolli juures töötava personali teenistusetasu kaetakse riigikassast. Ka muutub seega üleaaruseks § 6,

kuna seega ei tekiks vastavaid eelarveid ega aruandeid, mis paragrahvis loendatud.

Komisjon võttis vastu § 4 uuel kujul, nii et on otsustatud küsimus, kuidas liha ja lihasaaduste väljaveokontrolli teostatakse.

Peale selle võttis komisjon valitsuse ettepaneku § 8 neljandas reas „määruse“ pro „sundmääruse“.

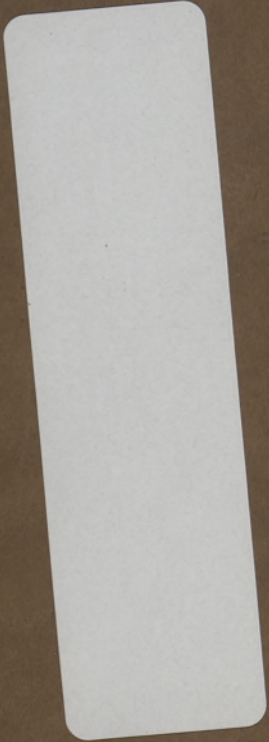

*

~~17.12.58~~

14.7.

22.8.

EESTI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU

1 0200 00140013 8